Publication Date
November 25, 2020

ICRESS'2020

www.insackongre.com

International Conference on Research in Education and Social Sciences

November 14 – 15, 2020

Konya, Turkey

ISBN: 978-625-7767-88-0

INSACKONGRE

Oral Presentations

Proceedings Book

Editörün Notu/ Editor's Note

14-15 Kasım 2020 tarihlerinde düzenlenen Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerinde Araştırma Konferansı (ICRESS 2020) Kongremiz yoğun bir katılım ile gerçekleştirilmiştir.

Kongremizde bilim dünyasının önemli isimleri akademik çalışmalarını sunmuş ve tartışma ortamı bulmuşlardır. Kongremize bizzat katılarak bizleri onurlandıran yabancı davetli konuşmacılarımıza özellikle teşekkür ederim.

Kongerimize katılan ve ilgi gösteren tüm akademisyenlerimize teşekkür eder, gelecek kongrelerimize de katılımlarından onur duyarız.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020) held on November 14-15, 2020 with a great participation.

Important names of the scientific world presented their academic studies and found a discussion ambience. Especially, I would like to thank foreign invited speakers who joined us in insac congress.

We would like to thank all of academics who have participated in insac congress.

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç
Prof. Dr. Adnan Çelik
Prof. Dr Abdullah Karaman
Prof. Dr. Vüsale Musali
Prof. Dr. Serpil Ağcakaya
Prof. Dr. Ali Bilgili
Assoc. Prof. Dr. Hüdaverdi Mamak
Assoc. Prof. Dr. Metin Açıkyıldız
Assoc. Prof. Dr. Oğuz Özçelik
Assoc. Prof. Dr. Yavuz Topkaya
Assoc. Prof. Dr. Etem Yeşilyurt
Assoc. Prof. Dr. Yakup Doğan
Dr. Hale Köksoy
Dr. Halil Uzun
Dr. Seda Uğraş
Res. Assist. H. Banu Keskinkaya
İsmail Kırmızı
Dr. Meliha Uzun

Davetli Konuşmacılar / Invited Speakers

Prof. Noureddine Djebli, Cezayir
Prof. Dr. Mohammadbagher Rezaee, İran
Laura Agolli, Arnavutluk
Prof. Dr. Filiz Meriçli, Türkiye
Amina Mehri, Tunus
Assoc. Prof. Dr. Alsou Kamalieva, Rusya
Dr. Jamilu Ibrahim Mukhtar, Nijerya
Hersh Shkak, Irak
Dr. Sahman Bayramov, Azerbaycan
Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova, Özbekistan

Bilim Kurulu /Science Committe

- Prof. Dr. Adnan Çelik, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Ahmet Doğan, Kırıkkale Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Azmi Yetim, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Abdullah Karaman, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Aghamirza Bashirov, Eastern Mediterranean University
- Prof. Dr. AgwuEkwe, University of Nigeria
- Prof. Dr. Akamigbo Frank, University of Nigeria
- Prof. Dr. Angelo Sifaleras, University of Macedonia
- Prof. Dr. Arslan Kalkavan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Prof. Dr. Asuman Seda Saracaloglu, Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Atilla Pulur, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Bayram Dalkılıç, Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilal Uçar, Uluslararası Travnik Üniversitesi
- Prof. Dr. Eleni Sella, National and Kapodistrian University of Athens
- Prof. Dr. Adnan Çelik, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ercan Oktay, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. H. Mustafa Paksoy, Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Lynn Rose, American University of Iraq
- Prof. Dr. Orhan Çoban, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Sadettin Paksoy, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Prof.Dr. Serkan Yılmaz Kandır, Çukurova Üniversitesi
- Prof. Dr. Serpil Ağcakaya, Süleyman Demirel Üniversitesi
- Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar. Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu, N. Erbakan Üniv. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Universitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Etem Yeşilyurt, Akdeniz Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Abdurrahman Ekinci, Mardin Artuklu Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Ahmet Demirtaş, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Cıldız İsmailova, Kırgizistan
- Assoc. Prof. Dr. Erdal Bay, Gaziantep Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Erkan Yeşiltaş, Cumhuriyet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fatih Bektaş, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Gülaçtı, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Gülnara Anarbayeva, Celalabad Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Gizem Saygılı, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hakan Akdağ, Mersin Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar. Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa Yıldız, Akdeniz Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Onur Köksal, Selçuk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Ömer Saylar, Gazi Üniversitesi

- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu, N. Erbakan Üniv. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Sinan Koçyiğit, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Universitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yakup Doğan, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Alper Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Sevgi Dursun Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Fahri Özsungur, Hacettepe Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, SuriyeDr. Selvin Yeşilay, Anadolu Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Ağayeva Aysel, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Zülfiyyə Hacıyeva, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Fatih Uslu, Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Halil Uzun, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Meral Kuzgun, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Oktay Kızar, Bingöl Üniversitesi
- Dr. Özay Soslu, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Recep Kahramanoğlu, Gaziantep Üniversitesi
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Sait Korkmaz, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Ümit Polat, Ömer Halis Demir Üniversitesi
- Dr. Yavuz Topkaya, Mustafa Kemal Üniversitesi
- Dr. Zeynel Abidin Yılmaz, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Oral Presentations/Sözlü Sunumlar

İçindekiler

Editörün Notu/ Editor's Note 2

Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu 3

Bilim Kurulu /Science Committe 5

Oral Presentations/Sözlü Sunumlar 7

A New Framework Presented For COVID-19 Detection Using CNN Based on Edge Detection Technique (Ahmad Mozaffer Karim) 10

İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Baskın Olarak Kullandığı Beyin Yarım Küresi İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Araştırılması (Basri Yurttaş, Nesrin Özmen) 12

Kayseri'deki Devlet Okullarında Mekân Esnekliği Üzerine Bir İnceleme (Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan) 24

Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Anne Babaların Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri (Buket Şen) 40

Portekiz Sağlık Sisteminin Ekonomi Politik Dönüşümü (Özgün Sarımehmet Duman) 42

Uluslararası Öğrencilerle Anadili Türkçe olan Öğrenciler Arasında Kültürler Arası Etkileşimi Artırma: İletişim Arkadaşlığı Programının Etkisinin Değerlendirilmesi (Zeynep Turhan) 44

Söylemde Alana Bağlamlama: Alana Özgü Tür Analizi Çalışması (Merve Geçikli) 52

Türkiye'de ki Ulusal Gazetelerde Küresel Isınma Olgusunun İşlenişi: Söylem Yönetimi Analizi (Merve Geçikli) 55

Siyasi Sınırların Yeniden Dizaynı Projesinde Stratejik Bir Enstrüman Olarak Vekâlet Savaşı Konsepti ve Bileşenleri Üzerine Bir Kritik (Murat Şengöz) 58

Pandemi Sürecinde Tacirin İşveren Sıfatıyla İş İlişkisinde Basiretli İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü (Nazım Aksoy) 75

Bir Dava Adamı: Mehmet Akif Ersoy (Enver Emre Öcal) 83

Uzaktan Eğitim Sisteminde Akademisyenlerin Değişime Direnç Algılarının Analizi (Murat Ak) 85

Eğitimde Şiddet ve Sonuçları (Rahile Öztürk) 88

Sanal Dünya Çocuk İçin Özgürlük Mü? (Rahile Öztürk).....100

Uzaktan Eğitim Sürecinde Türkçe Öğretmenlerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarını ve Canlı Türkçe Derslerine Olan İlgilerini Artırmak İçin Tercih Ettikleri Yöntemler (Yavuz Selim Bayburtlu) 112

Sivas Yöresine Ait Zili, Cicim Teknikli Heybe Ve Torba Dokuma Örnekleri (Ebru Subaşı) 114

Deleuze & Guattari'nin Rizom Metaforu Üzerinden 21. Yüzyıl Değişen Mimari Tasarım Süreç ve Temsil Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Rhinoceros-Grasshopper 3d Örneklemi (Engin Demirok, Gülru Mutlu Tunca).....117

Uluslararası ve Ulusal Kültürel Miras Mevzuatının Fizik Mekân İle Etkileşimi Üzerine İnceleme (M. Erdem Eryazıcıoğlu).....120

Kapsamlı Bir Bakışla "Genel Öğretim İlkeleri" (Etem Yeşilyurt) 123

Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sonrası Eğitim Yapıları ve Mekân Esnekliği (Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan).....125

Students` Perceptions on Integration of Mobile Learning Platform "Edmodo" In Writing Course (Imran Mollaoğlu, Fatma Solmaz) 139

Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, Kooperatifler, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (Gamze Acar) 151

The Effect of Prenatal Exposure to Ramadan on Health: Evidence from Turkey (Gökben Aydilek, Murat Anıl Mercan).....153

Hamparsum Nota Yazısı (Gülay Karamahmutoğlu).....155

III. Selim Döneminde Geliştirilmiş İki Farklı Nota Yazısı: Abdülbâki Nâsır Dede'nin "Ebced" ve Hamparsum Limonciyan'ın "Khaz" Nota Yazısı (Gülay Karamahmutoğlu) 168

Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı: Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi (İlyas Kayaokay).....182

Pseudo-Plutarkhos'un Nehirler Üzerine Adlı Kitabının Güvenilirliği Hakkında Bazı Değerlendirmeler (Mesut Kınacı) 198

Üniversite Öğrencilerinin Anne Babaya Bağlanma, Tanrı Algısı Ve Anlam Bulmalarının İncelenmesi (Halil Ekşi, Nur Başer Baykal, Mine Sayın, Şeyma Kömürcü).....200

The Importance of the Shortest Path in Cold Chain Logistics and Application for the Food Sector (Emre İpekçi) 215

Osmanlı Dönemi Padişahlarından Bestekâr Abdülaziz'in Türk Müziği Üzerindeki Etkileri Ve Günümüze Yansımaları (Pınar Somakcı) 228

Geçmişten Günümüze Avrupa'da Yüksek Din Eğitimi: İngiltere Örneği (Recep Utku, Zeki Salih Zengin) 240

Mekân ve Mobilya Tasarımında Biyomimikri Kavramı (Şüheda Şahin, Seçil Şatır).....242

Yurt Dışından Gelen İlkokul Öğrencilerinin Uyumu (Veclal Gündüz, Meltem Tavukçuoğlu, Halide Karabekir).....253

Toplumsal Cinsiyet (Din Dersi Ders Kitapları Üzerine Bir Analiz) (Yasemin Davarcı, Zeki Salih Zengin) 255

İlköğretimde Değerler Eğitimi (Yusuf Doruk).....258

Prospective Mathematics Teachers' Geometric Constructions: Parallel Line / Line Segment Example (Zeynep Bahar Erşen) 261

Kur'an, İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Kadının Dindarlığı (Zeynep Nermin Aksakal) 271

The Willingness of Middle School Teachers to Become School Administarotrs: The Case of Kirşehir Province (Fatma Solmaz, Imran Mollaoğlu).....290

Konular.....310

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

A New Framework Presented For COVID-19 Detection Using CNN Based on Edge Detection Technique (Ahmad Mozaffer Karim)

A New Framework Presented For COVID-19 Detection Using CNN Based on Edge Detection Technique

Ahmad Mozaffer Karim[1,2]

[1]*YDA Group Company, E-mail:Ahmad.mozaffer.karim@gmail.com*
[2]*Ankara Yildirim Beyazit University,*

Özet: *COVID-19 or coronavirus disease 2019, is an infectious respiratory illness that affects humans, caused by severe acute respiratory syndrome coronavirus 2 (SARS-CoV-2). The definitive test for COVID-19 is the Real-Time Reverse Transcriptase-Polymerase Chain Reaction (RT-PCR) test and is believed to be highly specific, but may have false negative instances with as low as 60-71% for detecting COVID-19 that are a real clinical problem. The x-ray tests presented more accurate results which preferred by physicians and the x-ray devices offered in most of healthcare institutions. In this study, new framework presented for COVID-19 detection by applying famous deep learning technique convolutional neural network (CNN) based on edge detection technique. In the first stage, the edge detection which is low feature extraction technique applied for feature extraction. The low features mean line which are become not enough to extract features that can classified by classifiers to detect COVID-19. Then, after analysing the x-ray images by edge detection technique the pre-trained CNN model GoogleNet applied as feature extraction for extracting high level features such as arcs and circles. The extracted features in previous two models are wired to the support vector machine (SVM) which predicates the x-ray case is positive or negative. The proposed method can analyse large number of x-ray images within few processing time which is very low compared with physicians and experts. Then, presented method compared with several studies that's applied for COVID-19 detection.*

Anahtar Kelimeler: *CNN, GoogleNet, SVM, COVID-19, x-ray.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Baskın Olarak Kullandığı Beyin Yarım Küresi İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Araştırılması

(Basri Yurttaş, Nesrin Özmen)

İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Baskın Olarak Kullandığı Beyin Yarım Küresi İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Araştırılması

Basri Yurttaş[1],Nesrin Özmen[2]

[1]*Milli Eğitim Bakanlığı, E-mail:yurttasbasrigmail.com*
[2]*İnönü Üniversitesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, E-mail:nesrin.ozmen@inonu.edu.tr*

Özet: *Bu araştırmanın amacı, İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin baskın olarak kullandıkları beyin yarım kürelerini tespit edip akademik başarıları arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Çalışmada bu amaç için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Malatya ilinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında eğitim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise bu evren içerisinden seçkisiz örnekleme yöntemi ile seçilen 352 yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Erduran Avcı(2007) tarafından geliştirilen beyin baskınlık aracı kendi bilgisi ve izni dahilinde kullanılmıştır. Öğrencilerin Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler derslerindeki yıl sonu başarı puanları diğer bir veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi için SPSS 17.0 paket programı kullanılmıştır.Araştırmanın sonucunda, Fen Bilimleri dersindeki akademik başarı ile beyin baskınlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Aynı şekilde Türkçe, Matematik ve Sosyal bilgiler dersindeki akademik başarı ile beyin baskınlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.Araştırmadan elde edilen sonuçlardan hareketle önerilerde bulunulmuştur.*

Anahtar Kelimeler: *akademik başarı, ilköğretim, beyin baskınlığı,fen bilimleri*

Giriş

Öğrenme hakkında söylediklerimizin önemli bir kısmı önceden söylenmiş, bir çok araştırmayla ve bir çok eğitimcinin günlük yaşam tecrübeleriyle desteklenmektedir. Beyinle ilgili araştırmaların farkı burada ortaya çıkmakta ve bu çalışmaların doğru ve eksik yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Beynin örüntüleri arama, algılama, anlamlar oluşturma, duyumsal deneyimler ve bağlantılar kurma kapasitelerinin daha iyi anlaşılmasıyla hangi yöntemin daha uygun olduğu, etkili öğrenmenin gerçekleşmesi, okulların şekillendirilmesi ve programların oluşturulması konularında daha rahat hareket edebiliriz(Caine,2002: 5). Psikoloji ve fizyoloji öğrenme teorileri ve uygulamalarının açıklanması noktasında yakın olarak hareket etmektedir. Son zamanlarda ise öğrenmenin daha iyi anlaşılabilmesi için öğrenmenin biyolojik temelleri ön plana çıkmaktadır. Hayvanlar üzerinde yapılan bazı psikolojik deneyler sayesinde öğrenme ve hafıza hakkında yeni bilgiler sağlanmaktadır (Korkmaz, 2007: 1).

Beyin ve sinir sistemi arasındaki ilişkiyi inceleyen nörobilim sayesinde beyindeki öğrenme süreçleri irdelenmektedir. Günümüzdeki yeni teknolojik gelişmelerden olan MRI (Manyetik Rezonans Görüntüleme), fMRI (Fonksiyonel MRI) ve PET (Pozitron Emisyon Tomografisi) sayesinde testler yapılmaktadır. Pozitron emisyonu tomografisi ve Nükleer Magnetik Rezonans Resimleyicisi (NMRI) gibi sistemlerle beynin çalışması sırasında nöronların durumu renkli

olarak görülebilmektedir. Bu sayede bellek, duygu, dikkat, örüntüleme ve daha pek çok değişken ile bu değişkenlerin öğrenmeyi nasıl etkiledikleri araştırılabilmektedir(Çepni ve Keleş: 2006: 8). Beyin de kalp ya da akciğer gibi bir organdır. Her organın bir görevi vardır ve beynin görevi de öğrenmektir. Dahası, beyin neredeyse bitmez tükenmez bir öğrenme kapasitesine sahiptir. Sağlıklı olmak kaidesiyle kişinin yaş, cinsiyet, milliyet gibi birçok özelliğinden bağımsız olarak beyin olağanüstü niteliklerle donatılmıştır(Caine,2002: 3-4). Eğer herkes bu kapasitelere sahipse eğitimle neden bu kadar uğraşıp duruyoruz? Sorusu akıllara gelmektedir. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi, beynimizin öğrenme yollarının karmaşıklığı ve inceliğinin henüz kavramamış olmamızdır. Bütün olasılıkları ve mevcut süreçleri anladığımızda, insan beyninin engin gücüne ulaşabiliriz. İşte o zaman gerçekten de eğitimi gerçekleştirebiliriz(Caine,2002: 3-4).

Beyin Baskınlığı

Sağ beyin-sol beyin teorisi 1981 yılında Nobel Ödülü'ne layık görülen Roger W.Sperry tarafından öne sürülmüştür. Dr. Sperry kedilerin beyin yarı kürelerini corpus callosum'dan keserek ikiye ayırdı. Gözlerden gelen sinirler ikiye ayrılmakta ve her bir yarım küreye ulaşmaktaydı bu sayede gözlerden gelen sinirlerin sadece bir yarım küreye ulaşmasını sağladı. Sağ gözden gelen sinirlerin sol yarım küre ile bağlantılı olduğu siniri ve sol gözden gelen sinirin sağ yarım küreyle bağlantısını sağlayan siniri kesti. Bu sayede sol gözden gelen uyarı sadece sol yarım küreye, sağ gözden gelen uyarı ise sadece sağ yarım küreye ulaşmış oldu. Kedinin sadece sağ gözü kapatılarak "V" işaretinin düz ve ters şekilde işlendiği kapılardan düz olan harfin olduğu kapının arkasında yemek olduğunu öğrenmesi sağlandı. Aynı işlem ters göz için yapıldı beklenen durum önce öğrendiği odaya gitmesiydi. Fakat kedi daha önce bu olayla hiç karşılaşmamış gibi en baştan başlamıştı. Sonuç olarak bir yarım kürenin diğerinin öğrendiğinden haberi kalmamıştı(Boydak, 2004: 2).

Bu çalışma elbette yeterli değildi fakat insan beyni üzerinde böyle bir çalışmayı yapmak mümkün değildi. Ta ki ABD'de bir tür epilepsi çeşidinde beyin yarım kürelinden birine gelen uyarı corpus callosum aracılığıyla diğer yarım küreye ulaştığında havai fişek patlaması gibi sinyaller her tarafa saçılmakta ve epilepsi nöbeti ortaya çıkmaktaydı. Sinyallerin bir yarım küreden diğerine geçmesi engellenirse nöbet ortaya çıkmayacaktı. Akıllara gelen fikir tabiki corpus callosum'u keserek beyni ikiye ayırmaktı. Fakat bu fikir çok dehşet verici bir fikirdi. Sonunda bu fikri uygulamaya karar verdiler. Çalışmayı yapan doktor grubu Dr. Sperry'nin çalışmasından haberdar olmuştu. Kedilerle yapılan çalışmada kediler bir sorunla karşılaşmamış normal yaşantısına devam etmişti. Bu önemli bir bilgiydi. Sonunda çalışma başladı çok büyük acılar çeken bir hasta uygulama için gönüllü oldu. Sonuçta epilepsi nöbetleri geçti ve hasta normal yaşantısına geri döndü. Daha sonra birçok hastaya bu operasyon önerildi ve neredeyse on hastadan dokuzunda operasyon işe yaradı. Ama bir süre sonra sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Bir kamyon sürücüsü direksiyonu çevirmeye çalıştı fakat sol kolu onu dinlemiyor ve başka yöne hareket etmeye çalışıyordu. Tam bir bilim kurgu sahnesi gibi bir durum ortaya çıkmıştı. Bunun gibi örnekler çoğalmaya başladı ve araştırmalar sonunda beynin her iki yarım küresinin birbirinden haberi olmadan çalışmasının bu durumu ortaya çıkardığı anlaşıldı. Bu duruma "Yabancı El Sendromu" adı veriliyordu. Bu durumu bilmesine rağmen birçok hasta bu operasyonu yine de kabul etmeye devam ettiler(Boydak, 2004: 3-7).

Daha sonraki araştırmalar, beynin bir zamanlar sanıldığı kadar ikiye ayrılmaz olduğunu göstermiştir. Örneğin, araştırmalar, beynin her iki yarısı birlikte çalıştığında matematik gibi konularda yeteneklerin en güçlü olduğunu göstermiştir. Bugün, sinirbilimciler beynin iki tarafının çok çeşitli görevleri yerine getirmek için işbirliği yaptığını ve iki yarım kürenin korpus kallozum yoluyla iletişim kurduğunu biliyorlar. Carl Zimmer beynin, ne kadar lateralize olursa olsun, iki tarafın birlikte çalıştığını öne sürdü. Son otuz yılda keşfedilen bilgiler ışığında bir değil iki üst beynimiz olduğu bunların farklı zihinsel işlevlerinin olduğunu göstermektedir. Bu alandaki 1960'ların sonları ve 1970'lerin başlarında insan beyninin öneminin anlaşılmasını sağlayan çalışmalar Roger Sperry'e nobel ödülü kazandırmıştır. Yine bu alanda Robert Ornstein dünya çapında şöhret kazanmıştır. Bu iki isim beynimizin corpus callosum adı verin son derece karmaşık bir sinir ağıyla birbirine bağlanan iki yarımdan oluştuğunu ve farklı türde zihinsel aktivitelerle baskın şekilde uğraştıklarını bulmuşlardır. Pek çok insanın sol korteksi mantık, kelimeler, listeler, sayılar, analiz vb. ile ilgilidir. Sol beyin bu işlerle meşgulken sağ korteks ise Alfa dalgası da denen dinleme konumunda hazır bekler. Sağ korteks ritim, hayal gücü, renkler, boyut vb. ile uğraşır(Buzan, 2008: 28).

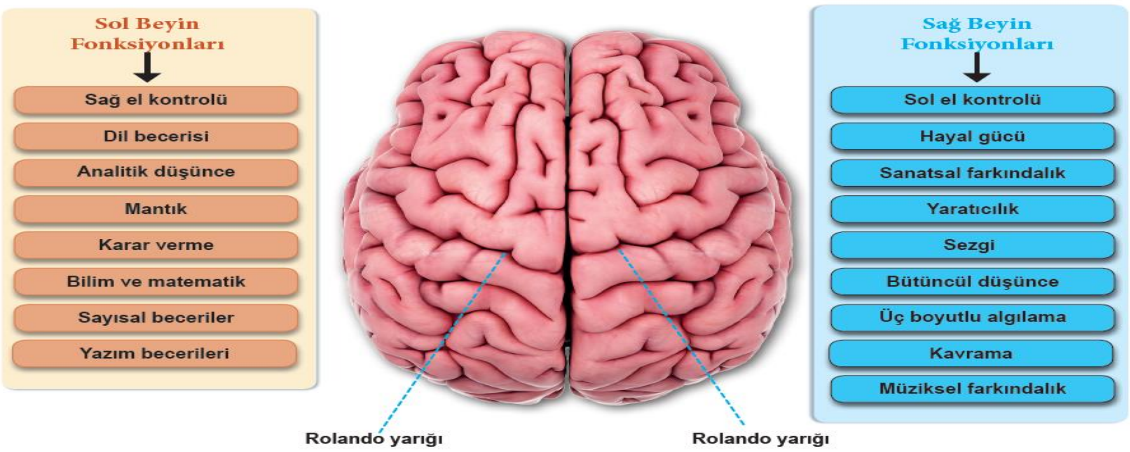

Şekil 1. Beyin Yarım Kürelerinin Kontrol Ettiği Bazı Özellikler

https://www.fikir.gen.tr

Deneysel ve klinik kanıtlara göre insan beyninin sol kısmı dil, aritmetik akıl yürütme, basamaklı ve sıralı işlem yapma, analiz etme gibi özelliklere sahiptir. Sol beynimiz sözeldir. Örneğin sol beyni hasar görmüş kişilerin en başta konuşma yeteneklerini kaybettikleri hatta bu bölgenin neresi olduğu tespit edilmiştir(Boydak, 2004: 21). Sağ beynimiz sınırlamayı bilmez, yaratıcıdır, görsel, hareketsel ve işitsel sembollerle düşünür. Sanatsal faaliyetlerin merkezi bu bölümdür. Ahenk, müzik, ritim kafiye ve renklerin yönetmeni gibidir. Örneğin matematik sol beynimin özelliği sanılmakla birlikte sol beyin aritmetik düzeyde yani işlemler ve sayıların kullanılması ile ilgilidir. Matematiğin merkezi ise sağ beyindir(Boydak, 2004: 47).

YÖNTEM

Araştırmada öğrencilerin akademik başarıları ile beyin baskınlıkları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır(Büyüköztürk, 2014:178; Karasar,

2016: 114). İlişkisel tarama modelleri: iki ya da daha çok sayıda değişkenin aralarındaki ilişkileri belirlemek amacıyla kullanılan araştırma modelleridir(Büyüköztürk, 2014:178; Karasar, 2016:114). Çalışmanın evrenini Malatya merkez Yeşilyurt ilçesinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında öğrenim gören yedinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini 2014-2015 eğitim öğretim yılında Malatya merkez Yeşilyurt ilçesinde öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri arasından seçkisiz örnekleme yöntemlerinden olan tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 352 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada iki temel veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan biri beyin baskınlık aracı diğeri ise öğrencilerin Türkçe, sosyal bilgiler, matematik ve fen bilimleri derslerindeki akademik başarılarını gösteren, akademik başarı çizelgesidir.

Beyin Baskınlık Aracı

Öğrencilerin beyin baskınlıklarının tespiti için beyin baskınlık aracı kullanılmıştır. Beyin baskınlık aracı, testi geliştiren Erduran Avcı 2007'nin bilgisi ve izniyle kullanılmıştır.

Beyin Baskınlık Aracı Değerlendirme Kriterleri

1. Araçtaki maddelerin "A" ve "B" seçeneklerinin kaçar defa tercih edildiğini sayılır("C" seçenekleri dikkate alınmaz).

2. "A" seçeneğinin tercih edilme sayısının önüne (-) işareti, "B" seçeneğinin tercih edilme sayısının önüne (+) işareti koyulur.

3. "A" ve "B" seçeneklerini tercih etme değerlerini toplanır.

4. Aşağıda verilen sayı aralıkları ve tanımlarını kullanarak öğrencilerin beyin baskınlıklarını bulunur.

    - -26 ile -21 aralığı: Sol beyni baskın (Çok güçlü)
    - -20 ile -15 aralığı: Sol beyni baskın
    - -14 ile -8 aralığı: Sol beyni orta baskın
    - -7 ile -1 aralığı: Sol beyni az baskın
    - 0: Beynin iki kısmı aynı baskınlıkta
    - +1 ile +7 aralığı: Sağ beyni az baskın
    - +8 ile +14 aralığı: Sağ beyni orta baskın
    - +15 ile +20 aralığı: Sağ beyni baskın
    - +21 ile +26 aralığı: Sağ beyni baskın (Çok güçlü)

Verilerin Analizi

Verilerin normallik analizleri yapılırken çarpıklık katsayısından yararlanılmıştır. Beyin baskınlık puanı ile Türkçe, fen bilimleri, matematik ve sosyal bilgiler derslerindeki akademik başarı arasındaki ilişkinin belirlenmesi için tek faktörlü varyans analizi(One-Way Anova)

kullanılmıştır. Tek faktörlü varyans analizi (One-Way Anova), ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek üzere kullanılan bir analiz yöntemidir(Büyüköztürk, 2014: 48). ANOVA'nın uygulanması için verilerin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. (i)Bağımlı değişkene ait puanlar(ölçümler) en az aralık ölçeğindedir. (ii)Puanlar bağımlı değişkende etkisi araştırılan faktörün her bir düzeyinde normal dağılım gösterir. (iii)Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklemler ilişkisizdir. (iv)Bağımlı değişkene ilişkin varyanslar her bir örneklem için eşittir.

BULGULAR

Çarpıklık normal dağılımın simetrisinin bozulma durumunu ifade eder. Çarpıklık değeri(skewness) pozitif ise sağa çarpık; negatif ise sola çarpık; sıfır ise simetrik olarak değerlendirilir(Yıldız, 2008: 73).

Tablo 1. Beyin Baskınlık Puanı ve Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Puanlarının Aritmetik Ortalama, Medyan ve Çarpıklık Katsayısı Değerleri

Ders	**Aritmetik Ortalama**	**Medyan**	**Çarpıklık Katsayısı**
Türkçe	70,59	71,37	-0,35
Matematik	65,87	65,63	0,02
Fen Bilimleri	68,71	69,53	-0,18
Sosyal bilgiler	71,64	72,68	-0,25
Beyin baskınlık puanı	-1,69	-2	0,18

Tablo 1' deki veriler incelendiğinde çalışmada yer alan derslerin ve beyin baskınlık puanının çarpıklık katsayısının +1 ile -1 aralığında yer aldığı ve çalışmada kullanılan verilerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Beyin Baskınlığı İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 2' de Türkçe dersinde sol beyni orta baskın olan 32 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 70,71 iken sol beyni az baskın olan 191 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 70,56 dır. Beyninin iki kısmı aynı baskınlıkta olan 22 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 68,59, sağ beyni az baskın olan 100 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması71,75 ve sağ beyni orta baskın olan 7 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 60,50 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda toplam 352 örneklemin genel ortalamasının 70,59 olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Beyin Baskınlığı İle Türkçe Dersi Akademik Başarı Puanı Arasındaki İstatistikler

	N	$\bar{X}$	SS	MİN	MAX
Sol beyni orta baskın	32	70,71	14,38	33,50	90,89
Sol beyni az baskın	191	70,56	16,08	28,53	97,18
Beynin iki kısmı aynı baskınlıkta	22	68,59	15,44	42,18	92,68
Sağ beyni az baskın	100	71,75	15,43	34,73	96,69
Sağ beyni orta baskın	7	60,50	18,75	45,74	91,24
Toplam	352	70,59	15,75	28,53	97,18

Tablo 3' de Matematik Dersinde sol beyni orta baskın olan 32 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 65,38 olarak, sol beyni az baskın olan 191 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 65,24 olarak hesaplanmıştır. Beyninin iki kısmı aynı baskınlıkta olan 22 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 62,03 , sağ beyni az baskın olan 100 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 68,99 ve sağ beyni orta baskın olan 7 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 52,81' dir. Toplamda 352 örneklemin genel ortalamasının 65,87 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Beyin Baskınlığı İle Matematik Dersi Akademik Başarı Puanı Arasındaki İstatistikler

	N	$\bar{X}$	SS	MİN	MAX
Sol beyni orta baskın	32	65,38	16,77	27,96	91,06
Sol beyni az baskın	191	65,24	17,89	26,00	98,40
Beynin iki kısmı aynı baskınlıkta	22	62,03	18,28	34,35	96,97
Sağ beyni az baskın	100	68,99	17,85	34,55	99,16
Sağ beyni orta baskın	7	52,81	16,25	33,71	74,16
Toplam	352	65,87	17,89	26,00	99,16

Tablo 4' de Fen Bilimleri dersinde sol beyni orta baskın olan 32 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 68,92 olarak, sol beyni az baskın olan 191 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 68,39 olarak bulunmuştur. Beyninin iki kısmı aynı baskınlıkta olan 22 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 67,02 , sağ beyni az baskın olan 100 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 70,21 ve sağ beyni orta baskın olan 7 kişinin akademik

başarı puanlarının ortalaması 60,29 dur. Bu durumda toplam 352 örneklemin genel ortalamasının 68,71 olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Beyin Baskınlığı İle Fen Bilimleri Dersi Akademik Başarı Puanı Arasındaki İstatistikler

	N	$\bar{X}$	SS	MİN	MAX
Sol beyni orta baskın	32	68,92	13,91	38,20	89,44
Sol beyni az baskın	191	68,39	15,67	30,92	96,45
Beynin iki kısmı aynı baskınlıkta	22	67,02	15,71	41,72	95,77
Sağ beyni az baskın	100	70,21	15,82	35,03	98,93
Sağ beyni orta baskın	7	60,29	18,12	39,46	85,94
Toplam	352	68,71	15,60	30,92	98,93

Tablo 5' de Sosyal Bilgiler dersinde sol beyni orta baskın olan 32 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 72,24 iken sol beyni az baskın olan 191 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 70,99 dur. Beyninin iki kısmı aynı baskınlıkta olan 22 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 70,13 , sağ beyni az baskın olan 100 kişinin akademik başarı puanlarının ortalaması 73,53 ve sağ beyni orta baskın olan 7 kişinin akademik başarı puanlarının ortalamasının 64,44 olarak hesaplanmıştır. Toplam 352 örneklemin genel ortalamasının 71,64 olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Beyin Baskınlığı İle Fen Bilimleri Dersi Akademik Başarı Puanı Arasındaki İstatistikler

	N	$\bar{X}$	SS	MİN	MAX
Sol beyni orta baskın	32	72,24	13,36	42,89	89,78
Sol beyni az baskın	191	70,99	15,07	30,42	96,51
Beynin iki kısmı aynı baskınlıkta	22	70,13	15,87	47,36	97,75
Sağ beyni az baskın	100	73,53	14,53	38,33	97,84
Sağ beyni orta baskın	7	64,44	16,17	50,81	94,81
Toplam	352	71,64	14,84	30,42	97,84

Tablo 6' da Anova'nın uygulanabilmesi için gerekli olan şartlardan varyansların eşitliği şartının sağlandığı görülmektedir. Tabloda p değeri 0,56 olarak görülmektedir. Bu değer p > 0,05 koşulunu sağladığından, varyanslar arasında farklılık yoktur ya da varyanslar homojendir denilebilir.

Tablo 6. Türkçe Dersindeki Varyansların Eşitliği

Leven istatistik	**p**
0,75	0,56

Tablo 7' de Anova'nın uygulanabilmesi için gerekli olan şartlardan varyansların eşitliği şartının sağlandığı görülmektedir. Tabloda p değeri 0,98 olarak görülmektedir. Bu değer p > 0,05 koşulunu sağladığından, varyanslar arasında farklılık yoktur ya da varyanslar homojendir denilebilir.

Tablo 7. Matematik Dersindeki Varyansların Eşitliği

Leven istatistik	**p**
0,10	0,98

Tablo 8' de Anova'nın uygulanabilmesi için gerekli olan şartlardan varyansların eşitliği şartının sağlandığı görülmektedir. Tabloda p değerinin 0,81 olduğu görülmektedir. Bu değer p > 0,05 koşulunu sağladığından, varyanslar arasında farklılık yoktur ya da varyanslar homojendir denilebilir.

Tablo 8. Fen Bilimleri Dersindeki Varyansların Eşitliği

Leven istatistik	**p**
0,40	0,81

Tablo 9' da Anova'nın uygulanabilmesi için gerekli olan şartlardan varyansların eşitliği şartının sağlandığı görülmektedir. Tabloda p değerinin 0,69 olduğu görülmektedir. Bu değer p > 0,05 koşulunu sağladığından, varyanslar arasında farklılık yoktur ya da varyanslar homojendir denilebilir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Dersindeki Varyansların Eşitliği

Leven istatistik	**p**
0,57	0,69

Veriler en az aralık ölçeğindedir, veriler normal dağılım gösterir, örneklemler ilişkisizdir ve varyanslar eşittir şartlarının hepsi sağlandığından tek yönlü varyans analizi uygulanabilir.

Tabloda 10' da p değeri 0,44 olarak bulunmuştur. ANOVA tablosunda p>0,05 olduğu görülmektedir. Bulunan p değeri 0,05'den büyük olduğundan beyin baskınlığı ile Türkçe dersindeki akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki yoktur denilebilir.

Tablo 10. Türkçe Dersi Tek Faktörlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	**df**	**Kareler Ortalaması**	**f**	**p**
Gruplar Arası	935,36	4	233,84	0,94	0,44
Gruplar içi	86186,89	347	248,38		
Toplam	87122,25	351			

Tablo 11' de p değeri 0,09 olarak bulunmuştur. Hesaplanan p değeri için p>0,05 durumunun oluştuğu görülmektedir. Bu durumun anlamı beyin baskınlığı ile matematik dersindeki akademik başarı puanı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığıdır.

Tablo 11. Matematik Dersi Tek Faktörlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	**df**	**Kareler Ortalaması**	**f**	**p**
Gruplar Arası	2575,72	4	643,93	2,04	0,09
Gruplar içi	109710,68	347	316,17		
Toplam	112286,40	351			

Tablo 12' de p değeri 0,51 olarak bulunmuştur. Bulunan p değeri p > 0,05 durumunu oluşturmaktadır. Bu durum beyin baskınlığı ile fen bilimleri dersindeki akademik başarı puanı arasında anlamlı bir ilişki yoktur olarak yorumlanır.

Tablo 12. Fen Bilimleri Dersi Tek Faktörlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	**df**	**Kareler Ortalaması**	**f**	**p**
Gruplar Arası	803,56	4	200,89	0,82	0,51
Gruplar içi	84562,12	347	243,70		
Toplam	85365,68	351			

Tablo 13' de p değeri 0,42 olarak bulunmuştur. Bulunan p değerinin 0,05'den büyük olduğu görülmektedir . Elde edilen veriler ışığında beyin baskınlığı ile sosyal bilgiler dersindeki akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki yoktur denilebilir.

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Dersi Tek Faktörlü Varyans Analizi(ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	**df**	**Kareler Ortalaması**	**f**	**p**
Gruplar Arası	863,21	4	215,80	0,98	0,42
Gruplar içi	76402,12	347	220,18		
Toplam	77265,33	351			

SONUÇ VE ÖNERİLER

Elde dilen bulgular ve yapılan istatistiksel analiz sonuçlarına göre Türkçe, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler derslerindeki akademik başarı ile beyin baskınlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. Literatür incelendiğinde beyin baskınlığı ile akademik başarı arasında anlamlı ilişki bulan Enescu(2014), Oflaz(2011), Oddi(2011) gibi çalışmalar ile Keat ve arkadaşları(2016), Celindro ve Go(2015), Bağçeci ve arkadaşları(2009), York (1997) gibi beyin baskınlığı ile akademik başarı arasında anlamlı ilişki bulamayan çalışmalara da rastlanmaktadır. Literatürde bu konu hakkında farklı sonuçlar çıktığı gözlenmektedir. Bu da yapılan çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Literatürün bu tarz çalışmalara daha fazla ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu sayede daha kararlı bir sonucun yerleşmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Bağçeci, B., Kanadlı, S., Ünişen, A. (2009). Farklı Beyin Yarım Küreleri Baskın Öğrencilerin İngilizce Akademik Başarılarındaki Farklılıkların İncelenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adıyaman.

Boydak, A. (2004). Beyin Yarım Kürelerinin Gizemi: Yaşamaya ve Öğrenmeye Sundukları. (1. Baskı). İstanbul: Beyaz Yayınları.

Buzan, T. (2008). Aklını Kullan: Zihin Potansiyelinizi Kullanmak İçin Yeni Öğrenme Teknikleri. (1.Basım, Çev. Lakşe, E.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. ve ark. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Geliştirilmiş 17. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Caine, G. ve Caine, R.N. (2002) Making Connections: Teaching and the Human Brain. (Çev. Ülgen, G.). Anara: Nobel Yayınları.

Celindro, D. J.C. ve Go, B.M . (2015). Hemisferic brain dominance and mathematics performance of western visayas college of science and technology students-phase IV. Innovations in Higher Education, 1(1).

Enescu, D. (2014). Brain hemisphericity and music performance level in undergraduate music student and philharmonic musicians. Procedia-Social and behavioral Sciences, 142, 59-63.

Erduran Avcı, D. (2007). Beyin temelli öğrenme yaklaşımının ilköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin fen bilgisi dersindeki başarı, tutum ve bilgilerinin kalıcılığı üzerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi.(31. Basım). Ankara: Nobel yayınları.

Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A. (2007). Beyin, Bellek ve Öğrenme, Kastamonu Eğitim Dergisi. 15(1),93-104.

Oddi, B.T. (2011). The effects of brain dominance on student perofrmance, satisfaction, and strategies with graduate online helath and welness majors.Yayımlanmamış doktora tezi, Facyulty of the College of Education of Trident University International, California.

Oflaz, M. (2011). The effect of right and left brain dominance in language learning. Procedia Social and Behavioral Sciences, 15. 1507-1513.

Yıldız, N. (2008). Uygulamalı İstatistik. (3. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

York, H.J. (1997). The Effects Of Rıgt/Left Hemispheric Preference On Academic Achıevement At The Mıddle School Level. Degree Of Doctor Of Philosophy, Saint Louis Üniversity.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Kayseri'deki Devlet Okullarında Mekân Esnekliği Üzerine Bir İnceleme

(Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan)

Kayseri'deki Devlet Okullarında Mekân Esnekliği Üzerine Bir İnceleme

Fatma Betül Künyeli[1], Murat Çağlar Baydoğan[2]

[1]*Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, E-mail: betulkunyeli1@gmail.com*
[2]*Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Kayseri, E-mail: caglar.baydogan@gmail.com*

Özet: *Günümüzde ülkelerin gelişmişlik seviyeleri eğitim ve eğitim sistemleri ile doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Küreselleşen dünyanın ihtiyaçları, gelişen teknoloji ve ülkelerin ekonomik durumları, politik süreçleri, nüfusları ya da bugünlerde de yaşamış olduğumuz ve tüm dünyayı etkisi altına alan salgın hastalıklar gibi pek çok etkene bağlı olarak şekillenen eğitim sistemleri; eğitimin yapıldığı mekanlar olan okulların mekan kurguları, kullanım şekilleri, mimari dilleri, yapım şekilleri gibi pek çok özelliklerinin değişimine sebep olmaktadır. Değişen eğitim sistemi ile bugünün ihtiyaçları karşılanırken; geleceğe yönelik ihtiyaçlar da göz önünde bulundurularak esnek ve yaşam boyu sürdürülebilir eğitimin ifade edilmesi gerekmektedir. Değişen eğitim sisteminin eğitim mekanlarında gerçekleşebilmesi 'mimari esneklik' yaklaşımıyla tasarlanmış 'esnek eğitim yapıları' ile mümkün olmaktadır. Çalışma kapsamını; eğitim ve mimari konuları ile ilgili kuramsal bilgiler oluşturmaktadır. Ayrıca bilgilerin uygulama alanında gözlemlenmesi amacıyla; dünyada ve ülkemizde meydana gelen değişimlerin benzerinin yaşandığı Kayseri kentinde, 2010 yılı ve sonrası inşası ve/veya tadilatı gerçekleşen 10 adet MEB'e bağlı devlet okulu seçilerek mimari esneklik ölçütüne göre incelenmiş ve eğitim yapıları mekanları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda eğitim yapılarının herhangi bir bağlama, yere, yerel kültüre dikkat edilmeksizin standart tip proje uygulamasına göre üretildiği ve değişen eğitim sistemine uyum sağlamakta zorlanarak; kullanıcı gereksinimlerinin göz ardı edildiği ve esneklik yaklaşımının uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *eğitim yapıları, esneklik, mimari esneklik, kayseri.*

Giriş

Teknolojinin çok hızlı geliştiği günümüzde yaşam şekillerimiz ve alışkanlıklarımız da aynı hızla değişim göstermektedir. Teknolojinin gelişmesi ile bilgiye ulaşım hızı artmakta ve bilgi elde etmek çok daha kolay hale gelmektedir. Bilgi çağı olarak da adlandırılan günümüz dünyasında ilerlemenin ve bilgi toplumu olmanın yolu eğitimden geçmektedir. Ülkelerin gelişebilmeleri, ilerleyebilmeleri için gerekli olan nitelikli insan gücü ve sayısına iyi bir eğitim ve iyi bir eğitim sistemi ile ulaşılabilmektedir. Eğitim içinde bulunulan sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal sistemlerle ilişki ve etkileşim içindedir. 'Eğitim yapıları' da belirtilen sistemlerde meydana gelen değişim ve gelişmelerden etkilenir ve bu gelişmeler doğrultusunda yenilenerek genç nesillere aktarılırlar. Böylece toplumun gelişimine katkıda bulunurlar. Bu bağlamda, eğitim yapılarından bir toplumda var olan kültürü korumak, devam ettirmek ve aynı zamanda

bulunduğu toplumu her açıdan ileriye götürmesi beklenmektedir (Gür ve Zorlu, 2002). Eğitim yapılarındaki beklentiler eğitim yapılarının durağan olmayan; değişip-dönüştürülebilen, esnek, dinamik yapıda olması durumlarını zorunlu kılmıştır. Belirtilen değişiklikler, eğitim yapıları mekânsal kurgusu, mimari dili, yapım şekillerine ilişkin araştırmaları da beraberinde getirmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de eğitim yapılarının mekânsal kurgulanmasında değişimler meydana gelmektedir. Eğitim yapılarının mekânsal kurgulanmasında; eğitim sistemi, uygulanmakta olan eğitim modeli, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ya da bugünlerde de tüm dünyayı etkisi altına alan ve mekânsal alışkanlıkların değişmesine sebep olan salgın hastalıklar gibi faktörlerin etkisi çok fazladır. Eğitim yapılarında meydana gelen mekânsal-kurgusal değişimlere en kolay ve en ekonomik şekilde çözümün; eğitim yapılarının 'esneklik' yaklaşımı ile tasarlanması araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Günümüz güncel mimarlık ortamında tasarımcılar, insanların zaman içerisinde kullanımlarından kaynaklanan ihtiyaçlarını sürekli karşılayacak mekanları tasarlamaya dair arayış içerisindedirler. Anılan arayış, kullanıcıların ihtiyaçları, toplumun ve çağın getirileri dikkate alınarak; eğitim yapılarının mimari esneklik anlayışı ile tasarlanması üzerine yoğunlaşmasına ve konunun ana hatlarının mimari mekanın esnekliği üzerinden çizilmesine yön vermiştir.

Esneklik ve Mimari Esneklik

Eğitim yapıları yalnızca eğitim-öğretim yapılan yerler olmayıp; bireyin gelişimine büyük oranda katkı sağlayan, bireyleri topluma hazırlayan ve yaşayarak öğrenmelerini sağlayan mekanlardır. Bu tanım okulların nitelikli fiziksel mekan ihtiyacını ifade etmekle birlikte; esneklik kavramını da beraberinde getirmiştir. Esneklik; 20. yüzyılın ortasından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre esneklik; bir dış gücün etkisi altında uzama, kısalma, eğrilme vb. biçim değişikliklerine uğradıktan sonra, etkinin kalkmasıyla eski biçimini alabilme özelliğinde olan, elastik, elastiki, olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).
Teknolojinin ilerlemesi, farklılaşan yaşam koşulları ve kullanıcı istekleri, sosyo-kültürel değişimler gibi konularla doğrudan bağlantılı olan esneklik kavramı, mimarlık literatüründe 1950'lerden itibaren karşımıza çıkmaktadır. İlk başlarda konut gibi küçük ölçekli yapılar için konuşulan esneklik kavramı; ilerleyen zamanlarda ofis, okul, hastane gibi pek çok yapı tasarımında dikkate alınmaya başlanmıştır. Mimari esneklik ile ilgili pek çok tanımlamalar mevcuttur. Atasoy (1973), mimari esnekliği; herhangi bir şeye uyma kabiliyeti ve değişen gereksinimlerin en az çaba ile karşılanabilmesi olarak ifade etmiştir. Schneider ve Till (2007)'e göre ise; günümüzde var olan ve gelecekte var olacak gereksinimler ile ilgilidir. Esneklik öncelikle mimari birimlerin çeşitliliğini ve bu birimlerin zaman içerisindeki ihtiyaçlara göre değişebilir ve uyabilir olma özelliğini; ikincil olarak mevcut binanın yeni fonksiyonlara açık olmasını içerir. Bu bağlamda binaların esneklik özelliğine sahip olabilmesi için, kullanıcıların yakın gelecekteki ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İfade edilen tanım ve yaklaşımlardan yola çıkarak; kullanıcı ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların farklılaşabileceği göz önüne alınarak yapılan tasarımlar mimari anlamda esnek olarak değerlendirilebilmektedir.

Eğitim Yapılarında Mimari Esneklik

Eğitim yapılarında mimari esneklik kavramı; eğitim yapılarının kullanıcıları olan öğretmenlerin ve öğrencilerin değişen ve gelişen ihtiyaçlara, farklı koşullara uyum sağlayabilmesi olarak ifade edilebilmektedir. Hagman (1951)'e göre; eğitim yapıları kişilerin özgür olarak gelişimini sağlayabilecek biçimde esnek olmalıdır. Kullanıcıların değişen ve gelişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabilecek mekan ve yapım sistemi tasarımı yapılmalıdır. Eğitim yapıları kendi amaç ve programlarına uygun tasarlanmasına rağmen, her geçen gün değişen öğretim yöntemleri eğitim sistemlerinin değişmesine sebep olmaktadır. Öğretim tekniklerinde ortaya çıkan gelişmeler ışığında eğitim sistemleri ve müfredatta ortaya çıkan değişimler, eğitim yapılarının da değişimini zorunlu kılmaktadır. Değişen şartlara uyum sağlamak için eğitim yapıları tasarımında esneklik ölçütünün göz önüne alınması gerekmektedir (İslamoğlu, 2014). Demirkan (1995), esneklik yaklaşımı ile tasarlanmış eğitim mekanlarının, öğrenme eylemine olumlu şekilde katkı sağladığını belirtmiştir ve şu şekilde devam etmiştir: Okullarda mekanlar, eğitim sistemlerine ve yöntemlerine uygun olarak düzenlenmelidir. Büyük sınıfların, küçük boyutlardaki toplantı odalarına ya da öğrencilerin bilimsel bir konuda tartışma yapabilecekleri mekanlara dönüşebilmesi yani esnek olması gerekir. Eğitim yapılarının esnek tasarlanması, eğitimin verimini önemli derecede artırmaktadır. Tekeli (2013)'ye göre ise; esnek olarak tasarlanmış eğitim yapıları, öğrenen eğitim modelinin uygulandığı yerlerdir. Tekeli'nin 'öğrenen ve geleneksel okul modeli Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Tekeli'nin geleneksel ve öğrenen okul modelleri karşılaştırılması (Tekeli, 2013)

Geleneksel Okul Modeli	**Öğrenen Okul Modeli**
Fabrika modeli kitlesel eğitim	Esnek üretim
Bilginin iletilmesi	Bilginin yaratılması
İlk önce öğrenen sonra ileten öğretmen	Birlikte öğrenen öğretmen ve öğrenci
Öğretmen ve derslik merkezli öğretim	Okul dışında da devam eden öğrenme
Okul donatılarının işlevsel kullanımı	Okul donatılarının esnek kullanımı
Geleneksel eğitim yöntemleri	Geleneksel olmayan, okul ve okul dışı ayrılma sınırının belirsizleşmesi
Ortak müfredat	Organizasyonel çeşitlilik
Değişime kapalılık	Değişime açıklık

Geleneksel okul modeli geleneksel olarak süregelen eğitim sistemin uygulandığı eğitim yapılarını; öğrenen okul modeli ise kullanıcıları olan öğrencileri yaşama hazırlayan ve yaşayarak-yaparak öğrenmelerini sağlayan 'esnek eğitim yapılarını' ifade etmektedir.

Eğitim Yapılarında Mimari Esneklik Yaklaşımları

Eğitim yapılarında mimari esneklik yaklaşımları '*tasarım esnekliği*', '*yapım esnekliği*' ve '*kullanım esnekliği*' olarak 3 başlık altında incelenmiştir. Bu üç başlık birbirleriyle bağlantılıdır ve birbirlerinden ayrı düşünülememektedir.

Tasarım esnekliği; kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yeni mekan kurgusuna ve kurgulanan mekanların daha pratik ve kolay şekilde değişimine olanak sağlayan esneklik yaklaşımıdır. Tasarım esnekliği yaklaşımı ile eğitim sisteminin değişmesi ve/veya gelişmesi, teknolojik

değişimler, fiziksel-fonksiyonel eskime, kullanıcı gereksinimlerinin değişmesi gibi durumlarda ortaya çıkabilecek ihtiyaç halindeki derslikler kolay, pratik ve ekonomik bir çözümle elde edilebilir. Tasarım esnekliği '*büyüme esnekliği*' ve '*bölücü eleman tasarım esnekliği*' olarak 2 grupta ele alınmıştır. *Büyüme esnekliği;* teknolojinin ilerlemesi, öğrenci sayısının artması, eğitim sisteminin değişmesi sonucu ortaya çıkabilecek mekânsal ihtiyaçların çözümüne yönelik bir yaklaşımdır. Yatay yönde, düşey yönde ve hem yatay hem düşey yönde büyüme olarak da alt sınıflara ayrılmıştır. Yatay yönde büyüme esnekliği sağlanabilmesi için arazi ve çevre şartlarının uygun olması gerekmektedir. Düşey yönde büyüme; yatay büyüme yaklaşımının uygulanamadığı durumlarda; yapının strüktürel sistem özellikleri ile ilgili analizleri ve çocukların mekan algısı ile ilgili çalışmalar yapıldıktan sonra uygulanması gerekmektedir. *Bölücü eleman tasarımı yaklaşımı* ise mekanların; işlevleri ve büyüklükleri farklı mekanlara dönüştürülmesine olanak sağlamaktadır. Şekil 1'de bölücü eleman sistemlerinde esneklik yaklaşımı uygulanan bir eğitim yapısı görülmektedir. Bu yaklaşımla derslikler; ihtiyaca göre kolayca birleştirilerek büyütülebilmekte ya da küçültülerek alt sınıflara ayrılabilmektedir.

Şekil 1. Bölücü eleman tasarımı yaklaşımı uygulanan eğitim yapısı (Archdaily, 2020)

Yapım esnekliği; temel strüktür sistemi prefabrike bileşenlerden oluşan bir mekanın strüktür sistemi sabit tutularak yapının farklı alan, geometrik form ve mekan organizasyonu oluşturması olarak tanımlanmıştır (Deniz, 1999). Yapım esnekliği yaklaşımının uygulandığı eğitim yapısına örnek olarak 2019 yılında inşası tamamlanan, Uygur Mimarlık tarafından tasarlanan Silivri Ortaokulu incelenmiştir. Eğitim yapısı araziye, konuma ve ölçeğe göre değişkenlik gösterebilecek şekilde modüler olarak tasarlanmıştır. Bu yaklaşım eğitim yapısının her bir biriminin birbirinden çok farklı ve nitelikli olarak tasarlanmasına olanak sağlamaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Modüler ve esnek bir ortaokul yapısı (Arkitera, 2020)

Kullanım esnekliği; eğitim yapılarında tasarım esnekliği ve yapım esnekliği yaklaşımları temel olarak yapıların kullanımında esnekliği sağlama amacındadır. Bu bağlamda bölücü eleman tasarımında kullanılan hareketli duvarların, mekanların birbirlerine dönüşüp değişmesini sağlaması; kullanımda esnekliği sağlayarak öğrencilerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Kullanım esnekliğine yardımcı olan bir diğer faktör de mobilya ve donatıların mekanın değişip-dönüştürülebilmesine olanak sağlayacak şekilde hafif ve kolay taşınabilir şekilde esnek olmasıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Duvarların oyun alanı olarak farklı şekilde kullanımına olanak sağlayan Hong Kong'da bir anaokulu (Arkitera, 2020).

Kayseri'deki Devlet Okullarının Mekân Esnekliği Üzerine İncelenmesi

Çalışmanın bu kısmında önceki bölümlerde kuramsal olarak edinilen bilgilerin; alan çalışması yapılarak incelenmesi/değerlendirilmesi yapılmıştır. 2010 yılı ve sonrasında inşa edilen ya da tadilatı yapılan Kayseri ili sınırları içerisi Kocasinan, Melikgazi ve Talas merkez ilçelerine bağlı MEB'e bağlı 10 adet devlet okulu mekan esnekliği bağlamında incelenmiştir.
T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde yer alan verilere göre; Kayseri kentinde toplam 1088 adet okul/kurum bulunmaktadır. Bu okulların %93'ünü devlet okulları ve %7'lik kısmını ise özel okullar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin pek çok kentinde olduğu gibi Kayseri'de de MEB'e bağlı devlet okullarının çoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde MEB'e bağlı devlet okulları genel olarak üretilen tip projelerden üretilmektedir. İncelenen eğitim yapıları da tip projelerden oluşmaktadır.

Arif Eminoğlu İlkokulu

1979 yılında betonarme yapım sistemi ile inşa edilen okulda meydan gelen fiziksel eskime sebebi ile 2016 yılında tadilat yapılmıştır. 6-12 derslikli ilkokul projesi olarak adlandırılan 'tip proje'nin kat adedine göre derslik sayısı artabilmektedir. Spor salonu bulunmayan okulun bahçesi, tören alanı ve çocuk teneffüs alanı ile sınırlıdır. Herhangi bir ekleme ya da çıkarma için uygun değildir. Bu açıdan bakıldığında yapıda büyüme esnekliği bulunmamaktadır (Şekil 4).

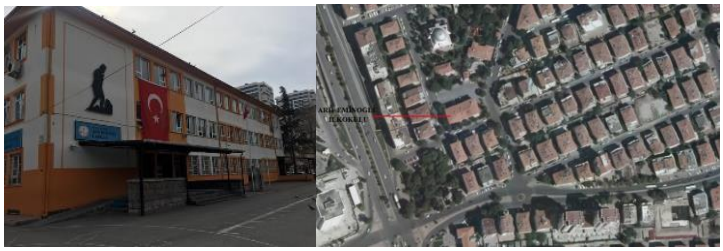

Şekil 4. Arif Eminoğlu İlkokulu ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Geleneksel betonarme yapım sistemi ile inşa edilen okulda bulunan derslikler sadece kendi işlevi için kullanılabilmekte; birbirlerine herhangi bir şekilde değiştirilebilir ya da dönüştürülebilir olması söz konusu olmamaktadır. Ayrıca okulda bulunan donatılar; geleneksel ahşap malzemeden yapılan okul mobilyalarıdır. Bu açılardan bakıldığında Arif Eminoğlu İlkokulu'nda; tasarım esnekliği (büyüme esnekliği ve bölücü eleman tasarım esnekliği), yapım esnekliği ve kullanım esnekliğine rastlanılamamıştır (Şekil 5).

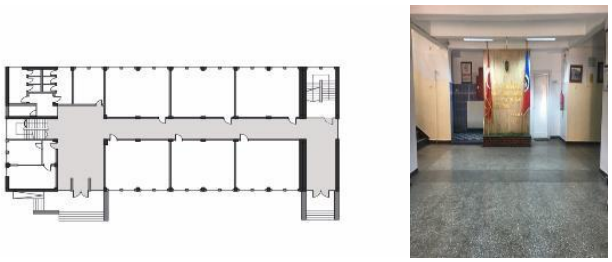

Şekil 5. Arif Eminoğlu İlkokulu zemin kat planı ve giriş görünüşü (Künyeli, 2018)

Cemil Baba İlkokulu ve Ortaokulu

Cemil Baba İlkokulu ve Ortaokulu 2015 yılında MEB'e bağlı '24 derslikli ortaokul yapısı tip projesi' doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Vaziyet planı incelendiğinde; kapalı spor salonu bulunmayan okul bahçesi tören ve teneffüs alanı ile sınırlıdır. 6155 m² açık alana sahip olan eğitim yapısı, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yapının ekleme yapılmasına ve büyümesine olanak sağlayabilmektedir. Bu bağlamda eğitim yapısının bulunduğu arazi büyüme esnekliğine uygun özellik göstermektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Cemil Baba İlkokulu ve Ortaokulu ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Zemin kat planı incelen eğitim yapısı geleneksel betonarme yapım sistemi ile tasarlanmıştır. Mekanların farklılaşmasını sağlayan bölücü eleman sistemlerinin geleneksel malzemeler kullanılarak oluşturulması; mekanların değiştirilmesini, birbirlerine dönüştürülmesini

güçleştirmektedir. Ayrıca okulda kullanılan mobilyalar, geleneksel ahşap malzemeden yapılmış okul mobilyalarıdır (Şekil 7). Bu sebeple yapının tasarım, yapım ve kullanımında esneklik yaklaşımı bulunmamaktadır.

Şekil 7. Cemil Baba İlkokulu ve Ortaokulu zemin kat planı ve iç mekan (Künyeli, 2018)

Durak-Hava Demir İlkokulu ve Ortaokulu

Durak-Hava Demir İlkokulu ve Ortaokulu, 2015 yılında 'MEB'e bağlı 24 derslikli okul projesi' doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Vaziyet planı incelendiğinde arazi sınırları içerisinde eğitim yapısı, açık spor sahası, tören-teneffüs alanı ve otopark bulunmaktadır. Kapalı spor salonu bulunmayan okul bahçesi; tören alanı ve teneffüs alanı ile oldukça yetersizdir. Bu bağlamda öğrenci sayısı arttığında ve yapı ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde, eğitim yapısı ve arazisinin büyüme esnekliğine sahip olmadığı görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. Durak-Hava Demir İlkokulu ve Ortaokulu ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Geleneksel betonarme yapım sistemi ile tasarlanan yapıda mekanların farklılaşmasını sağlayan bölücü eleman sistemlerinin de geleneksel malzemeler kullanılarak oluşturulması; mekanların değiştirilmesini, birbirlerine dönüştürülmesini güçleştirmektedir. Eğitim yapısında kullanılan mobilyalar da hafif-taşınabilir özellikte değildir (Şekil 9). Bu sebeplerle yapının büyüme ve bölücü eleman tasarımında, yapım sisteminde ve kullanımında esneklik yaklaşımına rastlanılamamıştır.

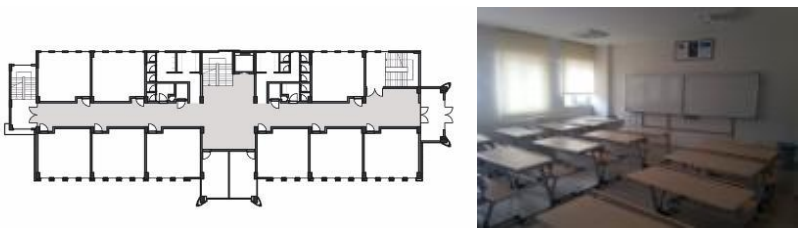

Şekil 9. Durak-Hava Demir İlkokulu ve Ortaokulu zemin kat planı ve iç mekânı (Künyeli, 2018)

Erkilet General Emir Ortaokulu

Erkilet General Emir Ortaokulu, 2015 yılında MEB'e bağlı '2014-24 ilkokul' olarak adlandırılan tip okul projesi doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Kapalı spor salonu bulunmayan okulun bahçesi, tören alanı ve çocuk teneffüs alanı ile sınırlıdır. İncelenen eğitim yapısı arazisinde hem eski okul binası hem de yeni inşa edilen okul binası bulunmaktadır. Eski okul binası fiziksel eskime ve ihtiyaçları karşılayamaması sebebiyle kullanılmamaktadır. Eğitim yapısı, öğrenci sayısı arttığında ve ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde arazi ve mekan kurgusu bağlamında büyüme esneklik yaklaşımına sahip değildir.

Şekil 10. Erkilet General Emir Ortaokulu ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Zemin kat planı incelenen eğitim yapısı, belirli bir aks sistemi doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Tasarlanan aks sistemi mekanların büyüme ve küçülmesine imkan verse dahi yapılan işlemlerin maliyetli ve fiziksel olarak binaya zarar veren yöntemler olması sebebi ile yapıda yapım esneklik yaklaşımı görülmemektedir. Mekanların farklılaşmasını sağlayan bölücü eleman sistemlerinin, geleneksel tuğla duvarlardan oluşması da mekanların değiştirilmesini, birbirlerine dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda bölücü eleman tasarımlarında da esneklik yaklaşımı görülmemektedir. Genel anlamda yapıda tasarım, yapım ve kullanım esnekliği görülmemektedir.

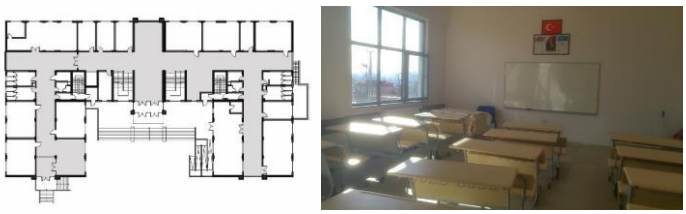

Şekil 11. Erkilet General Emir Ortaokulu zemin kat planı ve iç mekanı ve (Künyeli, 2018)

Mehmet Akif İnan Anadolu Lisesi

Mehmet Akif İnan Anadolu Lisesi, 2016 yılında MEB'e bağlı '2000-10/24 derslikli okul projesi' olarak adlandırılan tip proje doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Eğitim tesisi için ayrılan arazi büyük olmasına rağmen yalnızca 5 kattan oluşan (bodrum, zemin, 1, 2, 3 ve 4 kat) eğitim yapısı bulunmaktadır (Şekil 13). Arazinin büyük bir bölümü kullanılmamaktadır. Eğitim yapısının yetersiz gelmesi durumunda arazinin yeterli büyüklükte olması sebebi ile arazi bağlamında büyüme esnekliği uygulanabilme özelliğine sahiptir.

Şekil 12. Mehmet Akif İnan Anadolu Lisesi ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Taşıyıcı elemanlar belirli bir aks sistemine göre tasarlanan eğitim yapısı betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Belirlenen aks sistemine göre tasarlanan taşıyıcı elemanlar büyümeye, değiştirilebilir-dönüştürülebilir olmaya imkan sağlasa dahi; bölücü eleman tasarımında esneklik yaklaşımı uygulanmadığı için taşıyıcı sistem esneklik yaklaşımı bulunmamaktadır. Yapıda tasarım, yapım ve kullanım esneklik yaklaşımı bulunmamaktadır.

Şekil 13. Mehmet Akif İnan Anadolu Lisesi zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

Nurettin Öztürk İmam Hatip Ortaokulu

Nurettin Öztürk İmam Hatip Ortaokulu, 2014 yılında MEB'e bağlı '2000-10/24 derslikli tip okul projesi' doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Eğitim tesisi için ayrılan arazide 5 katlı bir okul binası, açık spor alanı ve tören-teneffüs alanı bulunmaktadır. Eğitim yapısı öğrenci sayısı arttığında ve ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde arazi yetersizliğinden dolayı büyüme esnekliği sahip değildir (Şekil 14). Eğitim yapısının büyüme esnekliği olmadığını kanıtlar nitelikte; okulun yan tarafındaki arazide yine MEB'e bağlı 24 derslikli yeni bir okul binası inşa edilmektedir. Bu durumun çok daha maliyetli ve pratik olmayan bir durumu ortaya çıkardığı da görülmektedir.

Şekil 14. Nurettin Öztürk İmam Hatip Ortaokulu ve uydu görüntüsü (Künyeli, 2018)

Betonarme yapım sistemi ile inşa edilen okulda taşıyıcı elemanlar belirli bir aks sistemine göre tasarlanmış durumdadır. Bu aks sistemine göre tasarlanmış taşıyıcı elemanlar büyümeye, değiştirilebilir-dönüştürülebilir olmaya imkan sağlasa dahi; bölücü eleman tasarımında esneklik yaklaşımı uygulanmadığı için eğitim yapısı esnek değildir. Ayrıca yapının iç mekan donatıları hafif ve kolay taşınabilir özelliktedir. Böyle olmasına rağmen yapının iç mekan tasarımında esneklik ölçütüne rastlanılamadığı için kullanım esnekliği yaklaşımı bulunmamaktadır. Genel olarak eğitim yapısında tasarım, yapım ve kullanım esnekliğine rastlanılamamıştır.

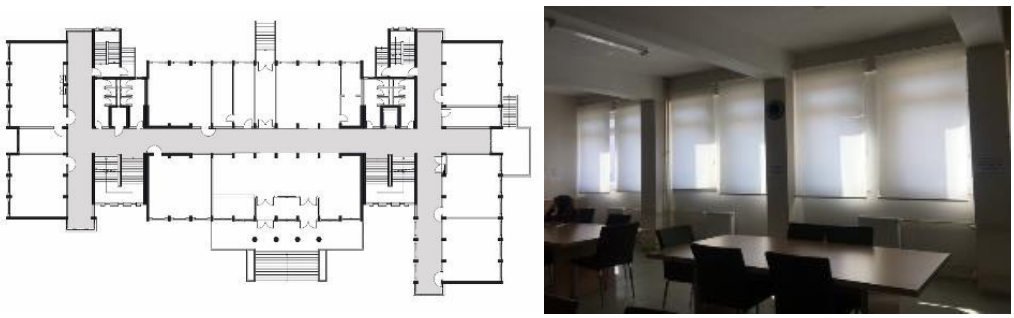

Şekil 15. Nurettin Öztürk İmam Hatip Ortaokulu zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

Osman Ulubaş Kayseri Fen Lisesi

T.C MEB'e bağlı devlet okulu olmasına rağmen tip proje olarak üretilmeyen yapı, kişi/kurumların maddi desteği ile 2016 yılında inşası edilmiştir. Eğitim yapısının bulunduğu arazide eğitim kampüsü olarak nitelendirebileceğimiz şekilde kız-erkek yurtları, yemekhane ve açık/kapalı spor alanları bulunmaktadır. Ancak eğitim yapısının öğrenci yoğunluğu arttığında ya da ihtiyacı karşılayamayacak duruma geldiğinde büyümesi için yeterli alanı bulunmamaktadır. Bu sebeple eğitim yapısının arazi açısından büyüme esnekliği bulunmamaktadır.

Şekil 16. Osman Ulubaş Kayseri Fen Lisesi binası ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

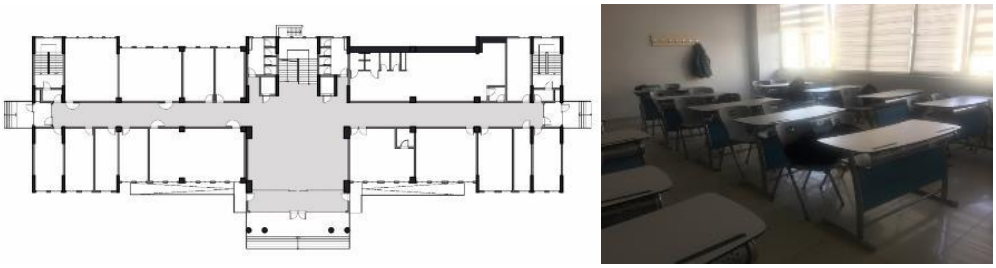

Şekil 17. Osman Ulubaş Kayseri Fen Lisesi zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

Eğitim yapısı belirli bir modüle uygun olarak betonarme yapım sistemi ile tasarlanmıştır. İstenildiği ve ihtiyaç duyulduğu zaman modüler yapım sistemi sayesinde yapıda büyüme esnekliği yaklaşımı uygulanabilmektedir. Ancak belirtilen yapının arazi koşullarının yeterli olmaması sebebi ile böyle bir durum uygulanamamaktadır. Bu bağlamda eğitim yapısında yapım esnekliği yaklaşımı bulunmamaktadır. Okul iç mekan donatıları hafif ve kolay taşınabilir özelliktedir. Ancak yapının temel kurgulamasında ve mekan tasarımında herhangi bir esneklik yaklaşımına rastlanamadığı için yapım esnekliği ve kullanım esnekliği yaklaşımları da bulunmamaktadır.

Ömer-Serpil Özberber Anadolu İmam Hatip Lisesi

Ömer-Serpil Özberber Anadolu İmam Hatip Lisesi, 2015 yılında MEB'e bağlı '24 derslikli tip okul projesi' doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Eğitim yapısı arazisi sınırları içerisinde bodrum, zemin, 1. ve 2. kat olmak üzere 4 katlı okul binası, açık spor alanı ve otopark bulunmaktadır. Kapalı spor salonu bulunmayan okul bahçesi; tören alanı ve teneffüs alanı ile sınırlıdır. Açık alanın sınırlı ve yetersiz olduğu gözlemlenen eğitim yapısı, öğrenci sayısı arttığında ve ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde arazi açısından ve mekan kurgusu açısından büyüme esnekliğine sahip değildir.

Şekil 18. Ömer-Serpil Özberber Anadolu İmam Hatip Lisesi yapısı ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Belirli bir aks sistemi doğrultusunda betonarme strüktür sistemi ile tasarlanan eğitim yapısında bölücü elemanlar geleneksel sert bölücü sistemlerden oluşmaktadır. Bu durum mekanların birbirine değişip-dönüşmesine imkan vermemektedir. Bu bağlamda yapının taşıyıcı sistem (yapım) esnekliği bulunmamaktadır. Mekan kurgusunda esneklik yaklaşımı bulunmayan eğitim yapısında, kullanım esnekliği yaklaşımına da rastlanılamamıştır.

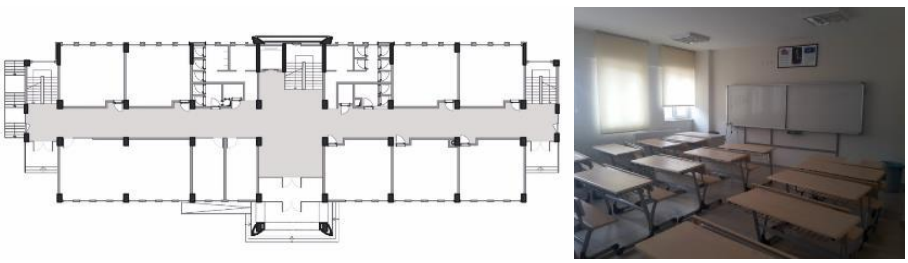

Şekil 19. Ömer-Serpil Özberber Anadolu İmam Hatip Lisesi zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

Şehit Binbaşı Turgay Çelik Kız Anadolu İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi

Şehit Binbaşı Turgay Çelik Kız Anadolu İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi, 2013 yılında MEB'e bağlı '24 derslikli tip okul projesi' doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Eğitim tesisi için ayrılan arazide mevcut okul binası dışında bahçe duvarı ile birbirinden ayrılmış prefabrike bir anaokulu yapısı bulunmaktadır. Okulun arazi sınırları içerisinde tören-teneffüs alanı, otopark ve açık spor alanı (vaziyet planında mevcut değil ancak arazi sınırları içerisinde yer alıyor) bulunmaktadır. Çeşitli plansızlıklara rastlanan eğitim yapısı; öğrenci sayısı arttığında ve ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde arazi büyüklüğünün yeterli olmamasından dolayı büyüme esnekliği yaklaşımına uygun özellik göstermemektedir.

Şekil 20. Şehit Binbaşı Turgay Çelik Kız Anadolu İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi binası ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

İncelenen okul binası belirlenen aks sistemi doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Belirlenen aks sistemi derslik büyüklerinin birbirine eşdeğer olmasını sağlamıştır. Bölücü eleman sistemlerinin geleneksel malzemeler kullanılarak oluşturulması; mekanların-dersliklerin değiştirilmesini, birbirlerine dönüştürülmesini güçleştirmektedir. Bu sebeple yapının bölücü eleman tasarımında ve yapım sisteminde esneklik yaklaşımı bulunmamaktadır. Mekan kurgusunda da esneklik yaklaşımı bulunmayan eğitim yapısında kullanım esnekliği yaklaşımına rastlanılamamıştır.

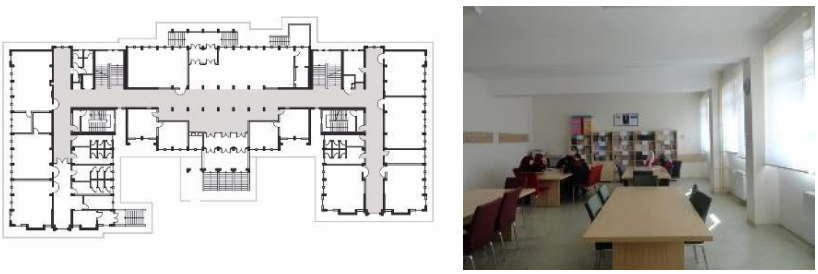

Şekil 21. Şehit Binbaşı Turgay Çelik Kız Anadolu İmam Hatip Ortaokulu ve Lisesi zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

TOKİ Levent Çetinkaya İlkokulu ve Ortaokulu

TOKİ Levent Çetinkaya İlkokulu ve Ortaokulu, 2014 yılında MEB'e bağlı '2014-32 ilkokul' olarak adlandırılan tip okul projesi doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Eğitim yapısı arazisi açık spor alanı, tören alanı, çocuk teneffüs alanı ve otopark ile sınırlıdır. İncelenen eğitim yapısı arazi sınırları içerisine mevcut okulun aynı tipinde yeni bir '2014-32

ilkokul' binası yapılmaktadır. Bu durum arazi içerisindeki tören-teneffüs alanını küçültmektedir. Bu bağlamda eğitim yapısının öğrenci sayısı arttığında ve ihtiyaçları karşılayamayacak duruma geldiğinde arazi ve mekan kurgusunda esneklik yaklaşımına sahip olmadığı görülmektedir.

Şekil 22. TOKİ Levent Çetinkaya İlkokulu ve Ortaokulu binası ve vaziyet planı (Künyeli, 2018)

Yapı belirli bir aks sistemi doğrultusunda betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Tasarlanan aks sistemi mekanların büyüme ve küçülmesine imkan verse dahi mekanların farklılaşmasını sağlayan bölücü eleman sistemlerinin geleneksel malzemeler kullanılarak oluşturulması; yapılan işlemlerin maliyetli ve fiziksel olarak binaya zarar veren yöntemler olması sebebi ile yapıda esneklik yaklaşımı görülmemektedir. Bu bağlamda yapının bölücü eleman tasarımında ve yapım sisteminde esneklik yaklaşımı bulunmamaktadır. Mekan kurgusunda da esneklik yaklaşımı bulunmayan eğitim yapısında kullanım esnekliği yaklaşımına rastlanılamamıştır.

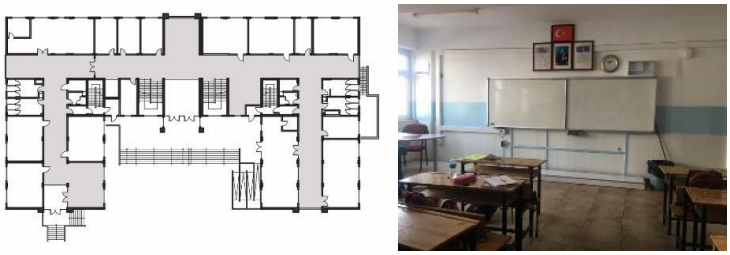

Şekil 23. TOKİ Levent Çetinkaya İlkokulu ve Ortaokulu zemin kat planı ve iç mekanı (Künyeli, 2018)

Değerlendirme ve Sonuç

Kayseri kenti özelinde, esneklik ölçütü değerlendirmelerine göre incelenen 10 adet MEB'e bağlı devlet okuluna dair; 6 adet farklı tip proje ve 1 adet kişi ya da kurumlar desteklenerek üretilen proje (Osman Ulubaş Kayseri Fen Lisesi) elde edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, kent kimliği içerisinde üretilen tip projelerin fiziksel kurgularının; arazi özellikleri ve kullanıcı grupları dikkate alınmadan; kullanıcı istek ve ihtiyaçları göz ardı edilerek oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kullanıcıları farklı yaş grubundan olan ilkokul, ortaokul ve lise binaları birbirinin aynısı olarak projelendirilmiştir. Eğitim yapılarının mekan kurguları, yapım sistemleri, kullanılan mobilya ve donatıları birbirlerine çok benzemektedir ve eğitim yapılarının hiç birinde tasarım esnekliği, yapım esnekliği ve kullanım esnekliği yaklaşımlarına rastlanılamamıştır. Bazı okullarda arazilerinin büyümeye uygun olduğu ya da donatıların hafif ve taşınabilir özellikte olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bu durumların tasarım kurgusundan

kaynaklı olmadığı düşünülmüştür. Ayrıca okullara yapılan ek binalar, eğitim yapılarının çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda yetersiz gelebileceğini bize göstermiştir

MEB'e bağlı devlet okullarında eğitim yapısı yetersizliği ve değişen eğitim sistemine uygun acil, hızlı ve ekonomik olarak eğitim yapıları üretilmesi doğrultusunda 1950'li yıllarda hayatımıza giren ve 1980'lerden itibaren yaygınlaşarak devam eden tip projelerin, günümüzde yaşanan değişimleri, kullanıcı gereksinimlerini ve salgın hastalıklar da dahil pek çok etkene bağlı olarak şekillenen eğitim sistemlerinden kaynaklan ihtiyaçları karşılayamadığı görülmektedir. Bu bağlamda ekonomik sebeplerle ortaya çıkan tip projelerin gelecekteki ihtiyaçlar ve kullanıcı istek ve gereksinimler düşünülmeden tasarlandığı için; uzun dönemde ekonomik olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Eğitim yapılarında esneklik yaklaşımı ile günümüz şartlarına uyum sağlama ve ülkelerin gelişmesi için nitelikli insan gücünün yetişmesini sağlayan eğitim sistemine uygun eğitim mekanlarının daha kolay ve uzun vadede daha ekonomik olarak üretilmesi sağlanabilmektedir. Bu açıdan arazi seçiminden mekan kurgusuna ve kullanılan mobilyalara kadar kullanıcı gereksinimlerini ve gelecekteki ihtiyaçları öngörerek tasarlanmış, öğrencilerin gelişimine büyük katkı sağlayan; esneklik yaklaşımı göz önüne alınarak kurgulanmış eğitim yapıları inşa edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kaynaklar

Gür, Ş.Ö. ve Zorlu T., 2002. Çocuk Mekanları, s. 9-10, 23- 29. YEM Yayınları, Trabzon,304s.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS._5b493e450_edd65. 04920426, (Erişim Tarihi: 06.02.2018).

Atasoy, A., (1973). Değişen İhtiyaçlar Karşısında Konut Tasarlamasının Mevcut Konutların Değerlendirilmesi Yolu ile Geliştirilmesi, ss. 64-65. İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 126s.

Schneider, T. ve Till, J. (2007). *Flexible Housing.* Architectural Press Elsevier Linancre, Jordan Hill, Oxford, 237s.

İslamoğlu, Ö., 2014. Okullarda Esneklik Stratejilerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 301s., Trabzon.

Demirkan, H., 1995. Eğitim Kalitesine Uygun Öğrenme Mekanları Tasarımı. 5. Ergonomi Kongresi, MPM Yayınları, No:570, İstanbul, ss. 413-420.

Tekeli, İ., 2013. Eğitim Üzerine Düşünmek., Birinci Basım, ss. 18. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, İstanbul, 95s.

https://www.archdaily.com /catalog/us/products/ 19044/ where-to-increase-flexibility-in-schools-skyfold?ad_source= neufert&ad_medium=gallery&ad_ name=close-gallery, (Erişim tarihi: 20.10.2020).

Deniz, Ö. Ş., 1999. Çok Katlı Konut Tasarımında, Kullanıcıların Esneklik Taleplerini Karşılayacak Yapı Elemanlarının Seçimine Yönelik Bir Karar Verme Yaklaşımı. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, ss.12.

https://www.arkitera.com/proje/silivri-ortaokulu/, (Erişim tarihi: 21.10.2020).

https://www.arkitera.com/haber/hong-kongda-cocuklarin-ozgurce-kesif-yapabilecegi-bir-anaokulu/, (Erişim tarihi: 21.10.2020).

Künyeli, F. B., 2018. Eğitim Yapılarının Esneklik Bağlamında Değerlendirilmesi: Kayseri Örneği. Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 276s., Kayseri.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Anne Babaların Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri

(Buket Şen)

Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Anne Babaların Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri

Buket Şen[1]

[1]*Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Uşak. E-mail:buket.sen@usak.edu.tr*

Özet: *Dünya çapında etkiye sahip ve Türkiye'de de birçok alanda değişime neden olan Covid-19 (Korona virüs) pandemisi yaşantımızı önemli ölçüde etkilemiştir. Aynı zamanda bu salgının süresinin belirlenememesi ve bitişinin ön görülememesi nedeniyle Mart 2020 itibariyle uzaktan eğitime geçiş süreci başlatılmıştır. Bu çalışmada, pandemi sürecinde uzaktan eğitim alan okul öncesi dönem çağı çocuklarının anne babalarının ve öğretmenlerinin karşılaştıkları problemleri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Mart 2020- Haziran 2020 tarihleri arasında eğitim-öğretim dönemini uzaktan sürdüren okul öncesi öğretmenleri (10) ve okul öncesi dönem çocuklarının anne (8) babaları (2) oluşturmaktadır. Nitel bir araştırma ürünü olan bu çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu bağlamda görüşlerden elde edilen veriler her bir öğretmen ve anne baba için ayrı ayrı kaydedilmiş, görüşme formları ile alınan cevaplar içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, okul öncesi eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde etkinlik hazırlamada sıkıntı yaşamadıklarını (%50) ve etkinlikler için evdeki materyallerden faydalandıklarını (%30) ortaya koymuştur. Araştırmada yer alan okul öncesi eğitim öğretmenleri, çocukların uzaktan eğitim sürecine uyum problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi eğitim çağı çocuklarının anne babalarının %60'ının uzaktan eğitim sürecinde herhangi bir teknolojik donanım problemi yaşamadığı belirlenmiştir. Diğer yandan anne babaların, pandemi sürecinde çocuklarının duygu ve davranışlarında değişmeler (agresiflik %30, içe kapanıklık %30, kurallara uymama %20, dikkat dağınıklığı %20) gözlemledikleri belirlenmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Covid-19, pandemi, okul öncesi eğitim, uzaktan eğitim.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Portekiz Sağlık Sisteminin Ekonomi Politik Dönüşümü (Özgün

Sarımehmet Duman)

Portekiz Sağlık Sisteminin Ekonomi Politik Dönüşümü

Özgün Sarımehmet Duman

Hacettepe Üniversitesi, Proje Destek Ofisi, Beytepe/Ankara

Abstract: *Avrupa'nın çevre ekonomileri arasında tanımlanan Portekiz, Avrupa ekonomik krizinin en çok yankı bulduğu Avro alanı ülkeleri arasında yer almaktadır. Görece zayıf ekonomik yapılanmasının bir sonucu olarak, ekonomik kriz sonrasında ekonomik farklılıkları ile yüzleşmek zorunda kalmış ve ciddi sınamalardan geçmiştir. Bu süreçte krizin yıpratıcı ekonomik etkilerinden kurtulmak ve diğer Avrupa ülkeleri ile rekabet gücünü yeniden kazanabilmek için yapısal ekonomi politikalarını ön plana çıkarmıştır. Çoğunlukla Avrupa'da yeni geliştirilen kriz yönetimi politikaları çerçevesinde gerçekleştirilen yönlendirmelerle Portekiz, Avrupa Komisyonu ve Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) toplam 78 milyar Avro fon almış; 2025-2040 döneminde ödemesi planlanan borçlar kapsamında çeşitli sektörlerde yapısal dönüşümler hedeflemiş ve önemli bir kısmını gerçekleştirmiştir.*

Portekiz'in ekonomik krize yanıt olarak uyguladığı ekonomi politikaları, öncelikle üretim, finans, eğitim, sağlık vb. pek çok sektörde kalıcı değişiklikler yaratarak ülkenin rekabet gücünün artırılmasını ve Avrupa ülkeleri arasındaki verim farkının ortadan kaldırılmasını amaçlamıştır. Kamu sektörü içinde önemli bir yer tutan sağlık hizmetleri, özellikle kamu harcamaları içindeki payı nedeniyle yapısal dönüşümün odağı haline gelmiştir. Sağlık sektöründeki giderlerin kontrol edilmesi, sağlık hizmetlerindeki personelin takibi, sağlığın genel anlamda yeniden organizasyonu ve bazı hizmetlerin özel sektöre devredilmesi belirlenen yapısal ekonomi politikaları arasında yer almıştır. Özetle ifade etmek gerekirse sağlık sektöründe dönüşüm, hem kişilerin bir hak olarak sağlık hizmetlerine erişimi, hem de kamu hizmetlerinin yeniden yapılanması bağlamında önemli değişikliklerin sembolü haline gelmiştir.

Bu çalışma, Portekiz'in ekonomik kriz sonrası güçlenme ihtiyacı çerçevesinde sağlık sektörünün rolünü tanımlayarak, krize bağlı olarak gerçekleşen yapısal dönüşümün boyutlarını tespit etmeyi ve kriz sonrası sağlık hizmetlerinin kamu-özel sektör dengesi açısından değerlendirilmesini hedeflemektedir. Böylelikle Avro alanı ekonomik krizinin, Avrupa ülkelerinin ekonomi politik dönüşümü açısından nasıl bir çerçeve sunduğunun da netlik kazanacağı düşünülmektedir.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Uluslararası Öğrencilerle Anadili Türkçe olan Öğrenciler Arasında Kültürler Arası Etkileşimi Artırma: İletişim Arkadaşlığı Programının Etkisinin Değerlendirilmesi (Zeynep Turhan)

Uluslararası Öğrencilerle Anadili Türkçe olan Öğrenciler Arasında Kültürler Arası Etkileşimi Artırma: İletişim Arkadaşlığı Programının Etkisinin Değerlendirilmesi

Zeynep Turhan[1]

[1]*Bartın Üniversitesi, zturhan@bartin.edu.tr*

Özet: *Yükseköğretim gören uluslararası öğrencilerin sosyal ve akademik uyum konusunda zorlandıkları sayısız çalışmada rapor edilmiştir. Bu çalışma uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları uyum sorunlarına cevap vermek adına bir kültürlerarası etkileşim programı geliştirmiş ve uygulamaya koymaya çalışılmıştır. Yaşanan problemleri en aza indirgemek ve yeni geldikleri ülkede hem sosyalleşmelerine hem de akademik uyumlarına katkı sağlaması için ana dili Türkçe olan öğrencilerle etkileşimlerini artıracak çalışmaların faydalı olacağı vurgulanmıştır. Böyle bir etkileşim ortamında kişiler birbiriyle sohbet etme ve birbirlerinin kültürlerini daha yakında tanıma fırsatı elde edecektir. Uluslararası öğrencilerin Türkçe konuşma ve anlama becerilerine ana dili Türkçe olan bir arkadaşın varlığı destek sağlar. Böylece en önemli sorun alanlarından olan sosyal uyum ve akademik ortama alışma süreçleri kolaylaştırılmış olacaktır. Üniversite ortamının farklılıklara açık ve kültürler arası etkileşimin tesis edildiği bir ortamın oluşturulmasında İletişim Arkadaşlığı programı katkı sağlayacaktır. Yükseköğretim gören uluslararası öğrencilerin Türkçe dil becerilerini geliştirmek ve sosyal uyumlarına destek sağlamak üniversite ortamlarını farklılıklara karşı duyarlı yaparken başka ülkelerden gelen öğrencilere daha saygılı ve destekleyici olabilmek için yeni hizmetler sunmak kıymetlidir. İletişim Arkadaşlığı Programı birinci sınıf uluslararası öğrencilerin akademik ve sosyal uyumlarına destek sağlamak amacıyla yazar tarafından geliştirilmiştir. Program kapsamında gönüllü olan uluslararası öğrenciler ile istekli olan Türk öğrenciler eşleştirilerek haftanın bir günü sosyal bir ortamda bulunmaları teşvik edilir. Böylece kültürlerarası etkileşim yoluyla sosyal ve akademik uyuma destek sağlanır. Bu makale İletişim Arkadaşlığı Programının ne kadar etkili çalıştığını anlamayı hedeflemiştir. Katılımcıların program süresince yaşadıkları tecrübeler sorulduğu formun ana dili Türkçe öğrenciler tarafından doldurulmasıyla programın ne kadar etkili olduğu ya da eksiklerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışmıştır. Ana dili Türkçe olan öğrencilerin yazılı raporlarına göre, uluslararası öğrencilerle haftada bir gün vakit geçirmek onların farklı kültürleri yakından tanımasına yardımcı olurken, uluslararası arkadaşlarının hem dil becerilerinin gelişmesine hem de sosyalleşmelerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *dil gelişimi, kültürlerarası etkileşim, sosyalleşme, uluslararası öğrenci*

Giriş

Pek çok araştırmacı uluslararası öğrencilerin dil becerileri işe ilgili sorun alanlarını ve sosyal kültürel uyumlarını incelemiştir (Coşkunserçe, 2014; Zerengök, 2016; Demir, 2017; Sasa, 2017; Kisaka, 2018; Ercan, 2019; Tozan, 2019; Koçak, 2020). Uluslararası öğrencilerin çoğunlukla

karşılaştıkları sorun alanlarının neler olduğunu saptanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar dil becerisi, akademik uyum, şehre ve üniversiteye uyum, sosyal uyum, yönetsel sorunlar gibi alanlara işaret ederken bu sorunlara cevap olarak net bir hizmet ya da program geliştiren çalışmalar yetersiz kalmıştır. Sadece bir doktora tezi danışmanlık hizmetlerinin alternatif olarak bilgi ve iletişim teknolojileriyle kullanılmasını önermiştir (Coşkunserçe, 2014). Bu çalışma çevrimiçi teknolojiler ile uluslararası öğrencilere danışmanlık hizmetlerinin daha etkili sunulabileceğini ve katılımcıların psikolojik, sosyal ve kültürel uyum sorunlarının azaltılacağına dikkat çekilmiştir. Bunun yanında bazı lisansüstü tez çalışmaları çözüme yönelik önerilerde bulunmuştur. Örneğin, sosyal destek hizmetlerinin (Cura, 2015) ve serbest zaman etkinliklerinin (Zerengök, 2016) sosyal uyumu olumlu yönde etkileyen önemli faktörler olduğu vurgulanmıştır.

Yurtdışındaki bazı çalışmalarda yüksek öğretimdeki uluslararası öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar incelenmiş ve Türkiye ile benzer sorun alanları tespit etmiştir. Örneğin, Amerika'da yapılan bir çalışmada uluslararası öğrencilerin sosyal destek ihtiyaçları ve uyumla ilgili sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır (Zhai, 2002). Bu çalışma 10 uluslararası öğrenci ile mülakatlar yapılarak Amerika'daki eğitim sisteminde, kültürel farklılıklarda ve dil ile ilgili zorluklarla baş etmede karşılaştıkları en önemli problemleri incelemişlerdir. Aile destek sisteminin en önemli destek kaynağı olduğu ortaya çıkarken, akademik oryantasyon çalışmaları, dil becerilerini geliştirici hizmetlerin ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması bu öğrencilerin uyum süreçlerinde en büyük yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada (Senyshyn, 2019) üniversite birinci sınıf öğrencileri için hazırlanan seminer programının (ders dışında arkadaşlarıyla interaktif görüşme alanının sunulması) faydasına vurgu yapılmıştır. Bu seminerde hedef öğrencilerin hem akademik hem de sosyal uyum ihtiyaçlarına cevap verebilmektir. Çalışmanın sonucuna göre seminer programı öğrenciler hem üniversiteye uyum sağlamasına yardımcı olurken, daha da önemlisi kültürlerarası iletişim becerilerini artırmalarına katkı sağlamıştır (Senyshyn, 2019).

İletişim Arkadaşlığı ana dili Türkçe olan öğrencilerle farklı kültürlerden gelmiş uluslararası öğrenciler arasındaki iletişimi ve etkileşimi desteklemeyi hedeflemiştir. İletişim Arkadaşlığı olarak adlandırılan programın içeriği ve işleyişi ile ilgili ayrıntılı bilgiler bir makale içerisinde ayrıntılı olarak sunulmuştur (Turhan, değerlendirmede). Yükseköğretim kurumlarındaki Uluslararası Öğrenci Ofislerinin böyle bir programı yönetmesi önerilir. İletişim Arkadaşlığı Programı dönem boyunca her hafta en az bir saat boyunca Türk öğrenci ile uluslararası arkadaşın buluşması şeklinde gerçekleştirilir. Bir İletişim Arkadaşı olmak kültürler arası bir bilgi alışverişi sürecidir. Gönüllü öğrencilerin her hafta organize edeceği etkinlik ve buluşmalarının not etmeleri için Etkinlik Formu hazırlanmıştır. Etkinlik formunun içeriğinde dil ilgili nasıl bir destek sağladıkları ve kültürel etkileşim sürecinde yaşadıklarını anlamaya yönelik sorular yer almıştır. Programın işleyişi ve süreçte formların neler olduğuna dair ayrıntılı bilgiler yazar tarafından bir makalesinde ayrıntılı olarak açıklanmışıdır (Turhan, değerlendirmede). Bu makale kapsamında ise bu programın nasıl etki sağladığına yönelik bazı değerlendirmeler paylaşılacaktır.

Yöntem

Programa katılacak kişiler hemşirelik bölümü birinci sınıf öğrencileri içerisinden gönüllü olanlar arasında seçilmiştir. Ana dili Türkçe olan öğrencilerin her hafta görüşme sonrasında doldurdukları etkinlik formunun değerlendirilmesi bu çalışma için temel yöntem olarak

seçilmiştir. Etkinlik formları ana dili Türkçe olan gönüllü öğrencilerin ve uluslararası öğrencilerin süreçteki tecrübelerinin neler olduğu ve sosyal uyum ve etkileşim açısından programı nasıl anlamlandırdıkları anlamamıza yardımcı olmuştur. Bu formlarda toplam yedi soru yer almaktadır. Bunlar şu şekildedir: 1.Bugün hangi konuları tartıştınız? Okul dersleri hakkında konuşmalar oldu mu, olduysa nasıldı? 2.Bugünkü konu ve tartışmalarda ne kadar rahattınız? 3.Arkadaşınızın konuştuğunuz konular hakkında nasıl hissettiğini açıklayın. (çekingen, istekli, sıkılgan vb.). 4.Tanımladığınız kültürel farklılıklardan bazıları nelerdir? 5.Bugünkü buluşmanızda bir şey özellikle yararlı oldu mu? 6.Gramer veya telaffuz gibi arkadaşınıza açıklamaya çalıştığınız bir durum ortaya çıktı mı? Bu senin için nasıl geçti? Arkadaşın için nasıldı? 7.Bugünkü buluşma hakkında hatırladığın en ilginç şey neydi? Programın uygulanması COVID-19 tedbirleri nedeniyle yaklaşık bir ay uygulanabilmiştir. Böyle beklenmedik bir salgından dolayı planlanan yarı-yapılandırılmış mülakatlar yerine, öğrencilerin bu süreçte doldurdukları formların değerlendirilmesi daha sağlıklı bir yöntem olarak tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Katılımcıların araştırmaya dâhil edilme kriterlerinden birisi ana dillinin Türkçe olup gönüllü olarak uluslararası öğrencilere destek sağlamaya istekli Üniversite birinci sınıf öğrencisi olmasıdır. Diğer önemli kıstas ise uluslararası öğrencilerinde dil ve uyum süreçlerini tamamlamak için ana dili Türkçe olan bir arkadaşıyla etkinliklere katılamaya gönüllü ve istekli olmasıdır. Örneğin bir uluslararası öğrenci dil sorunu ve arkadaş edinmede sıkıntısı olmadığını dile getirerek programın hemen başında katılamamak isteğini söylemiş ve hiç sürece girmemiştir. Sonuç olarak istekli olmayanlar programa dahil edilmemiştir. Programın başında tüm katılımcıların gönüllü olması birincil öncelik olarak tanımlanmıştır. Hem uluslararası öğrenciler hem de ana dili Türkçe olan öğrencilerin de gönüllü olması önceliklidir. Sonuç olarak gönüllü 8 uluslararası öğrenci ve 8 ana dili Türkçe olan gönüllü öğrenciler olmak üzere toplam 16 kişi programa katılmıştır. Her hafta 8 Türk öğrencinin vermiş olduğu etkinlik formundaki soruları verdikleri cevaplar bu çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcılardan bu formları değerlendirmek üzere kullanılacağına dair izinler alınmıştır. Kişilerin ifadelerine başvurulurken eğer isim kullanışmışsa, bu isimler değiştirilerek verilmiştir.

Bulgular

Bu çalışma sonucunda temalar etkinlikte konuşulan temel konular, görüşme sırasındaki duygular, kültürel farklılıkların tanımlanması ve genel olarak etkinliğin faydasına yönelik bilgiler ile şekillenmiştir.

İlk görüşme notları

Katılımcıların çoğu ilk görüşmelerde genellikle nereli oldukları hakkında konuşarak karşılıklı olarak memleketleri hakkında konuştuklarını ifade etmiştir. Örneğim bir katılımcı şu şekilde not düşmüştür:

> Bugün nereli olduğu, kaç yıldır Türkiye'de yaşadığı, burada kiminle nerede kaldığı vb. konularda konuştuk. Evet okul dersleri hakkında konuştuk. Derslerde zorlanıp zorlanmadığını sordum. Beraber ders çalışmaya karar aldık. Ayrıca dil konusunda zorlanıp zorlanmadığını da konuştuk.

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi hem sosyal uyumu hem de dil becerilerini geliştirmeye yönelik bazı kararların alındığı ifade edilmiştir. Çoğu katılımcı uluslararası öğrencilerin dil konusunda biraz zorlandıklarına yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bunun yanında kültürlerarası etkileşimle ilgili konuşmalara yönelik şöyle bir ifade yazılmıştır:

> Türkmenistan ve Türkiye arasındaki farklılıkları konuştuk.
> Kültürel değerlerden bahsettik.

Etkinlikteki ana dili Türkçe olan katılımcıların duygu durumları

Ana dili Türkçe olan öğrencilerin duygu durumlarının sorulduğu sorular genel olarak görüşme sırasında ne kadar rahat olup olmadıklarını anlamaya yöneliktir. Bu sorulara katılımcılar genel olarak rahat olduklarını ifade etmiştir. Örneğin, bir katılımcı dil becerisi ile etkileşimde ne kadar rahat ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> Bugünkü konuşmada oldukça rahattım. Özellikle söylediklerimi anladığında ve bana olumlu yanıtlar verdiğinde gevşedim. Beni anladığını anladım.

Görüldüğü gibi öğrencilerin zaman içerisindeki duyguları ilk görüşmelere göre daha da rahatladıklarına dair tecrübelerini paylaşmışlardır. Çoğu katılımcı da görüşmelerdeki tartışmalarda gayet içten ve samimi olduklarına dikkat çekmişlerdir. Bunun dışında bir katılımcı kullandıkları dile dikkat ettiklerine vurgu yaparak kendilerini iyi hissettiklerini ifade etmiştir:

> Mavie çok sevecen bir kız. Onun yanında normal bir arkadaşımla olduğum kadar yakınım. Tek fark anlayabileceği kelimeleri seçmeye dikkat etmekti.

Uluslararası öğrencilerin duygu durumları

Her hafta düzenlenen görüşmelerin ilerleyen süreçlerde uluslararası arkadaşlarının daha istekli ve rahat olduğuna vurgu yapılmıştır. Mesela, bir katılımcı duygu durumlarını şu şekilde yazmıştır:

> Biz her zamanki gibi gayet rahattık ama Negahan normalden daha rahattı. Daha bir şeyler anlatmaya açıktı. Açıkçası bize alıştığını ve çekinmediğini hissettirdi.

Katılımcıların notları genel olarak uluslararası arkadaşlarının zamanla birbirlerine alıştıklarını ve bu durumunda daha rahat ve istekli olma gibi duygu durumlarını sağladığına vurgu yapmışlardır. Ayrıca arkadaşlarının iletişime açık ve rahat olmaları için çabaladıklarına dair ifadelerde vardır:

> Genelde eğlenceli bir sohbet ortamı oluşturmaya çalışıyorum. Sıkılmaması için, bu yüzden sıkılmıyor aksine çok istekli.

Katılımcıların ayrıca karşıdakini önemseyip ona göre bir sohbet ortamı ayarlanmasını da karşılıklı olumlu duyguları oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanında bazı katılımcıların çekingen olduğuna dair ifadelerde vardır:

> Yardım istemekten çekiniyor, sanırım bana yük olduğunu düşünüyor. Öyle olmadığını ve her zaman yardım isteyebileceğini ona aktardım.

Bu programın gönüllük ilkesi ile çalıştığı tüm katılımcılara özellikle vurgulanırken, uluslararası öğrencilerin bazı durumlarda çekingen olabilmeleri normal bir duygudur. Bu program onların bu çekingenliğini kırarak ana dili Türkçe olan arkadaşları ile yakın bir ilişki içerisinde sosyalleşmelerini hedeflenmiştir. Bunun ötesinde katılımcıların çoğu uluslararası öğrencilerin istekli ve meraklı olduklarına dair duyguları gözlemlenmiştir.

Kültürel farklılıkların tanımlanması ve faydası

Kültürel farklılıklar genel olarak yemek kültürü, aile ilişkileri, düğünler, törenler, ve bayramlar gibi genel toplumsal konular üzerinde toplanmıştır. Örneğin, bir katılımcı kültürel farklılıkları şu şekilde ifade etmiştir:

> Ana yemek olarak pilav yiyorlarmış. Bizim gibi 2-3 çeşit yemek yapmazlarmış. Düğünlerde kına yakmazlarmış. Geleneksel kıyafet giyerlermiş.

Genel olarak yemek kültürü, geleneksel kıyafetler, halk oyunları ve eğlence anlayışları ile ilgili farklılıklar ifade edilmiştir. Ayrıca eğitim sistemleri ile ilgili farklılıkların da gözlemlenmiştir. Bazı özel günler, dini ve resmi bayram tatillerinin farklılarının olduğunu öğrendiklerini de ifade etmişlerdir. Bu şekilde kültürel farklılıkları öğrenmelerinin onlar için faydalı olduğu ifade edilmiştir:

> Her ikimizde birbirimizin yaşayışları hakkında bilgiler öğrendik.
> Farklı kültürlerdeki bayramları öğrendim.

Kültürel farklılıkların ötesinde dil ve dersler konusunda da faydalı olduğuna işaret edilmiştir:

> Bazı kelimelerde yardım ettik ama çoğu konuda bilgili ve telaffuzu güzel. İkimiz için de güzeldi.

Bunun ötesinde görüşmelerin karşı tarafa yardımcı olma konusundaki faydalarını da dile getirdiler:

> Mavie'ye yardımcı olmadığımı düşünüyordum ama o olduğumu söyledi ve bu durum beni biraz rahatlattı. Ayrıca Mavie'nin yardım istemekten çekindiğini farkettim ve bundan sonra Mavie'ye bu konuda daha hassas davranmam gerektiğini anladım.

Görüldüğü gibi bu etkileşimlerin kültürlerarası duyarlılığı da artırdığı söylenebilir. Böylece uluslararası öğrencilerin bulundukları konumlar daha iyi anlaşılıp gerekli hassasiyetler

gösterilerek etkileşime geçişmiştir. Örneğin, bir katılımcı nasıl empati geliştirdiğini şu şekilde ifade etmiştir.

> Mavie'nin yanında kendisi gibi Türkmen olan arkadaşımız Negahan vardı. Bazen ikisi kendi aralarında konuştuklarında onları anlamadım. İlginç değildi ama kendimi garip hissettim. Sanırım onların bizim yanımızda neler hissettiğimi o an biraz anladım.

Farklı dilde insanların konuşması ve duyulan yabancılık duygusu katılımcı tarafından garip olarak ifade edilirken, aslında onların durumlarını biraz olsun anlayabildiğini dile getirmiştir.

Sonuç ve Tartışmalar

Bu çalışma İletişim Arkadaşlığı Programı sırasındaki kültürler arası etkinlikler, katılımcıların kendi kültürel beklentilerinin ve bunun uluslararası arkadaşlarından nasıl farklı olabileceğinin farkına varmalarına yardımcı olmuştur. Kişinin kendi kültürünü ve beklentilerini tartışmak, katılımcıların arkadaşlarının kültüründeki farklılıkları anlamalarına ve fark etmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca, uluslararası arkadaşlarıyla daha etkili bir şekilde etkileşimde bulunmalarına her hafta resmi olamayan bir ortamsa görüşmenin sağlanmış olması sosyal uyum içim faydalı olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışma, İletişim Arkadaşlığı Programının birinci sınıf uluslararası öğrencilerim dil becerilerinin gelişmesine fayda sağlayabileceğini göstermiştir. Şüphesiz bu programın daha fazla araştırma gerektiren birçok yönü varken ve sınırlıkları mevcut olduğu aşikâr olup, böyle bir programın zamanla geliştirilerek kültürlerarası etkileşimin ve uluslararası öğrencilerin sosyal uyumlarına katkı sağlaması beklenir. Özellikle ana dili Türkçe olan öğrencilerin bu süreçte sosyal ve kültürel faydalar sağladığını söylemek mümkündür. Kültürel farklılıklara karşılıklı saygıya dayanan arkadaşlıklar arasındaki etkileşimler, kişisel gelişim fırsatları sunarak, öz saygıyı artırabilir ve kalıcı arkadaşlıklar kurabilir. Üniversitelerde var olan çeşitlilik, toplumumuzun güçlü yanlarından biri olup daha sağlıklı ve etkili iletişimler için böyle bir programın faydalı olacağı önerilir. Sonuç olarak farklılıklara açık, bu farklılıkları önemseyen ve değer veren bir üniversite ortamının oluşmasına katkı sağlayabilir.

Kaynaklar

Coşkunserçe, O. (2014). *Uluslararası Öğrencilerin Kültürel Uyum Sürecine Yönelik Bir Çevrimiçi Oryantasyon Uygulamasının Geliştirilmesi Ve Etkililiğinin İncelenmesi*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Cura, Ü. (2015). *Uluslararası Öğrencilerin Akademik Uyumuna Kültürleşme Stresi Ve Sosyal Desteğin Etkisi*. https://doi.org/10.1145/3132847.3132886

Demir, D. (2017). *Uluslararasi öğrencilerin akademik Türkçe ihtiyaçları*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı.

Ercan, A. (2019). *Türkiye'de Yükseköğretim Gören Uluslararası Öğrencilerin Uyumu: Muğla örneği*. Muğla Sıtkı Koçam Üniveristesi.

Kisaka, M. O. (2018). *Afrika'dan Türkiye 'ye Yüksek Öğrenim Görmek İçin Gelen Öğrencilerin Uyum Süreçleri Ve Karşılaştıkları Sorunlar: Ankara Örneği*.

Koçak, Ö. F. (2020). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Kültürleşme Ve Sosyokültürel Adaptasyon: Uluslararası Öğrencelere İlişkin Nicel Bir Araştırma*.

Pooler, D. K. (2008). Social workers and distress: Implications for sustaining a healthy workforce. *Journal of Workplace Behavioral Health*, *23*, 445–466. https://doi.org/10.1080/15555240802540137

Sasa, S. (2017). *Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Uluslararası Öğrencelerin Karşılaştıkları Yönetsel Sorunlar*. Trakya Üniversitesi.

Senyshyn, R. M. (2019). A First-Year Seminar Course that Supports the Transition of International Students to Higher Education and Fosters the Development of Intercultural Communication Competence. *Journal of Intercultural Communication Research*, *48*(2), 150–170. https://doi.org/10.1080/17475759.2019.1575892

Tozan, S. (2019). *Kültürlerarasi iletişimin geliştirilmesinde uluslararasi öğrencilerin etkisi: YTB Sakarya Üniversitesi öğrencileri örneği*.

Turhan (değerlendirmede) İletişim Arkadaşlığı Programı Geliştirme: Üniversite Birinci Sınıf Uluslararası Öğrencilerin Dil, Sosyal Ve Akademik Uyum Zorluklarını Azaltma

Zerengök, D. (2016). *Uluslararası Öğrencilerin; Serbest Zaman Etkinliklerine Aktif Katılımları Yoluyla Sosyal Uyumlarının Analizi: Celal Bayar Üniversitesi Örneği*. Celal Bayar Üniversitesi.

Zhai, L. (2002). *Studying International Students: Adjustment Issues and Social Support*.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Söylemde Alana Bağlamlama: Alana Özgü Tür Analizi Çalışması

(Merve Geçikli)

Söylemde Alana Bağlamlama: Alana Özgü Tür Analizi Çalışması

Merve Geçikli[1],

[1]*Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngilizce Öğretmenliği A.B.D., E-mail:merve.gecikli25@gmail.com*

Özet:

Araştırmanın konusu ve temel amacı: *Tür analizi çalışmalarında, söylem uğraşları ve uygulamalarında, alana bağlamlama konusu son yıllarda sıklıkla üzerine durulan konular arasında yer almaktadır. Bu noktada, farklı alanlarda özellikle yazılı söylemde metin ve bağlam arasındaki uyumlama ve bunun alanlara özgü bir şekilde nasıl sağlandığının incelenmesi, yazılı söylemde tür odaklı uygulamaların karmaşık ve hareketli yapısının çok yönlü olarak irdelenmesinde önemlidir; bunun yanı sıra, bu inceleme beraberinde alan kültürünün kendine has özelliklerinin açığa çıkarılmasına ve kültür-uygulama-tür-metin arasındaki ilişkiden hareketle de söylem yapısı hakkındaki detayların keşfedilmesine katkı sağlamaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmanın temel amacı iki temel alandaki –muhasebe ve finans- söylem uğraşlarında bağlamlama olgusunu faaliyet raporu türü üzerinden incelemektir.*

Yöntem: *Bu çalışmada, söylem analizi paradigmasından hareketle, alanlara özgü söylem uygulamaları, söylem süreçleri ve söylem kültürü incelenmesinde kullanılan mesleki/alansal tür analizi yöntemi takip edilmektedir Bu çerçevede, Türkiye'de muhasebe ve finans sahalarının söylemde nasıl bağlamlandığını incelemek üzere derlem odaklı tür analizi mantığından hareketle her bir sahada Türkiye'de öncü konumda olan toplamda 15 şirketin 2014- 2019 yılları arasında yayımladıkları faaliyet raporlarından bir derlem (75 adet yıllık faaliyet raporu) oluşturulmuştur. Derlemin belirlenmesi ve analizinde, söylem analizinde mesleki/alansal tür odaklı çalışmalarda son yıllarda genellikle takip edilen Bhatia (2008) tarafından geliştirilmiş olan sistem takip edilmiştir. Nitel araştırma kapsamında olan içerik analizi tekniğinden hareketle, metin ve retorik çözümlemesi yapılmıştır.*

Bulgular ve Sonuç: *Yapılan çözümleme sonucunda bulgular şirketlerin faaliyet raporlarında muhasebe ve finans için ayırdıkları bölümlerde birbirine çok benzeyen; derlemin yaklaşık %35'inde iki söylemin içi içe geçtiği bir bütüncül söylemin olduğunu göstermektedir. Bir diğer ifade ile, yıllık faaliyet raporlarında genellikle muhasebe ve finans söylemleri birbirini tamamlayan metinler üzerinden düzenlenmiş oldukları için metinlerin bu söylemlere has bir yapı ile bağlamlanmasından ziyade tek bir söylemi yansıttıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat, bu tek bir söylem içerisinde sayısal verilerin yani muhasebe kısmının açıklama ve yorumlama kısmına yoğunluğun daha çok verildiği ve muhasebeye ait olan bazı istatistik bazlı verilerin bu tarz bir bütüncül söylemde eritme potasından geçerek ele alınmadığı görülmüştür. Bu noktada elde edilen bu bulgu, aslında birbirinden farklı bir söylem şemasına sahip olan muhasebe ve finans alanlarının yıllık faaliyet raporlarında ayrı birimler altında sunulması beklenirken birbiri ile iç içe sunulması noktasında şirketlerin sayısal verileri işletme, yansıtma, açıklama ve yorumlamada tercihlerini finans söylemi eğilimli daha hibrid bir mantıktan yana olduklarını göstermektedir. Bununla beraber, derlemin diğer %65'lik kısımında durum bunun tam tersidir; yani, muhasebe ve finans için ayrı birimler açılmış olduğu gözlemlenmiş ve bu sahalara özgü söylemden hareketle metinler bağlamlanmıştır. Faaliyet raporlarında muhasebe birimi kapsamında bu söyleme has bir şekilde istatistiki bilgilerin tablolarlar ve ham veriler halinde yani herhangi bir yorumlamaya tabi tutulmadan direk raporlanarak sunulduğu, finans birimi kapsamında da bu verilerin işletilmesi, açıklanması ve yorumlanması odaklı*

bir söylem yapısının takip edildiği tespit edilmiştir. Bu %65'lik kısımdaki faaliyet raporlarını diğer faaliyet raporlarında ayıran bir diğer önemli özellik de, muhasebe ve finans söylemlerinin ayrı yapılandırılmış olması ile beraber finans söylemi içerisine muhasebe söylemini yeniden dahil ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda, finans söyleminin içinde muhasebe söylemine sıklıkla yer verilmesi okuyucu dostu bir içerik yapılandırma tercihinden kaynaklı olabilir.

Anahtar Kelimeler: *söylem, söylem analizi, bağlamlama, tür analizi, derlem*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Türkiye'de ki Ulusal Gazetelerde Küresel Isınma Olgusunun İşlenişi: Söylem Yönetimi Analizi

(Merve Geçikli)

Türkiye'de ki Ulusal Gazetelerde Küresel Isınma Olgusunun İşlenişi: Söylem Yönetimi Analizi

Merve Geçikli[1],

[1]*Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngilizce Öğretmenliği A.B.D., E-mail:merve.gecikli25@gmail.com*

Özet:

Araştırmanın konusu ve temel amacı: *Kamunun küresel bazdaki konulara yönelik söylemlerinin yönetimi ve değişiminde kitle iletişim araçlarının önemli bir rolü vardır. Bu bağlamda, özellikle son yıllarda, kitle iletişim araçlarında küresel problemlere yönelik kavramların, olguların ve olayların yansıtılma biçimi, ele alınış şekli ve bunun sıklığı üzerinden; kamunun bu hususlara yönelik halihazırda sahip olduğu söylemini, ya da bakış açısının, nasıl bir söylem yönetimine tabi tutulduğuna odaklanan çalışmaların sayısı önemli bir artış göstermektedir. Bu noktada, söylem yönetiminin sıklıkla yapıldığı küresel problemlerden biri küresel ısınmadır; nitekim, bu küresel mevzu bölgesel bazda devletlerin, sivil toplum kuruluşlarının, çevreci kuruluşların söylemlerinde geniş yer tutmakta ve bunun yansımaları da kitle iletişim araçlarında görülmektedir. Türkiye'de küresel ısınma problemi ve boyutlarının sıklıkla irdelendiği ülkelerden biridir. Bu kapsamda, ilgili alan yazın incelendiğinde küresel ısınma haberlerinin kitle iletişim araçlarının çeşitli mecralarında çerçeveleme paradigmasından hareketle ele alındığı çalışmalar olmakla beraber söylem yönetimi bağlamında konuyu ele alan çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, küresel ısınma ve ilgili boyutlarına yönelik kitle iletişim araçlarında söylemin nasıl işlendiğini daha kapsamlı derlemler üzerinden ele alan çalışmalara da rastlanmamıştır. Alan yazındaki bu eksiklikten hareketle, bu çalışmanın temel amacı Türkiye'de ki ulusal gazetelerde küresel ısınma olgusunun işlenişini söylem boyutunda ele alarak söylem yönetiminin nasıl yapıldığını ortaya çıkarmaktır.*

Yöntem: *Bu çalışmada, derlem analizi çalışmalarında sıklıkla tercih edilen anahtar kavram ve eşdizimlilik mantığı takip edilmiştir; bu bağlamda, anahtar kavram mantığı bir derlemde en sıklıkla geçen sözcük düzlemini tespit etmeyi, eşdizimlilik ise hangi söz öbeklerinin sıklıkla eşdizimlendiğini tespit etmeyi hedeflemektedir. Eşdizimleme analizinde eş dizimlerin geçtiği sözdizimsel bağlamda dikkate alınmıştır Çalışmanın derlemini, 2015-2020 yılları arasında ulusal gazetelerdeki küresel ısınmayı konu alan metinler (5,253 metin- 3 milyon kelime) oluşturmaktadır. Bu derlem seçilirken, öncelikle küresel ısınmayı çok yönlü olarak ele alan gazetelere odaklanılmış ardından seçkisiz atama tekniğinden faydalanılarak 20 gazete arasından 10 gazete seçilmiştir. Anahtar kavram ve eşdizimlililik sayımlarında ve analizinde analiz sürecini kolaylaştırmak üzere gazetelerin elektronik basımları üzerinden çalışılmıştır.*

Bulgular ve Sonuç: *Yapılan analizler sonucunda küresel ısınma kavramının ele alındığı metinlerde sıklıkla insan faaliyetleri, zehirli gaz salınımı, geri dönüşüm, sera etkisi, iklim değişikliği, protokoller, Avrupa Birliği, Türkiye, çevre kirliliği, hava kirliliği, termik santraller, yenilenebilir enerji, ormanların yok olması, orman yangınları, önlemler, sorumluluklar, düzenlemeler, politikalar, sürdürülebilir, sanayi sektörleri, eğitim, kamu en sıklıkla karşılaşılan söz ve söz öbekleri olmuştur. Bu eşdizimlilikten hareketle, küresel ısınma konusunun gazetelerde ciddi bir problem olarak sunulmasını hedefleyen bir söylemin var olduğu ve kamuyu sorunun boyutlarının ve kaynaklarının neler olduğuna dair bir bakış açısı oluşturarak bir tür bilinçlendirme mantığının bu söylemde işletildiği söylenebilir.*

Bununla beraber, bu problemin çözümünde yer alacak taraflar, görev ve sorumluluklarında söylem içerisinde işlendiği görülmektedir. Buradan hareketle, bilgilendirme ve bilinçlendirmede kilit bir role sahip olan gazetelerin bir kitle iletişim aracı olarak küresel ısınma sorununa hem ulusal hem evrensel boyutlarıyla birlikte önemli bir yer ayırdığı çıkarımına varılabilir; sıklıkla kullanılan eş dizimlere bakıldığında, amacın kamuyu konunun ciddiyeti noktasında ikna edecek bir dille ve beraberinde kamuda bir sorumluluk alma-sorumluluk yerine getirme algısını, bilhassa da doğa ve toplum çerçevesinde, yaratacak türde bir söylem yönetimi yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, küresel ısınma, kitle iletişim araçları, ulusal gazeteler, söylem yönetimi*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Siyasi Sınırların Yeniden Dizaynı Projesinde Stratejik Bir Enstrüman Olarak Vekâlet Savaşı Konsepti ve Bileşenleri Üzerine Bir Kritik

(Murat Şengöz)

Siyasi Sınırların Yeniden Dizaynı Projesinde Stratejik Bir Enstrüman Olarak Vekâlet Savaşı Konsepti ve Bileşenleri Üzerine Bir Kritik

Murat Şengöz[1]

[1]*Savunma Bakanlığı, muratsengoz74@gmail.com*

Özet: *Siyasi sınırların yeniden dizaynı projesi olarak Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika projesi Arap coğrafyasını şekillendirmeye yönelik olarak tasarlanan batının yeşil kuşak projesinin bir devamıdır. Proje, vekâlet savaşı konseptine uygun olarak bölge ülkelerinde dış askeri müdahalelere ihtiyaç duyulmaksızın iç muhalif politik dinamikler harekete geçirilmek suretiyle ve bölge halklarının desteği ile rejimlerin değiştirilmesini ve demokratik yönetimlerin kurulmasını amaçlamaktadır. Böylece Batı karşıtı ülkelerden kaynaklı tehditlere karşı bir blok oluşturmayı, Batı bloğu karşıtı ülkelerin bölge ülkeleri üzerindeki etkilerinin azaltılmasını, bölgenin batı ülkeleri için elverişli ve kazançlı ticaret havzası konumlarının pekiştirilmesi hedeflenmektedir. Proje sadece bölgenin enerji ve su kaynaklarının kontrolü ile sınırlı değildir. Büyük Ortadoğu Projesi bilakis sosyolojik ve kültürel bir dönüşüm projesidir. Mezkur proje ve türevleri kullandığı vekâlet savaşı yöntem ve teknikleri dolayısıyla günümüzde güvenlik tehditlerinin evrimleşerek boyut değiştirmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda ayaklanma ve terörizmin vekâlet savaşının bir enstrümanı olarak sıklıkla kullanılmaya başlanması, toplumsal ayrışma ve çözülmeleri besleyen ve destekleyen retorik ve örtülü harekâtlar, terörün finansmanı, siber terörizm ve salgın hastalıklar ülkelerin bekalarını tehdit eden başlıca vekâlet savaşı bileşenleridir. Böylece tehdit, iki kutuplu dünyanın sona ermesi ve küreselleşmenin de etkisi ile ölçek ve boyut değiştirmektedir. Tehdit, devlet ve devlet dışı aktörlerin birlikte ve ayrı ayrı ele alınmasını icap ettiren, sınır aşan, aynı anda birden fazla devleti etkileyebilen, mobil, eylemleri itibariyle asimetrik bir hüviyet kazanmaktadır. Bu nedenle barış ve güven ortamının tesisi için çok uluslu, bütüncül bir bakış açısıyla tehdidin tüm öğe ve boyutlarını hesaba katan, farklı ve çözüme yönelik bir bakış açısı ve uygulama pratiğine ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmemiş ülkelerin hükümetlerini marjinalleştirerek, söz konusu ülkelerin hükümetlerini kolaylıkla kontrol edebilirler ve marjinalleştirdikleri hükümetleri, dördüncü nesil asimetrik, belirsiz, vekâlet savaşı teknikleriyle, topyekün bir harbe girmeden kolaylıkla kontrol edebilirler. Egemen güçlerin mezkur saldırı ve taaruzları ile mücadele için, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin demokratik kültürlerini geliştirmeleri ve sağlık, eğitim ve kalkınma projelerini önceliklendirmeleri, çabalarını ortak ve müreffeh bir insanlık ideali için birleştirmeleri önem arz etmektedir.Bu çalışmada siyasi sınırların değiştirilmesinde bir stratejik enstrüman olarak araçsallaştırılan vekâlet savaşı; salgın hastalıklar, siber savaş, operasyonel istihbarat ve terörizm bileşenleri üzerinden kritik edilecektir.*

Anahtar Kelimeler: *büyük ortadoğu projesi, küreselleşme, vekâlet savaşları, hibrid savaşlar, terörizm, operasyonel istihbarat, komplo teorileri, salgın hastalıklar,*

Büyük Ortadoğu Projesi

Büyük Ortadoğu Projesi, Amerik Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri eski Bakanı Condoleezza Rice'ın, henüz Ulusal Güvenlik Başkanı iken, 7 Ağustos 2003 tarihinde Washington Post gazetesine "Ortadoğuyu Dönüştürmek" konusu üzerine verdiği bir demeç ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu proje daha sonra ABD merkezli RAND Corperation adlı düşünce kuruluşu tarafından 2004 yılında ABD Başkanı için hazırladığı ''Sivil Demokratik İslam: Ortaklar, Kaynaklar ve Stratejiler'' temalı bir raporu ile temellendirilmiştir. Söz konusu raporda İslam Dünyası kategorik olarak incelenmiş ve ABD'nin zikredilen bölgeyi kontrol altında tutabilmesi için izlenmesi gereken yol haritası özetlenmiştir. Bu kapsamda, Fas'tan Basra Körfezine kadar Ortadoğu'da bulunan yirmi iki devletin rejimlerinin, sınır ve haritalarının değiştirilmesi ön görülmüştür. Kuşkusuz ABD tarafından mezkur proje ile anılan bölgede sahip olduğu askeri ve teknolojik güç ile kendisine rakip olabilecek diğer güçlerin bertaraf edilmesi, enerji havzaları ve enerji nakil hatları ve koridorlarının kontrol edilmesi, İsrail'in güvenliğininin idame edilmesi, rakip ülkelerin bölgeden uzak tutulması ve bölge kaynaklı terörün kaynağında kurutulması hedeflenmektedir.

Siyasi sınırların yeniden dizaynı projesi olarak Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika projesi Arap coğrafyasını şekillendirmeye yönelik olarak tasarlanan batının yeşil kuşak projesinin bir devamıdır. Proje, bölge ülkelerinde dış askeri müdahalelere ihtiyaç duyulmaksızın iç muhalif politik dinamikler harekete geçirilerek ve halkın desteği ile rejimlerin değiştirilmesini ve demokratik yönetimlerin iş başına gelmelerini amaçlamaktadır. Böylece Avrasya kaynaklı tehditlere karşı bir blok oluşturmayı, Rusya başta olmak üzere doğu bloku ülkelerinin, bölge ülkeleri üzerindeki etkilerinin azaltılmasını, böylece bölgenin batı ülkeleri için elverişli ve kazançlı ticaret havzası konumlarının pekiştirilmesi hedeflenmektedir. Proje sadece bölgenin enerji ve su kaynaklarının kontrolü ile sınırlı değildir. Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika projesi bilakis sosyolojik ve kültürel bir dönüşüm projesidir (Perthes, 2004:85-97).

Ilımlı İslam modeli projenin teorik arka planını oluşturmaktadır (The Committee On Foreign Relations United States Senate, 2004). Ancak ortaya konulmaya çalışılan sözde ılımlı İslam anlayışı sanılanın aksine İslam dininin modernite ile uyumlu hale getirilmesini sağlayamamıştır. Aksine süreç içerisinde İslam dini daha fazla siyasallaşmış, siyasetin bir argümanı olarak araçsallaştırılmıştır. Bu nedenle ılımlı İslam modeli bölgede demokrasiden ziyade tek adam rejimlerini geliştirmiştir. Bunda egemen güçlerin, bölgenin seçilmiş tek adamlar üzerinden kontrolünün hem daha kolay, hem de çok daha az maliyetli olduğu yönündeki tasavvurları da ayrıca etkili olmuştur. Ne var ki, Arap baharı projesi ile bölgeye demokrasi gelmemiş, aksine bölge rejimleri daha da radikalleşmiş, asayişsizlik ülke sınırlarını aşarak bölgesel ve küresel bir tehdit haline evirilmiştir.

Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika projesi sahada sözde "Arap Baharı" olarak seslendirilmiştir. "Arap Baharı" projesi prensipte Avrupa'da 19. Yüzyılın ortalarında ve ikinci yarısında meydana gelen devrimlerden esinlenmiştir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da, Avusturya Macaristan İmparatorluğunda, Prusya'da, Rhineland'da, Kuzey ve Orta İtalya'da gerçekleşen devrimler, o zamanki entelektüeller ve liberal sosyal bilimciler tarafından, "halkların ilkbaharı" olarak adlandırılmışlardır. Ancak 19. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen devrimlerin sözde Arap Baharından farkı, mutlakiyetçi yönetimlere karşı demokratik taleplerin karşılanması maksadıyla iç sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerce meydana gelmesi,

sonrasında halkların birleşmesine, İtalya ve Almanya'nın birliğini kurmasına, Fransa'nın milli topraklarına kavuşmasına, ulus devlet bilincinin yerleşmesine, dil ve din birliğinin sağlanmasına ve demokratik kurumların gelişmesine yol açmış olmasıdır. Sözde "Arap Baharı" ise halkların ayrışmasına, toplumlar arasında ve toplum içinde kan davasına dönüşen kalıcı düşmanlıkların oluşmasına, ülkelerin bölünmesine, büyük insani dramların yaşanmasına ve küresel ölçekte mülteci ve göçmen sorunlarının birçok dünya ülkesi için ekonomik, siyasi ve bir güvenlik tehdidi oluşturmasına, terörizmin sınırları aşmasına sebep olmuştur.

Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika Projesinin varlığının en önemli kaynağı bölge ülkelerinin yerelde demokratik kurumlar geliştirememeleri nedeniyle kendi kendilerini yönetememeleri, hukuksuzluk, yolsuzluk, yoksulluk ve yoksunluğun ülkede norm haline getirilmesidir (Achcar, 2004). Büyük Ortadoğu Projesi özünde, "barış için savaş" doktrininin pratiğidir. Mezkûr doktrin çatışmaların kalıcı olarak önlenmesi ve istikrarın tesis edilmesi için tarafların savaş meydanlarında kozlarını paylaşmaları düşüncesine dayanmaktadır. Barış için savaş doktrini ancak savaşlar yoluyla kalıcı statükoların oluşabileceği varsayımına dayanmaktadır. Büyük Ortadoğu Projesinin pratiği, az gelişmiş bazı ülkelerin kolayca manipüle edilebilen, kendilerine büyük bir başarı ve güç atfedilen, kibirli ve narsis liderlerinin, esasında halk üzerindeki olumsuz imajlarıdır. Böylesi ülkelerin halkları, ülkenin idarecilerine duydukları nefret ve kuvvetli muhalefet hissinden dolayı kolayca manipüle edilebilmektedirler. Kitlelerin kanlı çatışmalara ikna edilebilmeleri için sıklıkla dini diskurlar da kullanılmaktadır. Bunlarda en önemlileri din sahiplerinin kıyamete yakın dönemde vuku bulacak hadiselerle ilgili eskatolojik ve apokaliptik yorumları ve Armegedon savaşı üzerine yapılan analizlerdir. Bu kapsamda, eskatolojik ve apokaliptik yorumlar araçsallaştırılarak, yaşanan çatışmaları ve insanlık kıyımlarını toplumların zihin haritalarında meşrulaştırmasında kullanılmaktadır. Oysaki yeryüzünde hadiseler lineer bir düzlemde gelişmez, aksine helezonik bir döngü içindedir. Birey ve toplumlar açısından bu ve benzeri metinleri sübjektif ve reddedilemez bir takım kabullerle tahlil ederek sonuçlar çıkarmak çoğu kez özünde manipüle edilmiş, yönlendirilmiş kimi güç odaklarınca istismar edilmeye hazır hale getirilmiş sonuçlar ortaya çıkarır. Bu nedenle özellikle Ortadoğu toplumları yüzyıllardır başlarına gelen her olumsuz hadiseyi kutsal metinlerle ilişkilendirmekte, kendilerine ve yöneticilerine hiçbir kusur yüklememektedirler.

Büyük Ortadoğu projesi, bir hilafet projesi olarak sunularak meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Oysaki mezkûr proje esasen bir genişleme projesi değildir, proje bölgesel medeniyetlerin, coğrafya, etnik ve mezhepsel olarak bölünme ve parçalanma projesidir. Mezkûr proje esasında bir Büyük İsrail Projesidir. Projenin ana hedefi İsrail'in güvenliğinin sağlanması için gerekli tampon devletlerin, devletçiklerin ve kantonların kurulmasıdır. Bunun için ekonomik varlıkların bölüşümü ve ticaret ilişkileri yeniden düzenlenmektedir. Bu sebeple bölge ülkeleri ile ilişkilerinin tamamen meşru ve uluslararası hukuk kıstasları çerçevesinde yürütülmesi ülke menfaatlerine uygun olacaktır. Bu noktada bölge ülkeleri ile geliştirilen ilişkiler muhatap liderlerin şahıslarıyla değil, devlet kurumlarıyla uzun vadeli ve kalıcı olarak yürütülmelidir. Ne yazık ki mezkûr coğrafya fesat ve entrika coğrafyasıdır. Bölge coğrafyası kabilecilik anlayışı, egoist ve kibirli yöneticilerinden kurtulamadıkça, tüm servetlerine rağmen bölgeye refah, huzur ve barışın gelmesi mümkün değildir.

Bununla beraber Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika projesinin aslında atfedilen bölgelerle ilgili olarak, enerji kaynakları ve nakil hatlarının siyasi, askeri ve ekonomik anlamda kontrol ve denetimin tesisi, bölge ülkelerinin enerji ve kaynaklarının iç çatışma ve savaşlarla

tüketilmesi ve küresel güçlere bağımlı hale getirilmesi maksadıyla küresel enerji, para ve küresel tüccarları tarafından örgüsünün yapıldığı, küresel güçlerin hizmetindeki güvenlik ve istihbarat bürokratları tarafından icra edilen bir yıkım projesi olduğu ve hatta beklenen büyük "Armagedon Savaşı" için güvenlik ve harp ortamının şekillendirilmesi çabalarının toplamı olduğu iddiaları da dikkate alınmalıdır. Çünkü gerçeğin ve doğrunun ne olduğundan ziyade nasıl algılandıkları daha önemlidir. Bununla birlikte Büyük Ortadoğu ve Genişletilmiş Kuzey Afrika Projesi, kısaca BOP gizli ve saklı bir proje değildir. BOP'un yıkıcı sonuçları sadece emperyalist güçlere yüklenemez. Çünkü projenin realize edilmesinde proje sahibi ülkeler kadar kendi kendini yönetme becerisine sahip olmayan, dünyadaki gelişmeleri okuyamayan bölge ülkeleri daha fazla sorumludurlar.

Nasıl doğu Avrupa ülkeleri algıladıkları Rusya tehdidine karşı ülkelerinde NATO ve Amerika Birleşik Devletleri askeri birliklerinin bulunmasını bir ulusal güvenlik sigortası olarak kabul ediyorlarsa, petrol zengini olmalarına rağmen az gelişmiş ülkeler kategorisinde değerlendirilen bazı Arap Devletleri de batılı ülkeler ve bilhassa Amerika Birleşik Devletleri ile yüklü miktarlarda, yüzlerce milyar dolarlık silah satın alma anlaşmaları ile ülkelerinin bekalarını koruyabileceklerini düşünmektedirler. Oysaki İran'da Şah Pehlevi iktidarını kaybetmeden evvel ABD ile yüklü miktarda silah satın alma anlaşmaları yapmış ve ordusunu Amerikan yapımı silahlarla donatmıştı. Ancak bu durum ülkesinde iktidarını kaybetmesine, yokluğa mahkûm edilmesine ve rejimin değişmesine engel olamamıştı. Bir ülkenin öz varlığını, sınırlarını koruyabilmesi ve kendi başına kararlar alabilmesi için, mutlaka iyi yetişmiş ahlak sahibi ve eğitimli bir insan gücüne, teknoloji üretebilen kurumlara, özgür düşünce ve fikir üretebilen basın yayın ve akademik camiasına, korkusuz, cesur ve adil yargıçlara, emeğe saygı duyan işgücü ve işverenleri ile kurumsal ve şeffaf bir yönetim aygıtına sahip olması gerekir.

Vekâlet Savaşları

Günümüzde, güvenlik tehditleri evrimleşerek boyut değiştirmektedir (Waewer, 2008). Kitle imha silahları ile nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar ve bu silahların fırlatma ve atma platformlarının gelişmesi, balistik ve seyir füzeleri, ayaklanma ve terörizmin vekâlet savaşının birer enstrümanı olarak sıklıkla kullanılmaya başlanması, toplumsal ayrışma ve çözülmeleri besleyen ve destekleyen retorik ve örtülü harekâtlar, sınır aşan suçlar, insan ve silah kaçakçılığı, hayali ihracat ve kara para aklama, uluslararası terörün finansmanı, göç tehdidi, siber terörizm, enerji nakil hatlarının güvenliği, çevre sorunları ve salgın hastalıklar günümüzde ve kuşkusuz yakın gelecekte tüm dünyayı tehdit başlıca hususlar arasında sayılabilir.

Tehditlerin artan bir ölçekte sınır aşan ve bölgesel güç merkezlerinin bir mücadele alanı olması nedeniyle, soğuk savaş sonrası dönemde hız alan bütünleşme ve parçalanma süreçlerinin, devletlerin egemenliğini tehdit etmesiyle birlikte, uluslararası ilişkiler bağlamında güvenlik ilişkilerini daha üst bir otoritenin, yani bir güvenlik şemsiyesinin parçası olma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda askeri ve politik güvenlik aynı düzlemde simbiyotik bir ilişki içerisinde evirilmiş, iç ve dış politika arasındaki geçirgenlik artmıştır. Bu anlayışa göre devletler sürekli bir tehdit altındadır ve devletlerin öncelikli amaçları varlıklarını korumaktır. Bu yaklaşım devletleri fasit bir güvenlik endişesi dairesi etrafında savurmaktadır. Amacı devletin bekasını korumak ve vatandaşlarının refah seviyesini artırmak olan devletler, egemenliklerini

muhafaza edebilmek maksadıyla bir yandan otoriterleşmekte ve böylece paradoksal olarak halkına karşı, halkı için refahı öteleyen bir tutum sergilemektedir (Waewer, 2008).

Küreselleşme, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomik eşitsizlik, alt kimliklerin belirginleşmesi beraberinde çatışmalar bölgeselleşmekte ve küreselleşmektedir (Gurcan, 2012). Küreselleşeme, geleneksel toplumsal bağların çözüldüğü, ulus devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretim ve bölüşümün yeni bir dönüşüm içine girdiği, sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı bir sürece atıf yapmaktadır. Küreselleşme neticesinde; klasik devlet sınırlarının ve geleneksel egemen aktörlerin öneminin ve etkinliğinin sorgulanması nispetinde ulus devletlerin bütünlükleri de tehdit altındadır. Ayrıca, devlet ile vatandaş ve girişimci ilişkileri, üretimin ve bölüşümün tipinin değişmesi dolayısıyla devlet kavramı ile alakalı klasik kabuller yeniden sorgulanmaktadır. Ulus devletler önemini yitirirken, ulus üstü şirket ve kurumlar güçlenmektedir. Güç, sermaye ve bilgi belli ellerde toplanarak dünyaya dağılmaktadır. Merkeziyetçiliğin yerini giderek adem-i merkeziyetçilik almaktadır. Tüm bu gelişmeler ulusal güvenlik konsept ve doktrinlerini de etkilemektedir. Bu kapsamda konvansiyonel savaş teknikleri yerini, özel harp ve konvansiyonel harekât konsept ve doktrinlerinin birlikte kullanılmasını zorunlu kılan vekâlet savaşlarına (Proxy war) bırakmıştır (Osmańczyk, 2002:1869). Günümüzde vekâlet savaşları bulanık savaş (blurrent war) konseptinin bir bileşeni olarak savaş alanlarını muğlâklaştırmış ve egemen güçlere sınırlarının çok ötesinde öz savunmaları için önleyici askeri harekât icra edebilme imkânı sağlamıştır (Rothschild, Buzan ve Hansen, 2007). Böylece askeri çatışmalar küresel bir hal almıştır. Ekonomik ve siyasi istikrar ulusal güvenliğin önemli bir parametresi haline gelmiştir.

Dünya güvenliğini tehdit eden en önemli husus, merkez ile periferi arasındaki zenginlik ve refah makasının periferi aleyhine gittikçe açılmasıdır. Bir kısır döngü içinde merkezi devletler, perifer devletlerin enerji ve hammadde kaynakları ve sunduğu geniş pazar imkânları ile zenginleşmekte, diğer taraftan perifer devletler de mütemadiyen fakirleşmekte ve gerilemektedir. Merkezi ve perifer devletler arasındaki bu anormal eşitsizlik ise başta nüfus hareketleri olmak üzere, terör ve radikalizm üzerinden Batı medeniyetini tehdit etmektedir. Günümüzde Mackinder'in Kara Hâkimiyet, Spykman'ın Kenar Kuşak veya Mahan'ın Deniz Hâkimiyet teorilerinin ne derece tatbik edilebilir veya dikkate alınabilir olabileceği elbette tartışmalıdır. Kaldı ki Amerikalı George T. Runner'ın Hava Hâkimiyet Teorisi bile hava hâkimiyet mücadelesinin uzaya taşınacağını öngörememiştir. Belki klasik güvenlik teorilerinden en fazla geçerli olanı Alman General Profesör Karl Haushoffer'in Hayat alanı teorisidir. Haushoffer esasen devletlerin de canlı organizmalar gibi olduklarını, güçlendikçe büyüdüklerini ve büyüdükçe yayılmak zorunda olduklarını ileri sürmüştü. Böylelikle talebesi Hitler dünyayı ve ülkesini büyük bir felakete taşımıştı. Ülkelerin büyüdükçe güçlendikleri ve yayıldıkları kesin bir gerçek, ancak bu işlem günümüzde daha ziyade ekonomik ve kültürel alanda gerçekleştirilmektedir.

Fukuyama (1992, 1995), soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte, henüz 1993 yılında "Tarihin sonu ve son insan teorisi" ile çatışmaların sona erdiğini ve dünyanın batı medeniyeti izomorfizminde birleşeceğini öne sürmüştü (Ceylan, Şule Şahin, 2006:233-252). Huttington ise bu birleşmenin medeniyetler arasındaki çatışma ile üstün olanın galebesi ile gerçekleşeceğini iddia etmişti. Bu iki teori de özünde sonradan yönetim bilimlerinde "adaptasyon kuramı" olarak geniş kabul görmüştür. Adaptasyon kuramının temel varsayımı firmaların geriye ve ileriye

entegrasyonlarını sağlaması, bu suretle kaynak ve pazarla buluşma noktasında tam bir kontrol sahibi olmalarını öngörmekteydi. Böylece güçlü olanın hayatta kaldığı, diğerlerinin ise güçlü olanla stratejik işbirlikleri geliştirmek zorunda kaldıkları bir düzenin kaçınılmaz olduğu ileri sürülmekteydi. Nitekim uluslararası ilişkilerde de devletlerarası kümelenmeler benzer saiklerle oluşmaktadır, günümüzde medeniyetler arasında doğrudan sıcak bir çatışma yaşanmamaktadır. Medeniyetler arasında var olan keskin mücadele asla karşılıklı bir sıcak çatışmaya evirilmemektedir. Üstünler kendi aralarında çoğu zaman kazan kazan metodu ile pek ala iyi bir şekilde anlaşmaktadırlar. Günümüzde çatışmalar, stratejik ittifaklar kurma arayışında olan veya henüz kümesini tayin edememiş, az gelişmiş bölgesel kültürlerin kendi aralarında devam etmektedir. Ancak devam eden bu çatışmaları büyük güçlerin kendilerine yeni hayat alanları açmak için tetiklediği de elbette bir realitedir. Özünde yaşanan bu çatışmalar vekâlet savaşlarından başka bir şey değildir. Vekâlet savaşları post modern bir savaş yöntemi olarak kendisine mezhep farklılıkları, veraset paylaşımı gibi çeşitli menfaat çatışmaları ve körüklenmiş kültürel farklılıklar üzerinden bir alan açmaktadır (Osmańczyk ve Edmund 2002: 1869). Vekâlet savaşları özünde kitlelerin cambaza bakarken, yaman hırsızın cüzdanları avuçlaması metaforunun küresel ölçekte vücut bulmuş halidir.

Vekâlet savaşları ile birlikte, insan gücünün bir bütün halinde kullanıldığı, tarafların meydan muharebelerinde kozlarını paylaştıkları veya manevra ve yoğun ateş gücünün birlikte kullanıldığı veya klasik harp teknikleri yerine özel harp tekniklerinin, merkezi planlama ve adem-i merkezi icra yöntemlerinin derinliğine ve geniş cephelerde hatlara bağlı olmadan kullanıldığı harpler dönemi sona ermiştir. Günümüzde harpler daha ziyade gelişmiş teknolojilere ve asimetrik güç çarpanına sahip ülkelerin hasım olarak belledikleri devletlerin hassas ve zayıf noktalarını istismar etmeleri şeklinde gerçekleşmektedir. Bu harpte kayıplarının maliyetini göze alamayan ülke savaşı kaybetmektedir. Çünkü her savaşın bir maliyeti vardır. Rezervleri ve caydırıcı gücü yüksek olan ülkelerin savaşları kazanma olasılıkları elbette daha fazladır.

Aynı coğrafyada yaşayan toplumların kültürel farklılıkları dolayısıyla kendi aralarında etnik, dinsel, mezhepsel ve ideolojik saikli çatışmaları insafsızca ve kanlı bir şekilde devam etmektedir. Kim bilir dünya belki de Zbigniew Brzezinsky'nin öngördüğü gibi bir satranç tahtasıdır ve ortadoğu ise sahip olduğu ekonomik kaynaklar ve geniş pazar gücüyle en önemli oyun alanıdır. Günümüzde uluslararası sistem hibrid savaş kuramı gereği bir taraftan sıcak savaşlar ve çatışmalarla birlikte ekonomik yönlendirmeler, hükümetler ve kamuoyu üzerinde gerçekleştirilen algı oyunları vasıtasıyla konsolide edilmektedir. Bu durum gelişmiş demokratik ülkelerin daha fazla gelişmesini ve zenginleşmesini mümkün kılarken, geri kalmış ülkeleri daha fazla demokratik normlardan uzaklaştırmakta ve marjinalleştirmektedir. Küresel ölçekli konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan tüm çatışmaların tek panzehiri ise devletlerarasında demokratik köprülerin inşası ve adil bir bölüşüm, bölge kaynaklarının bölge insanların refahı için kullanılmasıdır. Ne yazık ki, insanoğlu tükenmez aç gözlülüğü ve dizginlenemeyen hırsıyla insanlık medeniyetinin sonunu kendi elleriyle hazırlamaktadır. İnsanlığın aç gözlülüğü ve hırsı geçen yüzyılı dünya tarihinin en kanlı ve en acımasız dönemlerinden biri haline getirmiştir. Bir ve İkinci Dünya Savaşlarında, konvansiyonel silahlara ilave olarak nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların da savaş alanlarında kullanılması neticesinde milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir.

Her ne kadar büyük devletler arasında görünürde sonuçları itibariyle yıkıcı ve açtığı tahribatlar boyutuyla nesiller süren doğrudan sıcak çatışmalar gerçekleşmese bile, bölgesel, etnik ve dinsel içerikli savaşlar devam etmektedir. Bir vekâlet savaşı enstrümanı olarak ayaklanma ve terörizm; sivil ve paramiliter paralı savaşçılarıyla, gelişmiş devletlerin kitlelerin zihinlerini kontrol edecek tarzda algı operasyonları ile birlikte yürüttükleri hibrid savaş kabiliyetlerini sergiledikleri, asimetrik bir tehdit olarak neredeyse tüm devletleri kırsaldan ziyade meskûn mahallerde ve hatta güvenli yuvalarında, günlük yaşam alanlarında tehdit etmektedir (Osterud, 2008).

İletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, küreselleşmenin etkileri ve ülkelerini çıkarlarının sınırlarının çok ötesinden başlaması, insan hakları konusundaki duyarlılığın artması ve medyanın gücü münasebetiyle günümüz muharebeleri her halükarda hibrid harp dinamikleri taşımaktadır. Esasen vekâlet ve veraset savaşları, siber harp, harbin hatlara ve cephelere bağlı kalmadan zihinler üzerinde devam ettiğinin bir ispatıdır. Hibrid harp konvansiyonel, psikolojik harp tekniklerini bir arada kullanarak hedef ülke yönetimlerinin dizayn edilmesi ve özellikle tüketim alışkanlıkları üzerinden halkların algılarının kontrol edilmesidir (Munich Security Conference, 2015). Milli güç unsurlarının tamamı hibrid harbin ilgi ve etki alanında yer alır. Hibrid harbin amacı konvansiyonel harpte olduğu gibi belirli bir araziyi ele geçirmek değildir, ülkenin zihin haritasını kontrol ederek kendi çıkarları istikametinde hareket etmesini sağlamaktır. Bu sebeple günümüz harplerinde savaş ve barış durumu arasındaki fark muğlâktır, harpler sadece cephelerde cereyan etmez. Harbin bu özelliği komutanların her seviyede yeterli bir ilmi müktesebata ve üstün bir muhakeme kabiliyetine sahip olmalarını icap ettirir. Çünkü günümüzde muharebeler kameralar eşliğinde canlı olarak icra edilmektedir.

Salgın Hastalıklar

Salgın hastalıklar, ister küçük ölçekli epidemi veya ülke sınırlarını aşan pandemi olarak canlı yaşamını tehdit eden, ülkeler için her halükarda bir milli güvenlik ve beka sorunudur. Salgın hastalıklar, mikrop ve virüsler yoluyla yayılır, eğer belli bir bölgeyi etkiliyorsa endemik, çok daha geniş ölçekte küresel çapta bir etkiye sahipse pandemik olarak adlandırılır. Salgın hastalıklar, bakteri, virüs, böcek ve mantar gibi çeşitli biyolojik toksinler vasıtasıyla gelişir. Salgın hastalıklar bir biyolojik harp enstrümanı olabileceği gibi, doğal yollarla da gelişebilir. Bununla beraber sonucu ve diğer etkileri itibariyle birlikte çoğu kez savaşlardan daha yıkıcı olabilir. Salgın hastalıklar insanların yanında, hayvanları veya bitkileri de öldürebilir veya zarar verebilir.

Salgın hastalıklar biyolojik harbin bir enstrümanı ve asimetrik bir savaş aparatı olarak, nükleer ve kimyasal vasıtalarla birlikte barış dönemlerinde örtülü olarak hasım veya hedef ülkeler üzerinde kullanılabilir. Salgın hastalıklar her zaman bilinçli olarak laboratuvar ortamlarında üretilip salınarak bir takım menfaatler için kullanılmaz. Bazen hayatın olağan koşulları içerisinde de salgın hastalıklar vuku bulabilir. Her koşulda salgın hastalıklara karşı gösterilen tepkiler, alınan tedbirler, kriz yönetimi uygulamaları ve salgın hastalıkların maliyetlerinin katlanılabilir seviyede sınırlandırılması ülkelerin medeniyet seviyeleri, kurumsallaşma becerileri, ekonomik ve teknolojik yetkinlikleriyle sınırlıdır. Gelişmiş ülkeler ve diğer ülkeler arasındaki temel fark süreçte harcanan para ve katlanılan ekonomik maliyetlerle değil, insan hayatına verilen değer, kurtarılan hayatlarla alakalı bir durumdur.

Salgın Hastalıklar ister üretilmiş veya olağan yollarla meydana gelmiş olsun mutlaka bir kısım odaklarca ne yazık ki, "Allah'ın bir lütfu" olarak algılanarak, ortaya çıkan krizi fırsata çevirmek suretiyle göreceli olarak mikro ve makro seviyede bir takım stratejik veya taktiksel avantajlar elde etmek maksadıyla da kullanılabilir veya istismar edilebilir. Bunun önlenebilmesi için öncesinden şeffaf ve tatbik edilebilir kriz yönetim tedbirlerinin oluşturulması, kitleleri paniğe sevk edebilecek hadiselerin önüne geçilebilmesi için halkın eş zamanlı, doğru ve yapıcı bir şekilde bilgilendirilmesi, kutuplaştırıcı bir üslup yerine kuşatıcı ve birleştirici bir üslup kullanılması, algı yaratan ve göz boyayan eylemler yerine gerçekten sonuç almaya yönelik, endişe ve paniğe mahal vermeyen itidalli düzenlemeler yapılması kritik öneme haizdir. Çünkü salgın hastalıklara karşı en iyi korunma yöntemi güçlü bir bağışıklık sistemine sahip olmaktır. Bunun için her şeyden evvel iyi yönetilen bir devlet aygıtı, salgın hastalıklar ve türevi doğal veya üretilmiş afetlere karşı bağışıklık sistemini geliştirici en iyi korunma yöntemleridir. Dürüst ve erdemli yöneticiler, sağduyulu, empati duygusu gelişmiş bir halk salgın hastalık ve türevleri afetlere karşı doğal bir aşı ve devadır.

Salgın hastalıklarla mücadele için her zaman milli kapasiteler yeterli olmayabilir, sorun bazen sadece ihtiyat akçelerinin devreye sokularak çözülebilecek boyutların da üzerinde olabilir. Bu sebeple mutlaka uluslararası ölçekte işbirliğinin geliştirilmesine ve yerleştirilmesine yönelik tedbirler öncesinden itibaren tesis edilmeli, gerekli fon ve diğer kaynaklar tahsis edilmelidir. Böylece krizin olumsuz etkileri minimize edilebilir, sorunun ortadan kaldırılabilmesi için gerekli müdahaleler gerçekleştirilebilir. Mesele esasında bu yönüyle bir milli güvenlik meselesidir ve bu nedenle en tepeden planlanmalıdır. Salgın hastalıklar sadece insan yaşamını tehdit etmez, hayvanlar ve bitkiler ve tarım ürünleri için de öldürücü olabilir. Bu sebeple meseleye bir takım komplo teorilerinin ötesinde toprak ana ve doğaya saygı ve sevgi çerçevesinde bakılmalı, hadise basit çıkar hesapları için politize edilmemeli, konunun uzmanı bilim insanlarının rehberliğinde, vukuundan önce gerekli tedbirlerin alınması suretiyle belirli bir plan dâhilinde tehdit ve zarar bertaraf edilmelidir. Böylece hadisenin insan ve diğer canlıların yaşamı üzerinden ticarileştirilmesi, insan ve diğer canlıların yaşamın rakamlar ve istatistiklerle ifade edilen metalara evirilmesinin önüne geçilmelidir. Salgın hastalıklarla mücadele için ülke sınırlarının kapatılması küreselleşen dünyada mümkün değildir. Bu sebeple salgın hastalıklarla mücadele temelde dünya çapında fakirlik ve yoksullukla mücadele edilmesini gerektirir. Dikkate alınması gereken husus salgın hastalıkların yayılmasında birinci derece rol oynayan kesim ne yazık ki çoğunlukla yabancı ülkelerde kayıt dışı ve ucuz işgücü olarak çalışan, göreceli olarak en düşük sosyo-ekonomik sınıfa mensup kişilerdir. Bu yönüyle salgın hastalıklar eğer bir cinayet aracı veya yaşamı ortadan kaldıran cani bir katil ise, azmettiricileri buna izin veren, olmasına sessiz kalan kimi açgözlü küresel elitlerdir.

Siber Savaş

Siber harekât konsepti adaptasyon kuramlarından esinlenmiştir. Adaptasyon kuramına göre güçlü olanlar değil, çevreye ve meydana gelen değişimlere adapte olmayı becerenler, kriz ve tehditleri fırsatlara çevirenler hayatta kalır (Darwin, 1859:502). Sun Tzu şöyle der: "Hasmını ve kendini bilirsen, yüz kere savaşsan da kazanırsın; hasmını bilmeyip kendini bilirsen belki bir kere kazanır, bir kere de kaybedersin; eğer ne kendini ne de hasmını bilmezsen, her savaşta

tehlikedesin. Sonuçta, hasmınızı ve kendinizi iyi biliyorsanız, yüzlerce savaşa bile girseniz sonuçtan emin olabilirsiniz" (Sun Tzu, 20079).

Siber harekât, 21.yüzyılda ortaya çıkan bir harekât nevidir. Uygulanması kolay ve meydana getirdiği hasar derecesi yüksektir. Siber harekât, siber taarruz ve siber savunma olmak üzere ikiye ayrılır. Siber harekât basit anlamda bilgisayar korsanlığından, elektromanyetik spektrumun kullanılarak, taarruzi manada dost imkân ve kabiliyetlerinin desteklenerek işlevselliğinin muhafaza edilmesi ve düşman imkân ve kabiliyetlerinin etkisiz hale getirilmesi, savunma anlamında düşman imkân ve kabiliyetlerini engellenmesi ve hem taarruzi hem de savunma anlamında düşmana ait bilgilerin tespit edilmesi maksadıyla yapılmaktadır. Buna göre siber harekât ile elektromanyetik bir dalga (pals) gönderilerek elektronik bir komuta merkezinin uyarılması sonucunda bir barajın kapaklarının açabilmesi, ordunun haberleşmesinin tümüyle aksatılması ve yanıltılması, kentin bütün trafik ışıklarının işlevsizleştirilmesi, telefon hatlarının kilitlenmesi, elektrik ve doğalgaz şebekelerinin kapatabilmesi, bilgisayar sistemlerinin karmakarışık hale getirilerek tüm bilgi bankalarının boşaltılabilmesi, ulaşım ve su sistemlerinin felç edilebilmesi, para yönetim sistemlerini çökertebilmesi, asayiş, sağlık, doğal afet ve yardım örgütlenmesinin çalışmalarının engellenebilmesi, hükümet kurumlarının alt üst edebilmesi mümkündür. Siber harekât ileri teknoloji üretimi ve bilgi birikimi gerektirir. Güvenlik örgütlerinin esnek, eş zamanlı istihbarata dayanan, süratli, karar alma ve icra mekanizmalarını içeren, merkezi planlama, karar alma ve adem-i merkezi icrayı mümkün kılan bir örgütsel yapıya sahip olmalarını gerekli kılmaktadır.

Rekabetçi Operasyonel İstihbarat

İstihbarat bir devletin planlarını, kararlarını ve faaliyetlerini etkileyebilecek gerekli bilgilerin elde edilmesi için gayretlerin yönlendirilmesi, bilgilerin toplanması ve işleme tabi tutulması, analiz edilmesi, tasnif edilmesi ve sonuç çıkarılması işlemidir. İstihbarat, devletin karar organların plan ve kararlarına girdi sağlamak maksadıyla, diğer ülke ve küresel organizasyonlar, ekonomik ve ticari teşkiller, sivil toplum kuruluşları ve her türlü çıkar ve güç odağına yönelik olarak, spesifik bilgilerin elde edilmesine yönlendirilmesi ile başlar. Bu kapsamda belirlenen hedeflerin kapasiteleri, amaçları ve kırılganlıkları, güçlü ve zayıf tarafları, fırsat ve tehditlerine dair bilgiler elde edilir. İstihbaratın yüzde doksan dokuzu açık kaynak bilgileridir ve yasaldır.

İstihbaratın amacı, bir ülkenin stratejilerinin ve politikalarının belirlenmesinde, rakip olarak ifade edilecek veya işbirliğinde bulunulacak diğer odakların stratejilerini değerlendirmek, rekabet ortamını tanımlamak, eğilimleri tespit etmek, ortaya çıkan fırsat ve riskleri belirlemektir. İstihbarat, sistematik ve güncel bilgiler marifetiyle, karar verme süreçlerine doğudan girdi sağlar. İstihbarat, sadece öz savunma anlamında ve ulusal güvenlik anlamında, askeri açıdan ele alınarak daraltılmamalıdır. İstihbaratın yönlendirilmesinde milli güç unsurları bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda gelişmiş ülkelerce, Dış İşleri ve diğer bakanlıklar tarafından diğer ülkelerde açılan elçiliklerde, o ülkenin geliştirdiği ve sahip olduğu öz yeteneğe uygun olarak yetişmiş personel istihdam edilmektedir. Örneğin havacılık konusunda öz yetenek geliştirmiş bir ülkede muhakkak havacılık konusunda ihtisas sahibi, ormancılık konusunda kapasitesi yüksek bir ülkede ise ağaç ve orman işleri konusunda ihtisas sahibi personel görevlendirilmektedir. Bu kapsamda ticaret müşavirlikleri ve askeri ataşelikler bilhassa uzman ve teknik personel ile takviye edilmektedir. İstihbaratın elde edilmesinde, yıllık raporların

takibi, basın bültenlerinin incelenmesi ve çevrilmesi, süreli ve süresiz yayınların titizlikle takibi, yerel haber kaynakları ile iletişimin yanında, sektörel ve coğrafi bazda konsantre olmuş profesyonel araştırma enstitülerinin varlığına da ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak her zaman o ülkede yaşayan sıradan insanların, kendiliğinden, iyi niyetle ve yasal olarak aktarabileceği bilgiler daha kıymetlidir.

Günümüzde tehdidin şekil, boyut ve kapsam değiştirmesi, güvenlik teşkilatlarının yapılarının da tehditle mücadele edebilmek maksadıyla yeniden tasarlanmasını, karar verme süreçlerinin hızlandırılmasını, iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde ara kademelerin azaltılmasını, çatışmaların sonuçları itibariyle politik-stratejik seviye sonuçlar doğurması nedeniyle klasik, taktik-operatif ve stratejik harekât ayrımlarının yeniden sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle öncelikle düşman ve hasmın ortaya konması, tehdidin bileşenlerinin ve imkân ve kabiliyetlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada, birçok parçadan oluşan bilginin istihbarata dönüştürülmesi, üretilen istihbaratın hareket tarzı üretimine imkân vermesi kritik öneme sahiptir. Bu nedenle günümüzde, istihbaratın elde edilmesi ve hareket tarzlarının üretilmesi ve uygulanması sürecinde kompartımansal yaklaşım terk edilerek bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu anlamda; devlet özel sektör işbirliği, istihbarat vasıtası ve kaynağı olarak doğrudan sahada bulunan kişilerden istifade edilmesi, istihbaratın ve hareket tarzlarının üretimi safhalarının birleştirilmesi yaşanan gelişmelerdendir. Böylece, toplumla iletişim ve temas geliştirilerek durumsal farkındalık tesis edilerek, gizlilik esasına dayalı ve mesafeli klasik istihbarat yöntemi terk edilmektedir.

Devletlerin güvenlik yönetimi ile ilgili etkili, kapsamlı, iyi düzenlenmiş kurumları, kurumları arasında gelişmiş bir işbirliği, süratli ve dinamik karar verme sistemleri, gelişmiş bir istihbarat ağı, toplum nezdinde oluşturulmuş güven ve samimiyet olmadıkça başarılı olunabilmesi mümkün değildir. Güvenlik yönetimine ne kadar kaynak aktarılırsa aktarılsın, aynı zamanda güvenlik politika ve stratejileri çağdaş ve gerçekçi olmadıkça bir netice elde edilebilmesi mümkün değildir. Günümüzde artık savaş cephelerde icra edilmemektedir, tehdit görünmez, harekât alanı belli bir alanla sınırlı değildir. Dolayısıyla sadece klasik askeri savaş doktrinleri uygulanarak başarılı olunamaz. Bu nedenle tehdidin bertaraf edilmesinde farklı yöntem ve stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ulusal güvenliğin sadece devletlerarası ilişkileri dikkate alan, askeri güç gösterileri ve çatışmalar şeklinde gerçekleşen tek boyutlu bir olgu olmadığından tehdidin; iktisadi, politik, askeri, istihbarı ve gerekli diğer hibrid uluslararası işbirlikleriyle kaynağında yok edilmesi için çaba sarf edilmesi önem taşımaktadır. Bu nedenle uluslararası işbirliğinin tesis edilebilmesi ve idame ettirilebilmesi maksadıyla; tehditlerin ortaya konması ve stratejik yaklaşımların oluşturulmasında yaşanan değişimlere ayak uydurabilmek ve ihtiyaçlara cevap verebilmek için gerekli kurumsal adaptasyonlar gerçekleştirilmesi kritiktir. Yeni güvenlik paradigması, bir taraftan uluslararası hukuk normlarına daha sık atıf yapıldığı, diğer taraftan da egemen devletler lehine ve ittifaklar marifetiyle içinin boşaltıldığı bir dönemin güvenlik paradigmasıdır. Nitekim soğuk savaş öncesi devlet sayısı, soğuk savaş döneminde artarak neredeyse iki katına ulaşmıştır. Denilebilir ki bu dönemde de, egemen devletlerin istisnasız toprak kazanımları ile ticari ve dini ayrıcalıkları artmakta, güvenlik ihlalleri ve bölgesel kanlı savaşlar şekil değiştirilerek yaşanmaya devam etmektedir.

Terörörizm ve Terörün Finansmanı

Terörizm özünde yabancı bir devlet destekli şiddet faaliyeti olarak, bir ülkede istikrar ve güven ortamını bozmak, ülkenin iç ve dış politikasını zayıflatmak, ekonomik kaynakların yatırımlar yerine güvenlik harcamalarına aktarılmasını sağlayarak verimsizleştirmek ve ülkeyi tümden güçsüzleştirmek amacını taşır (Wisnewski, 2008:175). Terörizmin meydana getirdiği korku ortamı, dış yatırımları azaltarak, ülke içi kaynakların ve ülkedeki yabancı sermayenin dışarıya yönlenmesine neden olur ve ekonomiyi yıpratır. Terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği sahalar nitekim çoğunlukla ya zengin yer altı kaynakları olan ekonomik değeri yüksek bölgeler veya bu bölgelere mücavir enerji ve ticaret ulaşım/transfer güzergâhlarıdır. Bu bakımdan terör örgütlerini ve terörist faaliyetleri her daim büyük bir denklemin parçası ve bir vekâlet savaşı (Proxy war) kapsamında değerlendirmek gerekir.

Terörizm, ülkede hürriyetin kesintiye uğratılmasını, kolluk güçlerinin olağan görevlerinin dışında terör ve yıkıcı faaliyetlere angaje olması dolayısıyla yaratılan/oluşturulan ortam itibariyle halkın istikbal ve devlete duyduğu güvenin azalmasına sebebiyet verir. Halkın bu şaşkınlığı ve güvensizliği ise döngüsel olarak güvenlikçi politikaları, ülke içindeki hizipçiliği ve kaynakların verimsizce tüketilmesine zemin hazırlar. Günümüzde güvenliği tehdit eden terörist aktörler; taşeron bir örgüt misali müvekkilinin isteklerini, ortam ve zamanı belirsiz bir şekilde, hedef ülkenin aleyhine mevcut olan negatif güç dengesini asimetrik silah ve yöntemlerle bertaraf etme kapasitesine haiz düzensiz ve sürpriz saldırılar içeren yöntemlerle lehine çevirerek, hasım tarafa büyük kayıplar verdirebilme imkân ve kabiliyetine sahiptir. Mükellef; klasik hiyerarşik ve biçimsel örgüt yapıları yerine, şebeke tipi örgüt yapılarına sahip, esnek, dünyanın her yerinde harp ve çatışma ortamını hazırlama kapasitesi olan, teknolojinin verdiği imkânları en üst seviyede kullanabilen, gelişmiş haberleşme ve emir komuta münasebetlerine haiz devlet dışı bir silahlı yapıya evirilmiştir. Tehdit küresel bir şirket gibi, maksadını tahakkuk ettirebilmek maksadıyla benzer nitelikte yapılarla işbirliğini kullanabilen, zayıf olduğu noktalarda ve alanlarda diğerlerinin imkân ve kabiliyetlerinden istifade eden, mobiliteleri ve etki alanları geniş bir şekilde dizayn olmuştur (Aust, 2010:235).

Günümüzde tehdit sıklıkla asimetrik ve siber savaş imkânlarını istismar etmektedir. Asimetrik savaş, nispi güç mukayesesi dengesizliğini bertaraf eden, silah ve kullanılan yöntemlerle hasma karşı farklılık ve üstünlük sağlayan savaş taktik ve tekniğidir. Asimetrik savaş; klasik savaş meydanları ve klasik kritik arazi arızalarından ziyade, meskûn mahallerde, enerji ve ulaşım hatlarını kontrol eden sahalarda cereyan etmekte, doğrudan belirlediği hedef ülkenin savaşma azim ve iradesini toptan ortadan kaldırmayı ve halkına korku salmayı hedefleyen bir yöntem benimsemektedir. Mahiyeti itibariyle her seviyede icra ettiği harekât ve eylemlerle, hedef olarak belirlediği ülkenin politik-stratejik karar verme mekanizmalarını muhatap almakta ve tehdit etmektedir.

Bu noktada terör örgütlerinin sahip olduğu yapı ve stratejik hedeflerinin belirlenmesi kadar parasal ve lojistik kaynaklarının da anlaşılması önemlidir. Çünkü terörün finansmanının takip edilerek kaynağında kurutulması veya kaynağında mahiyetinin değiştirilmesi terörle mücadelenin bel kemiğidir. Finansal terörizm bir terörist grubun gizli hedeflerine ulaşmak maksadıyla para elde etmesi ve elde ettiği parayı terör maksadıyla kullanılmasıdır. Bu kapsamda terör örgütleri klasik anlamda uyuşturucu ticareti, kaçakçılık ve yasal olmayan diğer yöntemlerle parasal kaynak elde etmektedirler. Bununla beraber zamanla terörist örgütler de

taktik ve yöntemlerini değiştirmekte, kurdukları legal görünümlü firmalar vasıtasıyla elde ettikleri gelirleri farklı tekniklerle ve farklı amaçlar için kullanmaktadırlar. Bu bağlamda terörist örgütler legal görünümlü illegal yapılar ve bağlantıları kullanmak suretiyle, elde ettikleri parasal kaynakları doğrudan silah temini ve terörist faaliyetlerin icrası kapsamında değil, potansiyel halk kitlelerini kendilerine müzahir hale getirebilmek maksadıyla eğitim alanında, örgütleri lehine kamuoyu oluşturmak için basın yayın ve lobicilik faaliyetlerinde sarf etmektedirler. Terörist örgütlerin güvenlik ortamını menfaatleri istikametinde şekillendirmek maksadıyla daha ziyade kurumsal istihbarat alanına yönlendirdikleri de ifade edilebilir (Adams, 1986).

Terör örgütlerin statik yapıları zamanla değişerek ve ortama adapte olarak dinamikleşmiştir. Bu noktada terör örgütlerinin parasal kaynakları nereden ve hangi yöntemlerle elde etikleri, gayri meşru paraları nasıl meşru finansal sisteme dahil ettikleri ve zenginlik yarattıkları, yaratılan parasal kaynakları hangi fonlamalar ve para transferleriyle silah ve terör faaliyetlerinin icrasında kullandıklarının ortaya koyulması önem arz etmektedir. Bu noktada uluslararası işbirliklerinin geliştirilerek ortak hareket edilmesi ve paranın nereden nereye nasıl hareket ettiğinin takip edilmesi gerekmektedir. Günümüzde varlıklı iş adamlarının dahi bilerek veya bilmeyerek teröre finansman sağladıkları ve terörün kaynak çeşitliliğini fazlasıyla artırdığı göz önünde bulundurulursa, teröre akan paranın takip edilmesi için duyulan uluslararası işbirliği ihtiyacı açıktır. Terör örgütü mensuplarının ve müzahirlerinin yabancı ülkelerde sahip oldukları yetişmiş ve entegre olmuş insan gücü, bulundukları ülkeye katkı sağlayan iş adamları ve aydınları vasıtasıyla terör örgütleri lehine etkin lobicilik yapma imkân ve kabiliyetleridir. Bu sayede terör örgütleri kendilerini mağdur, mazlum ve kurban olarak göstermek suretiyle terörle mücadele eden ülkelerin hak ettiği uluslararası desteğini alabilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Nitekim bu yapılar bulundukları ülke içerisinde yasal zemin içerisinde eğitim, kültür ve ekonomik girişimcilik anlamında yerel hükümetlerle işbirlikteliklerinin her geçen gün daha da fazla geliştirmektedirler. Bu noktada yürütülen faaliyetler üzerinden bir değerlendirme yapılırsa, mezkûr yapıların bir sivil toplum kuruluşu olarak tamamen barışçıl ve insani kıstaslarla hareket ettikleri söylenebilir. Bu ise bahse konu yapıların terörle doğrudan işbirliğinin ortaya koyulması ve yaratılan parasal kaynağın doğrudan silah ve terörist eylemlerde kullanıldığının kanıtlanmasını güçleştirmektedir. Bir kısım çok da itibar sahibi olmayan kimselere doğrudan para vermek suretiyle birkaç makale yayımlatmak ve belgesel çektirmek suretiyle terör örgütlerine yönelik uluslararası kamuoyunda gerçekten dikkate alınan etkili bir lobi faaliyeti gerçekleştiremez. Terörün finansmanının önlenmesi konusunda öncelikle yurt içinde bu konuda çok hassas davranılması, kurumsal rekabetçi istihbarat olgusunun iş adamları nezdinde yasal bir zorunluluk olarak kabul görmesi, kolluk kuvvetlerinin klasik operasyonlarına ilave olarak etkin istihbarat tekniklerinin kullanılması gerekmektedir.

Terörizm esasen halka korku vermek ve şiddet kullanmak suretiyle devletleri belli konularda taviz vermeye zorlamak ve istekleri yerine getirmesini temin etmek maksadıyla gerçekleştirilen organize silahlı eylemlerdir. Terörizm organize suç örgütlerinin faaliyet ve eylemlerinden farklıdır. Organize suç örgütleri maddi motiflerle hareket ederler. Terörist örgütler ise, siyasi, ideolojik saiklerden beslenirler. Bu noktada, yine aynı şekilde, siyasi ve dini motiflerle bir araya gelen karşı devrimci veya devrimci örgütleri, organize suikast çeteleri ile terörist örgütler arasındaki ayırım net değildir. Bu sebeple, bir taraf için terörist olan kişi, diğer bir kesim için gerilla veya kahraman olarak görülebilmektedir. Hele bir terör örgütünün arkasında belirli bir coğrafyada yaşayan ülke içindeki farklı bir etnik grup varsa durum daha da çetrefilleşmektedir.

Terör örgütleri kandan beslenirler, acıları istismar ederler ve sömürürler. Bu nedenle eli silahlı kan emici unsurlarla müzakere yürütülemez. Terör örgütlerinin varlığı barışın, siyasi reformların önündeki en büyük engeldir. Ancak diğer taraftan salt güvenlikçi politikalar da döngüsel olarak sadece terör zehirini çoğaltır. Bu sebeple terörle mücadele konusunda sadece teröristle mücadele yerine terörle mücadele edilmelidir ve terörün nedenlerinin sıfırlanması konusunda öncelikli gayret tesis edilmelidir. Böylece teröristlerin, iç ve dış destekçilerinin istismar edebileceği ve sömürebileceği tüm argümanlar ortadan kaldırılmalıdır. Bu sebeple farklı fikirler ve seslere, kaba kuvvet ve tehditlerle değil, mantıklı ve muntazam argüman ve icraatlarla mukabele edilmelidir. Ayrımcılık ve hizipçilik bir kere başlayınca sona erdirmek çok zordur.

Bir memlekette her şeyden evvel ötekileştiren nefret dili ortadan kaldırılmalıdır. Toplumlar arasındaki düşmanlığını körükleyen ve yaratmak istedikleri bu düşmanlıktan yararlanmak isteyenlerin yegâne amacı bütün bir toplumu korkutarak sindirmektir. Bu anlayış birilerini ötekileştirmeden ve düşmanlaştırmadan toplumun geri kalanını sevk ve idare edemeyeceğini bilen küçük bir oligarşik azınlıktır. Kin, nefret ve hamaset duygusu sadece düşmanlıkları besler, zenginlikleri harcar, toplumu fakirleştirir. Nefret dili sadece düşmanlık, kin, öfke ve intikam duygusunu besler. Kin, öfke ve intikam duygusunun yarattığı düşmanlık ise daha fazla akıtılması demektir. Her akıtılan kan, hele çaresizlik içinde akıtılan her bir damla kan ise, bir arada yaşamayı imkânsız hale getirir. Bu sebeple silah taşıma ve bulundurmaların katiyen önüne geçilerek tam bir silahsızlanma sağlanmalı, paramiliter yapılara müsaade edilmemelidir.

İşsizlik sorunu büyük ölçüde çözülerek halkın belli bir ekonomik refah seviyesine ulaşması temin edilmelidir. Bununla birlikte kesinlikle yasalara ve mevzuata aykırı bir hususta ayrıcalık sağlanmamalıdır. Terörle mücadele harekâtında kalıcı çözüm üretebilmesi ve sonuç alabilmesi için iktisadi ve kültürel devrim yapması bir zorunluluktur.

Sonuç ve Tartışma

Siyaset mekanizması ve vesayet arasındaki denklem, dış güçlerin küresel oyunları, küresel üst akıl, istihbarat örgütleri merkezli bir bakış açısı ve komplo teorilerinden ziyade, öncelikle içe dönük bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Dünyanın Rockefeller ve Rothshild aileleri tarafından yönetildiği iddiaları, tüm dünyada enerji ve paranın bu iki aile tarafından kontrol edildiği ve yönetildiği, dünyayı yöneten gizli bir teşkilatın bir takım simge ve şifrelerle haberleştiği, bu iki ailenin menfaatleri için gerektiğinde savaşlar çıkarıldığı ve belli başlı ülkelerin yönetimlerinin bizzat bu aileler tarafından kontrol edildiği iddiaları, doğrulukları kendinden menkul komplo teorileridir. Komplo teorileri özünde umutsuzluğu pekiştiren yanlışlanamaz savlardır. Misal Amerika Birleşik Devletlerinin sadece petrol için Irak'ta olduğu iddiası özünde totolojik bir iddiadır. Amerika Birleşik Devletlerinin Irak'taki varlığının toplam maliyeti bir trilyon ABD dolarıdır, oysaki Irak'ın yıllık petrol üretim kapasitesi yıllık sadece otuz milyar dolardır. Elbette doların rezerv para statüsünün devam ettirilebilmesi bir trilyon dolardan daha değerlidir. Bu noktada tartışılan konu önermenin doğruluğu ve yanlışlığından ziyade, bu tür önermelerin toptancı bir yaklaşımla kesin doğrular olarak kabul edilmesidir. Bu tür önermeler bir taraftan diğer ülkelerin, yani gelişmekte olan ve geri kalmış devletlerin, strateji üretebilme kapasitelerini azaltırken, diğer taraftan da diğer ülkelerdeki yönetimleri marjinalleştirmekte ve vesayet rejimlerinin önünü açmaktadır. Çünkü her vesayet rejimi hem muhatap alınmak suretiyle dış düşmanlar tarafından meşrulaştırılır, hem de dış düşmanların varlığından nemalanırlar. Vesayet

rejimleri düşmanları olmaksızın hayatta kalamazlar. Kendi mesuliyetini dikkate almadan her şeyin sorumluluğunu başkalarına yüklemek, tüm kabahatleri dış güçler ve üst akıldan bilmek, olayların aslını görememek rasyonel düşünce ile bağdaşmaz. Gerçekleri olduğu gibi apaçık okuyabilmek, dünyayı komplo teorilerinin ötesinde, salt vicdan ve gerçekliklerle değerlendirebilmek aklın bir gereğidir. Komplo teorileri asla stratejik öngörü veya stratejik düşünme değildir. Komplo teorileri beyinleri dönüştüren bir çiptir.

Komplo teorileri ile opus dei, malta şövalyeleri gibi Vatikan merkezli veya gül ve haç kardeşliği, tapınak şövalyeleri gibi agnostik kökenli veya ehl-i havas kapsamında ele alınabilecek; ihvan-ı Safa, Rufailik, Dailik, Rufilik, Kalendirilik gibi ezoterik örgütlerin kurulu düzenlerle ve kendi aralarındaki mücadeleleriyle geçen bir dünyanın tarifi, kısıtlı, kasıtlı ve yanlı bir dünya tarifidir. Esasen ezoterik cemaatler ve illüminati, masonluk gibi örgütlere bu kadar yüksek bir önem ve değer atfedilmesi, gizli yapıların dönem dönem aralarında paylaşarak dünyayı yönettikleri, insanların duyuş, düşünüş ve davranış kalıplarını belirledikleri, kendi yarattıkları canavarları yine kendi ürettikleri ve pazarladıkları silahlarla yok ettikleri, kişisel menfaatleri için gerekirse milyonların ölümlerine yol verdikleri iddiaları özünde umutsuzluk aşılayan, kişileri strateji üretmekten ve çaba göstermekten ve öz eleştiri yapmaktan alıkoyan iddialardır. Bu sebeple siyasi ve diplomatik meselelerin gereğinden karmaşık olarak ele alınması, tüm senaryonun büyük oyuncular tarafından tümüyle manipüle edildiğini iddia eden tüm açıklamalar, özünde halkı çaresizliğe alıştıran ve her türlü olumsuz neticeyi zihinlerde meşrulaştıran asimetrik psikolojik harp unsurlarıdır. Komplo teorileri bir milleti aşıladığı çaresizlik hissiyatı ile ya tümden hiçliğe mahkûm eder, ya da paradoksal olarak efsaneleştirilmiş bir geçmişin izdüşümü olarak günümüz politik olgularını fantezileştirir. Siyaset kurumunun gizli güçlerle ittifak kuran okültist bir anlayışa sahip olması kadar, devleti kendi gizli ülküleri istikametinde yönetmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyen gizli tarikat ve örgütler şeklinde teşkilatlanmaları ve tertiplenmeleri de oldukça tehlikelidir. Bu tür anlayışlar temelinde adaleti ve liyakati inkâr ettikleri için rasyonel olarak verimsizlik ve kötü yönetimi getirir. Ancak daha da kötüsünü tüm dünya, Nazi Almanya'sı ve 2. Dünya Savaşı tecrübesiyle yaşamıştır. Başlangıçta yerel olarak büyüyen bir sorun, bir müddet sonra küresel ölçekte devasa, yıkıcı ve yakıcı bir soruna evirilmiştir.

Bunun için devlet mekanizması içinde etnik, mezhepsel ve ideolojik olarak hiçbir mensubiyete nüfuz ve ayrıcalık sağlanmamalıdır. Dünya uygarlığı konsepti, toplumların dini ve kültürel geçmişlerini reddetmez, parçalayıcı değil, bütünleştiricidir, tüm dini ve kültürel gelenek ve göreneklere saygı gösterir, kökleşmiş tüm müesseselere atıf yapar. Modernleşme olgusu güçlünün zayıfı ezdiği, azınlıkların yok sayıldığı elitist bir dünya tasavvurunu reddeder. Dünya uygarlığı gücünü köklerinden almaktadır, dünya halklarına ait tüm töreler, diller, inançlar ve kurumlar müşterek dünya mirasının bileşenleridir. Dünya uygarlığı, her şeyden evvel farklı görüşlere saygılı, bir arada yaşama, dünyanın zenginlikleri bölüşme olgunluğuna sahip heterojen bir toplum vizyonunu öngörür. Dünya uygarlığı, özgür toplum, ileri demokrasi, tam bir kuvvetler ayrılığı ve hukuk devleti değerlerine bağlı, emperyalizme mücadeleyi kendisine düstur edinmiş, kolektif ve evrensel bir değerler manzumesinin inşasını tarif eder.

İki kutuplu dünyanın klasik savaş tehditleri yerini özellikle çok uluslu üniter devletlerin ve dikta rejimlerinin yoğun olarak iç dinamiklerden kaynaklı terör saldırılarına maruz kalması ve terörizmin küresel ölçek kazanması ile asimetrik olarak başka bir alana taşınmıştır. Mülteci ve göçmen sorununun uluslararası güvenlik için ciddi bir güvenlik sorunu yarattığı muhakkaktır.

Çözülemeyen mülteci ve göçmen sorunu uluslararası terörü de beslemektedir. Mülteci ve göç sorunu kaynağında çözülmesi gereken bir sorundur. Mülteci ve göçmen sorununun asıl nedeni gelişmiş ve gelişmekte olan ve geri kalmış ülkeler arasındaki ekonomik refah makasının kapanması zor bir şekilde açılmasından kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin uzun yıllar boyunca sömürdükleri geri kalmış ülkelere karşı sınırlarında duvarlar inşa etmekten ziyade, geri kalmış/bıraktırılmış ülkelerde kurumsal yönetimi ve kalkınmayı destekleyen sorumluluklar üstlenmesi ancak kalıcı çözümler için bir fayda sağlayabilir. Gelişmiş ülkeler, geri kalmış ülkelerin yönetimlerini marjinalleştirmek suretiyle hem bahse konu ülkelerin yönetimlerini kolayca kontrol edebilmekte, hem de istedikleri zaman marjinalleştirdikleri yönetimleri topyekûn bir harbe girmeden dördüncü nesil asimetrik, muğlâk, vekâlet savaş teknikleriyle kolayca tasfiye edebilmektedirler. Bu sığ ve kısır ve ancak sorunları öteleyen, kısa vadeli bir politikadır. Bunun yerine gelişmiş ülkelerce, geri kalmış ülkelerin demokratik kültürlerinin geliştirilmesi, sağlık, eğitim ve kalkınmaya yönelik projelerin desteklenmesi ortak ve refah bir insanlık ideali olarak önceliklendirilmeli ve benimsenmelidir. Bu haliyle gelişmiş batılı devletlerin tutumu, 1789 Fransız Devrimi öncesi kendisini Fransız toplumundan soyutlayarak izole bir yaşam süren Fransa Kralının Versay sarayındaki yaşantısına benzemektedir.

Küresel güçler etki ajanları veyahut elllerinde bulundurdukları güç araçları marifetiyle, dolaylı olarak güttükleri amaçları gerçekleştirebilen, muhataplarını kendi istedikleri tutumları benimsemesi için zorlayan uluslararası ölçekte iş yapan yapı ve organizasyonlardır. Küresel güçlerin en önemli güç aygıtları kuşkusuz ellerinde bulundurdukları veya kontrol ettikleri istihbarat örgütleri ve parasal kaynaklardır. Küresel güçler görünürde lobicilik ve ticari faaliyetler kapsamında petrol, doğalgaz, silah ticareti, uluslararası krediler üzerinden ülkelerin stratejik tercihleri ve politikaları üzerinde etkili olurlar. Küresel güçler bilhassa kontrol ettikleri, medya üzerinden küresel ölçekte algı yaratmakta pek mahirdirler. Bazen dostluklar, bazen de nefret söylemleri üzerinden kitleleri manipüle eder, algı yaratır ve hedeflerine ulaşırlar. Gerçek ile yalanı karıştırabilirler, iyiliği saklarken, kötülüğü yüceltebilirler.

Küresel güçlerle mücadele genellikle özde egemen emperyalist güçlerle işbirliği içinde olan ve sözde egemen emperyalist güç odaklarını eleştiren yerel unsurlarca sıklıkla istismar edilen konulardan bir tanesidir. Bu bağlama yerelde güç ve iktidar sahipleri veyahut güç odaklarının temsilcileri, işlerine gelmeyen herşeyi küresel güçler karşıtlığı söylemleri üzerinden kriminalize edebilirler, böylece kendilerine sorgulanamaz bir politik alan açmaya çalışabilirler. Bu bahiste ve son tahlilde şunu söylemek gerekir. Gelişmiş ve gelişmete olan ve sömürülen üçüncü dünya ülkelerinin dahi, küresel ve bölgesel ölçekli politikaları, varsa temel stratejileri veya politik istikametleri elbette analiz edilmeli ve barış, huzur, refah ve güvenliğin tesisi ve idamesine katkı sunmak için anlamlı ve tutarlı sonuçları ortaya çıkarılmaya çalışılmalıdır. Bu kapsamda kuşkusuz Avrupa Birliğinin küresel ve bölgesel politikaları ve NATO'nun dönüşümü, uluslararası sistemin genel yapısına dair anlamlandırma ve kavramlaştırmalar yapılmaya gayret edilmelidir. Bununla beraber dünya konjonktürünü hesaba katmadan ve dengeleri göz ardı ederek, medeniyetin geçirdiği evrimi yok sayarak, küresel mücadelelerdeki yetersizliklerin ve içerideki yönetimsel eksikliklerin mesuliyetini izafi düşmanların görünmez askerlerine yüklemek ancak hataları pekiştirir.

Kaynaklar

Achcar, Gilbert (2004). Greater Middle East: the US plan. Le Monde Diplometique. English Edition.

Adams, James (1986). The Financing of Terror. Sevenoaks, Kent: New English Library.

Aust, Anthony (2010). Handbook of International Law (2nd ed.). Cambridge University Press. p. 265.

Ceylan, Şule Şahin, (2006), Francıs Fukuyama ve Tarihin Sonu Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(10), 233-252.

Darwin, Charles (1859). On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life (Full image view 1st ed.), John Murray: London:. p. 502.

E. Rothschild, B. Buzan ve L. Hansen (Ed.) (2007). What is Security, London: Sage Publications Ltd.

Fukuyama, Francis (1992). "Yeni Dünya Düzeni", Çev:Kadir Çağlayan, Ağaç Yayınları, İstanbul.

Fukuyama, Francis (1995). "Tarihin Sonu mu? ", Vadi Yayınları, Ankara.

Gurcan, M. (2012). "Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar", Teoriler Işığında Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, Atilla Sandıklı (editör), Bilgesam Yayınları, İstanbul.

Munich Security Conference (2015). Munich security report collapsing order, reluctant guardians?. Erişim tarihi 21 Mayıs 2018.

Osmańczyk, Jan Edmund (2002). Encyclopedia of the United Nations and International Agreements. Abingdon: Routledge Books. p. 1869.

Osterud, Oyvind. (2008). "Global Conflict Trends: a Rejoinder." Conflict, Security & Development. 8.3 : 383-386.

Perthes, V. (2004). America's "Greater Middle East" and Europe. Middle East Policy, Volume XI, No.3, Pages 85–97.

Sun Tzu (2007). The Art of War. Translator: Giles, Lionel. Special Edition Books..

The Commıttee On Foreıgn Relatıons Unıted States Senate. (2004). The Greater Mıddle East Inıtıatıve: Sea Island And Beyond Hearıng. 108/2. U.S. Government Prıntıng Office Washıngton.

Waewer, O. (2008). "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", Uluslararası İlişkiler, 5(18), 151-178.

Wisnewski, J. Jeremy, ed. (2008). Torture, Terrorism, and the Use of Violence . Cambridge Scholars Publishing. p. 175.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Pandemi Sürecinde Tacirin İşveren Sıfatıyla İş İlişkisinde Basiretli İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü

(Nazım Aksoy)

Pandemi Sürecinde Tacirin İşveren Sıfatıyla İş İlişkisinde Basiretli İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü

Nazım Aksoy [1]

[1] *Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı,*
Mail: naksoy@mehmetakif.edu.tr
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1835-7476

Özet: *Yaklaşık bir yıla yakın süredir birçok ülkenin en başta sağlık sistemi ve ekonomisi salgından dolayı olumsuz etkilemiştir. Ülkeler ekonomilerini ayakta tutabilmeleri için salgınlarda dahi ticari faaliyetlerinin sirkülasyonunu durdurmaması gerekir. Bir ülkenin ticari faaliyetlerinin en önemli oyuncuları arasında ise ticari işletmeler ve onları işleten tacirler yer almaktadır. Bu bağlamda ticaret hukukunda yerleşik ilke olarak bilinen basiretli tacir gibi davranma yükümlüğü kapsamında genellikle işveren konumunda olan tacirlerin salgın karşısındaki tutumuna değinmekte fayda vardır. Çalışmada günümüzde pandemi sürecinde ticari ilişkiler temelinde oluşan sorunlara yönelik araştırma yapılmıştır. Çözüm önerilerinin tespitlerinin yapıldığı söz konusu çalışmada yargı sürecinin hafifletilmesine yönelik çeşitli tedbirlere de değinilmiştir.*

Anahtar kelimeler: *Ticari işletme, basiretli tacir, işveren, pandemi, mücbir sebep.*

Giriş

2020 yılının başından itibaren tüm dünyayı etkileyen ve bir yıla yakın bir süreye rağmen her hangi bir çözüm bulunamayan COVİD-19 salgını sebebi ile birçok iş ilişkisi sona ermiştir. Türk ticaret hukukunun önemli ilkelerinden biri olan basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğü nedeni ile ticari işletmeyi işleten tacirlerin işveren sıfatıyla işçiler ile sözleşmelerini yaparken mücbir sebep olarak bu tarz etkenleri hesaba katmaları beklenir. Bununla birlikte, COVİD-19 gibi virüsünün bulaşıcılığının ve çevreye yayılma hızının önceden öngörülmeyecek derece ciddi olmasından dolayı adı geçen virüsten kaynaklı salgın nedeni ile birçok tacirin ticari faaliyetlerinin sekteye uğrama tehlikesi doğmuştur. Bu bağlamda ticaret hukukunda yerleşik ilke olarak bilinen basiretli tacir gibi davranma yükümlüğü kapsamında genellikle işveren konumunda olan tacirlerin salgın karşısındaki tutumuna değinilmesinde fayda vardır.

Bilindiği üzere, Türk Ticaret Kanunu'nun 18/2'de, her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla her tacirden ticari faaliyetlerinde basiretli olması yönünde bir beklenti hakim. Basiretli davranma yükümlüğü ise faaliyet alanı ile ilgili özen borcu kapsamında bilgi ve tecrübeye sahip olarak muhtemel tehlikelere karşı gerekli tedbirlerin zamanında alınmasıdır[1]. Benzer yükümlülük borçlar hukuku ve iş hukukunda da, işveren sıfatıyla tacirin iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alma borcu şeklindedir. Zira 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK) işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almakla, araç ve gereçleri noksansız bulundurmakla, işçilerin de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan

[1] Geniş bilgi için bkz. Arkan, Sabih (2017): Ticari İşletme Hukuku, 23. Baskı, Ankara, s. 147-149.

her türlü önleme uymakla yükümlü oldukları hükme bağlanmıştır (TBK m. 417/2). 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun (İSGK) 4'üncü maddesinde ise ve TBK m. 417 hükmünün ikinci fıkrasında yer almaktadır. İSGK'da işverenin, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiş ve bu çerçevede alınması gereken tedbirler beş bent halinde sıralanmıştır (İSGK m. 4)[2]. Dolayısıyla basiretli iş adamı ilkesi gereği, tacirin COVID-19 virüsünden kaynaklı salgınından dolayı ticari faaliyeti ile ilgili sektörde oluşan olumsuz etkilerden korunmak veya bu etkileri hafifletmeye yönelik ilgili tedbirlerin alınması beklenmelidir. Durum bu şekilde olmakla birlikte, COVID-19 virüsünden kaynaklı salgınından etkilerin ülkelerin ekonomilerine etkilerin bu kadar ciddi boyutlara ulaşması dikkate alındığında, objektif özen tacirin yükümlüğü olarak öngörülmezlik kriterinin de sınırlarının aştığı kanaatindeyiz.

İşverenlerle işçiler arasındaki hizmet sözleşmelerinde her ne kadar Yargıtay ve iş hukuku öğretisi, işçi – işveren ilişkilerinin İş Kanunu'nda düzenlendiği, bu nedenle bir ticari işletmeyi ilgilendirse dahi tacirin işveren sıfatıyla imzaladığı sözleşmeyi ve aralarındaki ilişkinin ticari iş olarak kabul edilemeyeceği görüşünü benimsemiş ise de[3], bu hükümlerin katı çizgilerle belirlenmesi doğru olmayacağı düşüncesindeyiz[4]. Zira ticari işin belirlenmesi hususu TTK'nın "Ticari İş Karinesi" başlıklı 19. Maddesinde açıkça hükme bağlanmıştır. Buna göre; "*Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak, gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adi sayılır*"(TTK m. 19/1). Bu düzenleme ile, tüzel kişi tacirlerin her türlü işleminin ticari olduğu, gerçek kişi tacirlerinin ise ticari

---

[2] *"İşverenin genel yükümlülüğü*
MADDE 4 – (1) İşveren, çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olup bu çerçevede;
a) Mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dâhil her türlü tedbirin alınması, organizasyonun yapılması, gerekli araç ve gereçlerin sağlanması, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesi ve mevcut durumun iyileştirilmesi için çalışmalar yapar.
b) İşyerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığını izler, denetler ve uygunsuzlukların giderilmesini sağlar.
c) Risk değerlendirmesi yapar veya yaptırır.
ç) Çalışana görev verirken, çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alır.
d) Yeterli bilgi ve talimat verilenler dışındaki çalışanların hayati ve özel tehlike bulunan yerlere girmemesi için gerekli tedbirleri alır.
(2) İşyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alınması, işverenin sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.
(3) Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği alanındaki yükümlülükleri, işverenin sorumluluklarını etkilemez.
(4) İşveren, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin maliyetini çalışanlara yansıtamaz." Ayrıca işverenin sorumluluğuna yönelik geniş bilgi için bkz. SÜZEK, Sarper (2013): İş Hukuku, İstanbul, s. 414.

[3] "Yargıtay 9. HD, T. 16.02.1976, E. 1976/4484, K. 1976/5798 sayılı kararında; davalı işverenin tacir olduğunu belirterek, taraflar arasındaki hizmet akdinin tacir olan davalı tarafından süresinden önce ve muhik bir sebep olmaksızın bozulmuş olması sebebiyle, sözleşmeye konulmuş olan beş maaş tutarındaki cezai şartın (e)TK m. 24 (TTK m. 22) hükmü uyarınca indirilemeyeceğine isabetle karar vermiştir." Yeşiltepe, Salih Önder (2014): İş (Hizmet) Sözleşmelerinin Ticari İş Mahiyeti, Ticari İşlerde Faiz ve İşçi Alacaklarına Uygulanacak Temerrüt Faizi Oran, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20 (2), s. 52. Dn. 25. (s. 45-72.)

[4] Bu görüşün doğal sonucu olarak, işçi alacaklarının da adi iş mahiyetinde olduğu, zamanında ödenmeyen işçi alacakları için İş Kanununda hüküm bulunmayan hallerde 3095 sayılı Kanunda adi işler için öngörülen yasal faiz oranına hükmedilmesi gerektiği savunulmaktadır. Yeşiltepe, s. 47.

işletmesi ile ilgili olmayan işlerinin adi olacağı açık ve net bir şekilde belirtilmiştir[5]. Aynı hükmün devamında; "*Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır.*" (TTK m. 19/2). Buradan çıkan sonuç, işçi ile işveren arasındaki ilişkinin tamamen iş sözleşmesine dayanması ve bu kapsamda, işverene ait işletmenin ticari işletme olarak nitelendirilebilmesi durumunda[6], söz konusu madde hükümleri gereği bu işin her iki taraf için de ticari iş olarak sayılacağının kabulü gerekecektir. Dolayısıyla hem Yargıtay yukarıdaki söz konusu görüşlerle kendi kararları arasında çelişmekte, hem de verilen bu kararlar TTK'nın ticari iş karinesine ilişkin hükmüne açık bir şekilde aykırılık teşkil etmektedir[7].

Keza, Avrupa Birliği Konseyi dahi görüşlerinin zaman ilerledikçe güncelleyebilmektedir. Şöyle ki, Avrupa Birliği ülkelerinde tekdüze kurallardan sayılan ve Avrupa Konseyince kabul edilen 24.07.1990 tarihli Direktifin 2. maddesinin 3. bendinde tüketici ile sadece gerçek kişilerin anlaşılması gerektiğinin belirtilmesine karşın ("The consumer" means a naturel person…), AT Komisyonu'nun İkinci Eylem Planı'nda "Tüketici mal veya hizmet edimlerini mesleki amaçlar dışında kullanım amacıyla davranan, alım gücü az ya da çok gerçek veya tüzel kişilerdir" denilerek, tüzel kişiler de tüketici kapsamına alınmıştır[8]. Bu bağlamda Yargıtay'ın da yerleşik görüşünü güncellemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Günümüzde tacirler ticari hayatları boyunca COVİD 19 gibi sosyalliği neredeyse sıfıra indiren bir salgınla uzun süredir karşılaşmadıkları ihtimali ile birçok iş yerinde ekonomik sıkıntıların yaşadıkları kanaatindeyiz. Örneğin yük taşımacılığında gümrüklerden karantina sürecinden dolayı yaşanan sorunlar, turizm gibi birçok sektörde beklenen verimin alınmamasından dolayı faaliyetlerin duraksaması, otomotiv sanayisi gibi bazı sektörlerin ise bu süreçte tamamen bitme aşamalarına geçtiği gözlemlenmiştir. COVİD 19 virüsünden kaynaklı salgının daha ne kadar devam edeceği yönündeki belirsizlikten dolayı, ülke ekonomilerinin salgına rağmen ayakta durması konusunda yetkililerin gerekli girişimlerin olması kaçınılmazdır. Bu bağlamda şirket genel kurul toplantıların veya çek ödemeleri gibi yargıya ilişkin sürelerine yönelik COVİD-19 pandemisi ile sosyal mesafe kuralları kapsamında İçişleri Bakanlığı'nın 16 Mart 2020 tarihli Genelgesi, 17 Nisan 2020 tarihli ve 7244 sayılı Yeni Koronavirüs (COVİD-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un yürürlüğe girmesiyle Dernekler Kanunu ile Türk Medeni Kanunu'na göre derneklerin genel kurul toplantılarının 31.07.2020 tarihine kadar

---

[5] Bu yönde bkz. Yargıtay HGK, T. 11.10.2006, E. 2006/19-684, K. 2006/647: *"... ticaret şirketlerinin, doğrudan ticari amaçla ya da işletmenin iç ihtiyaçlarını karşılama amacıyla olup olmadığına bakılmaksızın bütün hukuki ilişkileri ticari faaliyet kapsamında olup, özel hayatlarına ilişkin bir işlem söz konusu değildir. Bu nedenle, tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına alınmaları olanaklı değildir*." (www.kazanci.com, Erişim: 08.07.2014).

[6] "*Sonuç olarak; işyeri, işletme ve ticari işletme kavramları farklı kavramlar olup birbirlerine karıştırılmamaları gerekmektedir. Bununla birlikte bir ticari işletmenin iş sözleşmesine dayalı işçi çalıştırması halinde, İş K. m. 2'de yapılan işyeri tanımına uygun olarak, işyeri olarak kabul edilmesi açısından bir engel bulunmamaktadır*". Ticaret hukukunda işletme ile iş hukukunda ticari işletme kavramları konusunda detaylı bilgi için bkz. Albayrak Zincirlioğlu, Candan (2018): İş Hukukunda İşyeri Ve İşletme Kavramlarının Önemi, TAAD, Yıl: 9, Sayı: 34 s. 434, 445. (s. 425 – 450).

[7] Aynı yönde bkz. Yeşiltepe, s. 56.

[8] Bkz. Bahtiyar, Mehmet/ Biçer, Levent (2016): Adi İş / Ticari İş / Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 3, s. 407 (s. 395 – 436).

erteleneceği hükmü gibi geçici tebliğlerin yanı sıra, benzer nitelikte mevzuattaki kalıcı tedbirlerin alınmasının daha etkin olabileceği kanaatindeyiz.

Nitekim günümüzde yaşanan bu salgının akabinde toparlama sürecinden nelerle karşılaşacağımızı, yeni salgınların veya ekonomik krizlerin yolda olup olmayacağı konusundaki benzer belirsizliklerin önceden bilinemeyeceğinden, tüm bu olumsuzluklara karşın mevzuat açısından bu tarz durumlar konusunda esneklik tanınması daha doğru olacaktır. Bu esnekliğin ticari faaliyetlerin sürdürülebilmesi için ekonominin esas oyuncuları olan ticari işletmelere ve özellikle de işverenlere (tacirlere) de kolaylık sağlanması hedeflenmelidir. Ancak bunu yaparken de hem işverenin hem de işçilerin ortak çıkarları arasında optimal dengenin gözetilmesi de gerekir.

Pandemi sonrası dönemde bundan sonraki toparlanma süreçte sadece bu salgınla kısıtlı kalınmamalıdır. Bu süreçte aynı zamanda yaşanabilecek benzer durumlarda ticari faaliyetlerin durmadan devam ettirilebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Bilindiği üzere, ticari sözleşmelerde, mücbir sebepler genellikle direkt tabii olaylardan kaynaklanan sel, yangın, dolu gibi sebepler belirtilmektedir. Bunların yanı sıra artık yeni iş sözleşmelerde bu sebeplerin daha da genişletilerek açık bir şekilde ise; "*salgın hastalık*", "*pandemi*", "*epidemi*", "*bulaşıcı hastalık*" gibi durumlar ve benzer nedenlerle yasal ve idari düzenlemelerle "yet*kili mercilerin kararları*", "*idarenin tasarrufları*", "*seyahat yasağı*", "*sokağa çıkma yasağı*" gibi ifadelere yer verilmelidir[9]. Bu kayıtlar işçi işveren arasındaki hizmet sözleşmelerinde de sözleşme hükümleri olarak konulmalıdır. Bu şekilde hizmet kapsamının olağanüstü sınırları çizilerek her iki taraf için söz konusu hükümlerin uygun düşeceği kanaatindeyiz. Zira taraflar söz konusu hükümler ile ne zaman ve ne şekilde kendi iradeleri dışında sözleşmelerinin koşullarında değişikliklerin mümkün olabileceğini net bir şekilde önceden görebileceklerdir. Sonuç olarak, bu tedbirler, işveren ve işçi arasında yapılacak iş sözleşmelerinin standart hükümleri olarak yer almalıdır.

Bu bağlamda benzer pandemi süreçlerinde yukarıda da belirtildiği üzere, bir işletmelerin faaliyetlerini sekteye uğratmadan devam ettirebilmeleri için hem dışarıdan hem de içeriden gerekli tedbirlerle donatılması gerekir. Zira dışarıdan tedbirler sonucunda işverenlere devlet tarafından destekleyici adımlar atılması suretiyle istihdamın da devamlılığına katkı sağlanacaktır. Dışarıdan donatılması gereken tedbirlerle kasıt işletmenin dışında, diğer bir ifade ile, çeşitli yasal düzenlemeler ile alınabilecek tedbirlerdir. Bunlara örnek olarak vergilerin, kiraların, harçların, kredi ödemelerinin ertelenmesi ve benzer tedbirlerdir. İşletme içi tedbirler ise, işletme yöneticilerinin basiretli iş adamı (iş insanı) sıfatıyla gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Zira 6102 sayılı TTK'nın m. 18/II hükmü gereği, tacirlerin ticari faaliyetlerinin tümünde basiretli iş adamı gibi hareket etmesi beklenmektedir[10]. Bu tedbirler kapsamında en önemli işlemlerden biri işletme sahibinin özellikle pandemi sürecinde sağlık ve siber güvenlik[11]

[9] Konu ile ilgili örnekler için bkz. Özçelik, Ş. Barış (Editör: Prof. Dr. Muhammet Özekes): Covid-19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi, Covid-19 Salgınını Hukuki Boyutu, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s. 291. (s. 283- 293).

[10] Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Gümüş, Mustafa Alper: "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) M.18/I'de Yer Alan "Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı" Ölçütünün İyiniyetin (TMK m. 3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 3, 2016, s. 1222 vd.

[11] Mandal, Hasan (2020): Yeni Normal Dönemde Ar-Ge ve Yenilik Yaklaşımları ve Birlikte Geliştirme Çözümleri, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara, s. 228 vd.; Senir, Gül/ Büyükkeklik, Arzum:

önlemlerinin alınmasıdır. Bu tedbir hem çalışanlar hem de müşterileri kapsayan geniş, önemli ve etkin bir tedbir olarak nitelendirilebilir[12].

Dış destek bakımından uluslararası alanda da yankısı söz konusudur. Zira Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization-ILO) Türkiye Ofisi tarafından COVİD-19 sonrası düzelme döneminde özellikle de taşımacılık sektörünün çevresel faktörlerle daha uyumlu halde çalışılması için yeşillendirilmesi (geliştirilmesi) konusunda tahminlerde bulunmuştur. Buna göre, taşımacılık sektörünün yeşillendirilmesi kapsamında, dünyada, özellikle de Kuzey Amerika, Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'da yer alan ve BM Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun üyesi olan 56 ülkede dört "yeşil taşımacılık" senaryosunun olası istihdam etkilerini incelemektedir. Bu kapsamda, söz konusu rapora göre, taşımacılık sektörünün dönüştürülmesine yönelik devlet tarafından yapılacak yatırımlarla, milyonlarca iş alanın yaratabileceği ve ülkelerin daha sağlıklı ekonomilere geçişlerine katkı sunulacağı belirtilmiştir[13].

Basiretli işadamı gibi davranma yükümlülüğü açısından diğer bir tedbir, özellikle de TTK'nın 1254'üncü maddesi ile Sermaye Şirketlerinin Açacakları İnternet Sitelerine Dair Yönetmelik'in 2'nci maddesi kapsamında denetime tabi sermaye şirketleri tarafından açılması zorunlu olan internet siteleri üzerinden satış işlemlerinin yapılabilmesi konusunda gerekli izinlerin verilmesi konusunda yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Kanunda internet sayfalarında yasal zorunlu olarak bulunması gereken kayıt ve bilgilerin yanı sıra ürünlerin internet ortamında satışlarında tüketicilere yönelik sözleşemeye esas teşkil edebilecek tüm özelliklerin açık bir şekilde yazılabilmelerine imkân tanınmalıdır. Ayrıca sadece denetime tabi olan sermeye şirketlerinin değil, diğer şirket türlerinin de internet üzerinden işlemlerinin yapılabilmesi konusunda izinler verilmeli ve tüm kolaylıklar tanınarak işletmelerin artık e-ticarete geçmeleri konularında teşvik mekanizmaları devreye girmelidir. Bu tedbirler arasına e-ticaret alt yapısının güçlendirerek şirket ürünlerinin satışının yapılması konusunda gerekli personel alımının yapılması. Bunların yanı sıra, web sitelerinin korunaklı yazılımları için gerekli personel veya dışarıdan hizmet alımı yapılarak güncel tutulmasını temin edebilir.

Diğer bir tedbir olarak ise işçilerin evden işlerinin yürütülmesi konusunda gerekli alt yapının hazırlanmasıdır. Bu durumla da işletme sahibi tacir basiretli işadamı gibi hareket ederek, hem işlerini aksatmamış olacak hem de personel masraflarının yanı sıra elektrik, su, yakıt vs. benzer giderini düşürebilecektir. Uzaktan çalışmanın, işverenin takdirinden ziyade, pandemi gibi mücbir nedene yol açacak durumlarda mümkün olması için İş Kanunu ve ilgili mevzuat ve esaslara gerekli değişiklikler yapılmalıdır[14].

COVID-19 Salgınının Tedarik Zincirlerine ve Lojistik Faaliyetlere Etkileri, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara 2020, s. 636.

[12] Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Akıncı Elif: "COVİD-19 Salgını Kapsamında Şirket Yöneticilerinin Almaları Gereken Önlemlere Genel Bir Bakış", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi COVİD-19 Hukuk Özel Sayısı Yıl: 19 Sayı: 38 Yaz 2020/2 (COVİD-19 Özel Ek) s. 205.

[13] Geniş bilgi için bkz. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/COVİD-19/WCMS_746265/lang--tr/index.htm Erişim: 23.08.2020

[14] Bu yönde bkz. Mataracıoğlu, Tolga/ Kalıpcıoğlu, Kerim Can/ Arıkan, Süleyman Muhammed, Işık, Gökhan/ Demiral, Yasemin/ Cincioğlu, Derya/ Mantar, Hacı Ali: Küresel Salgın Sonrasında Ulusal Bilişim Güvenliği, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara 2020, s. 911.

Bunların yanı sıra, TTK'da yer alan çeşitli komisyon veya komiteler kurmak suretiyle yöneticilerin işlerini kolaylaştırmaları mümkün olabilecektir. Zira TTK m. 366/II uyarınca "*yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulatmak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurabilir*." şeklinde hükümden yola çıkarak denilebilir ki, pandemi sürecinde sırf bu sürecin takibi için gerekli komite veya komisyon kurularak konuyla ilgili tüm gelişmelerin takibi mümkün kılınabilir[15].

Sonuç

Dünya'nın her bir köşesine yayılmış COVİD-19 Koronavirüs salgınları nedeniyle ilgili aşı bulununcaya kadar ülkelerin ekonomilerinin çalkantılı dönem yaşayacağı kuşkusuzdur. Bu bağlamda her bir ülke tarafından ayrı ayrı tedbirlerinin alınmasının yanı sıra, küreselleşen ekonomilerden dolayı uluslararası alanda da gerekli tedbirlerin alınması kaçınılmaz olacaktır. Bu anlamda Türkiye'nin de bir dışa yönelik gelişme stratejisini benimseyen bir ülke olarak ilk başta gümrük, iş hukuku, şirketler hukuku gibi ilgili konularındaki mevzuatının pandemi sürecine göre güncellememesi gerekecektir. Zira bugün COVİD-19, belki yarın başka bir doğal felaket derken ülke ekonomisinin ayakta tutulabilmesi için bu tarz mücbir sebeplerin artık olağan hal görülerek borç ilişkilerinin bu kriterler hesaplanarak düzenlemesi gerekecektir. Zaten gelişen teknolojiler de artık bu güncellemeleri zorunlu kılmaktadır.

Bunun gibi bazı şirketlerin internet sitesi edinme zorunluğunun yanı sıra, e-ticarete geçilmesi konusunda teşvik edici programlar, güveli e-ticaret konusunda gerekli alt yapı, kargo hizmetlerinin hızlı ve daha düzgün olması, iade prosedürleri ve e-ödeme noktasında güvenlik sistemleri de çalışılması gereken diğer alanlar olarak özetlenebilir.

Son olarak denilebilir ki, mücbir sebeplerin olduğu dönemlerde, bölgeye göre yerel makamların (ticaret odaları vs.) ticari teamülden daha etkin bir resmi karar gücünü haiz bir karar almalarına yasal olarak imkân tanınmalıdır. Nitekim yargı sürecine gitmeye gerek kalmadan tarafların sözleşmelerinin uyarlanması veya sona ermesi konusunda yasal olarak düzenlemenin yapılması ile, bu kurumun bölgedeki mücbir sebeplerle ifanın zorlaştığı resmi olarak belgelenecek ve sırf benzer sebeplerle hukuki ihtilafların ortaya çıkışı önemli oranda düşürülecektir.

Kaynaklar

Akıncı Elif: "COVİD-19 Salgını Kapsamında Şirket Yöneticilerinin Almaları Gereken Önlemlere Genel Bir Bakış", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi COVİD-19 Hukuk Özel Sayısı Yıl: 19 Sayı:38 Yaz 2020/2 (COVİD-19 Özel Ek) s. 202-223.

Arkan, Sabih (2017): Ticari İşletme Hukuku, 23. Baskı, Ankara.

Albayrak Zincirlioğlu, Candan (2018): İş Hukukunda İşyeri Ve İşletme Kavramlarının Önemi, TAAD, Yıl: 9, Sayı: 34, s. 425 – 450.

[15] Aynı yönde bkz. Akıncı, s. 215.

Bahtiyar, Mehmet/ Biçer, Levent (2016): Adi İş / Ticari İş / Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 3, s. 395 – 436.

Gümüş, Mustafa Alper (2016): "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) M.18/I'de Yer Alan "Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı" Ölçütünün İyiniyetin (TMK m. 3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 3, s. 1221-1240.

Özçelik, Ş. Barış (Editör: Prof. Dr. Muhammet Özekes): Covid-19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi, Covid-19 Salgınını Hukuki Boyutu, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2020, s. 283- 293.

Mandal, Hasan (2020): Yeni Normal Dönemde Ar-Ge ve Yenilik Yaklaşımları ve Birlikte Geliştirme Çözümleri, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara, s. 211-232.

Mataracıoğlu, Tolga/ Kalıpcıoğlu, Kerim Can/ Arıkan, Süleyman Muhammed, Işık, Gökhan/ Demiral, Yasemin/ Cincioğlu, Derya/ Mantar, Hacı Ali: Küresel Salgın Sonrasında Ulusal Bilişim Güvenliği, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara 2020, s. 903-936.

Senir, Gül/ Büyükkeklik, Arzum: COVID-19 Salgınının Tedarik Zincirlerine ve Lojistik Faaliyetlere Etkileri, Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi, Ankara 2020, s. 627-644.

Süzek, Sarper (2013): İş Hukuku, İstanbul.

Yeşiltepe, Salih Önder (2014): İş (Hizmet) Sözleşmelerinin Ticari İş Mahiyeti, Ticari İşlerde Faiz ve İşçi Alacaklarına Uygulanacak Temerrüt Faizi Oran, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20(2), s. 45-72.

Yargıtay HGK, T. 11.10.2006, E. 2006/19-684, K. 2006/647 (www.kazanci.com, Erişim: 08.07.2014).

https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/COVİD-19/WCMS_746265/lang--tr/index.htm Erişim: 23.08.2020

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Bir Dava Adamı: Mehmet Akif Ersoy (Enver Emre Öcal)

Bir Dava Adamı: Mehmet Akif Ersoy

Dr. Öğr. Üyesi Enver Emre Öcal

İstanbul Ayvansaray Üniversitesi
enveremreocal@ayvansaray.edu.tr

Özet: *İstiklal Marşı şairi Mehmet Akif Ersoy, aynı zamanda güçlü fikirlere sahip bir dava adamıdır. İçine doğduğu tarihsel koşullar onu inandığı gibi yaşamaya yönlendirmiş ve kişisel hayatını önemsemeyecek şekilde ideallerine bağlamıştır. Gerçekten de İslam davasına gönül vermiş bir düşünce adamı olarak Mehmet Akif Ersoy hem teorik alanda üretim yapmış hem de ürettiği teoriye paralel bir siyasi pratiğin sürdürücüsü olmuştur. Önce Sırat-ı Müstakim'de, daha sonra ise onun devamı olan Sebil'ür-Reşad'da kaleme aldığı yazılarla "İslam Birliği" idealini güçlü biçimde vücuda getirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda kendisine verilen görev gereği Teşkilat-ı Mahsusa ile birlikte halkı uyarmak ve uyandırmak için tüm Osmanlı'nın Arap coğrafyasını karış karış dolaşmış ve irşat vazifesini layıkıyla yerine getirmiştir. Mehmet Akif, tarihte, sadece "İstiklal Marşı" şairi olarak değil, aynı zamanda bir irşat öncüsü, bir öğretmen, bir vaiz ve bir fikir ve dava adamı olarak da öne çıkmıştır. İnandığı değerler uğruna, yıllarca mücadele arkadaşlığı yapmış olduğu İttihat ve Terakki çevresi ile dahi İttihatçıların en zirvede olduğu bir dönemde ters düşmeyi göze alabilmiştir. Çünkü, Mehmet Akif için vazgeçilmez olan tek unsur, bağlı olduğu hakikatle arasına, fıtratına yabancı olan unsurların girmesine engel olmaktır. Tüm mücadele pratiği söz konusu amaç doğrultusunda şekillenmiştir. Bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un bahse konu mücadele pratiği ve dava adamlığı portresi ele alınacaktır. Şairliğinden ve edebiyat merakından ziyade, siyasi alanda üretmiş olduğu fikir ve eylemleri konu edilecektir. Küreselleşmenin yoğun olarak hissedildiği bu çağda, post-modernizm ve post-truth gibi "hakikati" sorgulayan kavramların karşısına, "dava adamı" duruşu ve inandığı "hakikat" doğrultusunda hareket etmesi ve hatta yaşamını söz konusu hakikate vakfetmesi ile öne çıkmış bir dava adamını oturtmak, bugün için bir tarihçinin yapması gereken en öncelikli teorik faaliyet olacaktır. Dolayısıyla çalışmanın hedefi, tek taraflı ideolojik propaganda aşılamasına karşı, inandığı gibi yaşayan tarihi bir kişiliğin düşünce dünyasını ve dönüştürücü hayat pratiğini açık biçimde ortaya koymaktır.*

Anahtar Kelimeler: *Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı, Erken Cumhuriyet Dönemi, Kurtuluş Savaşı*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Uzaktan Eğitim Sisteminde Akademisyenlerin Değişime Direnç Algılarının Analizi (Murat Ak)

Uzaktan Eğitim Sisteminde Akademisyenlerin Değişime Direnç Algılarının Analizi

Murat Ak[1]

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü
E-mail: muratak@kmu.edu.tr

Özet: *Günümüzde iş hayatı ve örgütsel yaşam daha önce hiç olmadığı kadar hızlı ve yoğun bir değişim sürecinden geçmektedir. Öyle ki çağımızda sektörleri ve örgütleri değişime zorlayan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Toplumsal, yapısal, bilişsel, stratejik boyutta meydana gelen bir değişim, doğal olarak birbirinden etkilenme özelliğine haiz işgören eylemlerini de etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bu değişim sürecinden sektörler ve örgütler kadar işgörenler de yoğun ve aktif bir şekilde etkilenebilmektedirler. Söz konusu bu değişim sürecine karşı edinilen algılama ve sergilenen tutumlar, işgörenler nezdinde bireysel olarak bir takım farklılıklar taşıyabilmektedir. Nitekim bir takım işgörenler değişim süreçlerinin kendi bilgi, birikim veya yetenek seviyelerini, iş güvencelerini, özlük haklarını hatta işgörenler arası iletişim ve ilişkilerini olumsuz etkileyebileceğini düşünebilmektedirler. Bu düşünceler doğal olarak değişime karşı bir direncin oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu bağlamda hemen her sektör ve örgüt çalışanlarında görülebilecek değişime karşı direnç algılamaları söz konusu olabilmektedir. Tüm dünyayı ve ülkemizi yakından ve derinden etkileyen Covid-19 pandemisi, hemen her sektörde bir takım değişim süreçlerini gündeme getirmiş hatta zorunlu kılmıştır. Söz konusu bu sektörlerden biri de şüphesiz eğitim sektörüdür. Uzaktan eğitim sistemlerinin sıklıkla gündeme geldiği ve kullanıldığı eğitim sektöründe görev yapan eğitimciler bu süreçten yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu bağlamda bu çalışmada akademisyenlerin uzaktan eğitim sistemi kapsamında gerçekleşen değişim sürecine karşı direnç algılarının analizi hedeflenmektedir. Çalışmanın yöntemi niteldir. Çalışmanın örneklemini isminin belirtilmesine izin verilmeyen bir üniversitede aktif olarak görev yapmakta olan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Yaş, cinsiyet ve akademik unvan gruplarına göre gruplandırılmış akademisyenler için veri toplama yöntemi olarak derinlemesine mülakat yöntemi ve açık uçlu yapılandırılmamış sorular kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, genel olarak Dr. öğretim üyelerinin uzaktan eğitim sistemine karşı direnç algılarına sahip oldukları, diğer unvanlı öğretim üyelerinde ise söz konusu algıların nispeten zayıf bulunduğu tespit edilmiştir.*

Anahtar Kelimeler*: değişime direnç, örgütsel muhalefet, metal sektörü*

Analysis of Academicians' Perceptions of Resistance to Change in Distance Education System

Murat AK[1]
Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Economics and Administrative Sciences
Department of International Trade and Business
E-mail: muratak@kmu.edu.tr

Abstract: *Today, business life and organizational life are going through a rapid and intense change process like never before. So much so that there are many factors in our age that force sectors and organizations to change. A change occurring in social, structural, cognitive, and strategic dimensions can naturally affect employee actions, which have the characteristic of being influenced by each other. Therefore, employees as well as sectors and organizations can be intensely and actively affected by this change process. The perception and attitudes towards this change process may differ individually in the eyes of the employees. As a matter of fact, some employees may think that the change processes may negatively affect their knowledge, experience or ability levels, job security, personal rights, and even the communication and relations among employees. These thoughts can naturally pave the way for a resistance to change. In this context, there may be perceptions of resistance to change that can be seen in almost every sector and organization employees. The Covid-19 pandemic, which affects the whole world and our country closely and deeply, has brought up some change processes in almost every sector, and even made it necessary. One of these sectors is undoubtedly the education sector. Educators working in the education sector, where distance education systems are frequently on the agenda and used, were heavily affected by this process. In this context, this study aims to analyze the perceptions of academicians' resistance to the change process within the scope of distance education system. The method of study is qualitative. The sample of the study consists of faculty members who are actively working in a university whose names are not allowed to be mentioned. In-depth interview method and open-ended unstructured questions were used as data collection methods for academicians grouped by age, gender and academic title groups. According to the research findings, It is understood that doctor lecturers have perceptions of resistance to the distance education system. On the other hand, these perceptions were found to be relatively weak among other titled academic members.*

Key Words: *resistance to change, organizational opposition, metal industry*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Eğitimde Şiddet ve Sonuçları (Rahile Öztürk)

Eğitimde Şiddet ve Sonuçları

Rahile Öztürk[1]

[1]*Selçuk Üniversitesi, Fen Fakültesi, KONYA. E-mail:rozturk@selcuk.edu.tr*

Özet: *"Çocukların bedensel, zihinsel ya da ruhsal sağlıklarına zarar veren, gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmaları" çocuğa karşı şiddet ve çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel istismarın içine dayağa ek olarak, sarsma, çimdikleme, kulak çekme, rahatsızlık verecek pozisyonda uzun süre durmaya zorlama gibi davranışlar da girmektedir. Günümüzde çocuklar kreşler, bakım evleri ve okullar gibi eğitim kurumlarında şiddete uğrayabilmektedirler. Şiddet uygulaması, okullarda cezalandırma yöntemi olarak kullanılsa da dayağın ve şiddetin eğitimde yeri yoktur. Okulda değil dayak, çocuğun onurunu incitici cezalardan dahi kaçınılmalıdır. Okulda dayak yani öğrencilerin okulda öğretmen tarafından fiziksel olarak cezalandırılması, yasa ve yönetmeliklerimizle de engellenmeye çalışılmaktadır. Ancak yetersizdir. Öğrenciye dayak atan, fiziksel zarar veren öğretmenin maaş kesilme, uyarı gibi cezalar alabileceği hukuksal alanda da açıkça belirtilmektedir. Bütün bunlara karşın, yapılan çalışmalar çocuğa karşı şiddetin engellenmesinde yasa ve yönetmeliklerin yetmediğini göstermektedir.*

Toplumdaki yaygın kanının aksine araştırmalar eğitimde fiziksel cezanın başarılı olmadığını; övgü, ödüllendirme gibi olumlu güdülemelerin daha etkili olduğunu göstermektedir. Fiziksel ceza öğrencinin okuldan korkmasına, özgüvenini yitirmesine neden olurken, öğretmenlere karşılık verme, yalan söyleme gibi olumsuz davranışları da artırmaktadır. İstenmeyen davranışı değiştirme konusunda fiziksel cezanın etkisi geçicidir. Bir süre sonra yinelenen olumsuz davranışta sonuç alabilmek için giderek cezanın şiddetinin artırılması gerekir. Sonuç olarak, hiçbir anne- baba çocuğunu öğretmenlere dövsünler diye emanet etmediği gerçeğinden yola çıkarak, bu çalışmada okulda çocuklara uygulanan şiddetin uygunsuzluğu açıklanmaya çalışılmış ve eğitimdeki şiddet haberleri ve sebep olduğu olumsuz durumlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk, eğitim, istismar, şiddet*

Violence in Education and its Results

Abstract: *Violence against children and child abuse is defined as "the exposure to the attitudes and behaviors that damage children's physical, mental or spiritual health and prevent their development". In addition to falling into physical abuse, behaviors such as shaking, pinching, earmarking, and forcing to stop for long in the uncomfortable position also occur. Today, children are exposed to violence in educational institutions such as nurseries, nursing homes and schools. Although violence practice is used as a punishment method in schools, there is no place for education and violence in education. Not beaten in school, even punishable punishment should be avoided. We are trying to avoid being beaten in school, that is, to punish students physically by the teacher in the school, with our laws and regulations. But it is insufficient. It is also clearly indicated in the legal area where the student is beaten and the physically harmful teacher may receive penalties such as salary cuts and warnings. In spite of all this, the studies show that violence against the child is not enough and laws and regulations are not enough.*

Contrary to popular belief in society, research suggests that physical punishment in education is not successful; praise, reward, etc., are more effective. Physical punishment causes the student to be afraid of school, lose self-confidence, increase negative attitudes such as replying to teachers and lying. The effect of physical punishment on transposition of unwanted behavior is temporary. After a while, it is necessary to increase the severity of punishment in order to be able to get results in repetitive negative behavior. As a result, the fact that no parent entrusted the child to be beaten by teachers, in this study, tried to explain the inadequacy of violence against children in the school, and the stories of violence in education and the negative situations that caused it were discussed.

Key words: *Child, education, abuse, violence*

Giriş

"En mühim ve feyizli vazifelerimiz millî eğitim işleridir. Millî eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin hakikî kurtuluşu ancak bu suretle olur. Eğitimdir ki bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı ve yüce bir toplum halinde yaşatır ya da onu köleliğe ve yoksulluğa iter." Mustafa Kemal ATATÜRK

Şiddet

Freedman, Sears ve Carlsmith (1989) , saldırganlığın en yalın tanımının "başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranış" olduğunu; ancak bu tanımın davranışta bulunan

kişinin niyetini içermediğini; niyet dikkate alındığında ise saldırganlığın "başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış" olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler. Saldırganlık kavramıyla birlikte kullanılan bir kavram da şiddettir (violence) ve çoğu zaman bu iki kavram birbirinin yerine kullanılabilmektedir. Şiddet, "yaralamak ya da zarar vermek amacıyla kullanılan fiziksel güç" ya da "güç ve kuvvetin, başkalarını birtakım haklardan mahrum edebilecek şekilde adaletsiz bir biçimde kullanılması" olarak da tanımlanabilmektedir.

Her çağda içeriğini ve şeklini değiştirerek şiddet var olmaya, hiddetli olanın gazabıyla masumu darp etmeye ve kötülerin eliyle iyileri kurban etmeye devam eden bir olgudur. Her yıl dünyada iki milyondan fazla kişinin şiddet nedeniyle yaralandığı, hem fiziksel hem de duygusal kalıcı sakatlıklar yaşadığı belirtilmektedir.

Şiddet, uygulandığı kişiye göre; kendine yönelik, kişilerarası ve kollektif şiddet olmak üzere üç grupta tanımlanmaktadır. Kişinin kendisine yönelik şiddette intihar, intihar girişimi ya da farklı türde davranışlar yer almaktadır. Kişilerarası şiddette, kişinin bir başka kişiye, genellikle çocuk, eş, arkadaş ve yaşlılara yönelik olarak sıklıkla evde uyguladığı şiddetten söz edilir. Ancak bu şiddet biçimi, sokak, okul, iş yeri, hapishane ve yaşlı bakımevleri gibi her ortamda görülebilir. Kollektif şiddete ise, tüm dünyada yaşanan çete çatışmaları, mafya olayları, terör olayları ve savaşlar örnek verilebilir.

Şiddet ile ilgili bir başka ayırım da, dar ve geniş anlamda şiddet tanımlamasıdır. Dar anlamda şiddet, fiziksel şiddeti tanımlar. Fiziksel şiddet; insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir eylemdir. Geniş anlamda şiddet ise; insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri açıkça ölçülemeyen, dolaylı biçimde hissedilen psikolojik şiddet şeklinde olabilmektedir.

Şiddetin işyerinde ve toplumsal yaşamda nasıl sunulduğu ve nasıl kabul gördüğü önemlidir. Şiddet eğer şiddete maruz kalanlar tarafından meşru görülüyorsa, şiddet olmaktan çıkarak, bir alışkanlığa dönüşmektedir. Bundan daha önemlisi şiddet genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa, sorun olarak görülmemektedir. Tam aksine bir yönetim tarzı ve üslubu olarak değerlendirilmektedir. Bu gibi durumlarda şiddet, sorun çözmenin bir aracı olarak kabul görmektedir.

Çocuk ve Şiddet

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi' nin 1. Maddesi; 18 yaşın altındaki her insanı çocuk olarak tanımlar.

Çocuklarda suç işleme konusunda aile içindeki olumsuzluklar (ilgisizlik, şiddet, otoriter baba..), anne ya da baba öksüzlüğünden daha fazla etkiye sahiptir. Araştırmalar çocuk üzerinde ailesinin etkisi azaldıkça, akran grubunun anti- sosyal özellikteki etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Yine çocukların arkadaş gruplarına yönelmelerinde ebeveyn ilgisizliğinin söz konusu olduğu belirtilmektedir.

Anne- babaların çocuklarına; tek başına bırakma, yıldırma, kendi istekleri için kullanma, vaktinden önce yetişkin rolü üstlendirme, aşırı koruma, ayırım ve sürekli başka çocuklarla karşılaştırma yapma, şiddet ve korkuya dayalı iletişim (annelerin çocuklarını sindirmek için "beni üzersen ölürüm, annesiz kalırsın" tarzındaki sözleri) şeklinde davranışlar sergilemeleri de belki de farkında olmadan çocuklarına karşı uyguladıkları duygusal istismar çeşitleridir.

Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismarlarla karşılaştırıldığında, daha yaygın uygulanan, çocuk üzerinde daha çok zararı olan ve kanıtlanması daha güç bir istismar çeşididir. Bu yüzden, duygusal istismarın önlenmesi ile diğer istismar türlerinin de önüne geçilebilir. Duygusal istismar, ölümle sonuçlanan bir davranış değildir belki ama, çocuk üzerinde zannedildiğinden daha derin izler bırakabilmektedir.

Bütün anne babalar çocukları üzerinde bazen kontrollerini kaybedebilir ve çocuklarına sonradan pişman olabilecekleri şeyleri söyleyebilirler. Tek seferlik bir yanlış davranışı, sürekli tekrarlanmadığı sürece duygusal istismar olarak nitelendirmek de doğru değildir ancak burada önemli olan, ebeveynlerin çocuğu ile doğru iletişimi kurup olayı telafi etmesi gerektiğidir

Çocuk ve Şiddet: İnsanlar tarih boyunca çeşitli şekillerde şiddetle karşı karşıya kalmışlardır. Toplumların gelişmişlik düzeyi ile birlikte azalması beklenen şiddetin, geçmişten günümüze devam ettiği gözlenmektedir. Bu şiddet olaylarından en çok etkilenenler ise çocuklar ve gençler olmuştur. Şiddet, tüm ulusların yaşamında var olan, bütün sosyal meslekleri, yaş ve etnik grupları etkileyen, çağımızın en kontrol dışı sosyal olgularından biridir. Şiddet, insan hayatının her alanında var olan evrensel bir olgudur. Onun evrenselliği, kişiye ve topluma yönelik zarar verici niteliğinden kaynaklanır.

Çocuk istismarı ve ihmali önemli bir halk sağlığı problemidir. Çocuk istismarı, çocuğun beden ve ruh sağlığına zarar veren ya da fiziksel, zihinsel, duyusal ve ahlaki gelişimini engelleyen, kaza sonucu olmayan eylemlerdir. Çocuk istismarı fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olarak ele alınmaktadır. Fiziksel istismar, bulguları en kolay tespit edilen istismar türüdür. Bu istismar türünde; basit yumuşak doku lezyonları, yanıklar, iç organ yaralanması ve şiddetli durumlarda sebebi belirlenemeyen ölümler meydana gelebilmektedir. Hastaneye başvuran çocuk olgularda özellikle şüpheli durumlarda mutlaka istismar yönünden değerlendirme yapılmalıdır. Çocuğun istismar edildiği yönünde şüphe ve bulgular varsa vakit kaybetmeksizin adli mercilere ihbar edilmeli ve hekimlerin çocuk istismarı açısından bilinçlendirilmesi de gerekmektedir.

Engelliler, toplumumuzun yaklaşık %12,3 gibi büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Engelli bireyler, şiddet açısından risk grubu olan çocuklar, kadınlar, yaşlılar gibi fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal şiddettin hedefi olmakta, yaşanan şiddettin sonucunda fiziksel ve ruhsal sorunlar yaşamakta, engel durumları artmakta veya yaşamlarını yitirebilmektedirler. Yapılan uluslararası birçok çalışmada, özellikle çocuk engellilerin fiziksel ve cinsel başta olmak üzere birçok şiddet türüne maruz kaldıkları vurgulanmaktadır.

Bir toplumun geleceği olarak ayrı bir öneme sahip olan çocuklar, bütün canlılar arasında en fazla sevgiye ve korunmaya ihtiyacı olan varlıklardır. Şiddet, bir çocuğun saygın, eşit ve özgür bir birey olarak yetişmesinin ve kendini tam olarak ifade edebilmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Çocuğa yönelik şiddet hiçbir zaman doğru bir davranış değildir ve kesinlikle onaylanmaması gerekir. Ama malesef günümüzde çocuğa yönelik şiddet, çocukların gelişim ihtiyaçlarına ve insan hakları prensiplerine tamamen ters düşecek bir şekilde, toplumdaki kişiler tarafından bir olgu olmaya devam etmektedir. Çocuklar, kendilerine uygulanan fiziksel güç nedeniyle, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu, yaralanma gibi sorunlar yaşamakta ve hatta hayatlarını kaybetmektedirler. Ölümle sonuçlanmayan şiddet olayları ise çocuklarda, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal anlamda onarılması çok güç ve kalıcı izler bırakmaktadır. Çocuğun şiddetten ne derece etkilendiği anlamında, şiddetin çeşidi ve şiddete maruz kalma süresi önem kazanmaktadır.

Prof. Dr. Eda Kargı' nın "Ailelerin ve Çocukların Davranışlarında Şiddet" konulu araştırmasına göre, çocuğa şiddet uygulayan bölgelerde % 42.2 ile Güneydoğu Anadolu ilk sırada, onu % 26.7' yle Karadeniz, % 24.4 ile Marmara Bölgesi izlemektedir. Fiziksel şiddetin en az olduğu bölge ise % 11.8' le Ege Bölgesi olarak tespit edilmiştir.

Okulda Şiddet: Dünya genelinde çocuklara yönelik şiddetin sıklıkla karşılaşıldığı ortamlardan birisi eğitim kurumlarıdır. Okul ve eğitim ortamlarında çocuğa karşı şiddet; öğretmen, idareci veya diğer okul çalışanları tarafından uygulanıyor olabileceği gibi, okuldaki diğer çocuklar, okul dışından gelen kişiler ve öğrenci velileri tarafından da uygulanıyor olabilir. Cezalandırma ya da tehdit amacıyla çocuğa vurmak, kulak çekmek tarzındaki davranışlar okulda görülebilecek en yaygın şiddet türlerinden bazılarıdır. Yine, çocuklar arasında yapılan cinsiyet ayrımı, aşağılama, cinsel tacizler, kavga, okulda yaralayıcı- ateşli silah kullanılması ve kaçırma gibi durumlar da okul ortamındaki şiddet türleri arasındadır. Yapılması istenmeyen bir davranışı değiştirme konusunda fiziksel cezanın etkisi kalıcı değildir. Çünkü bir süre sonra tekrar edilen bu istenmeyen davranışı ortadan kaldırabilmek için, cezanın şiddetinin arttırılması gerekir.

Öğrenim çağındaki bir gencin en fazla zamanını geçirdiği ortamlardan biri okuldur. İyi ve mutlu bir toplum yaratmak için oluşturulan, eğitim ve öğretim etkinliklerinin gerçekleştirildiği yer olan okul, ergenlere çok yönlü sosyal destek sağlar ve onları toplumdan alır, yetiştirerek geleceğe hazırlar ve tekrar topluma sunar.

Okulun; basitleştirme, denge kurma ve temizleme olmak üzere üç temel işlevi vardır. Okulun basitleştirme işlevi, karmaşık bilgileri basitleştirmek; denge kurma işlevi, bireyi topluluktan toplum yaşamına ulaştırmak; temizleme işlevi, mevcut çevrede var olan işe yaramaz ve zararlı özellikleri olanaklar ölçüsünde ortadan kaldırarak temiz bir çevre hazırlamaktır.

Okullardaki şiddetin önemli bir bölümünü, çocukların diğer çocuklara uyguladığı şiddet oluşturmaktadır. Pişkin (2003) tarafından, "yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak daha güçlü olan öğrencilerin kendilerinden daha güçsüz olan çocukları hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesi" olarak tanımlanan "okul zorbalığı" kavramı, okul bileşenlerinden öğrencilerin birbirlerine yönelik şiddetini ele almaktadır.

Okullarda saldırganlık ve şiddetin görüntüsü, bir öğrencinin bir kişiye (öğrenci, öğretmen, yönetici gibi) küfür etmesinden, fiziksel zarar vererek sözlü tehditte bulunmaya, okul koridorunda iterek düşürmeye, kavga etmeye, silahla bir başka kişiyi tehdit etmeye, tecavüz etmeye/tecavüze teşebbüse, bıçakla yaralamaya veya öldürmeye ya da uyuşturucu/ alkol alarak okula gelmeye kadar uzanan farklı biçimler alabilir. Genel olarak öğrenciler en çok fiziksel şiddete maruz kalmakta, ancak psikolojik ve sözlü şiddet de yadsınamayacak bir düzeyde bulunmaktadır.

Eğitim, toplum kültürünün devamlılığının yanı sıra toplumsal değişme ve dönüşümün temelini oluşturmaktadır. Şiddet olgusu ise bu durumu engelleyici etmenlerin en önemlilerinden biridir.

Okullarda şiddetin önünün alınabilmesi için, öğrencilerin okulun etkinliklerine katılımının artırılması sağlanmalı; okul kurallarına olan bağlılık güçlendirilmeli ve okullar, her fırsat buldukça kaçılacak yer olmaktan çok, öğrencilerin vakit geçirmekten hoşlandıkları mekânlar haline getirilmelidir. Okul içi sosyal ve sportif olanakların geliştirilmesi; her öğrencinin bu etkinliklere katılımının sağlanması yönünde okul yönetimi ciddi bir çaba göstermelidir.

Okuldaki şiddet sorunu ile mücadele edebilmenin etkin yollarından biri de, okullarda şiddeti engellemeye yönelik projelerin geliştirilmesidir. Bunun için eğitim ortamlarının eğitim-öğretim saatleri dışında da öğrencinin ve çevrenin kullanımına açılması; öğrencilerin sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklerle desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle şiddet eğilimi gösteren öğrenci ve ailelerinin eğitimi yanında; şiddete uğramış öğrencilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik açılardan iyileştirilmesini sağlayabilmek için diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde, destek hizmetleri sunulmalıdır.

Ayrıca öğretmenlerin, yöneticilerin ve diğer okul personelinin şiddetin nedenleri, etkileri, ve önleme yolları hakkında bilinçlendirilmeleri ve eğitilmeleri son derecede önemlidir. Farklı görüşlere saygı ve farklı görüşlerin paylaşılmasını teşvik edici demokratik bir okul kültürü oluşturacak şekilde, esnek, katılımcı ortamlar oluşturulmalıdır. Bu kapsamda okul yöneticileri ve öğretmenlerine önemli roller düşmektedir.

Özetle; okullar kayıp yaşamların kurtarılmaya çalışıldığı ve öğrencilerin iyi davranma potansiyeli en yüksek düzeye çıkarılmaya çalışıldığı yerler olmalıdır. Yani okullar, saldırganlığın nasıl ele alınacağı ile ilgili yeni bir program ile kendilerini yeniden yapılandırmalıdır. Buna ilave olarak öğretmenlerin eğitimi için özel programlar kullanılabilir. Bu bakış açısı, şiddet eylemleri veya rahatsız edici davranışlarda bulunan öğrencileri okuldan uzak tutmayı veya onları sınıf dışına atmayı değil, onları yönlendirmeyi ve şiddet olaylarından uzak tutmayı önermektedir. Buradaki temel yaklaşım "her ne olursa olsun öğrencilerimizden vazgeçmemeliyiz" şeklinde özetlenebilir.

Okullarda Saldırganlık ve Şiddeti Artıran Risk Faktörleri: Gencin veya çocuğun saldırganlık ve şiddet davranışı gösterme ihtimalini arttıran risk faktörleri toplumsal (yoksulluk gibi), ailesel (olumsuz ebeveyn modeli gibi), okulla ilgili (düşük öğrenci katılımı, sosyal aktivitelerin yetersizliği, adaletsiz uygulamalar ve öğretmen tutumları gibi), ve bireysel faktörler (gelişimsel zorluklar, antisosyal davranışlar, akademik başarısızlık, okula uyum sağlayamama gibi) olmak üzere dört grupta özetlenebilir.

Okullarda Saldırganlık, Şiddet ve Öğretmenlerin Rolü: Okullarda saldırganlık ve şiddeti artıran risk faktörlerinden biri öğretmen özellikleridir. Öğretmen doğrudan ya da dolaylı olarak saldırgan davranışlara neden olabilir ve saldırganlığın hedefi haline gelebilir. Tutarsız uygulamalara, açık olmayan kurallara ve ceza yaklaşımına sahip öğretmenler saldırgan davranışlarla daha çok kurban olarak karşılaşmaktadırlar.

Araştırmacılar, okulun fiziki şartları, araç gereçleri, müfredat programı ne kadar iyi olursa olsun, eğer öğretmen yeteri kadar donanımlı değilse, iletişim becerilerine sahip değilse, sınıf yönetimini bilmiyorsa, öğrenciyi tanımıyorsa okullarda şiddet olaylarının önlenemediğini belirtmektedirler. Araştırma bulgularından biri de, öğrencilerin olumlu ve olumsuz öğretmenleri tanımlama şekilleridir. Öğrencilere göre olumsuz öğretmen, onlara karşı sabırsız, sınıfta herkese eşit davranmayan, onlarla sık sık alay eden, sınıfta sebepsiz yere azarlayan öğretmendir. Öğrencilere göre olumlu öğretmen ise, okulla ilgili ve okul dışı sorunu olduğunda danışabildiği, anlayamadığı konuyu çekinmeden sorabildiği, başarı için onu cesaretlendiren, fikirlerine saygı duyan, derste onu seven öğretmendir.

Öğretmenlerin iletişim becerilerine sahip olması yalnızca öğretmen- öğrenci arasındaki değil, aynı zamanda öğrenci- öğrenci arasındaki iletişimin de sağlıklı olmasına katkıda bulunmaktadır.

Öğretmenler özellikle kendi sınıflarında olumlu bir atmosfer oluşturarak, öğrencilerini başarmaya yönlendirerek ve davranışlarıyla uygun bir model olarak şiddet içermeyen bir okul atmosferi oluşturmaya katkıda bulunabilirler.

Öğretmenler sosyal ve duygusal yeterliliklerini kullandıklarında öğrencilerine model olmakta, öğrencilerine hoşgörülü, kabul edici ve ilgili davrandıklarında da onların okula karşı olumlu tutumlar geliştirerek okula duygusal bağlarla bağlanmasını sağlamaktadırlar.

Çocuklar ve gençler olumsuz davranışları öğrenebiliyorlarsa saldırganlığın alternatifi olan olumlu davranışları da öğrenebilirler. Güvenlik önlemleri olumlu davranışların öğrenilmesini sağlamaz, sadece geçici olarak şiddetin ortaya çıkmasını engeller. Aynı zamanda güvenlik önlemleri tek başına kullanıldığında olumsuz davranışların bastırılmasına, ilk fırsatta da ortaya çıkmasına neden olur.

Öğretmen Tarafından Çocuğa Uygulanan Şiddet: Öğretmenin dayağın etkin bir disiplin yöntemi olduğuna ilişkin inancı, çocuğun evde olduğu kadar okulda da fiziksel istismarla karşılaşmasına yol açmaktadır. Çocuğun eğitiminde dayağın yararlı olduğu geleneksel olarak da kabul gören bir davranıştır. "Öğretmenin vurduğu yerde gül biter", "Eti senin kemiği benim" gibi sözler, toplumun öğretmene bu hakkı tanıdığını vurgulamaktadır.

Yaralama hatta ölümle sonuçlanabilen "dayak", okullarda en sık görülen ve sözlendirilen şiddet türünü oluşturmaktadır. Fiziksel istismar okullarda cezalandırma yöntemi olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Fiziksel istismara erkek çocuklar daha fazla maruz kalmaktadırlar. Erkek öğretmenlerin de fiziksel cezalandırmaya daha sık başvurduğu görülmektedir. Bu durum, geleneksel kültürde babanın evdeki otoriter tutumunun okula taşınması olarak ifade edilebilir. Fiziksel ceza öğrencinin okuldan korkmasına, özgüvenini yitirmesine neden olurken, davranışı daha kötüleştirmekte, saldırgan ve yıkıcı tutumları artırmakta, sınıf düzenini bozma, eşyalara zarar verme, öğretmenlere karşılık verme, yalan söyleme gibi olumsuz davranışları artırmaktadır. İstenmeyen davranışı değiştirme konusunda fiziksel cezanın etkisi geçicidir. Bir süre sonra yinelenen olumsuz davranışta sonuç alabilmek için giderek cezanın şiddetinin artırılması gerekir.

Yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %59,4'u öğretmenlerden, %52,8'i ebeveynlerden ve %61,8'i okuldaki çocuklar tarafından en az bir tür duygusal şiddete maruz kaldığını ve %42,9'u öğretmenlerden, %33,6'sı ebeveynlerden ve %24,9'u okuldaki çocuklardan en az bir tur fiziksel şiddete maruz kaldığını bildirmiştir. Başka bir çocuğun dövülmesi ile karşılaşma %53 ve bunu televizyonda/ sinemada izleme %52,8 oranında olmuştur.

Bağırma, kaba ve sert tutum, acımasızca eleştirme, kişiliğini aşağılama gibi duygusal şiddet davranışları, çocukların psikolojik ve sosyal gelişimlerini tehlikeye düşürmektedir.

Okulda şiddet, çocukların yaşadıkları en önemli sosyal sorunlar arasında sayılmaktadır. Okulda fiziksel ve duygusal şiddeti değerlendiren araştırmalarda; yaş, cinsiyet, sınıf/ okul/öğretmen özellikleri, dini/kültürel etkenler, azınlık grubundan olma gibi aile özellikleriyle ilgili değişkenlerin etkili olduğu belirtilmektedir. Çoğu kez evde karşılaşılan ve okulda devam eden bedensel cezanın çocuğun saldırganlığını arttırarak bir şiddet döngüsüne yol açtığı bildirilmektedir.

Öğretmenlerin saldırgan davranışlarını sosyal etkileme ve çatışma çözümü için meşru yollar olarak gören öğrenciler, bunları "sosyal öğrenme" yoluyla içselleştirebilirler. Öğretmenlerin kötü muamelesi öğretmen- öğrenci ilişkilerini de etkilemektedir; öğretmenine saygı duymak yerine korkmayı öğrenen çocuk için öğretmen, uzak durulacak biri haline

gelebilmektedir. Onları korumakla, desteklemekle ve yardım etmekle görevli olan kimselerin şiddetine maruz kalma veya tanık olma, çocuklarda korku, saldırganlık, güvensizlik, iletişim sorunları, otoriteyi sevmeme, akran ilişki sorunları ve öğrenme sorunlarına yol açarak gelişimi etkileyebilmekte ve uyku sorunları, okul fobisi, depresyon, anksiyete gibi ruhsal bozukluklara neden olabilmektedir.

Ülkemizde ailelerin yarısının ve öğretmenlerin dörtte birinin çocuklara şiddet uyguladığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Okula kıyasla evde bedensel cezaya daha fazla izin verilmektedir. Bunda, ebeveynin çocuğa disiplin uygulama hakkı olduğu inanışının yanı sıra toplumda ebeveynin, çocuğun sahibi olarak görülmesinin etkili olduğu belirtilmektedir. Oysa ki, bir toplumun geleceği olan çocuklar tüm canlılar içinde en fazla korunmaya ve sevgiye ihtiyacı olan varlıklardır. Toplumların ilerleyebilmesi için çocukların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı gelişmeleri gerekmektedir. Evde anne ve baba tarafından, kurumlarda da yetkililer tarafından şiddet uygulandığında, şiddetin çocuklar tarafından da doğru/haklı bulunduğu yönündeki araştırma sonuçları ise çocukların kendilerine yönelen bu şiddeti normalleştirmeye eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Çocuk; insanın taze, tecrübe kazanmamış, ruhen ve bedenen gelişmemiş formudur. Çocukluk, insanın şekil almaya en müsait çağıdır. Çocukluk döneminde (0-18 yaş) karşılaşılan tüm olaylar ilerleyen yaşlarda insanın hayatında izler bırakır. Bu yüzden, insanların çocukluk döneminde edindikleri tecrübeler ve yaşadıkları olaylar onların ilerleyen yaşlardaki yaşam tarzlarının temelini oluşturur. Yaşamları boyunca gidecekleri yol insanların çocukluğunda yönlenir. Bu yolun doğru olması açısından, çocuklar ile kurulan etkili bir iletişim ve çocuğun benliğini kazandırma davranışları son derece önemlidir.

Çocuk ve çocuğun çevresi (ebeveynleri, öğretmeni, arkadaşları..) arasındaki iletişim yalnızca konuşmak anlamına gelmez. Özellikle çocukla iletişimde konuşmaktan daha önemli olan şey dinlemek ve anlamaktır. Birçok anne- baba ve öğretmen çocuklarla iletişim kurarken onlarla konuşup öğüt vermek, öneride bulunmak isterler. Oysa çocukla iletişimin temelinde ona zaman ayırıp onu dinlemek vardır.

Çocuk, iletişimi anne- babasını model alarak öğrenir. Bir çocuk aile ortamında ne kadar mutluysa, sosyal çevresinde de o kadar iletişime açık olur ve problemsiz bir çocuk olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, ailede çocukla kurulan iyi bir iletişim, onda kendine güven ve çevresine saygı gelişimi için en önemli kaynaklardan biri olacaktır.

Çocukların düşündüklerini, yaptıklarını aileleriyle paylaşmaları da oldukça önemlidir. Bu sebeple ailelerin, çocukların küçük yaşlardan itibaren, öz denetim ve empati yeteneğinin gelişiminde aktif bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Ayrıca, ailelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları, akademik başarısızlıkları ile ilgilenmeleri, daha çok güvenmeleri ve sorunlara birlikte çözüm yollarını aramaları gerekmektedir.

Sınıf ortamında etkili bir iletişimin gerçekleşebilmesi, öncelikle öğretmenin bir konuyu etkili bir biçimde öğretebilmesine ve öğrencileri ile sağlıklı bir iletişim kurmasına bağlıdır. Öğretmen sadece öğretme sanatında beceri sahibi olmamalı, aynı zamanda etkili iletişime yönelik bilgi ve becerilerini de geliştirmelidir. İletişim, sınıf yönetiminde oldukça önemli bir

konudur. İletişim korkusu, öğrencinin sosyal becerilerini, sözlü iletişimini ve kendine güvenini olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle öğretmenlerin sınıfta sevgi saygı, hoşgörü ve güvene dayalı bir iletişim ortamı oluşturmaları önemlidir. Böylece başarılı, mutlu, girişken, kendisiyle barışık, yaratıcı bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunulabilir.

Kaynaklar

AB (Avrupa Birliği) ve TC (Türkiye Cumhuriyeti). (2015). Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi teknik destek projesi. Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi Strateji ve Eylem Planı.

Akpınar, B. ve Dilci, T. (2007). Teachers' perceptions of violence at schools in the context of educational curricula. Eurasian Journal of Educational Research 29, 1-11.

Aras, Ş., Özan, S., Tımbıl, S., Şemin, S. ve Kasapçı, O. (2016). Exposure of students to emotional and physical violence in the school environment. Arch Neuropsychiatry 53: 303-310, DOI: 10.5152/npa.2016.11323.

Avşar, A., Karanfil, R. ve Keten. A. (2013). Çocukta fiziksel istismar sonucu ölüm: olgu sunumu. X. Adli Bilimler Sempozyumu 13-16 Kasım 2013, Ankara.

Braaren, S. (1999). Youth violence and aggression "why?" or should we be asking "why not?". Preventing School Failure 6-10.

Cankur, S. (2012). Çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırması (1. Baskı). Genç Hayat Yayınları, İstanbul.

Çubukçu, N. ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. Educational Administration: Theory and Practice 18(1), 37-64.

Özmen, F. ve Küçük, N. (2013). İki ayrı zaman diliminde okulda şiddet durumu. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi 11(2).

Dalgar, S., Yılmaz, R. ve Toprak S. (2013). Aile içi şiddet- istismara uğradığını bildiren ve antisosyal kişilik bozukluğu olan bir ergende çocuk suçluluğu. X. Adli Bilimler Sempozyumu 13-16 Kasım 2013, Ankara.

Ereş, F. (2009). Toplumsal bir sorun: suçlu çocuklar ve ailenin önemi. Aile ve Toplum 5(17), 88-96.

Erol, D. (2007). Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları (Eskişehir il örneği). Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (1989). Sosyal psikoloji (Çeviren: Ali Dönmez) Ara Yayıncılık., İstanbul.

Gelbal, S. (2006). Okullarda şiddetin önlenmesi, mevcut uygulamalar ve sonuçları. Türk Eğitim Derneği Kitapçığı 28-31, Ankara.

MEB. (2008). Öğrencilerin şiddet algısı, Ankara.

Metin, A., Gamsız Bilgin, N. ve Yıldırım, V. (2013). Bakımevinde ölüm ile sonuçlanan engelli çocuğa yönelik fiziksel istismar olgusu. X. Adli Bilimler Sempozyumu, 13-16 Kasım 2013, Ankara.

Moeller, T. G. (2001). Youth aggression and violence: a psychological approach. London: Lawrence Erlbaum Associates.

Özgür, G., Yörükoğlu, G. ve Baysan Arabacı, L. (2011). High school student's perception of violence, level of tendency to violence and effective factors. Journal of Psychiatric Nursing 2(2), 53-60.

Pişkin, M. (2003). Okullarımızda yaygın bir sorun: akran zorbalığı. VII.Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri s.125, Cantekin Matbaası, Ankara.

Taşar, H. H. (2019). Eğitimde şiddet ve şiddeti azaltma. Journal of Erciyes Communication e-ISSN: 2667-5811 | ISSN: 1308-3198.

Tatlıoğlu, K. (2016). Violence and tyranny at schools: risk factors, services of protect, prevent and ınterfere: the sample of the Konya. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 6, 6(12).

Tatlıoğlu, K. (2018). Okullarda şiddet ve zorbalık üzerine. Eğitime Bakış Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi 14:42, 70-76.

Tezcan, M. (1994). Eğitim sosyolojisi. 9.Baskı, Zirve Ofset, Ankara.

Theoklitou, D., Kabitsis, N. and Kabitsi, A. (2012). Physical and emotional abuse of primary school children by teachers. Child Abuse Negl 36:64-70.

U.S. (2007). Department of education. crime, violence, discipline, and safety in U.S. public schools. findings from the school survey on crime and safety: 2005-06. http://nces.ed.gov/pubsearch. ET: 28.11.2011.

Üredi, L. ve Ulum, H. (2017). Çocuklarda duygu ayarlayabilme yetisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. https://www.researchgate.net/publication /320983855_ Cocuklarda_ duygu_ayarlayabilme _yetisinin_cesitli_ degiskenler_acisindan_ incelenmesi /link/5a05e93c4585157013a388c2/download, Erişim Tarihi: 09.07.2019.

Yalçın, A. (2018).Şiddet eğitimi tehtid ediyor. Eğitime Bakış Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi 14:42, 1-2..

Yaman, E. (2018). Sorunlar-sebepler-sonuçlar ve çözümler bağlamında eğitimde şiddet. Eğitime Bakış Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi 14:42, 11-16.

Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/ şiddet: okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. Milli Eğitim Dergisi sayı:192.

Yurdakal, İ.H. (2018). Eğitimde şiddete öğretmen gözüyle bakış: okullarda şiddete ilişkin öğretmen görüşleri ve çözüm önerileri. Eğitime Bakış Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi 14:42, 77-83.

WHO. (2002). World report on violence and health. Geneva p. 1-46.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Sanal Dünya Çocuk İçin Özgürlük Mü? (Rahile Öztürk)

Sanal Dünya Çocuk İçin Özgürlük Mü?

Rahile Öztürk[1]

[1]*Selçuk Üniversitesi, Fen Fakültesi, KONYA, E-mail:rozturk@selcuk.edu.tr*

Özet: *Çağımızın güçlü kitle iletişim kaynaklarından olan cep telefonu, tablet, bilgisayar ve yaşamımıza hızla giren internet; bilgilenme, işlem yürütme, haberleşme, eğitim ve eğlence fonksiyonlarıyla hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Küçük yaşlardaki çocuklar günümüzde bu araçlarla önce eğlence amaçlı tanışmakta, daha sonra onları okulda zaman zaman ödev hazırlamak için kullanmaktadır. Pek çok toplumda özellikle 12 yaş altı çocukların mobil cihazları kullanabilmesi, ailelerince bir gurur kaynağı olarak görülürken aslında durum Amerikan Pediatri Derneği' ne göre hiç de sanıldığı gibi değildir. Bu derneğin araştırmalarına göre çocukların 0-2 yaş arasında teknoloji ile uzaktan yakından ilgilerinin olmaması, 3-5 yaş arasında günde 1 saat, 6-18 yaş arasında ise bu cihazlarla vakit geçirme sıklıklarının günde 2 saati geçmemesi gerektiğidir. Bu önerilerin dışında teknoloji ile ilgisi olan çocuklar ciddi tehdit altındadırlar. Hayatımıza cep telefonu, tablet, bilgisayar, internet girdiğinden beri insanları, ne yazık ki en çok da çocukları ve gençleri tehdit eden riskli durumlar şu şekilde özetlenebilir: Bağımlılık, şiddet ve cinsellik, içki- sigara ve uyuşturucuya özendirme, uygunsuz haberleşme, hacker yetişmesi, sosyal zararlar (iletişimsizlik..), eğitim açısından zararlar (tembellik, kitap okumama..), teknik zararlar (virüs bulaştırma..) ve sağlık yönünden zararlar (tümör oluşumu, radyasyona tabi kalma, obezite..). Bunun yanında, cep telefonu, tablet, bilgisayar ve internet kullanımının; psikolojik olarak rahatlatma, hayatı kolaylaştırma, çocuklar için oyunun yanı sıra araştırma bilincini ve görsel beceri yeteneğini geliştirme gibi olumlu etkileri de vardır.*

Sonuç olarak hiçbir anne- babanın, çocuğunun sanal alemden olumsuz etkilenmek istememesi düşüncesinden yola çıkarak, bu çalışmada yapılan anket sonuçları değerlendirmiş, bu sonuçlara göre ailelerin çocuklarıyla kaliteli vakit geçirmelerinin ve aile içi etkili iletişimin çocuğu geleceğe hazırlama ve sanal alemden gelebilecek tehlikelerden koruma noktasında ne kadar önemli olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu konuda yapılan farklı çalışmaların sonuçları da karşılaştırılarak, sanal alemin çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ayrıntılı bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çocuk, etkili iletişim, sanal dünya*

Is the Virtual World Freedom For The Child?

Abstract: *Mobile phones, tablets, computers, which are among the powerful communication resources of our age, and the internet that has entered our lives rapidly; It has become an integral part of our lives with its information, transaction processing, communication, education and entertainment functions. Younger children nowadays use these tools for recreational purposes, then to prepare time homework at school. In many societies, especially when using mobile devices under the age of 12 is seen as a source of pride, the situation is not at all according to the American Pediatric Association. According to the researches of this skin, a close interest in technology from a distance between 0-2 years old is that the frequency of spending time with these devices should not exceed 1 hour a day between 3-5 years old and 6-18 years old should not exceed 2 hours a day. Apart from this proposal, it is under serious threat that has something to do with technology. Ever since mobile phones, tablets, computers and internet have entered my life, the most risky threat to children and young people, unfortunately, can be summarized as follows: Addiction, violence and sexuality, alcohol-smoking and drug encouragement, inappropriate communication, hacker upbringing, social harms (non- communication communication ..), education damages (laziness, not reading books ..), technical damages (virus transmission ..) and health damages (integration, exposure to radiation, obesity ..). Besides, mobile phone, tablet, computer and internet usage; It has effects such as psychological relief, facilitation in life, games for children, as well as developing research awareness and ability skills.*

As a result, based on the idea that no parents want their child to be adversely affected by the virtual world, the results of the questionnaire have been evaluated and it has been tried to explain that families spend time with their children and effective communication within the family is at the point of protecting the child from the dangers that may come from the future and the virtual world. In addition, by comparing the results of different studies on this subject, the negative effects on the virtual world were tried to be expressed.

Keywords: *Child, effective communication, virtual world*

Giriş

Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler, veri işleme kapasitesinin artması 1960'larda ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkeleri yeni arayışlara itmiştir. Sonrasında, 1972 yılında ilk elektronik posta gönderimi sağlanmıştır. 1985' de ise üniversiteler ve araştırma merkezlerinde internet kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Ülkemizdeki ilk internet bağlantısı 1993' de ODTÜ' de gerçekleştirilmiştir.

İletişim teknolojisindeki ve internet erişimindeki gelişmeler bilgisayarları insanların gündelik yaşamında daha etkin bir hale getirmiştir. İnternet sayesinde bilgiye ulaşma ve günlük yaşamda bankacılık, sağlık, eğitim gibi hizmetlerden kolayca yararlanma gibi olanaklar gelişmiştir. Sosyal medya da insanın zamansal ve mekansal sınırlarını yerinden eden modern çağın iletişim teknolojileri kronolojisi içindeki en son örnektir.

İnternet kullanım amaçları temelde iki farklı grupta incelenmektedir. Bunlar araçsal ve dışa vurumsal kullanımdır. Araçsal internet kullanımı; bilgi edinmek, alışveriş yapmak, bilgi göndermek vb. amaçlarla internetin kullanılmasıdır. Bu durum günlük hayatın içinde alışveriş yapma, ödev yapma, mail gönderme, akademik bilgi toplama gibi amaçlarla sıkça gördüğümüz

kullanım biçimini tanımlamaktadır. Dışa vurumsal internet kullanımı ise yine günlük hayatta sıkça deneyimlenen; sosyal medya kullanımı, sosyal hesaplardan kendini tanıtma, arkadaşlarını takip etme, sosyal iletişim vb. amaçlarla internetin kullanılmasıdır.

İnternet kullanım oranının ve sıklığının artması ile birlikte, günlük hayatımıza giren pek çok imkanın yanı sıra, internetin sosyal hayatta bir takım olumsuzluklara neden olabileceği görülmektedir. İnternet bağımlılığından, sosyal ya da mesleki olarak işlevsel bozulmalara neden olabilecek bir dizi sonuçla karşılaşılabilmektedir. Yalnızlık, yüz yüze iletişimin azalması, gerçek arkadaşların yerini "elektronik arkadaşların" alması da bu sonuçlar arasında gösterilmektedir. Sosyal medya aracılığı ile yapılan iletişimin, insanlar arasında sağlıklı ilişkiler oluşturmadığı, bu konuda yapılan bazı çalışmalar ile gösterilmiştir. Buna rağmen sosyal medya iletişimi, giderek sosyal etkileşimin yerini almaya başlamıştır.

Mobil tabanlı bir iletişim şekli olan sosyal medyada zaman ve alan sınırlamaları yoktur. İnternet bir yandan bir takım olumsuz davranışlara ve ruhsal sorunlara yol açarken diğer yandan ruh sağlığı üzerinde pozitif etkiler oluşturabilmektedir. Sosyal medyanın sosyal engellerle karşılaşan insanlar için alternatif bir iletişim aracı olduğu düşünülmektedir.

Dijital dünya, kullanıcılarının çevrim içi bir ortamda işlerini yapabilmelerini sağlayan, internet tarayıcı ya da bir bilgisayar programı ile çalışan ve internet olan her elektronik cihazda kullanılabilen sistemler bütünüdür. Sanal ortam günlük yaşamın her alanına entegre olarak iş, eğitim, aile ilişkileri ve sosyal etkileri nedeniyle kullanıcılarına birebir iletişim ve etkileşim sağlamaktadır.

Sosyal Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Son yıllarda günlük yaşantımızda zamanımızın büyük bir kısmını alan internet kullanımının, yetişkinlerin yanı sıra özellikle çocuk ve gençler üzerinde pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bunlar; bağımlılık, şiddet ve cinsellik, kontrolsüz alış veriş, kötü alışkanlıklara özendirme, haberleşme (bu durum kötü niyetli kişiler tarafından suistimale açıktır), hacker yetişmesi, radyasyon ve elektromanyetik kirlenme, eğitim açısından zararlar (kitap okuma alışkanlığını azaltma, araştırmacılık yönünü köreltme...), teknik zararlar (virüs...), sağlık sorunları (kilo alma, göz bozukluğu, uyku düzensizliği, kas kemik ağrıları, kanser...) ve sosyalleşmeyi engellemesi gibi durumlardır.

Sanal dünya, gerçek hayatın sorumluluklarından uzaklaşmak isteyen çocuklara-ergenlere farklı olanaklar sunmaktadır. Özellikle ailesiyle kaliteli zaman geçiremeyen ilgisiz ailelerin çocukları, sosyal ortamlarda kendilerini değersiz hissettikleri için, bir gruba ait olmak isterler ve kendilerini ifade edebilecekleri bir ortama ihtiyaç duyarlar. Sanal alem, bu çocuklara farklı insanlarla, olmak istedikleri kişilikte ve istedikleri şekilde iletişim kurma konusunda sonsuz kapılar açar. Çocukla kaliteli zaman geçirmek, çocukla başarılı bir iletişim kurmak, çocuğun yeteneklerini desteklemek ve geliştirmek, çocuklara bilinçli ve güvenli internet kullanımı konusunda iyi örnek olmak, mümkünse internette çocukla birlikte gezinmek, çocuğa sanal alemde tanışılan kişilerin her zaman doğru bilgiler vermediği gerçeğini anlatmak gibi davranışlar, çocuklarda bilgisayar- tablet- cep telefonu (internet) bağımlılığını en aza indirme konusunda uygulanabilecek yöntemler arasında sayılabilir.

Tüm bunların yanında, internetin çocuklar üzerinde bazı olumlu etkileri de vardır. Bu etkiler; psikolojik rahatlatma, günlük hayatı kolaylaştırma, araştırmayı destekleme, görsel becerileri geliştirme, farklı bakış açısı kazandırma şeklinde sıralanabilir.

Sosyal medyanın çocuklar üzerindeki etkisi konusunda, çocuklarda sosyal medya kullanımıyla ilgili bulguların da yer aldığı, Türkiye' de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması, ülkemizdeki medya araçlarına sahip olma ve medya araçlarını kullanma oranlarıyla ilgili bilgiler vermesi açısından önemli bir çalışmadır. Türkiye genelinde 26 ilde 4306 katılımcı ile yapılan çalışmada, katılımcıların %73.7' sinin bilgisayar ve tablet sahibi olduğu, % 63' ünün internet bağlantısına ulaşabildiği görülmüştür. Araştırmaya göre erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre daha çok iletişim aracına sahiptirler ve internette daha fazla zaman geçirmektedirler. Katılımcıların %75' inin ulaşabildiği cep telefonunda internet bağlantısının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrenciler bilgi edinme konusunda iletişim araçlarından olumlu etkilendiklerini de belirtmişlerdir.

Çocukların internete erişimini, interneti kullanımını ve internetteki olanaklarını ailesel, sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklar belirlemektedir. Buna bağlı olarak da çocukların sanal ortamdaki aktiviteleri değişiklikler göstermektedir.

Gelişimin erken dönem özellikleri göz önüne alındığında çocukların bu dönemde sanal ortamı kavrayabilmeleri kolay değildir. Buna rağmen çocuklar sanal ortama bebekliğin çok erken döneminde maruz kalmaktadırlar.

İnternet Bağımlılığı: İnternet bağımlılığı, günümüzde internetin neden olduğu hastalıkların başında gelmektedir. İnternet bağımlılığı; interneti aşırı kullanma isteğine engel olunamaması, internete bağlanmadan geçirilen zamanın önemini kaybetmesi, internetten yoksun kalındığında aşırı sinirlilik ve saldırganlık hali olması ve kişinin iş, sosyal ve aile hayatının bu nedenle bozulması olarak tanımlanmaktadır.

Sanal Ortamda Çocuk İstismarı: Sanal ortamın en önemli risklerinden biri de duygusal, fiziksel ve cinsel saldırıdır. Çocuklar sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları, akıllı telefon uygulamaları, sosyal ağlar gibi çevrim içi alanlarda tanıştıkları kişilerle yüz yüze buluşma sonucu cinsel taciz, psikolojik sorunlar, depresyon, kaçırılma hatta ölümle sonuçlanan durumlara maruz kalabilmektedirler. Bu duruma maruz kalan çocuklar, travma sonrası stres bozukluğu veya duygu durum bozukluğu bulguları ile kliniklere başvurmaktadır.

Sanal ortamda istismar sonrası, olayı aile ile paylaşabilme, olaydan zarar görmeyi azaltan en önemli faktördür. Ancak ergenlerin dörtte biri sanal ortamda karşılaştıkları cinsel tacizi ailelerine bildirmektedir. Sanal ortamda kötü muameleye maruz kalan çocukların rehabilitasyonunda aile desteği önemlidir. Yetersiz aile desteği olması halinde; kalıcı ve ağır psikiyatrik durumlar görülebilir.

Video Oyunlarına Bağımlılık: Yüksek tempolu video oyunlarını oynayan bireyler için "kumar tecrübesine benzer tecrübeler yaşadıkları" benzetmesi yapılmaktadır. Yüksek risk almak bireylerin, kendini özel hissetmesini sağlamaktadır. Video oyunlarını oynamak için uzun süreli bilgisayar başında kalmanın, bir takım sağlık sorunlarına yol açtığına işaret edilmektedir. 19 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada, bir hafta oyundan uzak kalma ile belirtilerin ortadan kalktığı tespit edilmiştir.

Video oyunlarının çocukların bilişsel yönlerini güçlendirmesi, eğitim- öğretim ortamının zenginleştirilmesi, çocukların kendi kronik hastalıkları (diabet gibi) konusunda eğitilmesi ya da cinsel eğitim için kullanılabileceği de belirtilmektedir. Bir başka deyişle video oyunlarının, kötü bir bağımlılık olduğu ya da daima kötü olduğu düşünülmemelidir.

Gittikçe daha çok tablet ve akıllı telefonla etkileşim içinde olan küçük çocukların oyun becerisi gelişim düzeylerinin olumsuz etkilenmesi de, internet kullanımının bir diğer olumsuz yönüdür.

Dijital teknoloji kullanım alanlarının çoğalmasının ve özellikle de çocukların günlük yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelmesinin, dış mekân oyun alanlarının giderek azalmasının çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle ekran bağımlılığının ve teknolojik cihazlarda oyuna ayrılan sürenin uzamasının çocukların akranları ile yüz yüze iletişiminin ve grup oyunlarının azalmasına yol açtığı, tek başına oynanan oyunların ise artmasına neden olduğu görülmektedir. Teknolojik cihazlarda oynanan oyunların eğlenceli ve merak uyandırıcı olmasına karşın birçok oyunun şiddet içeriğine sahip olduğu bildirilmiştir. Şiddet içeren dijital oyunlarda sürekli olarak şiddetin bir sorun çözme aracı olduğu, amaca ulaşmak, yenmek, daha fazla kişiye hükmetmek için her yolun kullanılması gerektiği mesajı verilmektedir. Bununla birlikte dijital teknoloji kullanımı çocukların fazla enerji gerektirmeden bireysel zaman geçirmelerine neden olmakta, çocukların pasif alıcılar olmalarına ve çocuğun çevresi ile "temassızlığına" yol açmaktadır. Aynı zamanda ebeveynler ile çocuklar arasında disiplinle ilgili tartışmalara da yol açabilmektedir.

Dijital teknoloji kullanımının olumsuz etkilerinden birisi de beyindeki ödül-ceza sistemini bozarak bağımlılığa neden olmasıdır. Bu yolla oluşan bağımlılığa "ödül yetmezliği sendromu" da denmektedir. Dijital teknoloji kullanımı da madde bağımlılığında olduğu gibi ödül yetmezliği sendromu oluşturabilmektedir. Bu nedenle çocuğun teknolojik cihazlara ulaşması zorlaştığında veya engellendiğinde bağımlılığa özgü davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Teknolojik cihazlar, pasiflik ve sedanter davranışları teşvik ettiğinden çocukların hayal gücü ve dil gelişimini engellemektedir. Ayrıca çocukların bilgiyi işleme yeteneklerini, erken okur-yazarlık becerilerinin oluşmasını önemli derecede olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların sayısal bilgiler içeren uyaranlara duyarlı oldukları ve dijital medyanın bu duyarlılık seviyelerini yavaşlattığı belirtilmektedir.

Son yıllarda gelişen mobil teknolojiler (tablet, akıllı telefon, ultra ince bilgisayarlar ve sürekli internet erişiminin sağlanması) bir mekana bağlılığı da ortadan kaldırdığından, yaşam ve teknolojinin gittikçe daha iç- içe olduğu görülmektedir. İnternet özellikle çocukların sosyal yaşamlarını biçimlendirme, anlamlandırma, arkadaşlık başlatma ve bitirme, kendini ifade etme gibi konularda gittikçe daha önemli bir faktör haline gelmektedir.

Yapılan bir başka araştırmanın sonuçlarına göre; çocuğun bakımından bakıcının sorumlu olduğu çocukların diğer çocuklardan daha çok tabletle oynadıkları, çocuğunu parka götüren ve çocuğu ile oyun oynayan babaların çocuklarının telefon ile daha kısa süre oynadıkları ve okula gitmeyen çocukların tablet ve telefonla oynama ve televizyon izleme sürelerinin, okula giden çocuklardan anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çocukları İnternetin Olumsuz Etkilerinden Korumak İçin Anne Babalara Tavsiyeler

1. Her şeyden önce çocuğunuzla iyi bir iletişim içinde olunuz. Çocuğunuza, her konuyu sizinle paylaşabileceği güvenini veriniz.

2. Çocuğunuzun internete girdiği bilgisayarın çocuğun odasında olmamasına, evinizin ortak kullanım alanı içinde olmasına dikkat ediniz.

3. Çocuğunuzun internette kalma süresine ve bilgisayar kullanma süresine mutlaka kısıtlama getiriniz.

4. Her konuda olduğu gibi, bu konuda da ebeveyn olarak çocuklarınıza iyi birer örnek olunuz. Bilinçli ve güvenli internet kullanım kurallarını öğreniniz ve uygulayınız.

5. Çocuğunuzla ve okul öğretmenleriyle birlikte çocuğunuzun yaşına uygun ve güvenli olan internet sitelerinin adreslerini belirleyiniz.

6. Teknik önlemler alınız (Filtre programları kullanmak gibi).

7. İnternette mümkünse çocuğunuzla birlikte gezininiz.

8. Çocuğunuzun internet kullanımını sık sık denetleyiniz.

9. Mümkünse sohbet ortamlarındaki arkadaşlarını tanımaya çalışınız. İzin alınmadan internet üzerinde tanışılan bir kişi ile yüz yüze görüşme yapılmayacağını çocuğunuza anlatınız. Böyle bir durumda oldukça tedbirli olun ve çocuğunuzun görüşmesinde bir sakınca görmeseniz bile en azından ilk görüşmede çocuğunuzun yanında gidiniz ve görüşmenin halka açık alanda olmasını sağlayınız.

10. Çocuğunuza, internet ortamında yeni tanışılan kişilerin her zaman kendileri ile ilgili doğru bilgiler vermeyebileceği, kimlikleri ve yaşlarıyla ilgili yanıltıcı bilgiler verebileceği gerçeğini anlatınız.

11. Çocuğunuza sizin izniniz olmaksızın, kendi adresini, okulunun adını, telefon numaranızı, ebeveyninin iş adresleri ve iş yeri telefon numaraları gibi kişisel bilgileri internet sohbet ortamında kimseye vermemesi gerektiğini öğretiniz.

12. Çocuğunuzun fotoğrafını hiç bir internet sitesine veya haber grubuna göndermeyiniz.

13. Çocuğunuza, size sormadan internet ortamında alış veriş yapmaması gerektiğini, istenilen kredi kart numaraları bilgilerini vermemesini öğretiniz.

14. Çocuğunuza bilmediği kişilerden aldığı e-postaların içinde yer alan bağlantıları tıklamaması gerektiğini anlatınız.

15. İnternet sohbetlerinde onlardan yapmamaları gereken ya da onları rahatsız eden bir davranışta bulunmalarını isteyenler olduğu takdirde, sohbeti bırakarak hemen size haber vermesini ve olayı anlatmasını isteyiniz. Çocuğunuza kızmayınız, korkutmayınız.

16. Şaka yapmak amacıyla dahi arkadaşlarıyla hatta hiç kimseyle korkutmak amacıyla tehdit edici bir üslupla iletişim kurmamalarını anlatınız.

17. Çocuğunuza, kendisi ile buluşmak isteyen ve kendini ünlü biri olarak tanıtan kişilere, kendi evine davet eden kişilere ve kendisine para, kredi kartı ve diğer türde hediyeler göndermek isteyen kişilere karşı uyanık olması gerektiğini anlatınız.

18. Çocuğunuzla beraber, bilgisayar ve internet kullanımı ile ilgili makul kuralların olduğu bir liste hazırlayınız.

Dijital teknolojinin sağladığı daha iyi yöndeki gelişmelere örnekler: *Serebral palsi' li bir erkek çocuğun; çevrimiçi ortamda akranlarıyla eşit düzeyde etkileşim kurabilmesi ve hayatında

ilk kez becerileri engellerinden daha "görünür" hale gelmeksi. *Ailesiyle birlikte, Suriye'deki çatışmalardan kaçan bir kız çocuğunun; Za'atari mülteci kampında öğretmeninin rehberliğinde tablet bilgisayar kullanması ve böylece eğitimine devam ederek güzel bir geleceğe sahip olma şansını tekrar yakalaması.

Kötü yöndeki gelişmelere örnekler: *Ailesinin kuralları ya da toplum kuralları nedeniyle internete erişemeyen bir kız çocuğunun; yeni bilgiler edinme ve arkadaşlarıyla iletişim kurma olanağından mahrum kalması. *Bir gencin kişisel bilgilerinin, pazarlamacılar tarafından kötüye kullanılması ve internet üzerinden paylaşılması. *Oyun bağımlılığının, bir erkek çocuğunun bütün hayatını ele geçirmesi.

Daha da kötü örnekler: *Gittiği her yerde siber zorbalığa uğrayan bir erkek çocuğunun, intiharın eşiğine gelmesi. *14 yaşındaki bir kız çocuğunun eski erkek arkadaşının, bir sosyal medya profili oluşturarak, kıza zorla çektirdiği çıplak fotoğrafları sosyal medyada paylaşması.
*Filipinler' de yaşayan 8 yaşındaki bir kız çocuğunun ifşa sitesi yöneten komşusu tarafından cinsel edimlerde bulunmaya zorlanması ve bu görüntülerini internet üzerinden canlı olarak yayınlaması.

Sonuç

İnternet; insan doğasının hem en iyi hem de en kötü yönlerini yansıtması bakımından önemlidir. Dolayısıyla, iyiye de kötüye de kullanılabilecek bir araçtır. Bizim görevimiz, dijital teknolojinin olumsuz etkilerini hafifletmek ve sunduğu fırsatları mümkün olduğunca yaygınlaştırmaktır.

Dijital teknolojinin gidişatını daha olumlu bir yöne doğru çevirmek için çocukları dijital dünyanın kötülüklerinden koruyabilir ve daha çok sayıda çocuğun dijital dünyanın nimetlerine erişmesini sağlayabiliriz. Çocukların kendilerini ifade etmeleri ve seslerini duyurmaları, dijital dünyada daha büyük bir önem kazanmıştır. Dünya artık çocuklara miras kalmamakta, onların da yardımıyla şekillenmektedir.

Yüz milyonlarca çocuk, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren dijital iletişim ve bağlantı akışına dâhil olur. Tıbbi bakım bilgilerinin yönetiminden ilk anlarında çekilen fotoğrafların çevrimiçi olarak paylaşımına kadar birçok şekilde dijital dünyada yerini almaya başlar.

Dijital teknoloji ve yenilikler, dezavantajlı çocuklar için daha iyi bir geleceğin kapısını aralayabilmektedir. Özellikle de yoksulluk, dışlanma ya da göç etmelerini gerektiren acil durumlar gibi nedenlerle yaşıtlarından geri kalanlar ile uzak bölgelerde yaşayan çocuklar için büyük bir önem taşır. Bu çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerine ve dezavantaj döngülerini kırmalarına yardımcı olabilir.

Bununla birlikte milyonlarca çocuğun internet erişimi bulunmamakta ya da internet erişimi düzensiz veya düşük kalitede olmaktadır. Bu çocuklar, zaten çoğu zaman en yoksun durumdaki çocuklardır. Dijital dünyaya erişimlerinin bulunmayışı; bu çocukların yoksunluklarını daha da arttırır, potansiyellerini gerçekleştirip nesillerdir devam eden

dezavantaj ve yoksulluk döngülerini kırmalarına yardımcı olabilecek becerileri ve bilgileri kazanmalarına engel olur.

Bilgi ve iletişim teknolojileri; bilgi paylaşımını ve işbirliği yapmayı kolaylaştırsa da cinsel içerikli materyaller oluşturmayı ve çocukların istismar edildiği veya sömürüldüğü diğer türdeki yasadışı içerikleri hazırlamayı, yayınlamayı ve paylaşmayı da kolaylaştırmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri; çocukların birbirleriyle iletişim kurmalarını ve deneyimlerini çevrimiçi olarak paylaşmalarını sağlasa da yeni iletişim kanalları çevrimiçi zorbalık için de kullanılabilmektedir. Siber zorbalık daha geniş bir kesime ulaştığı için gerçek hayattaki zorbalıktan daha tehlikeli olabilmektedir.

İnternet ve dijital eğlence olanakları; muazzam bir yaratıcılığı harekete geçirmiş, çocukların zengin bir bilgi birikimine ve eğlenceli içeriğe erişimini arttırmıştır. Aynı zamanda çocuklar arasında dijital bağımlılığın ve 'ekran bağımlılığının' yaygınlaşması konusundaki kaygıların artmasına da yol açmıştır. Bu tür teknolojiler, fikirlerin özgürce ifade edildiği platformları yaygınlaştırsa da olumsuz içeriklerin ve nefret söyleminin yayılmasını kolaylaştırmaktadır.

Dijital fırsatları, dijital çağdaki çocuklar için gerçek anlamda faydalara dönüştürmek amacıyla (özellikle de öğrenme, katılım ve sosyal içerme olanaklarını arttırmak için) çocukların dijital deneyimlerinin bağlamını anlamak, onlara yeterli ölçüde rehberlik ve destek sağlamak büyük bir önem taşır. Özellikle de hareket hâlindeki çocuklar, dışlanan çocuklar ve engeli olan çocuklar için bu, kritik bir öneme sahiptir.

Dijital dünyaya erişimi olan çocuklar, bu bağlantıyı hayatlarının olumlu bir parçası olarak görmektedirler. Çocukların dijital dünyaya bağlanma konusundaki hevesleri, coşkuları ve motivasyonları; bu araçların gücünü ve potansiyelini de net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dijital potansiyel; çocukların gündelik hayatlarını iyileştirmenin ötesinde, daha iyi bir gelecek inşa etmelerine de yardımcı olabilir. Bu güç ve potansiyelin desteklenmesi gerekir.

Her çocuk için
Kim olursa olsun,
Nerede yaşarsa yaşasın,
Her çocuk bir çocukluğu hak eder,
Bir geleceği, adil bir şansı hak eder..

Sonuç olarak, çocuklar ve gençler bir ülkenin geleceğinin mimarlarıdır. Bu evrelerdeki bir bireye yapılan her türlü yatırım geleceğin şekillenmesine doğrudan katkı sağlar.

Çocuk, hayatı anne- babasını model alarak öğrenir. Bir çocuk aile ortamında ne kadar mutluysa, sosyal çevresinde de o kadar iletişime açık olur ve problemsiz bir çocuk olarak değerlendirilir. Bu bağlamda, ailede çocukla kurulan iyi bir iletişim, onda kendine güven ve çevresine saygı gelişimi için en önemli kaynaklardan biri olacaktır.

Dijital teknolojiler; çocukların hayatlarını ve hayattaki şanslarını değiştiren en önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital teknoloji; doğru bir şekilde kullanıldığı ve herkesin erişimine açık olduğu takdirde, dezavantajlı çocukların hayatlarında köklü bir değişim yaratabilir. Yoksulluk, etnik köken, toplumsal cinsiyet, engellilik, göçe zorlanma ya da coğrafi yalıtılmışlık gibi nedenlerle diğer çocukların gerisinde kalan dezavantajlı çocukların fırsatlarla

dijital dolu bir dünyaya adım atmasını sağlayabilir ve dijital dünyada başarılı olmak için ihtiyaç duydukları becerileri kazanmalarına yardımcı olabilir.

Bununla birlikte, erişimi yaygınlaştırmadığımız takdirde, dijital teknoloji; çocukların potansiyellerini gerçekleştirmelerine engel olan yeni ayrımlara da yol açabilir. Bu alandaki hızlı değişimi yakalamak için bir an önce harekete geçmemiz gerekir. Aksi hâlde, dezavantajlı çocuklar; çevrimiçi riskler nedeniyle çeşitli tehlikeler (sömürü, istismar ve hatta insan ticareti vb.) karşısında daha da savunmasız kalabilir. Bu riskler, çocukların zarar görmesine yol açabilecek daha görünmez tehditler de oluşturabilir.

Her çocuk, dijital dünyanın sunduğu olanaklardan faydalanabilmeli ve kendilerini bekleyen çevrimiçi risklerden korunmalıdır.

Kaynaklar

Adams, M. (2005). The promise of automatic speech recognition for fostering literacy growth in children and adults. In M. McKenna, L. Labbo, R. Kieffer, & D. Reinking (Eds.), Handbook of literacy and technology (Vol. 2., pp. 109-128). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Amerikan Pediatri Derneği (AAP). (2008). "Are zero tolerance policies effective in the schools?". American Psychologist Vol. 63, Issue: 852-862. https://www.apa.org/pubs/info/reports/zero-tolerance.pdf, 22.01.2015.

Amerikan Pediatri Derneği (AAP). (2016). Councilon communications and media. Media and young minds. Pediatrics 138 (5): e20162591.

Arısoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 1(1), 55-67.

Bee, H. and Boyd, D. (2009). "Çocuk gelişim psikolojisi" (Çev: Okhan Gündüz). Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Berger, A. A. (2014). "Media analysis techniques". Sage Publications, San Fransisco.

Chan, K. (2012). "Consumerism and gender in children's tv" in sexy girls, heroes and funny losers: gender representations in children's tv around the World (Ed. Maya Götz and Dafna Lemish). Peter Lang, Frankfurt.

Chassiakos, Y. L. R., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A. and Cross, C. (2016). Children and adolescents and digital media. Journal ofthe American Academy of Pediatrics 138(5), 3-6.

Çelebi, E. (2014). 4-6 Yaş arası çocukların televizyon izleme alışkanlıkları üzerine okulöncesi öğretmenlerin görüş ve tutumları. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 7 (32), 476-485.

Esen, E. ve Siyez, M. D. (2011). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 4: 127-138.

Garrison, M. M. and Christakis, D. A. A. (2005) Teacher in the living room? educational media for babies, toddlers and preschoolers. Menlo Park, CA: Henry J. Kaiser Family Foundation 5-33.

Haque, A. (2005). Information technology and surveillance: implications for public administration in a new world order. SSCR 23:480-485.

Hodge, L. M., Turner, K. M. T., Sanders, M. R. and Forster, M. (2017). Factors that influence evidence-based program sustainment for family support providers in child protection services in disadvantaged communities. Child Abuse Negl 10: 134-145.

http://arifeminoglui.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/38/14/715632/dosyalar/2015_02/21105530_nternetinocuklarzerindekiolumsuzetkileri.pdf

http://www.gazianteppedagog.net/1737/telefon-ve-tabletlerin-cocuk-psikolojisi-uzerine-olumsuz-etkileri.html

Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (43), 231-254.

Kızıltaş, E. ve Ertör, E. (2018). Okul öncesi eğitim alan çocukların akıllı telefon kullanımı ile ilgili aile görüşlerinin incelenmesi. Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi 4(2), 1-18.

Mascheroni, G. and Ólafsson, K. (2015) The mobile internet: access, use, opportunities and divides among European children. New Media Soc 17: 1-23.

Mustafaoğlu, R.**, Zirek**, E., Yasacı, Z. ve Razak Özdinçler, A**. (2018)**. **Dijital** teknoloji kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerine olumsuz etkileri **,** Addicta: The Turkish Journal On Addictions ISSN 2148-7286, eISSN 2149-1305, DOI http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.2.0051, 5(2), 1-21.

Okur Berberoğlu, E. (2015). Çocuklar- ergenler, medya bağımlılığı ve sınıf dışı eğitim. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 12-2, Sayı: 24-2, 45-57.

Özkılıç Kabul, N. D. (2019). Üç yaş çocuklarda teknolojik alet kullanımının sosyal beceri, oyun becerisi ve dil gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesi. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji ABD, İstanbul.

Öztat, F. (2019). Aile içi iletişim doyumu ve sosyal medya kullanım ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öztürk, R. (2019). İlköğretim dönemindeki çocuklarla etkili iletişim yolları üzerine bir analiz. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Saygılı, S. (2012). Çocuk psikolojisi (1. Baskı). Nesil Yayıncılık, İstanbul.

Şahin, M. ve Gülnar, B. (2016). İletişim korkusu ve internet kullanımı ilişkisi: Türkiye'deki üniversite öğrencileri arasında bir alan araştırması. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 9(2), 5-26.

Taşdemir, E. ve Aslan, E. (2017). Sosyal medya iletişimi. Gece Kitaplığı, Ankara.

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi). (2010). Türkiye' de 2006- 2010 yılları arası kayıp çocuk sorunu ve ilgili risk faktörlerinin incelenmesi- saha araştırması. TBMM, Ankara.

Topçu, S. (2018). Çocuk ve sanal ortam. Kocatepe Medical Journal 19:27-33.

TÜİK. (2013). 2013 Yılı hane halkı bilişim teknolojileri kullanımı sonuçları. Ankara. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569, Erişim 21.06.2017.

Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi 19(1): 24-39.

UNICEF. (2017). Dünya çocuklarının durumu, dijital bir dünyada çocuklar. ISBN 978-92-806-4938-3.

Üredi, L. ve Ulum, H. (2017). Çocuklarda duygu ayarlayabilme yetisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. https://www.researchgate. net/publication/ 320983855_ Cocuklarda_duygu_ayarlayabilme_yetisinin_ cesitli_degiskenler_ acisindan_ incelenmesi/ link/5a05e93c4585157013a388c2/download, Erişim Tarihi: 09.07.2019.

www.altinegitim.k12.tr/index.php/our-blog/item/38-cep-telefonu-tablet-bilgisayar-ve-internetin-cocuklar-uzerindeki-olumsuz-etkileri-ve-alinabilecek-onlemler. Erişim Tarihi: 29.05.2018.

Yang, S. C. and Tung, C. J. (2007). Comparison of internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school. Computers in Human Behavior 23: 79-96.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Uzaktan Eğitim Sürecinde Türkçe Öğretmenlerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarını ve Canlı Türkçe Derslerine Olan İlgilerini Artırmak İçin Tercih Ettikleri Yöntemler

(Yavuz Selim Bayburtlu)

Uzaktan Eğitim Sürecinde Türkçe Öğretmenlerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarını ve Canlı Türkçe Derslerine Olan İlgilerini Artırmak İçin Tercih Ettikleri Yöntemler

Dr. Yavuz Selim Bayburtlu[1]

[1]*Türkçe Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, E-mail:yavuzselimbayburtlu@gmail.com*

Özet: *Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19 nedeni ile Pandemi ilan etmesinin ardından dünya genelinde okullar tatil edilmiştir. Ülkemizde de 13 Mart 2020 tarihi itibariyle okullar tatil edilmiş ve eğitim faaliyetleri uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar etkili ve verimli olmaması nedeniyle bu sürecin öğrencilerin akademik başarıları ve Türkçe derslerine olan ilgilileri olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Uzaktan eğitim sürecinde Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerin akademik başarıları ve Türkçe dersine olan ilgilerini arttırma hususunda yaptıkları çalışmalar araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışma ülkemizde okulların tatil edildiği 13 Mart 2020 ile 12 Ekim 2020 tarihleri arasında Antalya ili merkez ilçelerinde görev yapan Türkçe öğretmenleri arasında öğrencilerin akademik başarıları ve Türkçe dersine olan ilgilerini arttırmak amacıyla tercih ettikleri yöntemleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmaya 60 farklı ortaokuldan gönüllülük esasına göre 130 Türkçe öğretmeni katılmıştır. Katılımcılara uzman görüşleri doğrultusunda oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu yöneltilmiştir. Form uygulanmadan önce gerekli izinler alınmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular katılımcılara Google form aracılığıyla ulaştırılmıştır. Elde edilen veriler doküman analiz yöntemiyle incelenmiştir. Katılımcılara uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin akademik başarılarını ve canlı Türkçe derslerine olan ilgilerini artırmak için tercih ettikleri yöntemlerin neler olduğu soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların % 83 uzaktan eğitim sürecinde mevcut Türkçe ders kitaplarının yeterli olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılar öğrencilerin canlı derslere olan ilgilerini arttırmak için çeşitli etkinlikler, ödevler hazırlayarak öğrencilere gönderdiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %78'i öğrencilerin sanal ortamda gönderilen ödev, etkinlik vb. materyalleri yapmak istemediğini aktarmıştır. Katılımcıların %77'si öğrenci velilerinden Türkçe dersi için kaynak kitap aldırmalarını talep ettiğini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin %83'ü öğrencilerin akademik başarılarını arttırmak için Türkçe ders kitabının tek başına yeterli olmadığını, kaynak kitaplar aldırarak öğrencilerin akademik başarılarını arttırmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılan Türkçe öğretmenlerinin % 8'i öğrencilerin derslere olan ilgilerini arttırmak için youtube kanalı kurduklarını ve öğrencilere kurdukları kanalda Türkçe dersleriyle ilgili videolara hazırladıklarını belirtmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *uzaktan Türkçe eğitimi, akademik başarı, canlı Türkçe dersleri.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Sivas Yöresine Ait Zili, Cicim Teknikli Heybe Ve Torba Dokuma Örnekleri (Ebru Subaşı)

Sivas Yöresine Ait Zili, Cicim Teknikli Heybe Ve Torba Dokuma Örnekleri

Ebru Subaşı

Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ardahan-Türkiye
Dr. Faculty Member, Ardahan University Faculty of Humanities and Letters, Department of Art History, Ardahan-Turkey
ebrusubasi@ardahan.edu.tr.

Özet

Anadolu insanı konar-göçer hayatından başlayarak günümüze gelinceye dek günlük yaşantısı içinde önemli bir yer tutan yer yaygısı, duvar halısı veya kilimi, yastık, minder vb. dokumaları evini döşemek için kullanırken, yük sarma, taşıma ve muhafaza etme gibi amaçlara yönelik fonksiyonel kullanım eşyalarını da benzer dokuma tekniklerivle üretmiştir.

Tarım ve hayvan besiciliğine dayalı bir yaşam tarzını benimsemiş olan Sivas'ın köylerinde, bu yaşam biçimine uygun olarak köy kadını, beslediği küçükbaş hayvanının yapağı yününü yıkayıp, taradıktan sonra ip eğirmiş, onu doğal boyalarla renklendirmiş, sonrasında da ihtiyaçları doğrultusunda beğeni ve zevkini sergileyen kilim, halı, cicim, zili, sumak vb. tekniklerde birbirinden farklı dokuma ürünleri ortaya koymuştur.

Koyunu ve keçisini meraya otlaması (yaylım) için götürecek çobana azık koymak, tarlada çalışan ırgata yemek ve ayran göndermek, bir yerden başka bir yere seyahat ederken gerekli gördüğü eşyalarını yanında taşımak, dikiş malzemelerini saklamak, kimi zaman ise çamaşırlarını içine koyarak muhafaza etmek maksatlı tezgâhta dokuduğu torba ve heybeleri kullanmıştır. Düz dokuma yaygı teknikleri ile üretilen heybeler her ne kadar halı heybeler kadar kıymetli görülmese de yine de evlenecek çağa gelen gençlerin önemli çeyiz eşyaları arasında daima bulunmuştur.

Bu bilgilerden yola çıkılarak, farklı zamanlarda Sivas merkez ve köylerinde yapılan araştırmalar neticesinde tespit edilen heybe ve torba dokumalar, teknik, desen, kompozisyon, renk ve malzeme nitelikleri açısından incelenmiştir. Kaynak kişilerin de verdiği bilgilerden faydalanılarak bu türlü dokumaların, Anadolu dokuma kültürü içindeki yeri ve önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Heybe, Torba, Desen, Dokuma Tekniği, Tezgâh.*

Weaving Techniques of Saddlebag and Sack with "Zili" and "Cicim" Techniques Indigenous To Sivas Region

Abstract

Since nomadic living until today, Anatolian people used weavings such as rug, gobelin and tapestry, pillow and cushion, etc. Taking a great importance in their daily life to furnish home and also produced functional things with the same weaving techniques to cover, carry and protect loads.
A countrywoman living in Sivas villages adopting lifestyle based on agriculture and husbandry, after scouring and roving the wool of the small cattle that she bred, spun it and coloured differently with natural paints and thereafter weaved various productions with "rug", "carpet", "cicim", "zili", "sumak" etc. techniques displaying her pleasure, in accordance with that way of life and her requirements.

She used the saddlebags and sacks that she wove on the loom to put food for shepherd taking sheep and goats to pasture, to send food and ayran (buttermilk) to labourer, to carry necessary things with him/herself, to keep sewing materials and sometimes to keep and protect clothes. Saddlebags produced with flat woven mat style, even though are not seen as valuable as carpet bags, they are always among the important dowry items of young people who come to the age of marriage.

Based on this information, the saddlebags and sack weaves, which were determined at the result of the researches carried out in Sivas center and villages at different times, were analysed in terms of technique, pattern, composition, color and material qualities. The place and importance of such weavings in Anatolian weaving culture were tried to be explained by using the information given by the source people.

Key Words: *Saddlebag, sack, pattern, weaving technique, loom*.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Deleuze & Guattari'nin Rizom Metaforu Üzerinden 21. Yüzyıl Değişen Mimari Tasarım Süreç ve Temsil Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Rhinoceros-Grasshopper 3d Örneklemi

(Engin Demirok, Gülru Mutlu Tunca)

Deleuze & Guattari'nin Rizom Metaforu Üzerinden 21. Yüzyıl Değişen Mimari Tasarım Süreç ve Temsil Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Rhinoceros-Grasshopper 3d Örneklemi

Engin Demirok[1], Gülru Mutlu Tunca[2]

[1]*Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye. engindemirok@cankaya.edu.tr*
[2]*Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye. gulru@cankaya.edu.tr*

Özet: *20. yüzyılın önemli düşünürlerinden Deleuze'ün, Kapitalizm ve Şizofreni isimli eserinde psikanalist Guattari'yle birlikte metaforlaştırdığı rizom kavramı disiplinlerarası eleştirel düşünceyi geliştirilebilir kılması yönüyle bir dizi yaratıcı girdiyi muhafaza etmektedir. Aslen botanik bilimi kapsamında ağaç kök ve filizlenme biçimini tanımlamak için kullanılan rizom, gerek işlevsel gerekse fiziksel özelliklere dayalı içeriğiyle Deleuzyen felsefesinde bir düşünce biçimi olarak ele alınır. Bahsi geçen düşünce modeli, sınırları mütemadiyen genişlemeye olanak tanıyan, genişlerken başkalaşan, statik bir dizilimden çok, kompleks ilişkiler arayan, zemini kaygan, hareketli ve varyasyona açık kesintisiz bir oluş anına işaret etmektedir. Çalışma, tasarım odaklı disiplinlerin üretkenliğe erişim sürecinde Deleuze literatüründe yaratıcı düşünme eylemine set oluşturduğu vurgusuyla tanımlanan ''ağaç biçimli (hiyerarşik) düşünce'' modelinin mimarlık ve mekan üretimindeki problematik varlığını kritik etmektedir. Mimarlık literatürüne yerleşik, eskiz ile düşünme, maket ile düşünme gibi geleneksel düşünce şablonlarının, içerisinde bulunduğumuz çağın güncel girdileri dikkate alındığında, mimarlık ediminin üretim, süreç ve sunum düzleminde aksayan yönleri ortaya koyulmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında, Deleuze ve Guattari'nin rizom metaforunda işaret ettikleri alternatif (heterarşik) düşünce modelinin, mimarlık disiplinine entegrasyonunda potansiyel bir düşünce aracı olarak kullanılabilirliği tartışılmaktadır. Rhinoceros programının Grasshopper 3d eklentisi bu çalışmanın ana materyali niteliğindedir. Özellikle mimarlık, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarım profesyonelleri tarafından tercih edilen Grasshopper 3d, üç boyutlu düşünce ve üretkenliğe altlık hazırlayan, sınırsız veri akış diyagramlarını olanaklı kılan yaratıcı ve dinamik bir arayüz sunmaktadır. Program arayüzünde tasarıma içerik oluşturan bileşenler, birbirlerine bir girdi ve çıktıyı ilişkili kılan yardımcı ağlar ile bağlanmaktadır.*

Bu çoğulcu ilişkide yaratıcı biçimler, metinler, sesler ve diğer algoritma türleri sınırsız bir düzlemde kendi olasılıklarını yaratmaya başlamaktadır. Bu çerçevede çalışma, Deleuze'ün düşünce ve yaratma eylemini yeniden sorgulamaya itekleyen köksapsal düşünce modelini, Grasshopper 3d eklentisi birlikteliğinde yeni çağa uygun tasarım olasılıkları üzerinden tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Deleuze, Rizom, Düşünce Modeli, Üreteç, Olasılık, Çoklama, Grasshopper 3d*

Abstract: *The concept of rhizome, which Deleuze, one of the important philosophers of the 20th century, metaphorized with the psychoanalyst Guattari in his work titled Capitalism and Schizophrenia, includes a series of creative inputs in terms of making interdisciplinary critical thinking developable. Rhizome, which is originally used to describe the tree root and sprouting form within the scope of botany, is considered as a way of thinking in Deleuzian philosophy with its content based on both functional and physical properties. The aforementioned thinking model points to an uninterrupted moment of being that allows for continuous expansion, which alters during this expansion, seeking complex relationships rather than a static sequence, having a slippery ground, and being mobile and open to variation. The study criticizes the problematic existence of the "tree-shaped (hierarchical) thinking model" in architecture and space production, which is defined in Deleuze literature with setting a barrier for creative thinking in the process of achieving productivity in design-oriented disciplines. Considering the contemporary inputs of the era we are in, traditional thinking patterns such as thinking with sketches, thinking with models, which are built into the architectural literature, the failing aspects of the act of architecture in the level of production, process and presentation are revealed. In the light of the findings, it is discussed that the alternative thinking model (heterarchical) that Deleuze and Guattari pointed out in the rhizome metaphor can be used as a potential thought generator in the integration of the architectural discipline. Grasshoper 3d plugin of Rhinoceros program is the main material of this study. Grasshopper 3d, which is especially used by architecture, interior architecture and industrial design professionals, offers a creative and dynamic interface that prepares the basis for three-dimensional thinking and productivity and enables unlimited data flow diagrams. The components that create content for the design in the program interface are connected to each other by auxiliary networks that make an input and output related. In this pluralistic relationship, creative forms, texts, sounds, and other types of algorithms begin to create their own possibilities on an unlimited plane. In this framework, the study discusses the rhizomatic thinking model that prompts to re-question Deleuze's thought and creative act, over the design possibilities suitable for the new era in combination with the Grasshopper 3d plugin.*

Keywords: *Deleuze, Rhizome, Model Thinking, Generator, Probability, Multiplexing, Grasshopper 3d*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Uluslararası ve Ulusal Kültürel Miras Mevzuatının Fizik Mekân İle Etkileşimi Üzerine İnceleme

(M. Erdem Eryazıcıoğlu)

Uluslararası ve Ulusal Kültürel Miras Mevzuatının Fizik Mekân İle Etkileşimi Üzerine İnceleme

M. Erdem Eryazıcıoğlu[1]

[1]*Amasya Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, E-mail: erdem_ery1@hotmail.com*

Özet: *Kültürel miras, insanoğlunun yarattığı kültürün geçmişteki ürünleri olan ve günümüzde somut-somut olmayan ya da taşınır-taşınmaz şeklinde kendi içinde ayrışan, her bir kültüre, dolayısıyla insanlığın tamamına geçmişten devredilen sanatsal veya sembolik tüm maddi işaretlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu özelliği ile fiziksel, kültürel, ekonomik, yönetsel birçok yönü olan bir konu niteliğindedir. Ayrıca tüm insanlığın ortak mirası olma niteliği ile korunması gereken değer özelliği taşımaktadır. Mirasın fiziksel boyutunu, miras nesneleri ve miras alanlarının fizik mekan ile etkileşimi belirlemektedir. Bu etkileşim mirasın fizik mekana etkisi ile kültürel mirası çevreleyen fiziksel koşulların, kültürel miras nesneleri üzerindeki etkisi şeklinde karşılıklı bir ilişkiler sistemini içermektedir. Bu ilişkiler sistemi ise uluslararası ve ulusal düzeylerde kültürel miras ve koruma mevzuatı ile kontrol edilmektedir.*

Çalışmanın konusu, uluslararası ve ulusal koruma mevzuatının kültürel mirasın içinde bulunduğu fizik mekan ile etkileşiminin incelenmesidir. Bu kapsamda araştırmanın temel amacı, kültürel mirasın fiziksel boyutunu oluşturan konular ve sorunlar ile ilgili, mevzuatın etkili olduğu konuların, etki düzeyinin ve yeterliliklerinin sorgulanmasıdır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, kültürel mirasın fiziksel boyutunun detaylı incelemesini ve fiziksel boyutta sahip olduğu özelliklerin tespiti ile bu özellikler ve mevzuat arasındaki ilişkinin nitel araştırma yoluyla tanımlanmasını içermektedir.

Araştırmada kültürel mirasın fiziksel boyutunu oluşturan özellikler, fiziksel çevreye katkı sağlama, kentsel imajı şekillendirme, kentsel kimlik inşasına katkı sağlama, çevre kalitesine etki etme, kentsel yaşam kalitesine etki etme, kentsel gelişmeden etkilenme olarak tespit edilmiştir. Sorunlar olarak ise, kültürel mirasın özgünlük ve bütünlüğünün kaybolması, yerel kimliğin yozlaşması, çevresi ile kültürel miras arasında işlevsel ve görsel uyumsuzluk oluşması, köhneme, tarihi dokuyu taklit eden yeni yapılaşma, tarihi çevrede kentsel yaşam kalitesinin azalması, kentsel nüfus baskısı oluşması, yapılaşma bakısı oluşması, ulaşım kararlarının etkileri olarak tespit edilmiştir. Kültürel mirasın sayılan özellikleri ve ilişkili olduğu sorunlar bağlamında uluslararası ve ulusal koruma mevzuatının ne ölçüde ve ne yönde etkili olduğu incelenmiştir. Araştırma, ulus üstü ölçekte Unesco, Icomos, Avrupa Konseyi gibi kurumların hazırlayıp kabul ettiği ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile ulusal ölçekte kültürel mirasın korunması konusunu düzenleyen kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi ve değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Araştırma sonucunda, kültürel miras kuramı ve anlayışının gelişmesine bağlı olarak, ulus üstü ölçekte kabul edilen sözleşmelerin, kapsam açısından zenginleştiği ve zaman içinde ortaya çıkan sorunlara göre geliştiği görülmüştür. Bu gelişmede fiziksel boyut ve bu boyutun kapsadığı konular önemli bir yere sahiptir. 'Yer'in kimliğinin korunması, kentsel çevre kalitesi ve yaşam kalitesi, yeni yapılaşma, yeni ile eskinin uyum sorunu gibi konularda içeriklerinin güçlendiği görülmektedir. Bu ise kültürel mirasın korunmasında ulus üstünde geçerli olan anlayış ve sistemin yapısal olarak statik koruma anlayışından dinamik koruma anlayışına yöneldiğinin ifadesidir. Bu yönde gelişen uluslararası koruma mevzuatı

ile ulusal mevzuat karşılaştırılmış, ulusal düzeyde yapılması gereken düzenlemeler ile ilgili sonuçlar ortaya konmuştur.
Bu çalışma ile kültürel miras kuramı ile halen yürürlükte olan uluslararası ve ulusal mevzuat arasındaki değişim hızları karşılaştırılmıştır. Ayrıca kültürel mirasın fiziksel boyutu ile ilgili kuramsal alanda ortaya çıkan gelişmelerin uygulamaya ve uygulamayı yönlendiren temel araç olan koruma mevzuatına ne ölçüde yansıtılabildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *kültürel miras, fiziki çevre, kültürel miras mevzuatı*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Kapsamlı Bir Bakışla "Genel Öğretim İlkeleri" (Etem Yeşilyurt)

Kapsamlı Bir Bakışla "Genel Öğretim İlkeleri"*

Etem Yeşilyurt

Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Antalya / Türkiye.
etemyesilyurt@gmail.com

Özet: *Öğrenme ve öğretme sürecinde öğretici konumda olan öğretmenler, öğretme görevini yerine getirirken onlara bir bakıma rehberlik eden veya yol gösterici konumda olan genel öğretim ilkelerini temel almak durumundadır. Başta öğretmenler olmak üzere öğrenciler ve eğitimin diğer paydaşları tarafından takip edilmesi gereken genel öğretim ilkeleri, eğitimin hedeflerine ulaşmasında pusula gibi yol gösterici role sahiptir. Okul öncesinden üniversiteye kadar hangi öğretim kademesinde, okul türünde, derste, ünitede, konuda olursa olsun; öğretmenlerin branşı ne olursa olsun, bir öğretmen derslerinde hangi öğretim-öğrenme model, strateji, yöntem ve tekniğini kullanırsa kullansın bu değişkenlerin tamamı genel öğretim ilkelerine uygun olmalıdır. Öğrenme ve öğretme sürecinde bu kadar önemli bir role sahip olan genel öğretim ilkelerinin tamamını alanyazında ayrıntılı ve bir bütünlük içerisinde sunan herhangi bir kaynağa ulaşılamamıştır. Genel öğretim ilkeleri çeşitli kaynaklarda "eğitimin genel ilkeleri", "eğitim ve öğretimin ilkeleri", "öğretimin ilkeleri", "öğretim ve öğrenmenin ilkeleri" vb. farklı başlıklar altında verilmektedir. Bu çalışmada tüm bu başlıkları içerecek biçimde ve daha yayın olarak da kullanıldığı şekliyle "genel öğretim ilkeleri" başlığı tercih edilmiştir. Derleme niteliği taşıyan bu çalışma, alanyazında farklı kaynaklarda yer alan ve kabul gören genel öğretim ilkelerinin tamamını kapsayıcı ve ayrıntılı bir şekilde ele almak ve bu ilkeleri tek çalışma içerisinde sunmak amacıyla yapılmıştır. Farklı kaynaklarda farklı sayı ve içerikte yer alan genel öğretim ilkeleri, bu çalışmada 27 ilke şeklinde derlenmiş, bu ilkeler detaylı bir şekilde ele alınmış, eğitimin paydaşlarına bir bakıma "genel öğretim ilkeleri el kitabı" şeklinde sunulmuştur. Çalışmanın başta öğretmenler ve öğretim elemanları olmak üzere öğretici ve öğrenici konumda yer alan tüm bireylere ve alanyazına katkı sağlaması öngörülmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Öğretim İlkeleri, Öğretim Yöntemleri, Öğretim Teknikleri.*

* Bu bildiri, sunucu tarafından yazılan, "EKEV Akademi Dergisi"nde yayımlanan "Öğretmenin Pusulası: Genel Öğretim İlkeleri" başlığını taşıyan makaleden üretilmiştir.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sonrası Eğitim Yapıları ve Mekân Esnekliği

(Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan)

Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sonrası Eğitim Yapıları ve Mekân Esnekliği

Fatma Betül Künyeli[1], Murat Çağlar Baydoğan[2]

[1]*Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, E-mail: betulkunyeli1@gmail.com*
[2]*Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kayseri, E-mail: caglar.baydogan@gmail.com*

Özet: *Koronavirüs pandemisi tüm dünyada hayatın her alanını ve özellikle her seviyede eğitimi etkilemiş; bu alanları farklı şekillerde değişime zorlamıştır. Salgınının dünyayı etkisi altına almaya başladığı evrede, yayılımı azaltmak amacı ile tüm eğitim kurumları kapatılarak uzaktan eğitime geçilmiştir. Ülkelerin eğitim sistemlerinin uzaktan eğitime uygun olmaması, herkesin eşit şartlarda eğitime katılamaması, öğrencilerin sosyal, fiziksel, duygusal gelişimlerinin aksaması gibi pek çok sıkıntı beraberinde gelmiştir. Tüm bu problemlere ilişkin; eğitim bilimcilerin uzaktan eğitimin verimli olmadığına dair görüşleri, eğitimin niteliğinin fiziksel mekanla doğrudan ilişkili olduğunu ispatlar niteliktedir. Zorunlu olarak geçilen hibrit öğretim sistemi; fiziki mekanların eğitim ve koşullarını sağlama durumunun ve uygulanmakta olan eğitimin yetersiz kaldığını göstermektedir. Diğer yandan, konvansiyonel eğitim yapıları da salgın döneminde ve sonrasında değişen koşullara bağlı olarak yüz yüze eğitim için bir araya gelen öğrenciler ve çalışanlar için yeterli konforu ve güveni sunamayacak durumdadır. Çalışma tam bu noktada, Covid-19 pandemi süreci ve sonrası oluşacak ortamda nitelikli eğitimin ayrılmaz parçası olan yapılarını ve fiziki mekanda ortaya çıkan yeni ihtiyaçları mimari esneklik, tasarım, yapım ve kullanım arakesitinde değerlendirmek amacı üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; ülkelerin eğitim sistemlerini geleneksel metodlardan uzaklaştıracak; çağın gereklerini ve o anki koşulları karşılayan ve sonrasında öğrenen eğitim modeline uygun 'esnek' eğitim yapıları üzerine düşünce ve öneri üretmektir.*

Anahtar Kelimeler: *koronavirüs, covid-19, eğitim yapıları, mimari esneklik.*

Giriş

Mart 2020 tarihinden itibaren koronavirüs pandemisi tüm dünyayı hızlı bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Pandemiden en çok etkilenen alanlardan biri de eğitim olmuştur. Pandemi sürecinde, insanların çok uzun zamandır alıştıkları ve gündelik eylemlerini gerçekleştirdikleri fiziki mekanlar ve bu mekanlarla kurdukları ilişkiler-beklentiler değişmek, indirgenmek ve bu duruma uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Eğitim kurumları ilk olarak uzaktan eğitime geçerek daha sonraki süreçte ise hibrit öğretim (uzaktan ve yüz yüz öğrenim) sistemi ile bu sürece uyum sağlamaya çalışmıştır ve hala çalışmaktadır. Ülkelerin eğitim yapısının uzaktan eğitime uygun olmaması, pandemi öncesinde dahi eşit şartlarda eğitim alma imkanında zorlanan öğrencilerin eşitsizliğinin bu şartlarda daha da artması ve aynı zamanda uzaktan eğitimin öğrenme açısından uygun olmadığını dile getiren eğitim bilimcilerin açıklamaları, eğitimin fiziki mekanla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum modern toplumsal yaşamda pandemi gibi büyük etkenlerin bile eğitimin fiziki mekandan koparamayacağını kanıtlamaktadır.

Okullar yalnızca öğretim yapılan mekanlar değil aynı zamanda çocukların kişisel gelişiminde ve sosyal, fiziksel, duygusal gelişimlerinde çok önemli rol oynayan mimari yapılardır. İnsanlık toplumsal gelişim ve bilimsel ilerleme için her dönem nitelikli eğitim yapılarına gereksinim duymuştur. Pandemi sürecinin ikinci aşamasında geçilen hibrit öğretim sistemi, geleneksel eğitim yapılarının salgın süreci ve sonrasında değişen koşullara bağlı olarak yüz yüze eğitimin gerekliliklerini, yeterli konforu ve güveni sunamayacak durumda olduğunu göstermektedir. Süreç içerisinde yeni normale hızlı bir şekilde uyum sağlayabilecek mekanlara ihtiyacın artacağı düşünülmektedir. Eğitimin mekanına olan ihtiyacın farklı koşullar altında değişmediğinin-kaybolmadığının gözlemlendiği bu süreçte, eğitim mekanının yeni eylemlere, durumlara ve ihtiyaca göre hızlı şekillenebilmesinin, mekan kalitesinin ve eğitim sistemine uyumun ancak 'mimari esneklik' ile sağlanabileceği düşünülmektedir. Pandemi vb. gibi olumsuz durumların yaşandığı ve yaşanacağı dönemler için eğitimin sürdürülebilirliğini sağlamanın bir yolunun fiziki mekanın esnek tasarlanmasından geçtiği ve esnek mekanların her koşula uyabildiği öngörülmektedir. Yapılan çalışma ile pandemi dönemi özelinde ve genelde yapılacak her eğitim yapısının alışılagelmiş, tip/tipleşmiş tasarımlar yerine; kapasite ve mekanların kullanım amacı doğrultusunda değiştirilebilir olması ve/veya açık derslik kullanımının yaygınlaşmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda değişebilir/dönüştürülebilir şekilde tasarlanan; mekan değişimi anlamında katı olmayan ve nitelikli olan eğitim mekanlarına erişim için şuan kullanılan eğitim yapılarının yorumlanması, değerlendirilmesi ve yeniden üretimi ile ilgili öneri geliştirilmesi zorunlu görülmektedir. Bu anlamda çalışma mimari tasarımda esneklik yaklaşımları, pandemi sonrası özellikle eğitim yapılarında gerekli olan düzenlemeler ve pandemi sonrası eğitim yapıları tasarım örnekleri ve iç mekanda yapılabilecek değişiklikler üzerine yoğunlaşmıştır.

Mimari Tasarımda Esneklik ve Yaklaşımları

Esneklik; 20. yüzyılın ortasından itibaren kullanılmaya başlanan ve yaygınlaşan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle yaşama, korunma ve barınma birimi olan konutlarda görülen esneklik kavramı bilinçli olarak değil; insanların yaşama dair ihtiyaçları sonucu oluşmuştur. Daha sonra büyük ölçekli pek çok mimari yapı üzerinde incelenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Mimarlık terminolojisine 1950'li yılların başında giren esneklik kavramına dair, değişik bakış açılarına sahip tasarımcı ve mimarlar, çeşitli yaklaşım ve söylemlerde bulunmuşlardır.

W. Gropius; mimarların tasarladıkları yapıları bir anıt olarak düşünmemeleri gerektiğini ve yapıların yaşam içerisindeki değişimlere uyum sağlayabilecek ve modern yaşamın dinamizmine ayak uydurabilecek, bir arka plana sahip olabilecek şekilde esnek olması gerektiğini ifade etmiştir (Forty, 2000).

Tapan (1972) esnekliği; "binanın strüktür sisteminde herhangi bir değişiklik yapmadan, tasarlanan ünitelerin farklı kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılama yeteneği ve bu ünitelerden farklı gereksinimler için yararlanma durumu" şeklinde tanımlamıştır.

Yürekli (1983); tekrardan ilk haline dönebilme ve şekil değiştirebilme kabiliyetini 'esneklik' olarak tanımlamıştır ve esnek tasarım yaklaşımları ile mimari çevrede belirsizlik amaçlandığını belirtmiştir.

Hertzberger (2009); esnekliği önemli bir tasarım ölçütü olarak görmüştür ve tasarlanan mekanların kullanıcılarına göre farklılık gösterebileceğini, bir anlamda tüm kullanıcılara uygun

olan tek bir çözüm olamayacağını ifade etmiştir. Ona göre, esneklik sağlama yaklaşımı yapısal bağlamda ele alınmalıdır ve bunun da 'Polyvalence' olarak adlandırdığı ve mekanların farklı amaçlara göre çeşitli kullanımlara olanak sağlayan bir yaklaşımla sağlanabileceğini belirtmiştir. Yani aynı geometrik formun, farklı işlevlere göre mekanların bir araya getirilmesi, değiştirilmesi, özelleştirilmesi ve bu şekilde çok amaçlı kullanılmasıyla esneklik sağlanabileceğini vurgulamıştır.
Tasarımcı ile kullanıcının birbirini yorumlaması ve birbiriyle varlık göstermesi gerektiğini savunan Hertzberger, tamamlanmamış yapı ile kullanıcı tarafından doldurulabilecek alanlar önermektedir. Ona göre gerçek tasarım ancak içi doldurulabilecek geçici bir çerçeveden oluşmak durumundadır (İslamoğlu, 2014).

Pandemi Sonrası Eğitim Yapıları/Mekânsal Esneklik

Esnek eğitim yapısı tasarımı koronavirüs pandemisi öncesinde de sıklıkla anılan ve önemsenmesi gereken bir konu olmasına rağmen pandemi sürecinde hayati bir durum halini almıştır. Ülkelerin eğitim sistemlerinin uzaktan eğitime uygun olmaması, öğrencilerin eşit şartlarda eğitime katılamaması ve uzaktan eğitimin öğrenme açısından uygun olmaması gibi sebeplerle pandeminin ilk evresinde başarısız olan uzaktan eğitim sistemi, pandeminin ikinci evresinde hibrit öğrenim sistemine geçilerek bir anlamda telafi edilmeye çalışılmaktadır. Hibrit sistem ile öğrenci sayısı azaltılarak hem yüz yüze hem uzaktan eğitime devam edilmeye çalışılmaktadır. Yüz yüze eğitim esnasında, eğitim yapılarının kurgusunda değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bu değişiklikler de esneklik yaklaşımı ile tasarlanmış eğitim yapılarında kolay ve ekonomik bir şekilde sağlanabilmektedir.
40'tan fazla eğitim yapısı tasarım bulunan ve günümüzde dünyanın önde gelen okul tasarımcısı olarak bilinen Hertzberger'e (2008) göre okul; çocukların diğer çocuklarla mücadele ettiği, birlikte etkinlikler yaptığı, birbirlerinden yeni şeyler öğrenirken arkadaşlarına saygı göstermeyi de öğrendiği, kendini sosyalleşme açısından geliştirdiği yerdir. Eğitim yapıları sürekli değişen, teşvik edici bir ortama sahip olup mağazanın raflarında sıralanmış ürünler gibi kullanıcılara farklı mekânsal seçenekler sunabilmelidir (Al Şensoy, 2019). Bu bağlamda Hertzberger tasarımı okullar, olası gelişme ve değişimlere uyum sağlayabilecek şekilde esnek olarak tasarlanmıştır. Bu durum eğitim yapıları tasarımında esneklik konusunda eğitici ve örnek olmaktadır. Hertzberger'in Amsterdam-Delft'te 1960-2008 yılları arasında (1960, 1966, 1968, 1970, 1981 ve 2008'de) tasarlanan Montessori Okulu eklemeler yapılarak; gereksinimlere uygun şekilde yeniden tasarlanan önemli uygulamalarındandır (Şekil 1).

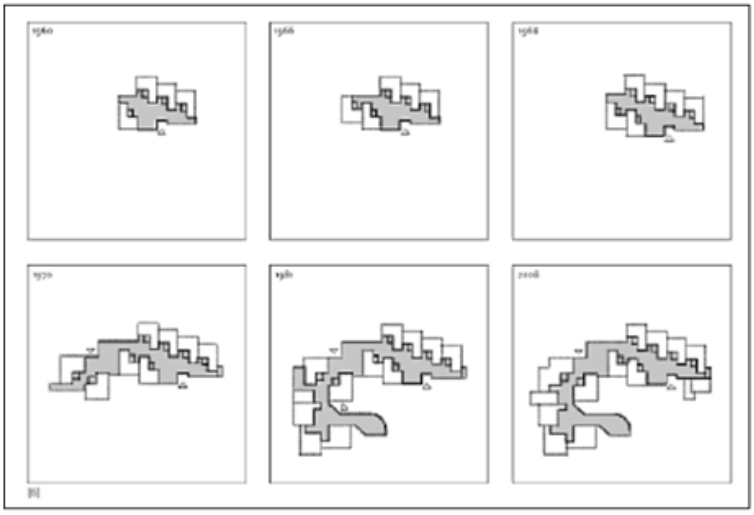

Şekil 1. Delft Montessori Okulu'nun 1960-2008 yılları arasındaki ek yapı uygulamaları (Hertzberger, 2008)

Derslik mekanlarının büyütülebilir ya da küçültülebilir olması; esneklik uygulamalarının başka bir örneğidir. Bu bağlamda hareketli bölücü elemanlar yardımıyla bir ya da daha fazla dersliğin birleştirilerek alanların büyütülmesi ya da amfi, konferans salonu, spor salonu gibi alanların bölünmesiyle işlevi değiştirilebilen birden fazla derslik mekanı oluşturulabilmektedir. Pandemi dönemi ile birlikte fiziki mesafenin korunabilmesi fiziki mekanda insan yoğunluğunun azaltılmasına bağlıdır. Ülkemizdeki eğitim yapılarındaki öğrenci yoğunluğunun çok fazla olduğu; bu sebeple ikili eğitim-öğretim yapıldığı bilinmektedir. Hibrit sistem ile öğrenci sayısı azaltılmış olsa dahi, pandemi dönemi için gerekli olan fiziksel mesafe sağlanamamaktadır, Eğitim yapılarının esneklik yaklaşımı ile tasarlanması pandemi gibi durumlara dahi uyumu çabuk, kolay ve ekonomik şekilde sağlamaktadır. (Şekil 2).

Şekil 2. Hareketli bölücü elemanlarla mekanın büyüme-küçülme esnekliğinin uygulandığı örnekler (Archdaily, 2020).

Skidmore, Owings ve Merrill (SOM), pandemi süresince yüz yüze eğitimin devamlılığı için School/House olarak adlandırılan modüler bir okul tasarlamıştır. Geleneksel bir evden ilham alınarak tasarlanan tek odalı okul ya da sınıf sistemi ile pandemi sırasında sosyal mesafeli, sağlıklı ve güvenilir bir ortam sağlanırken; hızlı yenilenme ve büyüme özelliği sayesinde öğrenme alanları kolaylıkla oluşturulmaktadır. School/House tasarımı; yüksek tavanlar, doğa ile bağlantının kesilmemesi, geliştirilmiş hava akımı sistemleri ve kolayca sterilize edilen yüzeylerin yanı sıra hibrit öğretim ve öğrenim için entegre teknoloji içermektedir. Ayrıca kentsel ve/veya kırsal bağlamlarda herhangi bir düz yüzeye hızlıca yerleştirilebilmesi, öğrencilerin yüz yüze eğitime sağlıklı ve güvenli bir şekilde devam etmesine olanak sağlamaktadır (Dezeen, 2020) (Şekil 3).

Şekil 3. SOM tarafından tasarlanan School/House modüler derslik sistemleri (Dezeen, 2020).

Curl la Tourelle Head Architecture (CLTH), pandemi sürecinde eğitim yapıları içerisindeki sınırlı dolaşım yollarını azaltmak ve öğrenciler için gerekli sosyal mesafenin korunmasına yardımcı olmak amacıyla; festivallerde kullanılan büyük ölçekli çadırlara eğitim yapılarının bir kısmını geçici olarak aktarma önerisinde bulunmuştur. Basit ve uyarlanabilir öneri konsept trafiğe kapalı alanlara, futbol sahalarına, ya da park gibi farklı açık alanlara kolaylıkla uygulanabilmektedir. Ancak tasarımcılar; bu düşüncenin yalnızca pandemi sürecinde elde bulunan kaynakları değerlendirmeye ve sağlıklı, güvenilir bir eğitim ortamı sağlamaya yönelik olup, eğitim yapılarının gelecekte nasıl olacağı yönünde bir öneri olmadığını vurgulamaktadırlar (CLTH, 2020) (Şekil 4).

Şekil 4. CLTH tarafından tasarlanan pandemi sürecinde geçici eğitim yapıları önerisi (CLTH, 2020).

Pandemi süresi boyunca fiziksel mekanlarda esnek çözümlerle birlikte doğal havalandırma da çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda doğal havalandırma için cephe ve pencere tasarımları, açık hava derslikleri ve dış mekan-doğa ile bağlantısı kurulan derslik tasarımları ön plana çıkmaktadır.

Cooper Robertson & Partners; pandemi sonrası sınıflar için tasarım yaparken, doğrudan dış mekan bağlantılarının olmasının önemli bir çözüm yolu olacağını düşünmektedir ve ışık, hava ve dış mekana erişimi kuvvetli olan öğrenme ortamlarına öncelik vermektedir. Robertson& Partners mimarları Bahamalar Nassau'daki, Lyford Cay International Baccalaureate School tasarımını; 'her sınıfı çevreleyen ve zemin alanını dış mekana genişleten 3,6 metre (12 feet) genişliğindeki verandalarla, iç mekanlar için kolay çapraz havalandırmaya izin veren yalnızca bir oda genişliğindeki ana binadan oluşmaktadır', şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca kampüste tamamen açık bir sınıf bulunmaktadır. Pandemi sürecinde yaptıkları okul tasarımlarında; gerçek iç/dış mekanlar yaratan açık hava sınıf pavyonlarının ve garaj tarzı kapıların kullanımı yer almaktadır. Çapraz havalandırmayı kolaylaştıran, dış mekan odaları oluşturan ve dış ve iç mekanlar arasında kolay geçişler sunan bu stratejilerin önceliği öğrenci ve öğretmenlerin sağlığıdır (Archdaily, 2020) (Şekil 5).

Şekil 5. Lyford Cay International Baccalaureate School tasarımı (Archdaily, 2020).

Valentino Gareri, covid-19 sonrası yeni dönem eğitim yapılarının sürdürülebilir ve aynı zamanda pandeminin getirdiği gereksinimleri karşılayabilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda eğitim yapıları; modüler olarak tasarlanmalı, doğaya açık, kapsayıcı ve doğayla bütünleşmiş açık alanları olmalıdır. Gareri, doğa ile ilişkisini fiziksel ve görsel olarak artırdığı

Tree House olarak adlandırdığı eğitim yapısı tasarımını, ahşap paneller ve cam panellerin dönüşümlü olarak oluşturduğu yüzeyli cephe ile oluşturmuştur (Designboom, 2020) (Şekil 6).

Şekil 6. Pandemi sonrası doğa ile bağlantısı artırılmış, esnek ve modüler tasarımlı The Tree-House School tasarımı (Designboom, 2020)

Eray (2020), salgın döneminde iyi bir doğrama sistemi ile farklı kotlardan hava sirkülasyonu sağlanarak, öğretmen ve öğrenciyi rahatsız etmeden derslik içerisine doğal hava alınabileceğini ifade etmiştir. Bu süreçte öğrencilerin açık havada daha çok vakit geçirmeleri için; zemin kattaki dersliklerin doğrudan bahçeye açılabileceğini ve olarak açık derslik sistemi uygulanabileceğini belirtmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Doğal havalandırma sistemi ve açık derslik kullanımı (Pabedu, 2020)

Mevcut Eğitim Yapıları İçin Pandemi Sürecinde Öneriler

Daha önceki kısımlar yeni bir eğitim yapısı tasarımında dikkat edilmesi, göz önünde bulundurulması gereken kriterler olarak düşünülmüştür. Ancak mevcut okullarda pandemi sürecinde kısa vadede alınacak ve güvenli bir fiziksel mekan için gerekli olduğu düşünülen öneriler şu şekildedir.

Giriş, Dolaşım ve Ortak Kullanım Alanları Önerileri

Eğitim yapılarına giriş ve çıkışlar kontrollü bir şekilde tek noktadan ancak farklı kapılardan yapılarak sağlanmalıdır. Ayrıca okula ve dersliklere giriş çıkışlarda, zeminlerde uygulanacak belli bir hat boyunca sesli ve görsel yönlendirme işaretleri ile yoğunluk azaltılarak sosyal mesafe sağlanmış olunacaktır. Yönlendirme işaretlerinin sesli ya da görsel olması, eğitim yapılarının tüm öğrencilerin kullanması açısından önemlidir (Şekil 8).

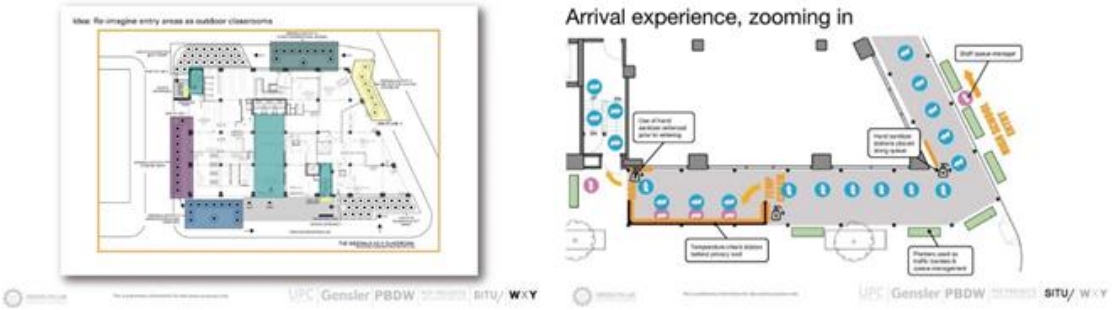

Şekil 8. WXY Architecture + Urban Design-Situ önerisi, okula ve dersliklere varış kontrol noktalarında yönlendirme hatları-işaretleri (Archdaily, 2020).

Girişlerde termal kameralı gözetim noktası, hijyen sağlama noktalarının bulunması ve düzeni sağlamak için görevlinin eşlik etmesi yararlı olacaktır. Okula giriş yapıldıktan sonra ortak alanlara hijyen istasyonları, çöp kutuları konulmalıdır. Eğitim yapısı içerisindeki ortak alanlardan olan ıslak hacimlerdeki tuvalet kapıları, lavabo bataryaları, sabunluk gibi sayılabilecek ekipmanların sensörlü otomasyon sistemleri ile çalışması ve temassız şekilde kullanılması salgın açısından büyük önem arz etmektedir (Eray, 2020) (Şekil 9).

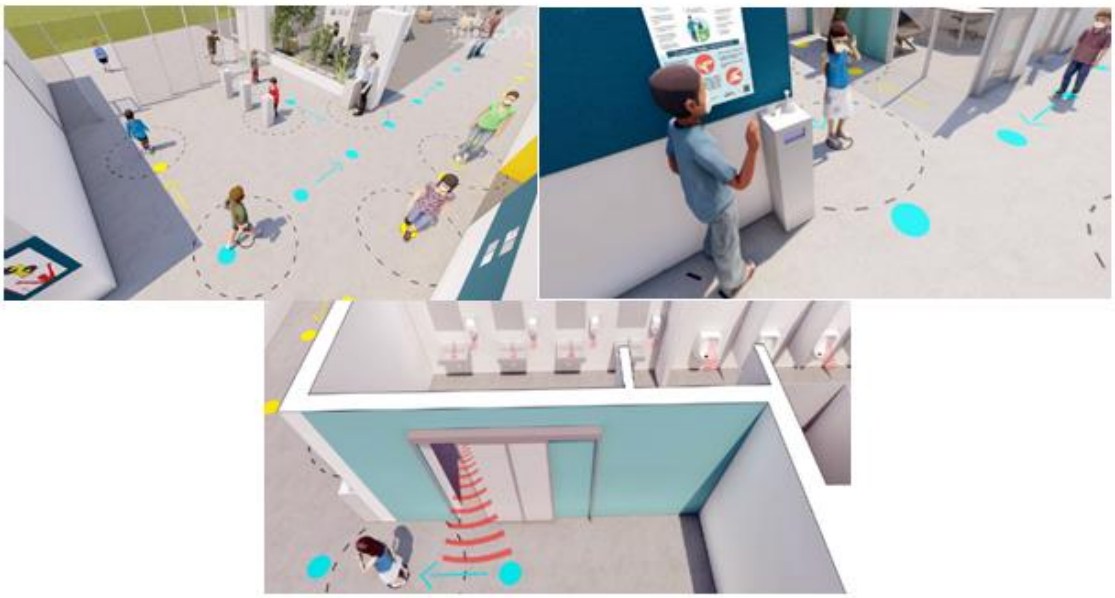

Şekil 9. Eğitim yapıları ortak kullanım alanlarında alınabilecek önlemler (Pabedu, 2020)

Derslik/ Sınıf Alanı Önerileri

Ortak alanlardan geçerek sınıfa giren öğrenciler için pandemi döneminde derslikler, izole ve sosyal mesafe kurallarına uygun eğitim mekanı olarak düşünülmelidir. Bu açıdan derslikler öğrenim görmenin dışında sosyalleşmenin sağlanacağı bir alan olarak tasarlanmalıdır. Derslik içerisinde öğretmen ve öğrenci alanlarının ve sirkülasyon alanlarının belirlenmesi zemin kaplaması farklılaşması, yönlendirici işaretler ya da renklendirme ile yapılmalıdır. Derslik içerisindeki masa ve sandalyeler sosyal mesafe kurallarına göre yerleştirilmeli, hareketli mobilyalar kullanılıyorsa bunların hareket özelliği iptal edilerek kullanımı sağlanmalıdır. Ayrıca derslik içerisinde, giriş alanına yakın bir konumda salgın döneminde el yıkama, yeme ve içme ihtiyacını basit şekilde karşılayacak hijyen alanı bulunmalıdır. (AIA, 2020). (Şekil 10-11)

Şekil 10. Pandemi koşullarında derslik tasarımı (AIA, 2020)

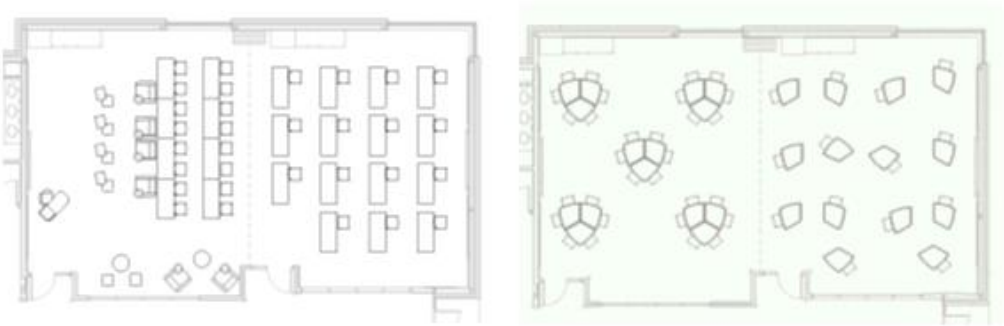

Şekil 11. Pandemi dönemi dersliklerde masa-sandalye düzeni (EUA, 2020)

Değerlendirme ve Sonuç

Nitelikli eğitim fiziksel mekanla doğrudan ilişkilidir ve bu durum eğitim yapıları tasarımının önemini artırmaktadır. Modern toplumsal yaşamda pandemi gibi büyük faktörlerin dahi eğitimi fiziksel mekandan koparamadığı bir dönemde, nitelikli eğitim yapılarına her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Nitelikli eğitim yapıları, kullanıcıların gereksinimlerine ve içinde bulunulan çağın getirdiklerine cevap verebilen; değişikliklere çabuk uyum sağlayabilen ve öğrencilerin yaşayarak öğrenmesine imkan verebilen esnek yapılardır. Esneklik yaklaşımı ile tasarlanmış eğitim yapıları pandemi gibi pek çok alışkanlıkların değişmesi gerektiği ve değiştiği durumlara pratik ve ekonomik şekilde uyum sağlayabilmektedir. Ancak ülkemizde bulunan eğitim

yapılarının büyük bir bölümü esneklik yaklaşımı ile tasarlanmamış, tip proje ile üretilmiş yapılardır. Bu yapıların içinde bulunduğumuz duruma yapılan önerilerle yakın ve orta vadede hızla atılacak adımlarla uyum sağlaması beklenmektedir. Ayrıca yapılan çalışma ile bu ve benzeri durumlar için mevcut okulların fiziksel ve mekansal anlamda iyileştirilmesi için atılacak adımlar; yeni yapılacak eğitim yapıları tasarımlarında ise göz önünde bulundurulması gereken kriterlerin yeniden gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.
Eğitim yapılarının mekan kurgularının mekan değişikliğine izin verir biçimde esnek olarak tasarlanması, pandemi gibi farklı durumlara uyum sağlamada en etkili yöntem olduğu incelenen örneklerden anlaşılmaktadır. Ancak ülkemizdeki pek çok K-12 eğitim yapısının tip proje doğrultusunda hazırlandığı ve uygulandığı bilinmektedir. Esneklik yaklaşımının göz ardı edildiği ve katı mekan kurgusuna sahip konvansiyonel K-12 eğitim yapılarının pandemi sürecinde, eğitim sisteminin değişmesinden, diğer şartlardan (fiziki mesafe, hijyen, havalandırma, toplanma, vb) kaynaklanan ve fiziki mekan kurgusunun farklılaştıran durumlara pratik ve kolay bir şekilde uyum sağlayabilmesi kolay görünmemektir. Mimari esnekliğin, tasarım sürecinin en başından itibaren düşünülmesi gerekmektedir. Bu durum modüler, değiştirilebilir/dönüştürülebilir, etaplanabilir, büyüyebilir eğitim mekanlarının yaratılması için gelecekte yapılacak eğitim yapıları için önemli kriter olarak sayılabilmektedir. Fakat Türkiye'de okullara dönüşün kısmi olarak yaşandığı bu süreçte, mevcut okullar için mekânsal anlamda yapılacaklar ve alınması gereken önlemler çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Pandemi sonrası K-12 eğitim yapıları için öğrencilerin kullandıkları mekanlara ilişkin öngörülen tasarım kararları/kriterlerini aşağıdaki mekan başlıklarında toparlamak mümkündür (EUA, 2020).

- Öğrenme Alanları (derslik, laboratuvar, vb.)
- Dolaşım Alanları (koridor, merdiven, vb.)
- Ortak Alanlar (teneffüs alanları, kantin, vb.)
- Tuvaletler (ıslak mekanlar, vb)

Çalışma kapsamında öğrenme alanları, dolaşım (teneffüs) alanları, ortak alanlar, tuvaletler gibi öğrencilerin sıkça kullandığı mekanlara ilişkin mekânsal, tefriş elemanları ve kullanımla ilgili öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Öğrenme Alanları için Yenileme Önerileri

• Öğrenme alanları ve bu birimlere destek veren alanlar için bir kapasite çalışması yapmak, (kullanıcı, tefriş elemanı sayısı, kapalı mekan alanı, vb.)
• Yapı içinde atıl bulunan alanları yeniden işlevlendirmek, (boş ya da fazla kullanılmayan mekanların basit tadilatlarla farklı amaçlı mekanlara dönüştürme)
• Mekan içinde taşınması kolay mobilya kullanmak, (sabitlenen tefriş elemanlarını değiştirmek, büyük mobilyaları basit tadilatlarla küçültmek)
• Büyük alanları küçük öğrenme alanlarına tefriş elemanları, hafif yapı malzemeleri kullanarak dönüştürmek,
• Hava şartlarına bağlı olarak, kullanılmayan spor sahaları ve yeşil alanlar üzerinde geçici sınıflar oluşturmak,
• Sınıflarda öğrenci ve öğretmen depo alanlarını azaltmak,

• Öğrencilerin kullanacağı alanlar yaratmak için öğrencilerle işbirliği yapmak veya teneffüs alanlarını yine öğrencilerle planlamak,
• Dış mekanla ilişkili korunaklı yarı açık alanlar oluşturmak,
• Fiziksel ve görsel bağlantıları koparmayacak şekilde öğrenme alanları yakınında ortak çalışma alanları oluşturmak,
• Mekânsal esneklik sağlamak için, öğrenim alanlarında yer alan dolap, sıra ve kitaplık gibi kalıcı demirbaşları en aza indirmek,
• Sağlık sebepleri ile sınıfta olamayan öğrencilere eğitim yapısı içinde sanal bağlantı için alan oluşturmak,
• Temiz hava sağlamak için farklı yönde ve tipte açılış imkânı sunan pencereler kullanılmak (bu kurala uymayan mevcut pencerelerin değiştirilmesi)
• Daha geniş alanlar oluşturmak için bitişik sınıflar arasındaki bölücüleri kaldırmak (EUA, 2020)

Koridorlar için Yenileme Önerileri

• Bir ve iki yönlü dolaşım yolları oluşturmak,
• Daha fazla fiziksel mesafe oluşturmak için koridorlarda bulunan kilitli dolapları ve askıları kaldırmak,
• Tek yönlü trafik akışını sağlamak için merdivenlerde ve koridor zeminlerinde yönlendirme işaretlerini kullanmak,
• Tek yönlü akışı sağlamak için giriş ve çıkış kapılarını belirlemek,
• Asansörlerin kapasitesini ve kullanımını sınırlamak,
• Koridorlar dışında uygun, ayrılmış öğrenci teneffüs alanları oluşturmak,
• Kıyafetler ve aksesuarlar. için giriş, çıkış noktalarında depolama alanları sağlamak,
• Merdivenler ve asansörler için kurallar geliştirmek,
• Okuldaki hareketi azaltmak için öğrenci gruplarını küçük gruplara bölmek, teneffüs, giriş çıkış için zaman planlaması yapmak gerekmektedir (EUA, 2020).

Tuvaletler için Yenileme Önerileri

• Sensörlü kapı kullanılması (mevcut kapıların değiştirilmesi),
• Sensörlü armatür kullanılması, (sıvı sabun, musluk, vb. için)
• Lavabo ve pisuarların arasında mesafe bırakılması,
• Pencereler ve havalandırmanın iç mekan hava kalitesini sağlayacak şekilde kullanılması,
• Kullanıma ilişkin kapasitenin belirlenmesi, kapalı veya atıl durumdaki ıslak mekanların dengeli bir biçimde kullanıma açılması gerekmektedir.

Yapılan çalışma ile öncelikle mimari esnekliğin eğitim yapıları tasarımı özelinde önemli bir noktada olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Pandemi sonrası eğitim yapıları tasarımlarının ne yönde geliştiği örnekler üzerinden aktarılmış ve bu süreçte planlanan eğitim yapıları tasarım kriterlerinden bazılarına değinilmiştir. Son kısımda ise mevcut eğitim yapılarında basit mekânsal değişiklik ve kullanımlara ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak; mekânsal esneklik yaklaşımının son dönem yapılan özel K-12 okullarının bir kısmında olduğu görülmesine rağmen, Türkiye genelinde devlet K-12 okullarının (tip proje) çoğunda bu tip düzenlemelere olanak verecek mimari özellik ve mimari esneklik bulunmadığı

düşünülmektedir. Gelecekte bu tür zorunlu düzenlemelerle karşı karşıya kalabilme olasılığına karşı, eğitimin ve sisteminin sürdürülebilirliği açısından eğitim yapılarına gereken önemi vermek ve mekansal-mimari esnekliği sağlamak gerekli görülmektedir. Özelikle devlet K-12 eğitim yapılarının tasarımında **"esnekliğin"** tasarım (büyüme, bölücü eleman, vb.) yapım (taşıyıcı, modülerlik, vb.) ve kullanım (mobilya tasarımı, vb) için belirleyici kriter olarak kullanılması gerektiği önerilmektedir.

Kaynaklar

Forty, A., (2000), "Words And Buildings- A Vocabulary Of Modern Architecture",Thames & Hudson, Newyork, USA, pp. 142.

Tapan, M. (1972). Prefabrike Elemanlarla Yapımda Esneklik ve Değişkenlik Sorunu (Doktora tezi). İTÜ Mimarlık Fakültesi Bülteni.

Yürekli, F. (1983). Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik/Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma (Doktora tezi). İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Hertzberger, H. (2009). *Lessons For Student In Architecture*. Rotterdam: 010 Publishers.

İslamoğlu, Ö., (2014), Okullarda Esneklik Sağlama Stratejilerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Al Şensoy, S., (2019). Herman Hertzberger ile Mekân ve Öğrenme Üzerine. *Eğitim Yapıları ve Tasarımı* (pp.31-52), Ankara: Pegem Akademi.

https://www.archdaily.com/ catalog/us/products/19244/retractable-walls-stepped-sloped-spaces-skyfold/209805?ad_ source=neufert&ad_ medium= gallery&ad_ name=previous_ image, (Erişim tarihi:05.11.2020).

https://www.archdaily.com/catalog/ us/products/16892/vertically-folding-operable-walls-zenith-premium-series-skyfold/224748?ad_ source=neufert&ad_ medium= gallery&ad_ name= next_image, (Erişim tarihi: 05.11.2020)

https://www.dezeen.com/2020/09/23/som-modular-classroom-school-house-coronavirus/, (Erişim tarihi: 12.11.2020).

https://www.clth.co.uk/projects/pop-up/pop-up-schools, (Erişim tarihi: 12.11.2020).

https://www.archdaily.com/945839/ reconsidering- school- design- indoor- and-outdoor-learning-as-a- solution-for-a -healthy-future?ad_ medium=widget&ad_name=related-article&ad_content=947562, (Erişim tarihi: 06.11.2020).

https://www.designboom.com/architecture/valentino-gareri-modular-treehouse-school-post-covid-09-12-2020/, (Erişim tarihi: 11.11.2020).

Eray, A., (2020). Salgın Sürecinde Eğitim Yapıları: Hibrit Eğitim Senaryosunda Okul Hayatından Olası Görünümler ve Öneriler. *Yapı Dergisi* 460, 42-48.

https://www.pabedu.com/yeni-normalde-okul-yapilari, (Erişim tarihi: 07.11.2020).

https://www.archdaily.com/947828/som-designs-covid-responsive-pop-up-school, (Erişim tarihi: 12.11.2020).

The American Institute of Architects, Reopening America: Strategies for Safety Schools, https://www.aia.org/ resources/ 6299247- reopening- america- strategies-for-safer-bui?editing= true&tools= true&utm_ medium=website&utm_source=archdaily.com, (Erişim tarihi: 10.11.2020).

https://www.eua.com/ media/ 9034/ design- considerations- for- k12-facilities-post-pandemic. pdf, (Erişim tarihi: 12.11.2020).

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Students` Perceptions on Integration of Mobile Learning Platform "Edmodo" In Writing Course

(Imran Mollaoğlu, Fatma Solmaz)

Students` Perceptions on Integration of Mobile Learning Platform "Edmodo" In Writing Course

Imran Mollaoğlu[1], Fatma Solmaz[2]

[1]*Bingöl Üniversitesi, Yabancı Diller Yükek Okulu, Bingöl, imrankydl@gmail.com*
[2]*Ahi Evran Üniversitesi, Yabancı Diller Yükek Okulu, Mütercim Tercümanlik Bölümü, Kırşehir, ftmaslmz@gmail.com*

Abstract: *The study objects to indicate students' perceptions of using social network "Edmodo", a private online blog, in writing course. The paper will present if the students have affirmative views on integration of Edmodo in writing course. The study is conducted using quantitative method based on an attitude questionnaire obtained from Fageeh (2011). The paper-questionnaire includes has 37 statements in the form of a Likert-rating scale. The study is carried out at Bingöl University with 40 first grade English Language and Literature students in 2019. In order to evaluate the questionnaire, SPSS program is used to obtain the frequency and percentage of each questionnaire item. The results of the data are analyzed and interpreted regarding the research question. Considering the similarities of the questionnaire items four tables are constructed. The findings of the study highlight that the students have affirmative perception of Edmodo in writing course. The students indicate that Edmodo motivates them to write more attentively while offering them the opportunity to engage in more tasks. The findings also reveal that the students face with some technical problems while using Edmodo because of their mobile devices. The study has some limitations; one is the number of the participants. They are only 40; it might hinder to get the consistent data. Additionally, the students are asked to provide merely answers to the questionnaire items. They are not asked to indicate their age, gender or other individual information. This also may not allow to obtain more reliable data. Further researches may consider the participants' grade, gender, age to find out Edmodo's exact role in writing course as well as taking account the environment and teachers factor while assisting to reveal the students' perception of Edmodo in writing, and Edmodo's possible role in improvement of students' writing skill.*

Keywords*: Edmodo, writing, mobile learning, social network platforms*

Introduction

Most English language learners are not confident in writing skills. They are not eager to engage in writing activities. This is mainly because of the skill`s demands. As the writing skill does not merely necessitate producing the language itself; it requires organizing the language into a lucid text. Baghzou (2011) states it as following "Writing is a difficult skill for native and non-native speakers alike, since writers must balance multiple issues as content, organization, purpose, audience, vocabulary, punctuation, spelling and mechanisms such as capitalization"

(p.171). Most learners holding on to the assumption that writing is complex do not show interest to improve it. They do not correspond to the expected outcomes when they are asked to fulfill writing assignments, or they do not render enough attention to complete them as expected. "Most ESL students are apprehensive to a writing activity and have a negative attitude to academic writing. Usually, the students who perceive writing as difficult would dislike the activity" (Setyowati & Sukmawan, 2016, p.366). Jabali (2018), Rushid (2012), and Ismail, Albakri, Perumal, & Muthusamy (2010) also indicate that the students are not eager to write, they do not hesitate to show their intimation of writing. In addition, Jabali (2018), Rushid (2012), and Ismail et al., (2010) suggest that it will be supportive to integrate technology in learning so that the students can have an affirmative perception of writing. According to the researchers above integration of technology in education increases the quality of learning, motivates students, and ensures encouraging attitudes towards learning and writing.

What the researches above suggest is important because communication and information on technology have spread widely and the present generation has a tight connection to technology and social network platforms. In that respect, it is not effective to purely depend upon traditional teaching techniques. Since the integration of technology in education has the potential of increasing students' performances in learning, applying mobile learning platforms, providing suitable online writing courses and activities will be beneficial for students to obtain positive perceptions of writing.

In the direction of enabling students to take advantage of technology, and to encourage the students to engage in writing activities social platform Edmodo is included in the writing course. Edmodo is an online blog, similar to Facebook. But, Edmodo is more secure and private because it allows them to enroll via codes provided only by teachers.

Related to Edmodo and its efficiency a number of studies have been done. All of these studies conclude that Edmodo is beneficial to enhance students' performances in learning, and Edmodo is an efficient tool to involve the students in learning. For example, Wallace (2014), Trust(2017), Çankaya, Durak & Yünkül(2014) state that assigning students to Edmodo reinforces students' learning responsibility, and it encourages an active engagement in learning. Çankayaet al., (2014) adds that using Edmodo promotes learning in any location at any time thanks to mobile devices. Additionally, according to Cao & Liu (2019), Edmodo has been ranked one of the top 25 websites by the American Association of School Librarians as a result of providing a dynamic engagement and cooperation in learning.

The integration of Edmodo in learning has constructive effects on educators as well. Teachers post course materials on Edmodo straightforwardly. Through addressing whole students they can provide feedback easier. For example, Thongmak (2013) and Manowong (2016) indicate that Edmodo allows teachers to follow students` improvement, participation while allowing them to be more organized to connect and collaborate for educational purposes.

Regarding the information gathered from previous researches related to Edmodo and its efficiency in learning, Edmodo is used in a writing course to find out the students' perception of Edmodo in the writing course. With that intention, the study is carried out at Bingöl University with first grade English language literature students holding on to the research question: What are the students' attitudes towards the integration of Edmodo in writing course.

Literature Review

The rapid and constant development in technologies and information obliges the education world to create new learning environments to involve 21th century students who were born into a world of technology. That's why, it is not relevant to follow the traditional techniques of teaching anymore, and shaping the learning environment becomes an obligation. That is, learning environments necessitate the inclusion of new teaching/learning platforms to appeal to the students' attention. Many studies have been conducted to recognize the necessity of providing various supportive results of the integration of technology tools in learning. "In order to create an efficient learning ambiance, language teachers need to focus on the core principles of learning community which includes the integration of curriculum, active learning, student engagement, and student responsibility." (Darabi, 2006, p. 53). According to Toktarova, Blagova, Filatova & Kuzmin (2015) "The analysis of global trends in the use of mobile technologies proves the need for the application of mobile devices in the educational activities for achieving a variety of pedagogical aims and providing remote access to learning resources." (p.318). Khedo, Mocktoolah & Suntoo (2012) and Ansari (2017) indicate that the integration of mobile- learning tools facilitate beneficial outcomes in learning. Furthermore, Salim & Abdallah (2015), Kessler & Hubbard (2017), Sarraba, Al-Shihib, Al-Khanjaric, Bourdoucen (2018) point out the positive impacts of learning tools on students' development.

With the purpose of engaging students in learning many studies are conducted to investigate Edmodo`s efficiency as a mobile-learning platform in various settings. Most of these studies (Al-Ruheili & Al-Saidi, 2015; Yünkül & Cankaya, 2017; Trust, 2017) show that Edmodo reinforces the students' learning experiences, it raises the students' participation in different types of activities, and the same studies point out that the students recognize that the integration of Edmodo has confirmatory impacts on their learning. "Edmodo allows using the power of social media in educational environment. For teachers and students, it creates a safe environment in terms of cooperation, feedback, customized learning, and several other related respects." (Yunkul & Cankaya, 2017, p.17). Some studies state that Edmodo is important because the students become more autonomous in learning (Wallace, 2014, Tsiakyroudi, 2018). The related studies also indicate that Edmodo raises the students' motivation, and flourishes their learning skills by offering various tasks. Some other researchers acknowledge that the students have positive attitudes towards the use of Edmodo, and Edmodo is an efficient blog to enrich learners' performances (Trust, 2017, Insani, Suherdi & Gustine, 2018, Salim& Abdallah, 2015, Al-Said, 2015).

Edmodo has been used in a different context to assist learning. Examining Edmodo as an assessment tool, Ekmekçi (2016, p. 10) expresses that "Edmodo can function as an effective assessment tool in language classrooms. With its immediate feedback and user-friendly aspects, it can serve as an alternative assessment tool to traditional pen and paper exams in the classroom." (p.10). Using Edmodo in EFL context to teach language, Dewi (2014) underlines that Edmodo allows students to have more exposure to English, and the students interact with their peers effectively through Edmodo. Searching the benefits of Edmodo in writing courses, Rahayu (2015) and Tsiakyroudi (2018) highlight that writing is difficult to command, and they suggest that use of Edmodo in writing courses advances students` critical reading and writing abilities while motivating them to be more attentive with use of language.

There are studies related to teachers' views on Edmodo as well. These studies reveal that teachers are pleased to employ Edmodo as a teaching technique in education. Trust (2017) states that using Edmodo motivates teachers. Thanks to Edmodo teachers have the opportunity to access the teaching resources, and to develop their teaching practices through collaborating with other teachers. The teachers need to update their teaching techniques to meet the students' needs and to achieve more prospecting learning outcomes. Memeti & Imeri (2018) stress that Edmodo reduces teachers' labors the teachers deliver teaching materials through Edmodo. The teachers offer feedback for each student much quicker. Additionally, Alshawi and Alhomoud (2016) who examined Edmodo's effect on EFL students' motivation and teacher-student communication mark that Edmodo is a smart application for a teacher seeking ways to increase the teaching quality and learning.

Methodology

Research Questions

1. What are the students' attitudes towards the integration of Edmodo in the writing course?

Participants

The population of the study was first-grade students of English Language Literature at Bingöl University. The students were using Edmodo in their writing course. Edmodo was used only in two writing classes. Therefore, the surveys were conducted on 40 students. The participants were not asked to provide any specific features like gender or age to carry out the study. The students were required to provide responses to the questionnaire.

Data Analysis

In order to find out the students` attitudes towards the integration of Edmodo in a writing course, an attitude questionnaire is used. The questionnaire is obtained from Fageeh (2011), which aims at determining students' perceptions toward the effects of using social network Edmodo on learners' performance in writing. This is why; the questionnaire is used for that study. The questionnaire has 37 statements in the form of a Likert-rating scale. In order to evaluate the data SPSS program (Statistical Package for the Social Sciences) is used to get the frequency and percentage for each questionnaire item. To analyze the data single item score is assigned as 5= strongly agree, 4= agree, 3= undecided, 2= disagree, 1= strongly disagree. Regarding the research question, the data are analyzed through examining the survey questions which are divided into four parts based on the similarities of the question items.

Edmodo&Procedures

Edmodo is free of charge learning platform which has been recently used widely in learning environments, and it is available on www.edmodo.com. Edmodo is a private and secure account as students sign in only with provided codes that only teachers can provide and manage since merely the teachers can create accounts.

In the beginning of the semester, Edmodo is introduced, all students download the application on their mobile phones, and by the use of the course code they signed up. With the

integration of Edmodo, the students are assigned to post their writings on Edmodo. Additionally, they are asked to comment on each other's posts. Every week, right after the deadline, the course teacher reads all posts and gives feedback on Edmodo. At the end of the semester, the students are given the questionnaire to explore their views of using Edmodo in the writing course. The survey is carried out in class, and the allocated time is 40 minutes to complete the questionnaire.

Findings and Discussions

The results of the data are analyzed and interpreted regarding the research question. Considering the similarities of the questionnaire items four tables are constructed. The findings are discussed as following based on the frequency and percentage of the questionnaire items.

Table 1

Students attitudes & Edmodo in writing	agree/strongly agree		neutral		Disagree/strongly disagree	
Questions	frequency	percentage	frequency	percentage	frequency	percentage
Q[1]1edmodo helps using the academic writing style	20	50%	16	40%	4	10%
Q2 Edmodo makes me more careful about writing	29	72,5%	5	12,5%	6	15%
Q3 Edmodo makes me check word choice/spelling carefully	29	72,5	4	10%	7	17,5
Q4 Edmodo makes me check my grammar	29	72,5	5	12,5%	6	15%
Q5 Edmodo makes me carefully revise my writing	26	65%	10	25%	4	10%
Q6 I enjoy writing via it to develop my writing skill.	19	47,5%	13	32,5	8	20%
Q7 Edmodo improves my writing	23	57,5%	11	27,5%	6	15%
Q8 Edmodo is an effective way to teach writing	24	60%	9	22,5	7	17,5
Q9 Edmodo improves the quality of writing	26	65	10	25%	4	10%
Q10 Edmodo motivates me into more interactive writing	20	50%	13	32,5%	7	17,5

As seen in Table 1, the students indicate affirmative views on the integration of Edmodo in the writing course. Participants indicate that using Edmodo in writing course enable them to be more attentive in their writing. For instance, the item 2, 3, and 4 show that 29 students out of

40 with a percentage of (72, 5 %) think that they are more careful with grammar, and more selective with word choices thanks to Edmodo. These findings confirm that the students are more conscious to implement their writing assignments because they know that they are addressing wider audiences (Tsiakyroudi, 2018). The findings in Table 1vividly illustrate that the integration of Edmodo in writing affects the students' attitude while writing. The students believe that Edmodo encourages them to be more attentive while writing. That is, writing through Edmodo encourages the students to be more careful with language knowledge. The use of technological devices like Edmodo can shape the students writing, it encourages them to get into the habit of editing the writing (Rahayu, 2015). Furthermore, it is asked if the students think that Edmodo is an effective tool to teach writing, and if they believe that Edmodo improves their academic writing, the students with the percentage of (60%), (65%) demonstrate that they recognize Edmodo as an effective tool in the improvement of their writing skill. These results illustrate that the students believe that Edmodo enhances the quality of their writings, and it supports them to engage in writing actively.

However, when the students are asked about the role of Edmodo in academic writing, an important number of the participants give undecided responses to the first question in Table 1. It suggests that although the students have an affirmative perception of using Edmodo in writing they do not provide a supportive indication if Edmodo helps to improve their academic writing. It suggests that the students are careful with using language while writing through Edmodo, yet, they do not necessarily think that they have to write in an academic style because of Edmodo.

Table 2

Students attitudes & Edmodo in writing	agree/strongly agree		neutral		Disagree/strongly disagree	
Questions	frequency	percentage	frequency	percentage	frequency	percentage
Q1 Edmodo increases motivation	24	60%	9	22,5%	7	17,5%
Q2 Edmodo provides immediate feedback	27	67,5%	6	15%	7	17,5%
Q3 Edmodo contributes to achievements	21	52%	14	35%	5	12,5%
Q4 Edmodo increases the efficiency of the learning	25	62,5%	9	22,5	6	15%
Q5 Edmodo increases course achievements	22	57%	10	23%	8	20%
Q6 Edmodo provides more activities	22	57%	10	23%	8	20%
Q7 Edmodo enriches learning	20	54%	10	23%	10	23%
Q8 Edmodo develops self-learning skills	23	57,5%	10	25%	7	17,5%
Q9 Edmodo helps to evaluate course	24	60%	9	22,5%	7	17,5%
Q10 Edmodo develops critical thinking	24	62%	10	23%	6	15%

Moreover, the analysis of Table 2 displays that the students have a positive perception of the integration of Edmodo in writing courses. When the items in Table 2 are analyzed, it is seen that most of the students find Edmodo motivating for writing. The findings suggest that the students are more eager to write when they have writing tasks through Edmodo. The students reveal that thanks to Edmodo they get feedback earlier, and they have more activities in target

skill, which acknowledges the argument that technological platforms allow teachers to enrich the content of the learning (Kessler& Hubbard, 2017). It is asked if the students think Edmodo helps them develop their critical thinking, the students with a percentage of (62, 5%) provide positive responses. This suggests that by means of Edmodo the students compare and contrast each other writings. The students have the opportunity to assess each other writings and read their own writings with a critical view (Gündüz, 2016, Ekmekçi, 2016). Additionally, the students indicate positive responses to the question related to that Edmodo increases the students' self-learning abilities. That indication also confirms that Edmodo offers the students to improve the self-learning responsibility, and Edmodo contributes to the efficiency of their learning as the students see Edmodo as an efficient supplementary tool for their learning (Enriquez, 2014). However, 14 students out of 40 with 35% provide neutral responses to the item if they believe that Edmodo contributes to their achievement. It suggests that even though the students accept the integration of Edmodo in writing, they hesitate to attribute the achievement to Edmodo. The students think that Edmodo motivates them to engage in writing, yet, some students are not sure whether Edmodo itself increases their achievement in writing.

Table 3

Students attitudes & Edmodo in writing	agree/strongly agree		neutral		disagree/strongly disagree	
Questions	frequency	percentage	frequency	percentage	frequency	percentage
Q11 I'm bored to use it	16	45%	9	22,5%	13	32,5%
Q12 I'm upset to use it	5	12,5%	12	30%	23	57,5%
Q13 I do not trust it	11	27,5%	14	35%	15	37,5%
Q14 I'm upset to join in	11	27,5%	8	20%	21	52%
Q15 it negatively affects reading/writing	9	22,5%	8	20%	23	57,5%
Q16 it doesn't lead to isolation	17	42,5%	11	30%	11	27,5%
Q17 it does not limit the difficulty of the course	15	37,5%	14	35%	11	27,5%
Q18 it focuses on cognitive sides	24	60%	10	25%	6	15%
Q19 Edmodo has more negative sides than positives	9	22,5%	7	17,5%	24	60%
Q20 I'm concern to learn it	9	22%	9	22,5%	22	53%

Furthermore, the results in Table 3 show that the participants are not anxious to have Edmodo in the writing course. Edmodo provides a flexible usage as it is easy to use and allows the students to access it easily, which motivates the students to use it (Trust, 2017). Cao & Liu(2019) also state that interaction through Edmodo among peers strengthens the students' motivation to pursue successful learning. The participants do not agree that Edmodo affects their writing skills inadequately. On the contrary, the students are asked if they think that Edmodo negatively affects their writing, and if they do not enjoy having Edmodo in writing course, the students with the percentage of (57, 5%) and (52%) indicate that they do not approve that integration of Edmodo in writing negatively affects their writing skill.

Yet, the question related to the reliability of Edmodo in writing exhibits that some students do not completely agree with the role of Edmodo in writing courses. With the percentage of 35%, the students provide neutral responses to item13 in Table 3. Another contrastive result is about if the students think that Edmodo decreases the difficulty of writing.

The students demonstrate neutral responses to that question as well. It means that although the students have a supportive attitude towards the integration of Edmodo in writing, they are not sure that Edmodo makes writing an easier skill to accomplish.

Table 4

Students attitudes & Edmodo in writing	agree/strongly agree		neutral		Disagree/strongly disagree	
Questions	frequency	percentage	frequency	percentage	frequency	percentage
Q1it is difficult to use Edmodo	8	20%	11	27,5%	21	52%
Q2 it is difficult to store files on Edmodo	9	22,5%	13	32,5%	18	45%
Q3 it is difficult to have a discussion on Edmodo	12	30%	14	35%	14	35%
Q4 m. phones' screens limit information	21	52,5%	9	22,5%	10	25%
Q5 it is easy to post info. by phone	22	55%	9	22,5%	9	22,5%
Q6 we have internet prob.	13	32,5%	12	30%	15	37;5%
Q7 we have the low battery problem	16	40%	11	27,5	13	32,5%

Although the general analysis offers that the students contend with social network Edmodo in writing, the results in Table 4 display that the participants have some technical problems with their mobile devices while using Edmodo. For example, the students are asked whether they encounter any problems while using Edmodo because of their mobile phones, the percentage of item 4 (52, 5%) and item 5 (55%) show that the students` mobile phones do not allow them to access whole information, and they have a low battery problem. It means that even if the students have the opportunity to download Edmodo on their mobile phones, and access Edmodo easily, they cannot benefit from Edmodo as they are expected due to mobile devices' technical problems. Edmodo is an easy Web 2. 0 Tools to use, namely, the problem is not stemming exactly from Edmodo itself. The students have problems due to mobile phones or computers (Fernándeza, 2014). Additionally, maintaining a discussion through Edmodo is not quite easy for some participants. When item 3 is examined, it is seen that the responses to the question about having a discussion on Edmodo are varied. It suggests that some students join the discussions through Edmodo, and benefit from these discussions while some other students share the opinion that the discussion on Edmodo is not applicable.

On the other hand, a significant number of participants show that using Edmodo is not difficult. This result confirms the previous researchers (Manowong, 2016, Khedo et al., 2012, Dewi, 2014) who state that the students are already familiar with such social platforms, and Edmodo is similar to Facebook. Therefore the students use Edmodo much easier.

Conclusion

The study's purpose is to find out the students' attitudes towards the integration of Edmodo in the writing course. With the intention of determining the role of Edmodo in writing,

the research is carried out with English language literature students. The findings of the study highlight that the students have an affirmative perception of Edmodo in the writing course. The students indicate that Edmodo motivates them to write more attentively while offering them the opportunity to engage in more tasks. The findings also reveal that the students face some technical problems while using Edmodo because of their mobile devices.

The study has some limitations; one is the number of participants. They are only 40; it might hinder to get consistent data. Additionally, the students are asked to provide merely answers to the questionnaire items. They are not asked to indicate their age, gender, or other individual information. This also may not allow obtaining more reliable data. In addition, the participants' confidence in using technological tools Edmodo might not be the same; it also can affect their perception of Edmodo, thus, it may hinder getting the precise data.

Further studies may assist to reveal the students' perception of Edmodo in writing and Edmodo's possible role in the improvement of students' writing skills. Further researches may consider the participants' grades, gender, the age to find out Edmodo's exact role in writing courses as well as taking account of the environment, and teachers' factors.

References

Alshawi, S., T. &Alhomoud F., A. (2016). The impact of using Edmodo on Saudi University EFL students' motivation and teacher-student communication. *International Journal of Education*, *8(*4), 105-121.

Al-Ruheili, H., S. &Al-Saidi, A., A. Students' perceptions on the effectiveness of using Edmodo in EFL classes. (2015). GAI Istanbul International Academic Conference Proceedings,1-9.

Al-Essa, N., S. (2018). The Impact of Using Edmodo as a Blended Learning Medium on Promoting Saudi EFL Female Secondary School Students' English Grammar. 1-112. https://dx.doi.org/10.24093/awej/th.221

Ansari, M., S. (2017). An investigation of effectiveness of mobile learning apps in higher education in India. *2*(1), 33-41. https://www.researchgate.net/publication/319187545

Baghzou, S. (2011). The effects of content feedback on students' writing. *Ankara ÜniversitesiDilveTarih-CoğrafyaFakültesiDergisi 51*(2), 169- 180. http://dergiler.ankara .edu .tr/ dergiler/26/1661/17733.pdf

Çankaya, S., Durak. G., Yünkül E. (2014). Using EducationalSocial Networking Sites in HigherEducation: EdmodothroughtheLenses of undergraduate students. *European journal of EducationalTechnology*, 1(1),16-29. https://www.researchgate. net/ publication /321837975

Cao, S. & Liu. H. (2019). Effectiveness Analysis of Edmodo-BasedBlended English Learning Mode. *14*(18), 64-75. https://doi.org/10.3991/ijet.v14i18.11184

Darabi, R. (2006). Basic writing and learning communities. *Journal of Basic Writing*, *25*(1), 30-53.

Dewi, F. (2014). EDMODO: ASocial Learning Platform for Blended Learning Class in Higher Education. Research in Education Technology: *Pedagogy and Technology Journal,10*(2),1-11.

Enriquez, M., A., S. (2014). Students' Perceptions on the Effectiveness of the Use of Edmodo as a Supplementary Tool for Learning. 1-6. https://www.dlsu.edu.ph/wp-content/uploads/2018/09/LLI-II-010.pdf

Ekmekçi, E. (2016). Integrating Edmodo into foreign language classes as an assessment tool. *Participatory Educational Research,* Special Issue 2016-I, 1-12. http://dx.doi.org/10,17275/per.16.spi.1,1

Fernándeza, J., Fernándeza, P. (2014). Introducing Web 2.0 Tools for Teaching Linear Programming. *Social and Behavioral Sciences 191*, 1392 – 1396. https:// doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.382

Gündüz, M. (2016). Developing Writing Skills via Blogs. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, Vol.5, 244-246.

Houda S. Al-R.&Asiya, A. Al-S. (2015). Students' perceptions on the effectiveness of using Edmodo in EFL classes. *GAI Istanbul International Academic Conference Proceedings*, 2-8.

Kessler, G. &Hubbard, P. (2017). Language TeacherEducationandTechnology. 278-293 https://doi.org/10.1002/9781118914069.ch19

Insani, H. N., Suherdi, D. & Gustine, G. (2018, June). Undergraduate Students' Perspectıves in using Edmodo as an Educational social network. *Journal of English Education*, *6*(2), 61-68. https://journal.uniku.ac.id/index.php/ERJEE

Ismail, N., Elias, S., Albakri, I. S. M. A., Perumal, P. D., & Muthusamy, I. (2010). Exploring ESL students' apprehension level and attitude towards academic, writing, *International Journal of Learning*, *17*(6),475-483.https:// www.academia. edu/3571554 /Exploring _ESL_Students_Apprehension_Level_and_Attitude_Towards_Academic_Writing

Jabali, O. (2018, October) Students' attitudes towards EFL university writing: A case study at An-Najah National University, Palestine. 1-25. https://doi.org/10. 1016/j.heliyon. 2018.e00896

Khedo, K., Mocktoolah, M., &Suntoo, R. (2012). Online social networking as a tool to enhance learning in the Mauritian education system. *Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences*, *3*(6), 907-912

Memeti, A. &Imeri, F. (2018 January). Edmodo platform integration challenges on secondary education in Kosovo: Empirical analysis. *Online Journal of Science and* Technology, *8(*1), 72-77. https://www.researchgate.net/publication/324499857

Manowong, S. (2016). Undergraduate Students' Perceptions of Edmodo as a Supplementary Learning Tool in an EFL classroom. *Journal of Social Sciences, Humanities, and Arts*, 16(2), 137-161.

Rahayu, N., S. (2015). The Effectiveness of Edmodo in Increasing Students' Writing Skill in Recount Text. *Lingua Scientia*, 7(2), 183-190.

Rushidi, J., (2012). Perceptions and Performance: Students' Attitudes towards academic English writing. *8*(2), 1-15. https://doi.org/10.2478/v10306-012-0013-6

Setyowati, l. &Sukmawan, S. (2016, December). EFL Indonesian students' attitude toward writing in English. *Arab World English Journal*, *7*(4), 365-378.https: //doi.org /10.2139/ssrn.2898636

Thongmak, M. (2013). Social Network System in Classroom: Antecedents of Edmodo © Adoption. *Journal of e-Learning and Higher Education*,1-15 http://www. Ibima publis hing. com/journals/JELHE/jelhe.html

Toktarova, V., I., Blagova, A., D., Filatova, A., V. &Kuzmin, N., V. (2015 March) Design and implementation of mobile learning tools and resources in the modern educational environment of university. *Review of European studies*,*7*(8),318-324. http://dx.doi.org/10.5539/res.v7n8p318

Trust, T. (2017). Motivation, Empowerment, and Innovation: Teachers' Beliefs About How Participating in the Edmodo Math Subject Community Shapes Teaching and Learning, *Journal of Research on Technology in Education*, 49 (1/2), 16-30.https://doi.org/ 10.1080/15391523.2017.1291317

Tsiakyroudi, M. (2018). Exploring the effectiveness of Edmodo on Greek EFL B1 learners' motivation to write. Research Papers in Language Teaching and Learning, 9(1),97-112. http://rpltl.eap.gr

Wallace, A. (2014). Social Learning Platforms and the Flipped Classroom. *International Journal of Information and Education Technology*,*4*(4), 293-296 https://doi.org/ 10.7763/IJIET.2014.V4.416

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, Kooperatifler, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği

(Gamze Acar)

Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, Kooperatifler, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği

Gamze Acar[1]

[1]*Muğla Sıtkı koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü*
E-mail:gamze.acar17@outlook.com

Özet: :
İnsanlar doğanın sınırsız kaynaklara sahip olduğunu varsayarak, doğanın insan refah ve mutluluğu için sömürülmesine karşı çıkmamışlardır. Dünya nüfusundaki artış, teknolojideki yenilikler, endüstriyel gelişmeler, üretim ve tüketim faaliyetlerinin artması kaynakların aşırı kullanımına neden olmuştur. Bu süreç sürdürülebilirlik kavramının benimsenmesinde önemli rol oynamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı nesiller arası adaletin sağlanması için bugün yaşamakta olan insanlara gelecek nesiller için sorumluluklar yüklemektedir. Kavramın benimsenmesinden bu yana ekonomik, çevresel ve sosyal bileşenleri ile incelenmesi genel kabul görmektedir. Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunda, kar maksimizasyonunu benimseyen şirketlerin karşısında, benimsedikleri toplumsal sorumluluk ilkesi ile çevrenin korunması, yerel kaynakların dengeli ve eşit bir şekilde dağıtılması, bu konuda kamuoyuna bilgilendirilmesi ve üyelerin çıkarlarını korumak için bir araya gelmiş olan kooperatifler durmaktadır. Kooperatifler 2018 yılında Uluslararası Kooperatifler Günün de sürdürülebilir kalkınmayı destekledikleri, ilkelere uymayı taahhüt ettiklerini ve bunların izlenmesi, denetlenmesi konusunda şeffaf ve hesap vermeye hazır olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle 'toplumsal sorumluluk' ilkesi ile kooperatifleri hem üyelerinin ihtiyaç ve isteklerine odaklandıkları hem de içinde bulundukları yerel toplumun sürdürülebilir kalkınma içinde çalışacaklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada, kooperatiflerin sürdürülebilirliğin sağlanmasındaki rolü daha belirgin hale gelmektedir. Bu çalışmanın temel amacı çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında kooperatiflerin rolünü, benimsedikleri temel kooperatifçilik ilkeleri kapsamında ortaya koymaktır. Bu amaçla kooperatif üyelerinin çevresel tutumları Yeni Çevresel Paradigma ölçeği kullanılarak ölçülecek, kooperatif yöneticileri ile yapılacak görüşmelerle çevresel faaliyetlere bakış açıları değerlendirilecektir. Böylelikle literatüre kooperatifler ve çevresel duyarlılık ilişkisi bakış açısı ile katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik, kooperatifler, yeni çevresel paradigma ölçeği.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

The Effect of Prenatal Exposure to Ramadan on Health: Evidence from Turkey

(Gökben Aydilek, Murat Anıl Mercan)

The Effect of Prenatal Exposure to Ramadan on Health: Evidence from Turkey

Gökben Aydilek[1], Murat Anıl Mercan[2]

[1]*Gebze Technical University, E-mail: goaydilek@gtu.edu.tr*
[2]*Gebze Technical University, E-mail:mamercan@gtu.edu.tr*

Abstract: *In this study, we try to investigate the effect of prenatal exposure to certain shocks in utero on the health outcomes of the individuals. We use Ramadan as a natural experiment to estimate the impact of abstaining from eating between sunrise and sunset during pregnancy on the self-reported health scores of the individuals. By using the "Turkish Family Structure Survey in 2016" data, we compare the self-reported health scores of individuals who were prenatally exposed to Ramadan with those who were not. We find that men who were under the age of 45 and exposed to Ramadan in utero on the first trimester are more likely to declare worse self-reported health scores compared to other males who were not exposed. We find no significant effect of in-utero exposure to Ramadan for women who are younger than 45 years of age. Surprisingly, no significant impact is found for males or females who are older than 45 years old. Our results remain significant when we exclude the individuals with overreported dates of birth from the sample for robustness check. Our findings point that the prenatal exposure to Ramadan on the first trimester has continuous negative effects on the health of the individuals.*

Keywords: *Ramadan, prenatal exposure, health*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Hamparsum Nota Yazısı (Gülay Karamahmutoğlu)

Hamparsum Nota Yazısı

Gülay Karamahmutoğlu[1]

[1]*İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı,*
E-mail: gulay.karamahmutoglu@hotmail.com

Özet: *Birer makam müziği teorisi kitabı olarak kısaca nitelendirebileceğimiz edvârlarda, nota yazısının, daha çok ele alınan makam kuramının ses sistemini tanıtıcı ve örnek eserlerin kaydedilmesine yönelik olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, edvârlardaki nota yazısı, teorik olmaktan öteye geçemeyerek uygulamalı olarak kullanılmamış ve müzisyenler çeşitli nedenlerle tercih etmemişlerdir. Klasik Türk Makam Müziği tarihinde iki nota yazısının uygulamaya yönelik olduğunu görürüz. Bunlardan biri Ali Ufkî'nin yazdığı ve Mecmuâ-i Sâz u Söz'de kullandığı, Avrupa kökenli beş çizgili porteli nota yazısının sağdan sola doğru kullanıldığı ve farklı anahtar vb. işaretlerin kullanıldığı notadır. Diğeri ise "Baba Hamparsum" olarak tanınan Ermeni asıllı besteci Hamparsum Limonciyan'ın, Sultan III. Selim'e sunduğu altı nota defterinde kullandığı, kendi adı ile anılan Hamparsum nota yazısıdır. Bu çalışmada, Hamparsum nota(lama) sistemi, kökeni ve neden yaygın bir uygulama alanı bulduğu, diğer nota yazıları ile karşılaştırılarak anlatılacaktır.*

Anahtar Kelimeler: Hamparsum *Notası, Hamparsum Nota(lama) Sistemi, Khaz Nota Yazısı, Hamparsum Nota Yazısı*

Giriş

Osmanlılar zamanında müzik eserlerinin sonraki kuşaklara intikâli, "Meşk" metodu ile sağlanmaktaydı. Usta-çırak ilişkisine dayalı meşk yöntemi ile müzik eserleri, tekrar tekrar icrā edilerek hāfızaya alınmakta ve bu yolla öğrenilip öğretilmekteydi. Pek çok Türk Müziği üstādı (bestekâr ve müzisyenler) için, eserleri notaya almak ve notadan okumak hiç kabul edilebilir bir şey değildi. Farklı dönemlerde çeşitli nota sistemleri ortaya konulup geliştirilse bile (Nāyî Osman Dede ve Kantemir'in Alfabetik Harf Nota Yazıları, Abdülbākî Nāsır Dede'nin Ebced Nota Yazısı…) bunlar, Klasik Türk Makam Müziği ile ilgilenen kuramcıların pratik uygulama ve kullanımdan ziyāde müzik kuramı eserlerine yönelik ve orada kalmış, ses sistemini açıklamak ve örnek vermek amacı ile geliştirilmiş, kullanan ve geliştirenlerle belki bir iki öğrencileri hariç, kimsenin pek rağbet etmediği nota yazım sistemler olmuşlardır. Oysa, yenilikçi ve aydın kişiliğinin yanı sıra Türk Müziği'ne düşkünlüğü ve bestekârlığı ile tanınan III. Selim'in döneminde yaşamış olan Hamparsum Limonciyan (1768-1839) tarafından geliştirilen ve daha sonraları "Hamparsum Notası" olarak anılacak olan ve kökeni Ermeni Khaz nota yazısına dayanan bu nota yazısı, çabuk öğrenilebilir olması ve uygulamadaki kolaylığı nedeniyle, hızla yayılarak çağdaşı Abdülbāki Nāsır Dede'nin (1765-1821) geliştirdiği nota yazım sistemini de gölgede bırakarak, müzikle uğraşan pek çok kişi tarafından kullanılmış ve böylece yalnız Klasik Türk Makam Müziği değil, Ermeni Kilise Müziği ve Ermeni Halk Müziği örneklerinin de kaleme alınarak binlerce eserin günümüze ulaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Hamparsum bu nota yazısını "icat etmiştir" demek yerine, "Ermeni Khaz nota yazısını, Klasik Türk Makam Müziğine uyarlamıştır" demek çok daha doğru bir ifade olacaktır.

Hamparsum Limonciyan (Hampartzum Limonjian: 1768-1839)

Kemânî Hamparsum, Hamparsum Ağa, Hoca Hamparsum, en çok da *Baba Hamparsum* olarak bilinen Hamparsum Limonciyan, 1768'de, Beyoğlu Çukur Sokaktaki bir evde, Harput'tan İstanbul'a gelmiş, yoksul bir Katolik Ermeni çiftinin (Godarine ve Serkis Limonciyan) oğlu olarak dünyaya geldi. Ailesinin sadece ilkokulu okutabilmeye güçleri yetmişti. Daha sonra, meslek sahibi olup ileride hayatını kimseye muhtaç olmadan kazanabilmesi için bir terzinin yanına çırak olarak verilen Hamparsum, müziğe çok düşkün, meraklı ve yetenekli olduğu için, yoksul bir çocuğun müziği en iyi öğrenebileceği yer olan kiliseye devam ederek müzik bilgisini ve yeteneğini geliştirdi. O dönemlerde tıpkı Türklerdeki gibi, varlıklı Ermeni ailelerinde de yetenekli yoksul çocukları himâye etme geleneği mevcuttu ve dönemin varlıklı, hayırsever ailelerinden gelen Darphâne Müdürü Hovhannes Çelebi Düzyan tarafından müzik eğitimi konusunda himaye edilmeye başlandı. Böylece kilise vasıtasıyla biraz ilerletmiş olduğu müzik eğitimine, Düzyanlar'ın Kuruçeşme'deki konaklarında düzenli olarak gerçekleştirilen müzikli toplantılarında bulunarak devam etti.

Kayserili Kirkor Karasakalyan (Grigor Gapasakalian: 1736-1808) ve Zenne Bogos (1746-1826) ile Ermeni müziği üzerine çalıştı, müzik dersleri aldı.

Ayrıca gençlik yıllarında hem kilise korosuna hem de Düzyanlar'ın konağındaki müzik eğitimine devam eden Hamparsum, bir süre sonra Meryem Ana Kilisesi'nde hem yeteneği hem de sesinin güzelliği nedeniyle baş muganniliğe atandı. Bir yandan da sevdiği ve merak ettiği Klasik Türk Makam Müziği'ni öğrenebilmek amacıyla Beşiktaş Mevlevîhânesine gitmekteydi. Buradaki hocası vasıtasıyla Saraya takdim edildiği düşünülmektedir.

Kendisinden önceki dönemlerde nota yazısına önem verilmemesi ve meşkin ön planda olması nedeniyle geleneksel Klasik Türk Makam Müziği repertuvarını oluşturan pek çok güzel eserin zamanla unutulmaları ve/ya özgün hallerinden uzaklaşmalarının farkında olup buna bir son vermek amacıyla III.Selim'in çevresindeki müzisyenlerden bir nota yazım sistemi geliştirmeleri yolundaki talebine cevap veren iki kişiden biri de Hamparsum Limonciyan'dır; diğeri ise çağdaşı Abdülbaki Nasır Dede'dir.

Hamparsum, Ermeni Khaz nota yazısını Klasik Türk Makam Müziğine uyarlayarak geliştirdiği nota yazım sistemiyle geleneksel klasik Türk Müziği eserlerinden oluşan altı defter hazırlayarak padişaha sundu. Daha sonra kendi adı ile "Hamparsum notası" olarak anılacak olan bu basit nota yazısı sayesinde birçok Türk Müziği eseri günümüze intikâl etmiştir.

Altı çocuğu olan Hamparsum bilindiği kadarıyla, müzik dışında başka bir işle uğraşmayıp, geçimini müzik öğretmenliği yaparak sağlamıştır. Oğlu Zenop Limonciyan (1810-1866), Tanbûrî Aleksan Ağa (1815-1864), Bedros Çömlekçiyan (1785-1840), Aristakes Hovannesyan (? - ?), Bedros Çömlekçiyan, Tanbûrî Aleksan, yetiştirdiği öğrenciler arasındadır ki Aristakes Hovannesyan, daha sonraları yeni bir takım eklemeler ve kurallar getirerek Hamparsum'un sistemini geliştirmiştir. Klasik Türk Müziği'ne kazandırdığı notalama sistemi ve bestekârlığının dışında; keman ve tanbur çalan, iyi bir (baş) muganni ve hânende olan Hamparsum Limonciyan, 1839'da, Hasköy'deki evinde vefât etmiştir.

Türk Müziği makam ve usûllerini kullanarak bestelediği, Ermenice kilise ilâhilerinden günümüze 31 tanesi gelebilmiştir. Bu ilâhilerden Meryem Ana için bestelemiş olduğu ilahi hâlâ kiliselerde okunmaktadır. Bestelediği Türk Müziği eserleri arasında: 9 Peşrev, 5 Saz Semâi, Beyâtî Araban ile Bestenigâr Fasılları, Beyâtî Beste ve 2 Semâi, Nişâburek Kâr-ı Nâtık, Dügâh

Beste ve Yürük Semâi ile 3 Şarkı (elde) bulunmaktadır. III.Selim'e sunmuş olduğu altı defterden dördü çeşitli şekillerde yok olmuştur. Bu defterlerde hiç sözlü eserin bulunmadığı, tamamının saz semâisi ve peşrevlerden oluştuğu bugün artık bilinmektedir (Ezgi: 1953). Hamparsum; bu nota(lama) sistemi ile Ermeni Müziği nota(lama) sisteminde de bir reform yaşatması bakımından sadece Türk Müziği'ne değil, Ermeni Müziği'ne de hizmet etmiştir. Ecmiyadzin Başpatrikliği ile Kudüs Patrikliği'nde, bugün hâlâ Hamparsum nota yazım sistemi kullanılmaktadır. Ayrıca ülkemizde de gerek Türk müzikçileri gerekse kilise koristleri ve mugannîleri arasında pratikliği nedeniyle bir tercih nedeni olmayı sürdürmektedir.

Hamparum Limonciyan

Hamparsum Nota Yazısı

Tarihçe: Ortaya Çıkışı

Yenilikçi, aydın ve aynı zamanda sanatkâr bir kişiliğe sahip olan III. Selim, saltanatı boyunca çok sevdiği klasik Türk makam müziğinin gelişmesi için elinden geleni yapmış ve bunu da çok büyük ölçüde başarmıştır. Bugün, Türk müziği tarihçileri tarafından III. Selim'in devri "Türk Müziği'nin Altın Çağı" olarak adlandırılmaktadır. Onun saltanatı zamanında Osmanlı Sarayı adeta bir müzik okulu, bir sanat yuvası haline gelmiştir. Türk Müziği eserlerinin "Meşk" üslûbu yüzünden uğradığı erozyonu önlemek adına, çevresindeki müzisyenlerden yeni ve öğrenilip uygulanması kolay bir nota yazısı (müzik notasyonu) geliştirmelerini istemiş; bu talebine Hamparsum Limonciyan ile Abdülbâkî Nâsır Dede (1765-1821) cevap vermişlerdir. Kullanımı ve öğreniminin daha kolay olması nedeniyle; Hamparsum'un sistemi tercih edilmiştir.

Kökeni: Ermeni Khaz Nota Yazısı

Khaz nota yazısı, Ermeni Kilisesi tarafından yaklaşık olarak yedinci, sekizinci yüzyıllara kadar temellendirilen ve dokuzuncu yüzyılda kullanılmaya başlandığı tahmin edilen bir Ermeni nota(lama) sistemi olup porteye dolayısıyla da çizgilere gerek duyulmadan, güftenin üzerine yazılan neumatik sembol ve işaretlerin kullanılmasından oluşan bir nota yazsısıdır.

Khaz sisteminde yer alan artı ya da eksi yaklaşık yirmi beş neume ve on iki Ermeni konsonantı, sadece ezginin karakterini, müziksel motifleri ve ezgiyi oluşturan sesleri göstermekle kalmaz, ritmik yapı ve hatta icrâ üslûbu hakkında da bilgilendirici özellikler de taşır. XVI. yüzyıldan

itibaren Khaz nota yazısı çeşitli eklemelerle artan sembol ve işaret sayısı, detaylar nedeniyle deşifre edilmesi zor, kilise müzisyenleri tarafından bile anlaşılamaz hale gelmişti. İşte, Hamparsum'un geliştirdiği ve çeşitli Türk müziği eserlerini altı deftere yazarak III. Selim'e sunduğu nota yazısı, Ermeni Khaz nota yazısı kökenli olup çok daha sade ve pratiktir.

Hamparsum notası, bir-iki im bakımından öyle olsa da genelde zannedildiği üzere Ermeni alfabesindeki harflerden değil daha çok neumatik-stenografik bir takım işaret ve semboller ile bunların altına, üstüne ve/veya gövdelerine eklenen küçük çizgilerden oluşmaktadır.

Pouch, Ékortch, Vérnaghagh, Bénkortch, Khosrovayin, Nérknakhagh, Parouik; Khaz sistemindeki 7 temel sesi gösteren khazların ismidir. Bunlar kısaca: *Po, É, Vé, Bé, Kho, Né* ve *Pa* olarak anılırlar. [Şekil 1].

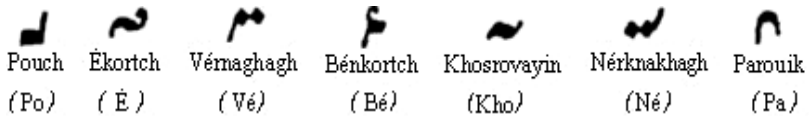

Şekil 1. Khaz Sisteminde 7 Temel Ses

Khaz sistemindeki 7 temel sesin oluşturduğu dizi, günümüz Batı müziği ses sistemi ana dizisine (Do Major) uyarlandığında: Po=Do, É=Re, Vé=Mi, Bé=Fa, Kho=Sol, Né=La, Pa=Si sonucu ortaya çıkmaktadır. [Şekil-2].

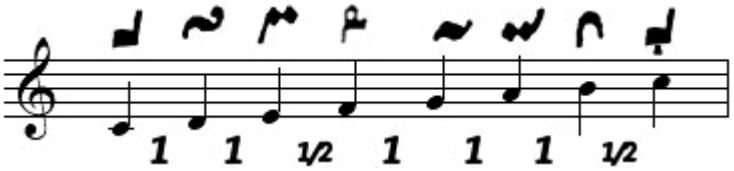

Şekil 2

Şekil-1'deki dizi Ermeni Halk ezgilerine uyarlandığında; Po'dan değil, Bé'den başlar ve " 1 - 1 - ½ -1 - 1 -1 - ½ " olan aralık değerleri aynen korunur. Bu durumda, Batı müziğindeki ana diziye (Do Major) göre Bé=Do elde edilmiş olur. [Şekil 3].

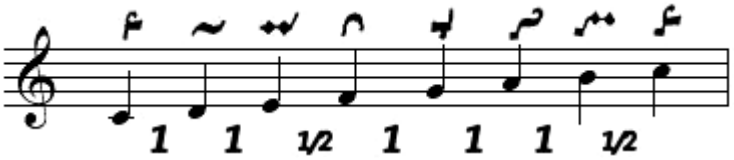

Şekil 3

Şekil-1'de gösterilen ana dizideki 7 değişimsiz temel ses, klasik Türk müziği'ne uyarlandığında: Po=Yegâh (Re), É=(Hüseynî) Aşîran (Mi), Vé=Irak (Fa Diyez), Bé=Rast (Sol), Kho=Dügâh (La), Né=Segâh (Si Koma Bemol) ve Pa=Çargâh (Do) sonucu ortaya çıkar ki, elde edilen dizi geleneksel klasik Türk makam müziğindeki Yegâh makamının dizisine karşılık gelmektedir [Şekil 4**].**

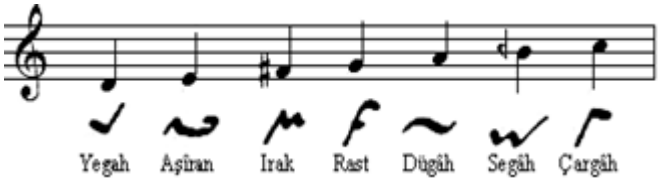

Şekil 4

Böylece, 1813-1815 yılları arasında devam eden çalışmalarının neticesinde Hamparsum'un, üzerinde yeni bazı düzenleme ve değişiklikler yapıp Klasik Türk Makam Müziği ses sistemine uyarladığı, daha sonraları kendi adıyla anılacak olan nota(lama) sistemini, eski Ermeni Kilise Müziğinde kullanılan Khazlardan yola çıkarak geliştirdiği anlaşılmaktadır.

Hamparsum Nota Yazısının Özellikleri

7 değişimsiz temel ses, 7 temel im ile [Şekil 4], değişmeli (alterasyonlu) sesler ise bunların üzerine konulan (~) ile gösterilir [Şekil 5]. Alt ve üst oktavda yer alan sesler, bunlara eklenen çeşitli çizgi ve işaretlerle gösterilir [Şekil 7].

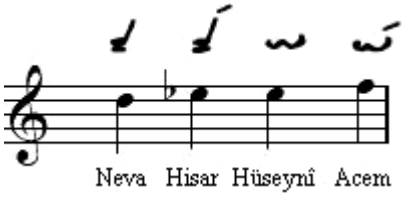

Şekil 5

Her oktav, Klasik Türk Makam Müziğinin 7 ana perdesi ve makamlara göre farklı ara sesleri temsil eden 7 ara perde için toplam 14 imden oluşur [Şekil-6]. Daha sonra gereksinim doğrultusunda ek perde imleri eklenmiştir [Şekil 7]

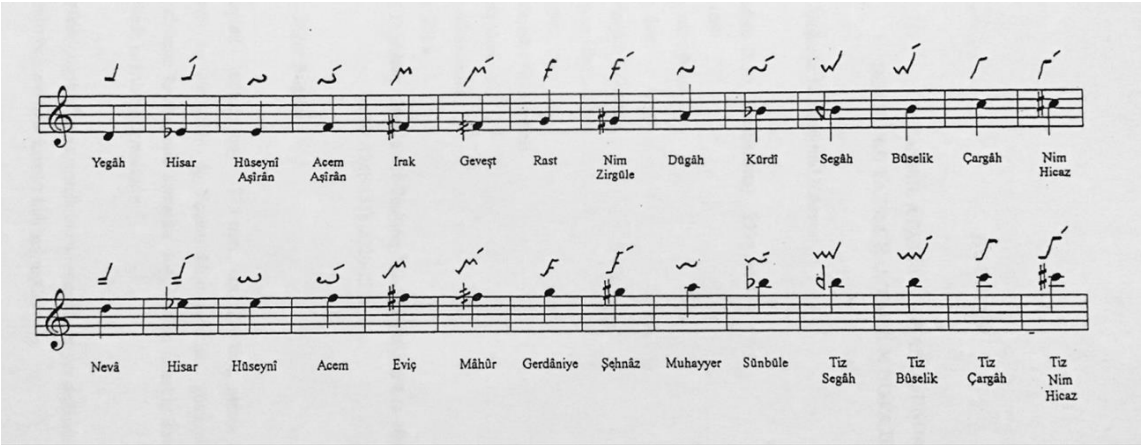

Şekil 6

Uluslararası porteli Avrupa notasındaki gibi bemol ve diyez işaretleri olmadığı için değişmeli sesler, perdeyi gösteren simgenin üzerine konulan bir tizleştirme işareti (~) ile gösterilir ki, tizleşmenin kaç koma olacağı hakkında hiçbir bilgi vermez [Şekil 7]. Bu işaretin bir çeşit diyez görevi gördüğü söylenebilir. Makamın içeriğinde yer alan bemoller, bir önceki sesin tizleştirilmiş şekli olarak ifade edilirler.

Ayrıca; her nota iminin üzerine konulan tizleştirme işareti, sadece o notaya özgü olup bir ölçü içerisindeki etkisi yine sadece üzerine konulduğu sesle sınırlıdır; diyez ya da bemol gibi bütün bir ölçü boyunca etkisini sürdürmez. Günümüz notasına çeviri yapılırken söz konusu tizleştirmenin (veya pesleştirmenin) Klasik Türk Makam Müziğindeki kaç komalık değere karşılık gelebileceğinin tespiti için, makamların yapısı ve taşıdığı özellikler göz önüne alınır. Bu deşifre yapanların, Klasik Türk Makam Müziği ve kurallarını bilmek gerekmektedir.

Genel olarak iki oktavlık bir ses sahasını içerecek şekilde, on dört işaret mevcuttur (Şekil 7).

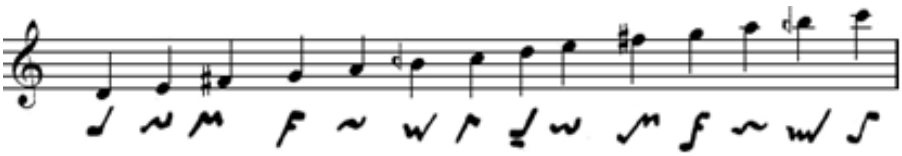

Şekil 7

Usûl kalıpları fark edilecek derecede belirgin olup usûlün okunmasında ve öğrenilmesinde büyük bir kolaylık sağlar. Usûllerdeki vuruşları (darplar) göstermek için bazı noktalama işaretlerinden yararlanılmıştır. Usûlün en alt birimlerini belirtmek amacı ile perdeleri gösteren imler gruplar halinde yazılır [Şekil 8].

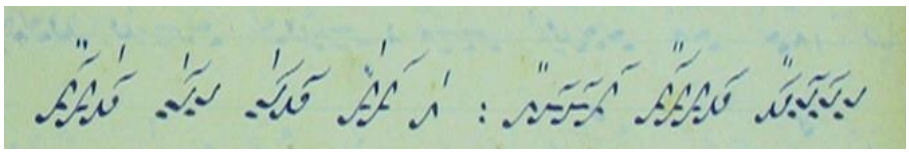

Şekil 8

Seslerin süresel değerlerini ifade etmek için, perdeleri gösteren imlerin üzerine nokta, tek ve/ya çift, virgüle benzeyen ya da düz dikey çizgiler, yine tek ve/ya çift olmak üzere içi boş küçük daireler konulur [Şekil 9 ve Şekil 10].

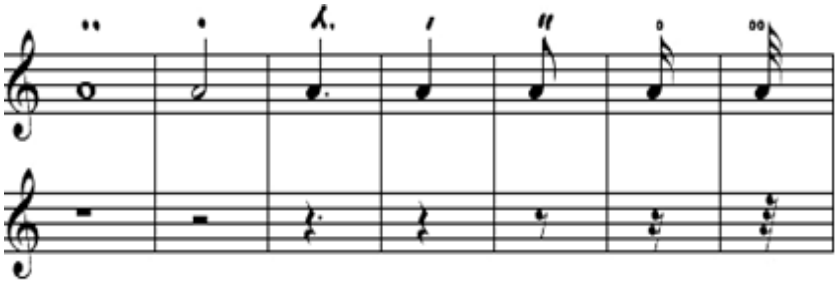

Şekil 9

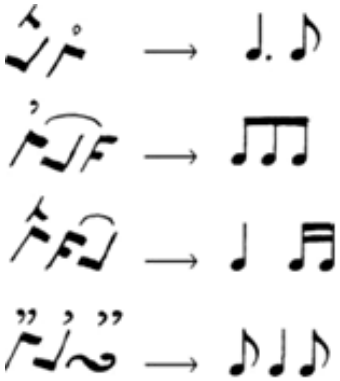

Şekil 10

Aynı usûl birimi içerisinde yer alan bir grup notada, birbirini takip eden notaların değerlikleri değişmiyorsa, süreyi gösteren işaret bu grubun en başında yer alan notanın üzerine konulur. Bir sonraki süre işaretine kadar, o gruptaki notalar aynı değerlikte kabul edilir.

Süre ve susları ifade etmekte kullanılan işaretlerin yanı sıra bunlara ek olarak, uluslararası porteli notalama sisteminde kullanılmakta olan "senyo", "coda", "bağ", "dolap", "bitiş çizgisi" ve "tekrar" gibi işaretlere karşılık gelen, aynı görevi üstlenen yardımcı işaretler kullanılmıştır [Şekil 11]. Günümüze daha yakın dönemlerde senyo, D.C. vb. yardımcı imlerin bugün bilinen şekilleriyle kullanıldığı görülmektedir.

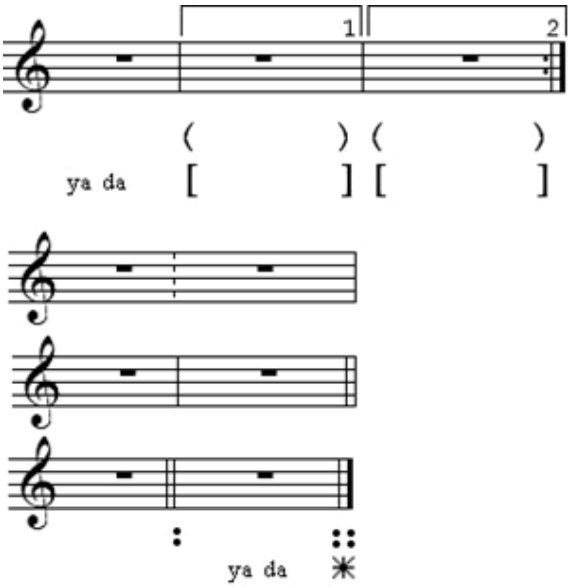

Şekil 11

Ayrıca, Hamparsum nota yazısında bağ çizgisi kullanılmakta olup “triole”ler de üç perde iminin, üçünü de kapsayacak şekilde üst ya da alt tarafına çizilen bir bağ (çizgisi) ile gösterilir [Şekil 12].

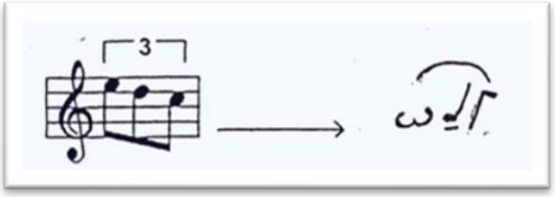

Şekil 12

Ayrıca bir de "*Gizli Hamparsum Notası*" olarak bilinen bir çeşidinden bahsedilir ki, sadece yazan kişinin okumasına yardımcı olabilecek kadar ek işaret içerir veya işaretler normalde kullanıldıkları şekilleriyle kullanılmamışlardır (hattâ kimi zaman hiç bir işaret içermez), o nedenle de deşifre edilmeleri oldukça güçtür, bazılarında ise, imkânsızdır. Bunların bazılarında süreleri ve ara sesleri gösteren işaretlere rastlanmaz, usûllerin anlaşılmasını sağlayan gruplaşmalara da yer verilmemiştir. *Gizli Hamparsum Notası* daha çok besteledikleri ya da öğrendikleri eserleri kendi tekellerinde tutmak isteyen besteci ve müzisyenler, bazı kapalı gruplar tarafından kullanılmıştır. Mevcut işaretlerin farklı şekillerde kullanılmış olmasından, usûl kalıplarını belirginleştirecek şekilde yazılmadıklarından bu çeşidine *"Şifreli" Hamparsum Notası* da denilmektedir. Gizli-Şifreli çeşidi ile karıştırılan; ara seslerin az-çok gösterildiği, süre imleri olmasa da usûl yapısını belirtmek üzere gruplaşmalara yer verilen bir çeşidi daha vardır. Bu tip, yukarıda bahsedilen gizli şeklinden daha farklı ve bir dereceye kadar daha çözülebilir olup "işaretsiz/dilsiz" olarak adlandırılması daha doğru olur. Zirâ, sonuç her zaman net ve açık olmasa da; usûl kalıplarından yola çıkılarak ve makamın seyir yapısına uygun olarak deşifre edilebilme olanakları vardır. Bunlar büyük bir ihtimâlle, yazılan eserin diğer kişilerden gizlenmesi, deşifre etmek isteyenleri şaşırtmak amacı ile değil, yazan kişinin bazı işaretleri (belki de aceleden veya detaylandırmaya gerek görmediğinden) unutmuş olması nedeniyle eksik olarak kâğıda dökülmüş olabilirler.

Segâh perdesi, Hamparsum'un nota(lama) sisteminde; ana diziyi oluşturan 7 temel imden biri olarak yer almaktadır. Bûselik (Si) perdesi ise; Segâh perdesine karşılık gelen imin üzerine tizleştirici bir çizgi çizilerek gösterilmiştir. Buradan çıkışla, Hamparsum'un, Yegâh ya da Rast makamı dizilerinden birini ana dizi olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır ki (bu konuda farklı görüşler vardır), hangisi ana dizi olarak kabul edilirse edilsin, günümüz çeviri sırasında fark olmayacaktır [Şekil 13].

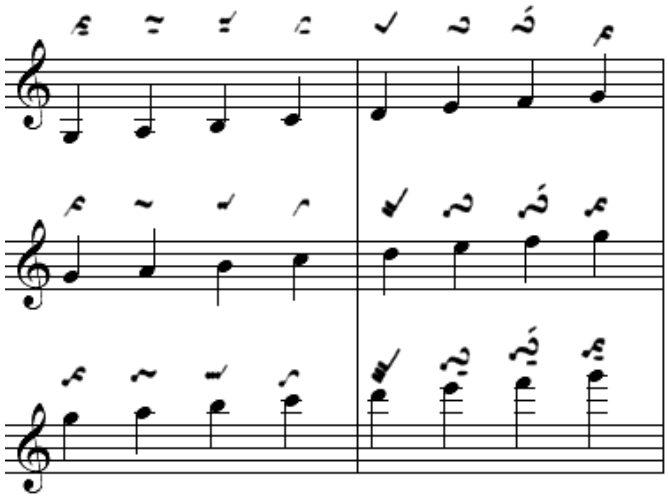

Şekil 13

Hamparsum nota yazısında usûl kalıpları son derece belirgindir. Perdeleri gösteren imler usûle uygun olarak gruplar halinde yazılırlar.

Bazı usûllerde ayrı iki vuruş yerine, vuruşları birbirine bağlayan bir bağ işareti konulur. Bu işaret, iki birimin tek bir birim olarak kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir. Usûllerin bazı vuruşları üzerinde yer alan (/) işareti, birim değerin bir kat, (λ) işareti ise; birim değerin bir buçuk kat arttığını ifade eder.

Ölçü çizgisi görevi üstlenen iki nokta üst üste, üç nokta üçgen şeklinde, dört nokta kare veya karo şeklinde kullanılmıştır. Klasik Hamparsum nota yazısında, iki noktalı (**:**) ölçü çizgisi daha yaygın olup büyük usullerin ihtiva ettiği küçük usullerin bitişleri iki nokta üst üste işareti ile, büyük usûlün kapanışı ise dört nokta (**::**) ile genelde gösterilir.

Sonuçlar

1. Hamparsum'dan önce Klasik Türk Makam Müziğinde (Ali Ufkî'nin porteli notası ve Bizans notası hariç), daha çok (başta Ebced olmak üzere) Arap alfabesinde yer alan harflerden oluşan nota yazıları, daha çok makam müziği kuramı ile ilgili eserlerde kullanılmıştır. Hamparsum'un nota sisteminde, perdeleri gösteren imlerle perdelerin isimleri arasında bir ilişki kurulmamış olup her bir perdeye karşılık gelen tek bir im vardır. Harflerden oluşan bazı nota yazısı örneklerindeki gibi tek kullanımlarının yanı sıra imlerin (perde adlarını simgelemek/hatırlatmak için) bitişik olarak ikişer, üçer kullanılmaları söz konusu değildir yani işaret-ses ilişkisine dayalı bu bakımdan uygulamada ve icrada kolay bir sistemdir. Klasik Türk Makam Müziği ses sisteminde yer alan perdelerin sayıları (ve her birinin adları) göz önüne alındığında, bu özellik büyük bir rahatlık sağlar.

2. Ana diziyi oluşturan 7 temel ses için, 7 im vardır ve diğer perdeleri gösteren imler bunların altına, üstüne ya da gövdelerine eklenen çizgilerle ifade edilirler. Genel anlamda, bir oktavda değişmeli seslerle birlikte 14 perde (bazen 15) yer almaktadır. Bu şekilde 28 perdeden oluşan iki oktavlık temel ses alanı daha sonraları, mevcut imlere ihtiyaca göre yenilerinin eklenmesiyle genişlemiştir.

3. Önceki nota yazılarında, Arap rakamları ile belirtilen süreler, Hamparsum nota yazısında perde imlerinin üzerine konulan noktalar, çizgiler, içi boş küçük daireler vb. gösterilir. Suskuları gösterebilmek için ise, bu işaretler tek başlarına kullanılırlar.

Seslerin süresel değerlerini ifade etmek için, perdeleri gösteren imlerin üzerine nokta (·), tek ve çift, virgüle benzeyen ya da düz dikey çizgiler ('), (") ve yine tek ve çift olmak üzere içi boş küçük daireler (°), (°°) konulur.

4. Ezgiler, soldan sağa doğru yazılır ve güfteler perdeleri gösteren imlerin altında yer alır.

5. Süreleri, suskuları, usûl kalıplarını gösteren işaretlerin yanısıra, uluslararası porteli Avrupa nota yazısında kullanılan senyo, coda, bağ, dolap, ölçü çizgisi, bitiş çizgisi ve tekrar işaretleri de mevcuttur. Bunlar Klasik Hamparsum Nota yazısına daha sonra ihtiyaç genelinde eklenmiştir.

6. Günümüzde kullanılan uluslararası porteli Avrupa nota yazısındaki gibi özel bemol, diyez ve bekar işaretleri yoktur. Değişmeli sesler, notanın üzerine konulan tizleştirici bir işaretle gösterilir. Bir çeşit diyez olarak yorumlanabilecek bu işaret, kaç komalık tizleşme olacağı hakkında bilgi vermez. Bemol içeren sesler, bir önceki sesin tizleştirilmişi olarak düşünülür. Değişmeli seslerde tizleşme ve/ya pesleşmenin kaç koma olacağı, eserin makamsal özelliklerine göre tespit edilir. Ayrıca; her nota iminin üzerine konulan tizleştirme işareti sadece o notaya özgü olup bir ölçü içerisindeki etkisi yine sadece üzerine konulduğu sesle sınırlıdır; günümüzde diyez ve bemolün kullanıldığı gibi bütün bir ölçü boyunca etkisini sürdürmez. Dolayısıyla bir bekar işaretine de gerek yoktur.

7. Usûl kalıpları son derece belirgindir olup bu, dikkate değer en önemli özelliklerinden biridir. Usûl vuruşlarını göstermek için ayrıca bazı işaretler bulunur. Notalar usûl kalıbına uygun olarak gruplar/öbekler halinde yazılırlar. Bu da usûllerin okunmasında ve öğrenilmesinde büyük kolaylık sağlar. Aynı usûl birimi içerisinde yer alan bir grup notada, birbirini takip eden notaların değerlikleri değişmiyorsa, süreyi gösteren işaret bu grubun en başında yer alan notanın üzerine konulur. Bir sonraki süre işaretine kadar gruptaki notalar aynı değerlikte kabul edilir.

8. Segâh perdesi, Hamparsum Nota Yazısında, doğal dizi içerisinde yer alan ana seslerden biridir. Bûselik perdesi, Segâh perdesini gösteren imin üzerine tizleştirme işareti çizilerek gösterilmektedir.

9. Bazı özellikle yerli, eski ve hatta yeni kaynaklarda Hamparsum nota yazsısının Ermeni Alfabesine dayalı alfabetik bir harf nota yazısı olduğu yazılmakta ise de Hamparsum nota yazısı, kökeni Avrupa neuma nota yazısına dayanan, bir nota yazısıdır. Perdeleri gösteren imler, St. Gallen Neuma nota yazısındaki imlere oldukça benzemektedir. Sistemde kullanılan süre vb. işaretler de stenografik imlerdir.

10. Hamparsum Limonciyan bir müzik kuramcısı değildir ve bilindiği kadarı ile kendisinin müzik kuramı üzerine yazdığı bir eser bulunmamaktadır. Ancak Ermeni Khaz Nota Yazısını, Klasik Türk Makam Müziğine uyarlayarak, büyük bir katkıda bulunmuştur. Günümüzde halen bu nota(lama) sistemini kullanan hem Ermeni camiasından hem Klasik Türk Müziği camiasından insanlar mevcuttur.

11. Hamparsum nota yazısı hem sözlü hem de saz eserlerinin notaya alınması için uygun bir nota yazısıdır.

12. Hamparsum nota yazısı ile yazılan eserlerin makam ve usulleri, bestecilerinin adı ile beraber eserin başlığında yer alır. Donanım kavramı bu iki nota yazısında da yer almaz.

13. Hamparsum nota yazısı ile yazılmış ve günümüze ulaşmış (kimi bu yüzyılın ilk yarısında yazılmış) pek çok nota defteri vardır. Bunların güfteleri; Ermeni harfleri ile Ermenice, Arap harfleri ile Türkçe ve Ermeni harfleri ile Türkçedir. Bugünkü Türk müziği repertuvarının oluşmasında, bu defterlerin önemi büyüktür. Bir kısmı günümüz notasına çevrilse bile büyük bir kısmı incelenmek üzere araştırmacıları beklemektedir. Ne yazık ki, bunların kütüphane ve müzelerde olanları dışındakiler, müzayedelerde yüksek fiyatlara satılmakta, bunu bilen bazı hilekârlar tarafından sahteleri yazılıp satılmaya çalışılmaktadır (Araştırmalarım sırasında bunlara bizzat rastladığımı burada belirtmek isterim). Ayrıca, bir takım bilgi hırsızları tarafından kütüphane ve bazı okullardaki özel koleksiyonlarda yer alan defterler ya çalınmakta ya da içlerinden sayfa kopartılarak tahrip edilmektedir. Özellikle söz konusu kişiler kapak, iç kapak ve son sayfalar gibi, defterlerle ilgili bilgilerin bulunduğu sayfaları hedef olarak seçmektedirler.

NOT: *Çalışmada yer alan Şekil 5, 6, 7, 9, 10, 11 ve 12, yazar tarafından çizilmiştir.*

Kaynaklar

A. Basılı Kaynaklar:

At'ayan, Robert Arshaki. (1999) The Armenian Neumatik Notation, (translation and introduction by V.N. Nersessian), Taylor & Francis.

Başer, Fatma Adile (2013) Türk Musikisinde Abdülbaki Nasır Dede [Birinci Kitap: Abdülbaki Nasır Dede'nin Hayatı ve "Tedkîk ü Tahkîk". Metin sadeleştirme-sözlük Tıpkı Basım], Konservatuar Müdürlüğü Yayınları -1. Fatih Üniversitesi Yayınlarİ 52. İstanbul.

Devellioğlu, Ferit (1990) Osmanlıca-Türkçe Lûgat. Aydın Kitabevi. Ankara.

Ezgi, Suphi. (1993) Nazarî ve Amelî Türk Mûsıkîsi, İstanbul Belediye Konservatuvarı Neşriyatı, Cilt.4, s.530.

İslam Ansiklopedisi (1988) Cilt 1.Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

İslam Ansiklopedisi (1998) Cilt 10. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (s.68-70), İstanbul

Karamahmutoğlu, Gülay (2002) "Türk Müziğinde Kullanılan Notalama Sistemleri" Türkler, Cilt.8, Yeni Türkiye, s.905-918.

Karamahmutoğlu, Gülay (2009) "Hamparsum Limonciyan ve Nota(lama) Sistemi / Hamparsum Limonciyan and His Musical Notation" Müzik ve Bilim Dergisi-6.yıl seçme makaleler/Journal Of Music and Science (JMS)-Selected articles 6th year", (ISBN: 978-99440263-6-9) İstanbul: Bahariye Sanat Galerisi Yayınları Bahariye Art Gallery Publications.

Karamahmutoğlu, Gülay (2014) "*III. Selim Döneminde Geliştirilen İki Farklı Müzik Nota(lama) Sistemi: Abdülbaki Nasır Dede'nin 'Ebced' ve Hamparsum Limonciyan'ın 'Khaz' Nota(lama) Sistemleri Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme*". Yeni Türkiye Türk Musikisi Özel Sayısı. (s.774-783) Mart-Nisan. Yıl:10, Sayı: 57. Ankara.

Kazandjian S. (1996) "Ermeni Müziği'nin Kökenleri" [Les Origines de laMusique Arménienn, Editions Astrid, 1984], Türkçesi: A.Akkaya-B.Kurt, Folklora Doğru, (s:62,s.302,303).Boğaziçi Üniversitesi Folklor Kulübü. İstanbul.

Nersessian, Vrej (1978) Essays on Armenian music. Kahn & Averill for the Institute of Armenian Music.

Özalp, Nazmi (1986) Türk Musikisi Tarihi-Derleme. TRT Yayınları. Cilt 2.

Polatyan, Sirvat; (1998) Ermeni Müziği, çeviren: Tolga TANYEL, Avesta/Müzik: 28/2.

Popescu-Judetz, Eugene (1996) Türk Musikisi Kültürünün Anlamları. (Çev. Bülent Aksoy) Pan Yayıncılık, İstanbul.

Tahmizian N. (1977) Theory of Music in Ancient Armenia, Yerevan.

Tavityan, Kevork (2001) "Cumhuriyet Öncesi ve Sonrasında Türk Vokal Müziğinde Ermeni Besteciler", Toplumbilim, Sayı. 12.

Tura, Yalçın (1997) Abdülbaki Nasır Dede: Tedkîk ü Tahkîk. Küğbilim Dizisi 1. Tura Yayınları, İstanbul.

Tura, Yalçın (2006) Tedkîk u Tahkîk [İnceleme ve Gerçeği Araştırma]: Abdülbâkî Nâsır Dede. Açıklama ve notlarla günümüz Türkçesine çeviren: Yalçın Tura. 1. Baskı İstanbul.

B. İnternet Kaynakları:

Atalay, Adnan. http://www.adnanatalay.com/nota%20yazisi.htm (07.01.2014).

C. **Görüşme:**

Damatyan, K.; Görüşme: 24.05.2005, Surp Takavor Kilisesi, sa: 14.00 17.30.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

III. Selim Döneminde Geliştirilmiş İki Farklı Nota Yazısı: Abdülbâki Nâsır Dede'nin "Ebced" ve Hamparsum Limonciyan'ın "Khaz" Nota Yazısı

(Gülay Karamahmutoğlu)

III. Selim Döneminde Geliştirilmiş İki Farklı Nota Yazısı: Abdülbâki Nâsır Dede'nin "Ebced" ve Hamparsum Limonciyan'ın "Khaz" Nota Yazısı

Gülay Karamahmutoğlu[1]

[1]*İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı,*
E-mail: gulay.karamahmutoglu@hotmail.com

Özet: *III. Selim Dönemi, Klasik Türk Makam Müziği tarihinde, Saray ve çevresindeki beste ve kuram çalışmalarının desteklendiği önemli bir yere sahiptir. Kendisi de müzisyen ve bestekâr olan III. Selim, mevcut eserlerin yazılı olarak kaydedilmesi gerektiğini düşünerek uygun bir nota yazısı geliştirilmesini istemiş ve bu istek sonucu iki nota yazısı geliştirilmiştir: Abdülbâki Nâsır Dede'nin edvârında kullandığı Ebced nota yazısı ile çeşitli çalgı formundaki eserlerin yer aldığı, Hamparsum Limonciyan tarafından III. Selim'e sunulan, altı adet nota defterinde kullanılan ve daha sonra Hamparsum 'un adı ile anılacak olan Ermeni Khaz nota yazısı. Bildirinin konusu, bu iki farklı nota yazısının karşılaştırmalı olarak ele alınıp incelenmesidir.*

Anahtar Kelimeler: *Nota Yazısı, Nota(lama) Sistemi, Abdülbaki Nasır Dede, Hamparsum Limonciyan, Ebced Notası, Hamparsum Notası, Khaz Notası.*

Giriş

Kendisi de bir müzisyen ve besteci olan III. Selim'in saltanatı boyunca saray, adeta bir müzik okulu ve sanat yuvası haline gelmiştir. Klasik Türk Makam Müziği alanındaki bestelerin genelde "meşk" adı verilen ve eserlerin bir hoca eşliğinde, defalarca tekrarlanan icra yolu ile hafızalara alınıp öğrenilmesini sağlayan geleneksel öğrenim metodu ile geleceğe intikâl ettirilmesi sırasında kıymetli bestelerin uğradığı erozyonu görerek çevresindeki değerli müzisyen ve bestecileri, bir nota yazısı geliştirmeleri yönünde desteklemiştir. Böylece yaşadığı dönemde ve o döneme dek gelmiş Klasik Türk Makam Müziği eserlerinin yazılarak kayıt altına alınıp korunmasını ve geleceğe en doğru şekilde intikâl ettirilecek geniş bir repertuvar oluşturulmasını hedeflemiş; bunu da büyük ölçüde başarmıştır. Elimizdeki kaynaklardan anlaşıldığı üzere III. Selim'in bu arzusunu Abdülbaki Nasır Dede ve Hamparsum Limonciyan yerine getirmiş ve her ikisi de birbirinden oldukça farklı iki nota yazısı geliştirmiştir.

Bu iki nota yazısından Hamparsum Limonciyan'ın sonradan kendi adı ile anılan ve temeli Ermeni Khaz Notasına dayalı nota(lama) sistemi, geniş bir müzik çevresi tarafından kabul görerek yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bugün elimizdeki Klasik Türk Makam Müziği ve hatta bazı Türk Halk Müziği eserlerinin büyük bir kısmı Hamparsum notası ile yazılmış (el yazması) nota defterler sayesinde bizlere ulaşmıştır.

III. Selim döneminde geliştirilen bu iki nota yazısı karşılaştırmalı olarak incelenirken hem Abdülbaki Nasır Dede hem de Hamparsum Limonciyan'ı onları etkileyen, içinde yetiştikleri aile ve yaşadıkları çevrenin oluşturduğu sosyolojik yapı da dikkate alınmalı, müzik alanındaki çalışmaları ve geliştirdikleri nota(lama) sistemlerinin oluşumunda yer alan temel öğeler, onların düşün dünyaları ve tarihsel kökenleri ile ele alındığında daha sağlıklı bir bakış açısı elde edilecektir.

Abdülbaki Nasır Dede (1765-1821)

Mevlevî Şeyhi, şair, neyzen (neyzen başı), besteci, Klasik Türk Makam Müziği kuramcısı olan Abdülbaki Nasır Dede, İstanbul Yenikapı'da üç erkek biri (ortanca çocuk) olarak dünyaya gözlerini açmıştır. Babası, Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ebubekir Dede, annesi Galata Mevlevîhânesi şeyhlerinden Kutbu'n Nâyî Osman Dede'nin kızı Saîde Hanım'dır. Dedesi Nâyî Osman Dede de Klasik Türk Makam Müziği kuramı üzerine çalışma yapmış, harf nota yazısı geliştirmiş bir bestecidir. Ağabeyi Yenikapı Mevlevihanesi'ne, babalarının vefatı sonrası şeyh olan Ali Nutkî Dede Efendi (1762-1804), küçük kardeşi ise yine aynı dergâhta bir süre şeyhlik yapmış Abdürrahim Künhî Dede Efendi'dir (1769-1831).

İlk öğrenimini babasından yaptı; onun 1775'te vefatından sonra Arapça, Farsça ve dinî ilimleri Milasmüftüsüzâde Halil Efendi'den tahsil etti. Bir yıl sonra dergâhta semâ meşkedip âyine girmeye başladı. Mûsiki bilgisini de dergâhtaki mûsikişinaslardan edinerek kendisini yetiştirdi. Ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin şeyhliği sırasında mevlevîhânenin neyzenbaşılığı görevinde bulundu. Onun 1801'de ölümü üzerine Hacı Mehmed Çelebi tarafından şeyhlik destârı ile adı geçen mevlevîhâneye tayin edildi. Bu arada, 1814'te Kazasker Mekkîzâde Mustafa Âsım Efendi tarafından dergâhın vakıf işlerine bakmakla da görevlendirildi. Ölümüne kadar bu vazifelerini sürdürdü. 23 Şubat 1821, cuma günü vefat etti ve Yenikapı Mevlevîhânesi hazîresine defnedildi. Yerine oğlu Receb Hüseyin Hüsnü Dede şeyh olarak tayin edildi (İslam Ansiklopedisi: 1988, s. 199).

Abdülbaki Nasır Dede hem III: Selim hem de II. Mahmud dönemlerinde yaşamış, onlardan saygı ve sevgi görmüştür.

Eserleri

A. *Müzik Dışı Eserleri*

1. Terceme-i Menâkıbü'l-ârifîn (Terceme-i Eflâkî): Ahmed Eflâki Dede'ye ait "Menâkibü'l Ârifin" adlı eserin Farsçadan Türkçeye çevirisidir. Eser III. Selim'e ithaf edilmiştir. Müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Nâfiz Paşa, nr. 1126), diğer nüshası da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Emanet Hazinesi, nr. 1205).

2. Şerh-i Ta'rîb-i Şâhidî: Yenikapı Mevlevihanesi şeyhlerinden Safiyullah Musa Dede'nin "Ta'rib-i Şâhidî" adlı Arapça tercüme eserinin Türkçe açıklamalarından oluşur. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1483).

3. Divan-ı Eş'ar: "Nâsır" mahlâsını kullandığı ve kendi şiirlerini topladığı, yaklaşık üç bin beyitin bulunduğu şiir defteridir. Bu eserin müellif hattı ile olan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 941).

4. Defternâme-i Dervişân: Ali Nutkî Dede'nin şeyhliği sırasında, dergâhtaki çeşitli etkinliklerin kaydedilip birtakım notların düşüldüğü defter olup vefatı sonrası Abdülbaki Nasır Dede

tarafından tutulmaya devam edilmiştir. Müelliflerin hattı ile olan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1194).

B. ***Müzik Kuramı Eserleri***

1. Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyli: 1794 yılında III. Selim'in arzusu ile yazımı yamamlanmış olan eserde, 14 makam, 125 terkip ve 21 usûl hakkında bilgiler verilmekte ve bu bilgiler, değişik devirlere ait incelenen nazarî kitaplar ve şifahî yolla elde edilen yeni bilgiler ışığında değerlendirilmektedir (Başer: 2013. s.51).

Abdülbaki Nasır Dede'nin bu eserinde yer verdiği "karşılaştırmalı yöntemi", daha önce hiçbir nazarî eserde temel ilke olarak kullanılmamıştır. Eser, III. Selim'e takdim edilmiş olup padişahın yeni terkip edilen bazı bileşimleri de eklemesini istemesi üzerine esere bir de "Zeyl" kısmı eklenmiştir (Başer: 2013, s.52).

Bu eserinde terkip etmiş olduğu Dilâviz, Dil-dâr, Gül-ruh, Hisar-Kürdî, Ruh-fezâ adlarını verdiği beş makam ve yine kendisi tarafından terkip edilen Şirin adlı usûlün tarifleri yer almaktadır (Tura: 2006. S.12-13). Eserin müellif hattı ile olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1242/1).

2. Tahrîr u Tahrîriyyetü'l-Musiki (Tahrîriyye): Tedkîk üs Tahkîk adlı eserini III. Selim'e sunduktan sonra yine padişahın müziğin bir nota(lama) sistemi ile yazılı kayıt altına alınması isteği üzerine bu konuda çalışmalara başlamıştır. Eserde, Abdülbaki Nasır Dede'nin geliştirdiği Ebced nota(lama) sisteminin tarifinin yanı sıra bunun gerekliliği, önemi ve bu nota yazısı ile kaleme aldığı eserler yer almaktadır. Müellif hattı ile olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Nâfiz Paşa, nr. 1242/2).

C. ***Besteleri***

Günümüze ulaşan tek beste, Acem Bûselik Âyinidir. Isfahan makamında bestelediği bilinen Mevlevî Âyini ise elimizde bulunmamaktadır.

Hamparsum Limonciyan (1768-1839)

Besteci, kilisede baş muganni, müzik hocası, kemanî ve tamburi Hamparsum Limonciyan 1768'de, Beyoğlu Çukur Sokakta, yoksul bir Katolik Ermeni çifti olan Godarine ve Serkis Limonciyan'ın çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesinin sadece ilkokulu okutabilmeye gücü yetmiştir. İlk öğrenimi sonrası, yaşamı boyunca kendisini geçindirebileceği bir meslek sahibi olması için terzi yanına çırak olarak verilir. Hamparsum terzi yanında çıraklığa devam ederken aynı zamanda maddî olanakları olmayan müziğe çok yetenekli ve çok meraklı bir çocuğun bu konuda en rahat müzik bilgisi öğrenip geliştirebileceği yer olan kiliseye devam eder.

O dönemin varlıklı ve hayırsever köklü ailelerinden, darphane müdürü Hovannes (Hovhannes) Çelebi Düzyan tarafından müzik eğitimini sürdürebilmesi ve bilgisini geliştirebilmesi için evlerindeki müzikli toplantılara davet edilmiştir. Böylece çocukluğundan itibaren kilise vasıtası ile biraz ilerletmiş olduğu müzik eğitimine, Düzyanlar'ın Kuruçeşme'deki konaklarında devam etmeye başlar. Gençlik yıllarında hem kilise korosuna hem de Düzyanlar'ın konağındaki müzik toplantılarına katılarak eğitimini sürdüren Hamparsum, bir süre sonra kilisede yeteneği ve sesinin güzelliği nedeniyle baş muganniliğe yükselir.

Daha sonraları tanıştığı Kayserili Kirkor Karasakalyan (Grigor Gapasakalian: 1736-1808) ve Zenne Bogos (1746-1826)ile Ermeni müziği üzerine çalışır.

Hamparsum Limonciyan, Ermeni müziği ve kilise müziğinin yanısıra Klasik Türk Makam Müziğini de sevmekte ve büyük ilgi duymaktadır. Bu müziği, incelikleriyle birlikte en iyi öğrenebileceği yer olan Mevlevihanelerden, Beşiktaş Mevlevihanesi'ne devam ederek, Klasik Türk Makam Müziğini öğrenir ve bu konuda da çabuk bir ilerleme kaydeder. İyi bir hânende de olan Hamparsum Limonciyan'ın keman ve tanbur çaldığı bilinmektedir.

Büyük bir olasılıkla Mevlevihanedeki bağlantıları yolu ile saraya tanıtılıp III. Selim'in mevcut ve yeni bestelerin kaleme alınarak bir repertuvar oluşturulması, uygulamada kolay, icraya yönelik bir nota yazısı talebi üzerine, kiliselerde kullanılan Ermeni Khaz Nota(lama) Sistemini, Klasik Türk Makam Müziğine uyarlayarak, daha sonra kendi adı ile anılacak bir nota yazısı geliştirdi. Bu nota yazım sistemi ile kaleme aldığı, içinde sadece saz eserlerinin bulunduğu 6 adet defteri bazı kaynaklara göre bizzat bazı kaynaklara göre ise sadrazam aracılığı ile III. Selim'e sundu.

Hamparsum'un geliştirdiği bu nota yazısı, uygulamada ve öğrenmede kolaylığı, icraya yönelik kullanıma olanak sunması nedeniyle çağdaşı Abdülbaki Nasır Dede'nin kullandığı Ebced Nota(lama) Sistemine göre geniş bir müzik çevresi tarafından rağbet görerek yaygın bir şekilde kullanılmış ve günümüze pekçok eserin intikalini sağlamada çok önemli bir rol oynamıştır.

Kimi zaman çeşitli okullarda kimi zaman evinde müzik hocalığı ve kimi zaman da katiplik yaparak yaşamını kazanan, baş muganniliği, hanendeliği yanında, keman ve tanbur çalan, birçok değerli bestesi bulunan Hamparsum Limonciyan, 1839 yılında, Hasköy'deki evinde vefat etmiştir.

Eserleri

A. *Besteleri*

1. Kilise İlahileri: Klasik Türk Makam Müziğinde yer alan makam ve usulleri kullanarak bestelediği, günümüze ulaştığı tespit edilen sözleri Ermenice 31 kilise ilahisi bulunmaktadır. Bu ilahilerde Meryem Ana için bestelemiş olduğu ilahi, hala kiliselerde Meryem Ana'yı anma günlerinde çalınıp söylenmektedir (Sözlü kaynak: Krikor Damatyan).

2. Klasik Türk Makam Müziği Eserleri: 9 peşrev, 5 saz semâisi, Beyâti Araban ve Bestenigâr Fasılları, Beyâti Beste ve 2 semâi ile 3 şarkı (elde) bulunmaktadır.

B. *Defterler:* Hamparsum Notası ile kaydedilmiş 6 defter: Ermeni Khaz nota yazısından Klasik Türk Makam Müziğine uyarladığı nota(lama) sistemi ile kaleme aldığı ve yalnızca saz eserlerinin yer aldığı, III. Selim'e takdim edilen 6 nota defteri.

Bu defterlerde, hiç sözlü eserin olmadığı, tamamının saz semaisi ve peşrevlerden oluştuğu bilgisi Suphi Ezgi tarafından aktarılmıştır.

İki Farklı Nota Yazısı Üzerine İnceleme

Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced Notası

Klasik Ebced Notası ve/veya en eski kayıtlı örneğine Kindi'de (IX. yüzyıl) rastlandığı için Kindi Notası olarak bilinen Ebced nota(lama) sistemini, bir iki kendine özgü, küçük sayılabilecek değişiklikle kullanmıştır.

Ebced, en genel tarifle; Arap Alfabesinde yer alan harflere verilmiş özel sayısal değerlere göre harflerin bilinen Arap Alfabesindeki sıralanışlarından farklı bir şekilde dizilmesi ile oluşturulmuş sayısal alfabe sistemidir. Burada harfler, Arap alfabesindeki sırası ile değil, sayısal değerlerine göre sıralanmaktadır (Şekil 1).

Aslında Ebced sistemi, yer alan harflere sayısal değerlerin verilmesi kavramının kökeni Kabala'ya ve hatta daha da eskilere dayanan ezoterik, kadim bir alfabe sistemidir. İçrek anlamları bizlere açıklanmadığı için anlamsız gelen, belirli harflerin dörtlü, beşli sıralanması ile elde edilen kelime öbeklerinden oluşur. Bu kelimelerin en başındaki ebced diye okunur ve alfabeye adını verir.

Sıra değeri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Arapça harfler	ا	ب	ج	د	ه	و	ز	ح	ط	ي	ك	ل	م	ن
Türkçe okunuşu	elif	be	cim	dal	he	vav	ze	ha	tı	ye	kef	lam	mim	nun
Sayısal değer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40	50
Sıra değeri	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Arapça harfler	س	ع	ف	ص	ق	ر	ش	ت	ث	خ	ذ	ض	ظ	غ
Türkçe okunuşu	sin	ayn	fe	sad	kaf	re	şin	te	se	hı	zel	dad	zı	ğayn
Sayısal değer	60	70	80	90	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000

Şekil 1. Ebced Alfabesinde yer alan harfler ve sayısal değerleri

Alfabenin adı, harflerin sayısal değerlerine göre özel sırası ile oluşan ve alfabenin öğrenilmesini kolaylaştırdığı düşünülen "Eb(u)ced (أبـ جد), Hevvez (هوز), Huttî (حطي), Kelemen (ك لمن), Sa'fes (سعـ فص), Karaşet (ق ر شت), Sehaz (ث خذ), Dazağ (ضظغ) en başında yer alan Elif, Be, Cim, Dal harflerinin okunuşu ile oluşan "EBCed" kelimesinden gelmektedir (Şekil 2).

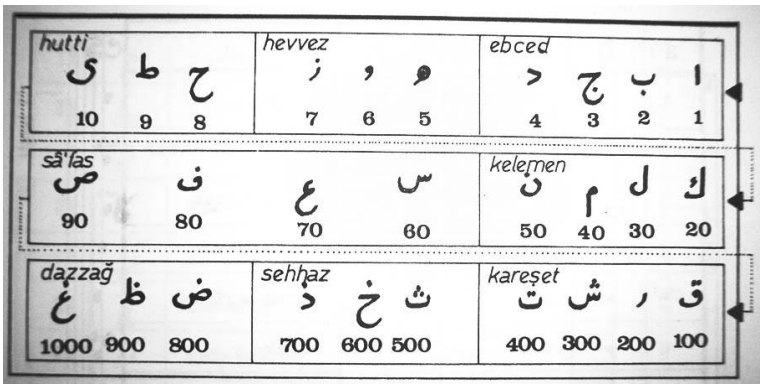

Şekil 2. Ebced Alfabesi

Bir Ebced Nota Yazısı olan Abdülbaki Nasır Dede'nin nota(lama) sisteminde, perdeleri gösteren harflerin (Ebced Alfabesine göre) sırası, ilk beşli içinde bozulmaktadır. İlk sekizlinin üçüncü sırasında yer alan Pest Hisar perdesi için 3 rakamını ifade eden Cim harfi yerine, sayısal değeri 4 olan Dal harfi gelmekte, Aşiran perdesini göstermek için de Ebced sisteminde sayısal değeri 4 olan Dal harfi yerine, Ayın harfi kullanılmıştır. İlk beşlide yer alan harf notalar sıralandığında, Klasik Ebced Sisteminde olan Elif, Be, Cim, Dal değil Elif, Be, Dal, Ayn harf şekilleri gelmektedir. Daha sonra gelen beşli harf diziliminde He, Vav, Ze (Hevvez) ve Ha, Tı, Ye (Huti) devam etmektedir.

Klasik (Kindi) Ebced Nota Yazısında beşliler halinde perdeler sıralanır (Şekil 3).

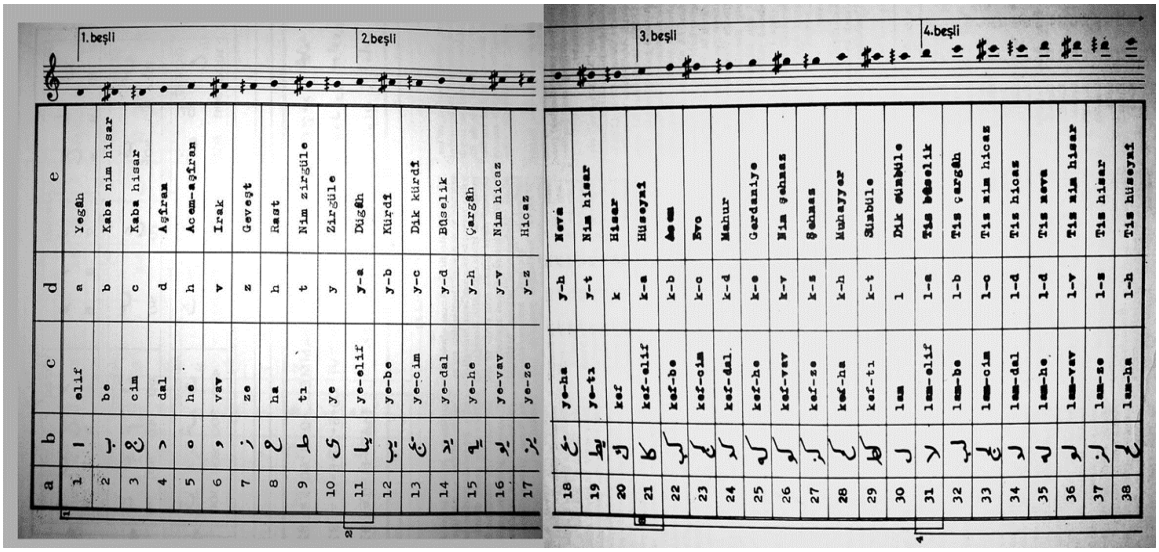

Şekil 3. Klasik Ebced (Kindî) Nota Yazısı

Ebced Alfabesinde yer alan sırası ile E, B, C, D (Ebced), H, V, Z (Hevvez), H, T, Y (Hutti) şeklindeki sıra ile harf işaretlerle perdeler gösterilir; sonraki Hutti'den sonra gelen perde için tekrar Ebced'e dönülür ama aynı üç kelimeyi oluşturan harfler sıralanırken, başlarına önce Y eklenir (Ye Elif, Ye-Be, Ye-Cim, Ye-Dal şeklinde), sonrasında tekrar Hutti'den sonra Elif'e dönülür ve her harfin baına bu sefer Kef eklenir (Kef-Elif, Kef-Be, Kef-Cim, Kef-Dal şeklinde), sonrasında da tekrar Elif'e dönüldüğünde bu sefer harf işaretlerin başına Lam getirilir (Lam-Elif, Lam-Be, Lam-Cim, Lam-Dal şeklinde). Klasik Ebced Nota Yazısında, perdeler bu şekilde gösterilir. Abdülbaki Nasır Dede, Klasik (Kindi) Ebced Nota Yazısını kullanmayı tercih etse de ilk sekizlide bulunan ilk beşliyi gösteren sırayı değiştirmiştir. Bu, detay önemlidir (Şekil 4).

Şekil 4. Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced Nota Yazısında, ilk beşli için yaptığı değişik dizim

Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced nota yazısında, Yegâh perdesinden Tiz Hüseyniye kadar toplam 37 perde mevcuttur. Zengüle perdesine kadar olan sesler için tek harfler kullanılmış, Ye (Y) ile gösterilen Zengüle'den sonra Hisar perdesine dek her perde iminin başına Ye (ى) harfi getirilmiş; Kef (ك) ile gösterilen Hisar perdesinden itibaren Tiz Buselik'e dek her harfin başına Kef getirilmiş ve Lâm (ل) ile gösterilen Tiz Buselik perdesinden Tiz Hüseyni perdesine kadar da Lâm harfi gösterilmiştir.

Kısaca tarif etmek gerekirse:

Yegâh perdesinden Tiz Hüseyniye kadar toplam 37 perde vardır.
Yegâh – Zengüle arası tek harf,
Dügâh – Bâyâti arası, önceki harflerin başına «Y» eklenir.
Hisar – Tiz Segâh arası, baştaki tek harflerin başına «K (Kef)» eklenir.
Tiz Bûselik – Tiz Hüseyni arası, en baştaki tekli harflerin başına «L (Lâm» eklenir (Şekil 5).

Yegâh ا	Pest bayatî ب	Pest hisar د	Aşiran ع	Acem-aşiran ه
Irak و	Gevest ز	Rast ح	Şûrî ط	Zengûle ى
Dügâh يا	Kürdî يب	Segâh يج	Bûselik يد	Çârgâh يه
Sabâ يو	Hicaz يز	Nevâ يح	Bayatî يط	Hisar ك
Hüseynî كا	Acem كب	Evc كج	Mâhur كد	Gerdâniye كه
Şehnaz كو	Muhayyer كز	Sünbüle كح	Tiz segâh كط	Tiz bûselik ل
Tiz çârgâh لا	Tiz sabâ لب	Tiz hicaz لج	Tiz nevâ لد	Tiz bayatî له
Tiz nîm-hisar لو	Tiz hüseynî لز			

Şekil 5. Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced Nota Yazısı

Süreler, nota yazısının altına yazılan Arap rakamları ile gösterilmiştir. Süreleri göstermek için 1'den 6'ya kadar olan rakamlar (Popescu-Judetz: 1995. s.43) ve sus işaretlerini göstermek için de nokta imi kullanılmıştır. Usûl sonlarında, usûlün ölçüsü çizgisi görevi gören, ters virgül şeklinde bir işaret bulunur.

Bu nota yazısında önemli olan diğer bir husus da perdelere karşılık gelen harflerin Arap Alfabesinde yer aldığı şekli ile noktalı değil noktasız olarak kullanılmış oluşudur. Ebced Nota Yazısı olduğu için, perdeleri göstermek için kullanılan harfler ile perde isimleri arasında herhangi bir benzerlik aramak yanlış olur.

Hamparsum Limonciyan'ın Khaz Nota Yazısı

Hamparsum nota(lama) sisteminde yer alan işaretler, büyük ölçüde Ermeni Kilisesi tarafından yaklaşık mevcut kaynaklar doğrultusunda, VII., VIII. yüzyıllardan itibaren kullanıldığı bilinen Khaz Nota(lama) sisteminden alınmıştır. Bu nota(lama) sisteminde, notayı simgeleyen imler, genel anlamda ilâhinin/şarkının ezgisel seyrini belirtmek, hatırlatmak amacı ile sözlerin üzerine yazılır ve belirli bir sesi/perdeyi göstermez, bu özellikleri ile neumalara benzetilebilir.

Hamparsum Nota(lama) Sisteminde, bir oktavda yer alan 7 sese karşılık gelen, 7 temel işaret vardır ve diğer seslere karşılık gelecek işaretler bunlara yapılan çeşitli eklerle ifade edilmiştir (Şekil 6).

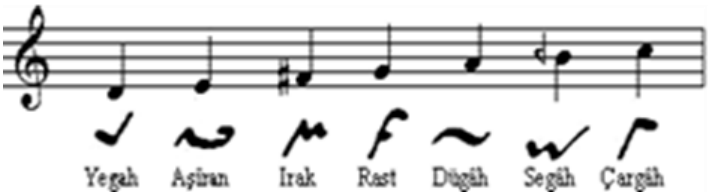

Şekil 6. Hamparsum Nota Yazısında yer alan 7 Temel Ses

Genel olarak iki oktavlık bir ses sahasını içerecek şekilde, on dört işaret mevcuttur (Şekil 7).

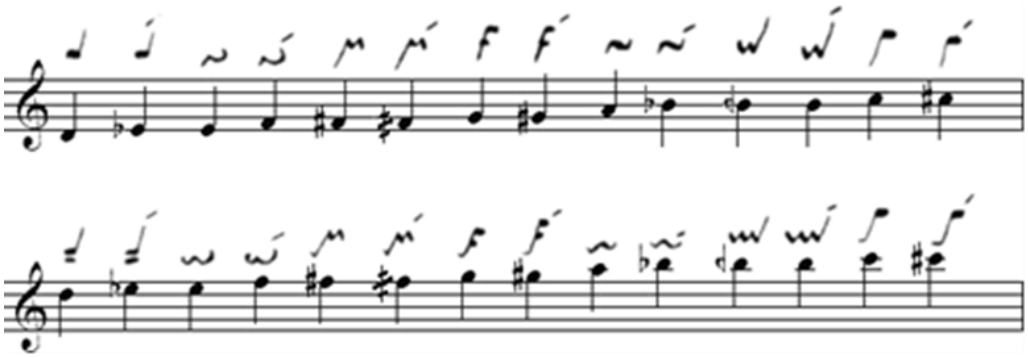

Şekil 7. Hamparsum Nota(lama) Sisteminde Yegah'tan Neva'ya iki oktav

Hamparsum Nota Yazısında, 7 değişimsiz temel ses, 7 temel im ile değişmeli (alterasyonlu) sesler ise bu imlerin üzerine konulan (~) işareti ile gösterilir. Alt ve üst oktavda yer alan sesler bunlara ilave edilen çeşitli çizgi ve işaretlerle gösterilir. Hamparsum Nota Yazısında, uluslararası porteli nota(lama) sistemindeki gibi bemol ve diyezlere rastlanmaz. Notanın üzerine konulan bir tizleştirme işareti ile değişmeli sesler gösterilir. Tizleştirme işareti konulan im, bir önceki imin gösterdiği sesin diyezli, bir sonraki imin gösterdiği sesin de bemollü hali olarak kabul edilir. Ancak bir çeşit Diyez görevi gören bu küçük çizgi, tizleşmenin kaç koma olacağı hakkında bir bilgi verme özelliğine sahip değildir. Tizleşmenin kaç koma olacağı eserin makam

özelliklerine göre belirlenir. Ayrıca; her notanın üzerine konulan tizleştirme işareti sadece o notaya özgü olup bir ölçü içerisindeki etkisi yine sadece üzerine konulduğu sesle sınırlıdır; Diyez ya da Bemol gibi bütün bir ölçü boyunca etkisini sürdürmez. Dolayısı ile porteli nota yazısında yer alan donanım kavramı, bu nota(lama) sisteminde yoktur. Eserin hangi makamı ve usûlü, bestecisiyle birlikte başlık kısmına yazılır.

Segâh perdesi, Hamparsum Nota Yazısında, doğal dizi içerisinde yer alan ana seslerden biridir. Bûselik perdesi, Segâh perdesini gösteren imin üzerine tizleştirme işareti çizilerek gösterilmektedir.

Seslerin süresel değerlerini ifade etmek için, perdeleri gösteren imlerin üzerine nokta (·), tek ve çift, virgüle benzeyen ya da düz dikey çizgiler ('), (") ve yine tek ve çift olmak üzere içi boş küçük daireler (°), (°°) konulur.

Aynı usûl birimi içerisinde yer alan bir grup notada, birbirini takip eden notaların değerlikleri değişmiyorsa, süreyi gösteren işaret bu grubun en başında yer alan notanın üzerine konulur. Bir sonraki süre işaretine kadar gruptaki notalar aynı değerlikte kabul edilir.

Zaman içinde, seslerin sürelerini, suskuları ve değişmeli sesleri gösteren işaretlerin yanısıra bunlara ek olarak uluslararası porteli notalama sisteminde bulunan “Senyo”, “Coda”, “Bağ”, “Dolap”, “Ölçü Çizgisi”, “Bitiş Çizgisi” ve “Tekrar” ile aynı görevi üstlenen yardımcı işaretler eklenmiştir ve “triole”ler de Hamparsum Nota Yazısında, üç nota iminin üzerine ya da altına bir bağ çizgisi çekilerek gösterilir.

Usûlün en alt birimlerini belirtmek amacıyla notalar gruplaştırılarak yazılır ve bu gruplar, darpları gösterecek şekilde kurulur. Bu bakımdan, usul vuruşlarını takip etmek Hamparsum nota(lama) sisteminde kolaydır (Şekil 8).

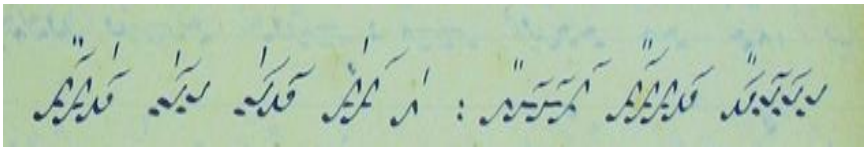

Şekil 8. Hamparsum Nota Yazısında usule göre darpları gösteren gruplanmalar

Bazı kaynaklarda Ermeni Alfabesine dayalı bir nota yazısı olarak tarif edilse de Hamparsum Nota Yazısı, neumatik bir nota yazısıdır.

SONUÇ:

Abdülbaki Nasır Dede’nin Ebced Nota Yazısı ile Hamparsum Limonciyan’ın Khaz Nota Yazısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

A. *Nota Yazılarını Geliştirenler Hakkında*:

1.a) Abdülbaki Nasır Dede, Mevlevilik gelenek zincirinin halkalarını oluşturan, Mevlevi silsilesinden gelen Müslüman bir ailenin çocuğudur. Çekirdekten itibaren, Mevlevi Geleneğine uygun bir şekilde yetişmiştir. Mevleviliğin müzikten ayrılmaz beraberliği neticesinde, müzikle iç içe büyümüş, Klasik Türk Makam Müziğinin inceliklerini dergâh yaşamında ve orada bulunan üstatlardan öğrenme olanağı bulmuştur. Neyzendir ve ağabeyinin şeyhliği döneminde

hem çile doldurup "Dede" unvanı almış hem de dergâhta neyzenbaşılık olarak görevini yürütmüştür.

Hamparsum Limonciyan, Harput'tan İstanbul'a göç eden ve Ermeni asıllı Katolik, yoksul bir çiftin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesi, onu ancak ilköğretimini alabilecek kadar okutabilmiştir. Çocuk yaşlarından itibaren, meslek öğrenip hayatını kazanabilmesi için bir terzinin yanına çırak olarak verilmiştir. Ancak çocuk olmasına rağmen, müziğe olan sonsuz sevgisi, ilgisi ve büyük yeteneği sonucu, kiliseye devam ederek burada müzik eğitimine başlamıştır. Kendisinin ayrıca Mevlevihanelere, çok sevip ilgi duyduğu Klasik Türk Makam Müziğini öğrenmek üzere devam ettiği bilinmektedir. Nitekim kilise ve dergâhta öğrendikleri, onun müzik alanında çok yönlü (kendi olanakları ile) iyi bir eğitim sahibi olmasını sağlamıştır. Her iki müziğe de hâkim olması sonucu hem kilise ilahileri (ki bunların içinde makamları ve usulleri kullanarak besteledikleri de vardır) hem de Klasik Türk Makam Müziği eserleri bestelemesini sağlamıştır. Hamparsum da zamanla kilisede önce mugannilik yapmış daha sonra baş muganniliğe kadar yükselmiştir. Sesinin güzel olması nedeniyle hem (baş)mugannilik hem de hanendelik yapmış; keman ve tanbur çalmayı öğrenmiştir. Kısaca müzik eğitimini kendi özel çabası ile önce kiliselerde sonra dergâhlarda sürdürmüştür. Dönemin hayırsever ailesi Düzyanlar tarafından yeteneği ve ilgisi farkedilerek, himaye edilmiş ve onların evlerinde düzenlenen müzikli toplantılara katılma olanağı bulmuştur.

1.b) Hamparsum'un günümüze ulaşan Klasik Türk Makam Müziğinde besteleri ve kilise ilahileri mevcuttur Meryem Ana Yortusu için bestelediği ilahi, dünya genelinde halen ilgili kiliselerde yortu zamanı seslendirilmektedir.

Abdülbaki Nasır Dede'nin günümüze ulaşmış, bilindiği kadarı ile bir adet Mevlevi Ayini formunda bestesi mevcuttur.

1.c) Abdülbaki Nasır Dede'nin kullandığı Ebced Nota Yazısı, müzik yazını ve tarihine "kullanışlı ve kolay bir nota yazısı" ifadesi ile geçmiş olsa da ne kendi döneminde ne de daha sonra bu nota yazısına pek rağbet olmamıştır.

Hamparsum Nota Yazısı ise genelde literatürde "yetersiz" ifadeleri ile anılsa da hem onun yaşadığı dönemde hem de Hamparsum'dan sonra geniş bir müzik (icracı) çevresi tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Bugüne ulaşmış pekçok Hamparsum Nota Defteri bulunmaktadır.

1.d) Abdülbaki Nasır Dede, daha çok dini bir çevrede ve dergâhta ömrünü geçirmesi ve burada önemli görevler üstlenmesi nedeni ile elimize ulaşmış eserin ve adı geçen diğer eserlerin genelde Mevlevi Ayini formunda bestelenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Klasik Türk Makam Müziğinde dini, en sanatlı form olarak ifade edilen bu formda eser bestelemek, kuşkusuz bu alanda ciddi bir birikime ve bilgiye sahip olduğunu göstermektedir.

Hamparsum Limonciyan ise kilise ilahileri dışında din dışı Klasik Türk Makam Müziği eserleri bestelemiştir. Müzik öğretmenli yapması neticesinde pekçok öğrencisi olmuştur.

1.e) Abdülbaki Nasır Dede'nin müzik dışında kaleme aldığı eserleri de vardır ve müzik üzerine yazdığı eserler de (besteleri dışında) makam müziği kuramı eserleridir.

Hamparsum'un, III. Selim'e sunduğu 6 nota defterinden ikisi günümüze kalmış olup bunların nerede olduğu netlik kazanmamıştır. Çeşitli yerlerde bulunan Hamparsum Nota Yazısı ile yazılmış, el yazması nota defterleri, bu defterler olarak nitelense de yapılan çalışmalarda bunların, Hamparsum'un kaleminde çıkmış eserler olmadığı anlaşılmıştır. Suphi Ezgi'nin, bu

defterlere ulaştığı ve yaptığı inceleme neticesinde de sadece saz eserlerinin yer aldığı ve bunların sadece birer nota defteri olduğunu belirtmiştir.

Hamparsum Limonciyan bir müzik kuramcısı değildir ve bilindiği kadarı ile kendisinin müzik kuramı üzerine yazdığı bir eser bulunmamaktadır. Ancak Ermeni Khaz Nota Yazısını, Klasik Türk Makam Müziğine uyarlayarak, büyük bir katkıda bulunmuştur. Günümüzde halen bu nota(lama) sistemini kullanan hem Ermeni camiasından hem Klasik Türk Müziği camiasından insanlar mevcuttur. Çünkü bu nota yazısında porteli kâğıda gerek yoktur ve pratiktir.

Abdülbaki Nasır Dede ise bir müzik (makam müziği) kuramcısıdır ama Hamparsum müziği iyi bilen ve daha çok müziği uygulamaları, icra ve eğitim alanları ile uğraşan iyi bir müzisyen, eğitimci ve bestecidir.

2. ***Geliştirilen Nota Yazıları Hakkında:***

2.a) İki oktavlık ses sahası içinde yer alan ses/perde sayısı:

Hamparsum Nota Yazısında, Klasik Türk Makam Müziğini ifade etmekte kullanılan 14 perde nota imi dolayısı ile 14 perde mevcuttur. Hamparsum'dan sonra hem onun öğrencileri hem de öğrencisi olmayan kullanıcılar tarafından ihtiyaca göre imlere çeşitli işaretler ve birtakım çizgiler eklenerek nota yazısı geliştirilmiş, zenginleştirilmiştir. Ancak bu eklemelerde belli bir ortak çıkarım yoktur. Bu konuda tarafımdan yapılan çalışmalar; bu tip eklemelerin, nota yazısını kullanmakta olan kişilerin kendi şahsi ihtiyaçları doğrultusunda bazen de keyfi olarak yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu nota yazısını oluşturan imler üzerinde gerçekleşen bu uygulamalar, ait oldukları yazarın kullanımının ötesine pek geçmiş gibi görünmemekte, çoğu ait olduğu nota defterine özel olarak kalmaktadır.

Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced Sisteminde ise iki oktavda mevcut perde sayısı 37'dir.

2.b) Abdülbaki Nasır Dede'nin Ebced Nota Yazısı, adından da anlaşılacağı üzere perdeleri gösteren imlerin bu alfabeye ait harflerden oluştuğu anlaşılan bir Harf Nota (Alfabetik) nota yazısıdır.

Hamparsum Limonciyan'ın Khaz nota yazısı ise genelde bilinenin aksine kökeni Avrupa Neuma nota yazısından alan Ermeni Khaz nota yazısıdır. Perdeleri gösteren imler, St. Gallen Neuma nota yazısındaki imlere oldukça benzemektedir. Sistemde kullanılan süre vb. işaretler de stenografik imlerdir.

2.c) Süreler Hamparsum nota yazısında, perde imlerinin üzerine konularak ifade edilir; Abdülbaki Nasır Dede'nin nota yazısında ise süreler, perdeleri gösteren harflerin altına yazılır.

Hamparsum nota yazısında süreler, özel bir takım stenografik imlerle gösterilirken Abdülbaki Nasır Dede2nin nota yazısında, Arap rakamları ile ifade edilir.

2.d) Hamparsum nota yazısında bağ çizgisi vardır. Abdülbaki Nasır Dede'nin nota yazısında ise bağ işareti yer almaz.

2.e) Her iki nota yazısında da suskular, gösterilir:

Hamparsum nota yazısında, perde imlerinin üzerine konulan süre işaretleri tek başına kullanıldığında, ilgili değerlikte suskular ifade edilmektedir.

Abdülbaki Nasır Dede2nin nota yazısında suskular için nokta işareti kullanılmış ve altına değerlikleri Arap rakamları ile yazılmıştır.

2.f) Abdülbaki Nasır Dede'nin nota yazısında, müzik cümlesi ve usûl sonlarında ters virgül işareti kullanılmıştır. Virgüller, Popescu-Judetz'in yazdığı gibi suskuları göstermek için kullanılmamıştır (Türk Musikisi Kültürü, s.46).

Hamparsum nota yazısında, ölçü çizgisi görevi üstlenen iki nokta üst üste, üç nokta üçgen şeklinde, dört nokta kare veya karo şeklinde kullanılmıştır. Klasik Hamparsum nota yazısında, iki noktalı (**:**) ölçü çizgisi daha yaygın olup büyük usullerin ihtiva ettiği küçük usullerin bitişleri iki nokta üst üste işareti ile, büyük usûlün kapanışı ise dört nokta (**::**)ile genelde gösterilir.

2.g) Abdülbaki Nasır Dede'nin kullandığı Ebced Nota yazısında birim zaman, iki eşit parçaya bölünmesi gerektiğinde, iki harf ya da harf grubunun arasına gelecek şekilde bir rakam yerleştirilir. Birim zaman birden fazla eşit parçaya bölünebilmektedir. Bu durumda, ilk harf grubunun altına süreyi belirten bir rakam yazılır, eşit parçaya bölünmek istenilen perdelerin üzerine bir çizgi çekilerek rakam, eşit olarak bölünür. Bir perde, değerinin yarısı kadar uzatılmak istenirse iki harf ya da harf grubunun ilkine ya da ikincisinin altına rakam konularak üstlerine çizgi çekilir ve perde değerinin yarısı kadar uzatılır. Bu bölünmelerin perdeler üzerinde çizgiyle gösterilmesi, Abdülbaki Nasır Dede'nin ebced nota yazısına özgü bir özelliktir, kendisinden önceki nota yazılarında yoktur.

2.h) Her iki nota yazısı da hem saz hem de sözlü eserlerin kaydedilmesi bakımından uygundur.

2.ı) Her iki nota yazım sisteminde de notaya alınan eserlerin makam ve usulleri, bestecilerinin adı ile beraber eserin başlığında yer alır. Donanım kavramı bu iki nota yazısında da yer almaz.

Kaynaklar

D. Basılı Kaynaklar:

At'ayan, Robert Arshaki. (1999) The Armenian Neumatik Notation, (translation and introduction by V.N. Nersessian), Taylor & Francis.

Başer, Fatma Adile (2013) Türk Musikisinde Abdülbaki Nasır Dede [Birinci Kitap: Abdülbaki Nasır Dede'nin Hayatı ve "Tedkîk ü Tahkîk". Metin sadeleştirme-sözlük Tıpkı Basım], Konservatuar Müdürlüğü Yayınları -1. Fatih Üniversitesi Yayınlarıİ 52. İstanbul.

Devellioğlu, Ferit (1990) Osmanlıca-Türkçe Lûgat. Aydın Kitabevi. Ankara.

Ezgi, Suphi. (1993) Nazarî ve Amelî Türk Mûsıkîsi, İstanbul Belediye Konservatuvarı Neşriyatı, Cilt.4, s.530.

İslam Ansiklopedisi (1988) Cilt 1.Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

İslam Ansiklopedisi (1998) Cilt 10. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. (s.68-70), İstanbul

Karamahmutoğlu, Gülay (2002) "Türk Müziğinde Kullanılan Notalama Sistemleri" Türkler, Cilt.8, Yeni Türkiye, s.905-918.

Karamahmutoğlu, Gülay (2009) "Hamparsum Limonciyan ve Nota(lama) Sistemi / Hamparsum Limonciyan and His Musical Notation" Müzik ve Bilim Dergisi-6.yıl seçme makaleler/Journal Of Music and Science (JMS)-Selected articles 6th year", (ISBN: 978-99440263-6-9) İstanbul: Bahariye Sanat Galerisi Yayınları Bahariye Art Gallery Publications.

Karamahmutoğlu, Gülay (2014) "*III. Selim Döneminde Geliştirilen İki Farklı Müzik Nota(lama) Sistemi: Abdülbaki Nasır Dede'nin 'Ebced' ve Hamparsum Limonciyan'ın 'Khaz' Nota(lama) Sistemleri Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme*". Yeni Türkiye Türk Musikisi Özel Sayısı. (s.774-783) Mart-Nisan. Yıl:10, Sayı: 57. Ankara.

Nersessian, Vrej (1978) Essays on Armenian music. Kahn & Averill for the Institute of Armenian Music.

Özalp, Nazmi (1986) Türk Musikisi Tarihi-Derleme. TRT Yayınları. Cilt 2.

Polatyan, Sirvat; (1998) Ermeni Müziği, çeviren: Tolga TANYEL, Avesta/Müzik: 28/2.

Popescu-Judetz, Eugene (1996) Türk Musikisi Kültürünün Anlamları. (Çev. Bülent Aksoy) Pan Yayıncılık, İstanbul.

Tahmizian N. (1977) Theory of Music in Ancient Armenia, Yerevan.

Tavityan, Kevork (2001) "Cumhuriyet Öncesi ve Sonrasında Türk Vokal Müziğinde Ermeni Besteciler", Toplumbilim, Sayı. 12.

Tura, Yalçın (1997) Abdülbaki Nasır Dede: Tedkîk ü Tahkîk. Küğbilim Dizisi 1. Tura Yayınları, İstanbul.

Tura, Yalçın (2006) Tedkîk u Tahkîk [İnceleme ve Gerçeği Araştırma]: Abdülbâkî Nâsır Dede. Açıklama ve notlarla günümüz Türkçesine çeviren: Yalçın Tura. 1. Baskı İstanbul.

E. İnternet Kaynakları:

Atalay, Adnan. http://www.adnanatalay.com/nota%20yazisi.htm (07.01.2014).

F. **Görüşme:**

Kirkor Damatyan ile görüşme (Kadıköy Surp Takavor Kilisesi) 2002.

Kirkor Damatyan ile görüşme (Kadıköy Surp Takavor Kilisesi) 2003.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı: Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi

(İlyas Kayaokay)

Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı: Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi

İlyas Kayaokay

Araş. Gör., Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D., kayaokay_2323@hotmail.com

Özet

Antep doğumlu bir Ermeni olan Lütfi Leonyan, (Levonyan, Levonian) 1880-1961 yılları arasında yaşamış Prof. unvanlı bir akademisyen ve din adamıdır. Mezunu olduğu Antep Amerikan Koleji'nin yanı sıra başta İngiltere, Amerika, Lübnan, Yunanistan'da olmak üzere çeşitli ilahiyat fakültelerinde dersler veren Leonyan, aynı zamanda kilisede görevli, rahipleri eğiten, yüksek rütbeli bir papazdır. Mensubu olduğu Ermeniler için yoğun faaliyetlerde bulunmuş, Amerika'nın isteği üzerine çeşitli raporlar düzenlemiştir. Birbirinden farklı alanlarda ve dillerde yazılmış, pek çok dile tercümeleri yapılan onlarca kitabı vardır. İleri derecede Türkçe bilen Leonyan'ın seri hâlinde neşrettiği dinî-tasavvufî konuları muhtevî Türkçe eserleri de mevcuttur. 1922-1927 yılları arasında "Ahlâkiyyat-ı Dîniyye Kütüphanesi" adlı altında her biri 15-20 sayfa aralığında 7 Türkçe risale neşretmiş, bunları 1930 yılında "Asrî Din Fikirleri" adıyla külliyat hâlinde toplamıştır.

Bu çalışmada serinin 6. kitabı olan "Seciye ve Nefse Hâkimiyet" adlı eserinin tanıtımı, incelenmesi ve Arap harfinden Latin alfabesine transkripsiyonlu aktarımı yapılacaktır. 15 sayfalık bu kitapçık, 1926 yılında İstanbul'da Selamet Matbaası'nda tab edilmiştir. Muhtevasında, bazı alt başlıklar altında; ahlâk güzelliği, ahlâkın nasıl güzelleşeceği, nefsi kontrol etmenin gerekliliği, nefs tezkiyesinin nasıl gerçekleşeceği, nefse hakimiyetin müsbet ve menfî yönleri genel hatlarıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Bütün dinlere hitap edecek şekilde tasarlanmış bu ahlâk kitabı, dilinin Türkçe olması ve müellifinin Hristiyan bir din adamı, misyoner ve Ermeni olması gibi yönleriyle ilginç ve dikkat çekici olup bu alanda çalışma yapacakların istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ermeni, Antep, misyoner, nasihat-nâme, nefs.*

Turkish Moral Book of A Missionary Armenian Minister: Prof. Lutfy Levonian's Tractate Named "Seciye ve Nefse Hakimiyet"

İlyas Kayaokay

Araş. Gör., Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D., kayaokay_2323@hotmail.com

Özet

Lutfy Levonian, an Armenian born in Gaziantep, is a professor academician and clergyman who lived between 1880-1961. In addition to the Antep American College, he gave lectures at various theology faculties, especially in England, America, Lebanon and Greece. Levonian is also a high-ranking priest who works in the church and educates priests. He engaged in intensive activities for the Armenians he was a member of and prepared various reports at the request of America. He has dozens of books translated into many languages written in different fields and languages. There are also Turkish works on religious-mystical subjects, published by Levonian, who knows Turkish at an advanced level. Between 1922 and 1927, he published 7 Turkish treatises, each with a range of 15-20 pages, under the name of "Ahlâkiyyat-ı Dîniyye Library", and collected them as a corpus under the name of Asrî Religious Ideas in 1930.

In this study, the 6th book of the series titled "Seciye ve Nefse Hâkimiyet" will be introduced, analyzed and transcribed into the Latin alphabet of this work with Arabic letters. This 15-page booklet was published in the Selamet Printing House in Istanbul in 1926. In its content, under some subheadings; The beauty of morality, how it will be beautiful, the necessity of controlling the ego, how the soul will be realized, the positive and negative aspects of the domination of the soul are tried to be explained in general terms. This ethics book is designed to appeal to all religions. It is interesting and striking in that its language is Turkish and its author is a Christian, missionary and Armenian. The work has been presented for the use of those concerned.

***Keywords**: Armenian, Antep, missionary, advice-name, soul.*

LÜTFİ LEONYAN KİMDİR?

Lütfi Leonyan (Levonian yahut Levonyan) hakkındaki bilgiler sınırlı olup 1880 yılında Gaziantep'de dünyaya gelen bir Ermeni olduğu bilinmektedir. Hayatıyla ilgili kısa bilgilere Kevork A. Sarafian'ın "A Briefer History of Aintab" (1957) adlı kitabında tesadüf ediyoruz.

Buradaki bilgilere göre; Leonyan, 1899 yılında Antep'deki Protestan Amerikan Koleji'nden mezun olmuş, 1901-1915 yılları arasında bu kolejde Prof. unvanıyla dersler vermiştir. (Sarafian, 1957: 64) Taşkın'ın verdiği bilgiye göre; Prof. Lütfi Leonyan, Antep Amerikan Koleji'nin Suriye'ye taşınmasından sonra Fransızca öğretmeni olarak Antep'te bir lisede öğretmen olarak görev yapmaya devam etmiştir. (Taşkın, 2007: 125-126)

Leonyan'ın Antep'teki yıllarında imtiyaz sahibi ve editörü olduğu haftalık Hristiyan gazetesi Reh-nüma'yı (The Guide) neşrettiği bilinmektedir. (Küçük, 2005: 80) Gazetenin bir

yüzü Türkçe, bir yüzü Ermenicedir. 1910-1912 yıllarında İngiltere Woodbrook Koleji'nde eğitim aldıktan sonra 1919-1921 yıllarında Oberlin Koleji İlahiyat Fakültesinde; 1928'de Evanjelik Kilisesi İlahiyat okulunda; 1947'de Union İlahiyat Fakültesinde; 1950-1951 yıllarında Pacific Din okulunda çalışmıştır. Yunanlılar bu okulu istemeyince Lübnan'a taşınmıştır. 1951-1952 yıllarında Beyrut'taki Near East School of Theology'de dekanlık görevinde bulunmuştur.

1932-1950 yılları arasında "Moslem Mentality" adlı çeşitli yabancı dillere de çevrilen meşhur eserini yazmıştır. Lütfi Leonyan, muhtelif kiliselerde rahipliğin yanında rahiplere öğretmenlik de yapmıştır. Sarafian'ın eserinin yayımlandığı 1957 tarihinde emeklidir ve Los Angeles, California'da yaşamaktaydı. (Sarafian, 1957: 64) Bir kütüphane kaydına göre[1] 1961'de ölmüştür.

Mensubu olduğu ailesi "Antep'in en aktif ve meşhur Ermeni ailelerinden olup bir kısmı yurt dışında İsviçre, Marsilya gibi yerlerde yaşıyorlardı" (Güllü, 2009: 97). Lütfi Leonyan'ın akrabalarının Osmanlı aleyhinde çeşitli olumsuz faaliyetleri olmasına rağmen kendisinin doğrudan böyle eylemlerde bulunduğuna dair kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivlerinde yer alan 2076-39 no'lu bir belgede H. 22 Muharrem 1314 / M. 3 Temmuz 1896'da hakkındaki şikayetden dolayı istihdam edilemeyeceği, yerine orada bulunan Mekteb-i Tıbbiye mezunu bir kimsenin göreve tayininin uygun görüldüğü kayıtlıdır. Ancak söz konusu Leonyan'ın bu aileye mensup başka biri olduğunu düşünmekteyiz.

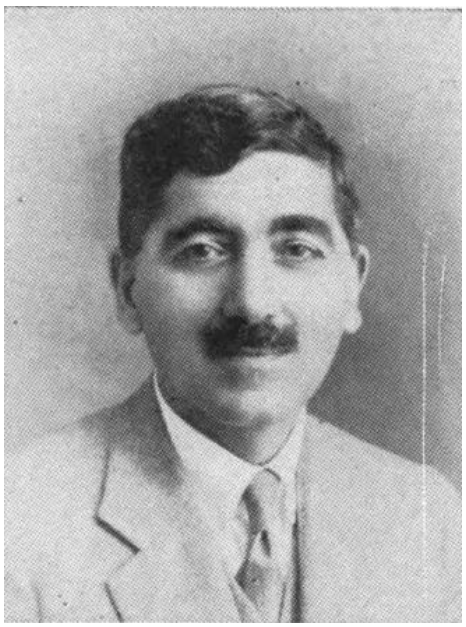

(Prof. Lütfi Leonyan)

Her ne kadar devlet aleyhinde doğrudan olumsuz bir teşebbüsüne rastlamasak da Lütfi Leonyan bir misyonerdir. Sadık Albayrak, Leonyan'ın Amerikan misyoner şirketi tarafından kiralanmış bir kimse olduğunu söyler. Leonyan, Ayıntap Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nin kurucularından olup Antep'in geri alınmasından sonra İstanbul'a gelerek Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nde çalışmıştır. (Albayrak, 1989: 163)

[1] http://www.worldcat.org/identities/lccn-no00021035/

Leonyan, çeşitli toplantılarda Ermeni ve Ermeni kültürü üzerine konuşmalar yapmış, raporlar düzenlemiştir. 6 Ağustos 1878'de American Board Genel Sekreteri N.G. Clark'a Antep'ten mektup yazan Lütfi Levonian, "Halep önemli bir ekonomik ve politik merkezdir. Buradaki Hristiyanlar genellikle Katolik ve Arapça konuşurlar. Halep'te misyonerler küçük bir kiliseye sahip ve bunun cemaati Ermenilerden oluşuyor. Ermenilere vaazı Türkçe olarak veriyoruz" (Uçar, 2013: 796) diyerek bölgede karşılaştığı bir problemi ifade etmiştir.

Leonyan, eserleri bahsinde de ifade edileceği gibi bir Müslüman gibi pek çok dinî-tasavvufî risaleler kaleme almış ve seri hâlinde neşretmiştir. İsmail Kara, onun bu kitapları için şu tespitlerde bulunur: "İlk bakışta İslamiyetle alakalı gibi gözüken bu neşriyat, bir taraftan Hristiyanlık propagandası yaparken diğer taraftan da dini sosyolojik ve antropolojik bir vakıa seviyesine indirgemekte, çoğunlukla da inkâr etmektedir" (Kara, 2008: 422). Leonyan, "1930-1933 yılları arasında, hiçbir şekilde ilahî özellik taşımayan bir din anlayışı yerleştirmek için gayret göster[miştir] (Kara, 2004: 26)

Leonyan'ın farklı konularda ve dillerde yazılmış onlarca eseri vardır. Bazı eserleri başta Çince olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir. Tespit edebildiğimiz İngilizce, Ermenice ve Türkçe eserleri şunlardır:

Ermenice Eserleri:

1. Inch' ē meghk'ĕ? (Selamet Matbaası, 1929)

İngilizce Eserleri:

1. Moslem Mentality: a discussion of the presentation of christianity to moslems (Londra, 1928)

2. The Turkish Press: Selections from the Turkish press showing events and opinions 1925-1932 (Atina, 1932)

3. The Turkish press 1932-1936 (Beyrut American Press, 1937)

4. Studies in the relationship between Islam and Christianity, psychological and historical (Londra, 1940)

5. What is justice? (Beyrut American Press, 1936)

6. What is freedom? (Beyrut American Press, 1940)

7. Religion and reason (Beyrut American Press, 1935)

8. What is religion? (Beyrut American Press, 1935)

Türkçe Eserleri:

Leonyan'ın, 1922-1927 yılları arasında "Ahlâkiyyat-ı Dîniye Kütüphanesi" adı altında yedi Türkçe eser neşrettiği görülür. Her biri 15-20 sayfa aralığında olan bu kitapların isimleri eserlerin iç kapağında listelenmiş ve altına da şu not eklenmiştir: "Bu kitab-hânede 'asr-ı hâzırıŋ mesâ'il-i ahlâkiyye ve diniyyesi gâyet bî- tarafâne tasdîk edilecektir. Ahvâl-i hayâtiyyemizi fevkalâde alâkâdâr eden bu kitâbların herkesin ciddî nazar-ı mütâla'asına takdîm olunur. Diger kitâblar pey-der-pey neşr edilecektir."

1. Din Nedir?

16 sayfalık eserin ilk baskısı 1922'de Matbaa-i Osmaniye'de; ikinci baskısı 1927'de İstanbul Suhûlet Matbaası'nda yapılmıştır. İBB. Atatürk Kitaplığı, MC_Osm_K.00579/01 Demirbaş No ve 200 LEO 1922 k.1/1 yer numarası ile kayıtlıdır. Eserin 2. baskısı; Özege Koleksiyonu'nda 0109428 demirbaş no ve 2740 SÖ 1927 yer numarasıyla kayıtlıdır.

2. Dinde Kuvvet Menba'ı Nerdedir?

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamıştır.

3. Dinde Nüfuz Nerdedir?

1922 yılında İstanbul'da Agop Matosyan Matbaası'nda basılan eser 20 sayfa hacmindedir. Bir nüshası, İBB. Atatürk Kitaplığı'nda OE_TK_03081 demirbaş ve 200 LEO 1922 k.1/1 yer numarasıyla kayıtlıdır.

4. Dinin Mesâ'il-i İctimâ'iyeye Alâkası Nedir?

16 sayfalık bu eser, 1922 yılında Selamet Matbaası'ndan neşredilmiştir. Eser, şahsi kitaplığımızda yer almaktadır.

5. Allah'a İmân Nedir?

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamıştır.

6. Seciye ve Nefse Hâkimiyet

Sonraki bölümde eserin tanıtımı yapılacaktır.

7. Günah Nedir?

21 sayfadan müteşekkil risale, 1927 yılında İstanbul Ticaret Matbaası'nda yayınlanmıştır. Bir nüshası, Özege Koleksiyonu'nda 0111457 demirbaş no ve 4508 SÖ 1927 yer numarasıyla mevcuttur.

Bu yedi eser 1930 yılında bazı ilavelerle birlikte İstanbul Selamet Matbaası'nda "Asrî Din Fikirleri" adıyla yayımlanmıştır. 186 sayfadan oluşan bu külliyatta, diğer kitapçıklarına ek olarak "Din ve İlim" yazısı da vardır. William E. Wilson'un "Dinin Gayesi"; Prof. W. F. Halliday'in "Ebedî Hayat"; Prof. J. R. Coates'in "Dinin Tekâmülü" yazılarıyla birlikte 11 yazı yer almaktadır.

8. Muhabbet Meliki Hazret-i Asiye'nin Hayatı

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamış olup 1927 yılında ikinci baskısı yapılan Din Nedir? adlı eserinin iç kapağında böyle bir eserin varlığını öğreniyoruz.

9. Kadı Burhaneddin'in Gazel ve Rübaiyatından Bir Kısmı ve Tuyugları

Böyle bir eserin varlığını Müjgan Üçer'in çalışmasından öğreniyoruz. Verdiği bilgiye göre 1922 yılında İstanbul'da basılmıştır. Baş tarafta Cenab Şahabeddin'in bir mukaddimesi vardır. (Üçer, 1998: 36) F.F. Godsell'in de aynı adla aynı tarihte yayımlanmış bir eseri vardır. Bu eserin de önsözünü Cenab Şahabeddin yazmıştır. Kanaatimizce Üçer, bu bilgiyi Necla Pekolcay'ın makalesinden (Pekolcay, 1993: 124) almıştır. Esere kütüphane kayıtlarda rastlayamadığımızdan şimdilik Leonyan'ın böyle bir çalışması olduğuna ihtiyatla yaklaşıyoruz.

Seciye ve Nefse Hâkimiyet Adlı Eseri

Ahlâkiyyat-ı Dîniye Kütüphanesi'nin altıncı serisi olan bu risale, 1926 yılında İstanbul Selamet Matbaası'ndan çıkmıştır. 15 sayfadan oluşan risaleye İSAM Osmanlıca Risaleler Veritabanı[2]; Özege Koleksiyonu[3]; İBB. Atatürk Kitaplığı[4]; Marmara Üni. Nadir Eserler Koleksiyonu[5] gibi çeşitli kütüphane kataloglarında rastlanılmaktadır.

Seciye; huy, huy güzelliği, karakter, ahlâk durumu gibi anlamlara gelmektedir. Nefs ise; burada nefs-i emmare manasında, insandaki tüm kötülüğün menbaı anlamındadır. Kitap bazı alt başlıklara ayrılmıştır. "İnsanda meknuz kuvvetler", "nefse hâkimiyet", "seciyeyi tehdid eden düşmanlarla mücadele", "derviş ve münzevîlerin tarîkı", "fenâlıklarla mücadele ulvī gayeler", "süflî gâyeler bizi harâb eder", "yüksek gâyeler bizi kuvvetlendirir", "fenâ mu'âşeretden sakın", "iyi arkadaşlık intihâb eyle", "iyi 'âdetler kesbine çalış etvarın necîb olsun", "hayâlini nezîh bulundur", "bir misâl" ve "netice" gibi alt başlıklar altında nefsin terbiyesi ve ahlâkın nasıl güzel olacağına dair tavsiye ve tekliflerde bulunur.

Leonyan bu metni kendi mensubu olduğu milleti için de yazmış olabilir. Zira yukarıda da bahsi geçtiği üzere Ermenilerin yoğun olarak Türkçe konuşmasından dem vuran bir rapor düzenlemiştir. Kanaatimizce eserini hem Hristiyan hem de İslam dünyası için genel bir anlayışla kaleme almıştır. Ancak verilen ideal insan örneklerinin neredeyse tamamı Hristiyan dünyasından seçilmiştir. Sadece Hz. Yusuf'tan bir yerde söz edilmiştir. Leonyan'ın İslam ve tasavvuf anlayışıyla ters düştüğü konular da olmuştur. Leonyan, rasyonalist bir zihniyetle kalp yerine aklı daha fazla ön plana çıkarır.

Leonyan, insanda bazı hazine ve yeteneklerin saklı olduğunu ifade eder. Büyük kuvvetler donatılarak dünyaya gelen insanın hayatındaki en önemli mesele; bu kuvvet ve yeteneklerin kontrol altına alınarak güzelce idare edilmesidir. Leonyan, bu durumu nefse hâkimiyet olarak adlandırır. Nefse hâkim olmanın önemini ifade etmek için bazı somut örnekler sunar. Ona göre nefs bir elektirik bataryası ve nehir gibidir. Elektirik bataryası çok faydalı ve kuvvetlidir, ancak kontrollü kullanılmazsa tahrip edicidir. Akar su, kontrol altındayken

[2] http://isamveri.org/pdfrisaleosm/RE14151.pdf
[3] Demirbaş No: 0133474 / Yer Numarası: 25975 SÖ 1926
[4] Demirbaş No: Bel_Osm_K.07968 / Yer Numarası: 200 LEO 1926 k.1/
[5] Demirbaş No: RE14151 / Yer Numarası: 297.8 LEO.S

fabrikalarda çarkları döndürür, fayda sağlar. Lakin idare altında tutulmazsa köyleri basıp felakete de sürükleyebilir. İnsanda var olan kuvvetler de böyle kontrol edilerek yüksek gayeler için kullanılabilir. Eğer hâkimiyet sağlanmazsa en tahrip edici alete dönüşebilir. Leonyan, nefse hakimiyeti bir "hayat memat meselesi" olarak görür. İnsanları birbirinden ayıran en büyük fark da budur. Bir insanın çok yetenekli olmasından ziyade nefsine hakim olup olamaması onu diğer insanlardan ayırır.

Leonyan, bedenin hasta olması gibi aklın ve ruhun da hasta olabileceğini ifade eder. Ahlâkı tehdit eden kötülükler, bedene saldıran mikroplardan daha fazladır. Genç, yaşlı, erkek ve kadın farketmeksizin herkes her zaman tehlike altındadır. Tehlikeye karşı duyarsız kalmak hayat için en tehlikeli durumdur. Leonyan, bunlarla ciddi surette mücadele etmek gerektiğini söyler. Her insan birtakım ahlâkî buhranlar yaşayabilir. Önemli olan böyle zamanlarda iradeye sahip çıkabilmektedir. Ahlâk güzelliği, bir mücadeleyle ancak gerçekleşebilir. Zira hiç bir zafer savaşılmadan kazanılmaz. Her olur olmaz şeye meyleden, her esen rüzgara kapılan insan, büyük insan vasfına sahip değildir. Böyle insanlar iyi bir ahlâka sahip olamaz. Ona göre; ahlâkının güzel olması için mücadele eden insan, en büyük insandır.

Onun bu minvaldeki düşünceleri, tasavvuftaki riyazet anlayışına benzer. Aralarındaki fark uygulanan yöntemdedir. Zira Leonyan, nefs tezkiyesinde en fazla görülen, her dindeki derviş ve münzevîlerin uyguladıkları nefs riyazet metodlarını eleştirir. Ona göre; bir insanın kendini toplumsal yaşamdan tecrid ederek dünyayla irtibatını kesmesi, nefsine cefa etmesi yanlış bir düşüncedir. Çünkü bu kanaatde olanlar, kötülüğün kaynağını hep dışarıda aramaktadır. Oysa insanı kötülüğe sevk eden asıl menba içimizdedir. Leonyan, elbette çevrenin de kötülüğün kaynağı olabileceğini söyler ve bu duruma Hz. Yusuf olayını örnek gösterir. Ancak Hz. Yusuf'un da içinde kötülüğe meyl olmadığı için nefsine hâkim olabilmiştir. Leonyan, derviş ve münzevîlerin nefse hâkimiyet meselesini çözemediğine inanır. Asıl mesele kalp temizliği ve kötülüklere karşı nefsi kontrol altında bulundurmaktır. Ahlâkî büyüklük dünyadan kaçarak değil hayatın görev ve sorumlulukları altında nefse hâkim olarak yaşayabilmektir.

Leonyan, yüksek ve kutlu bir amaç uğruna yaşamanın kötülüklerle mücadelede en önemli husus olduğunu beyan eder. Böyle insanlar sağlam iradeli olup bir kale gibidir. Alçak bir amacı takip eden insanlar kötülüğe karşı daha kolay teslim olur. İnsanda saklı olan kuvvet, iyiye karşı yönlendirilirse iyi; kötüye karşı sevk edilirse elbette kötü olur. Önemli olan ihtirasları yönetebilmek ve iyi gayelere yönelebilmektir. İnsanın meyillerini baskı altında tutarak hükmedebilmesi mümkün değildir ki bu durum insanı cinnete bile sokabilir. İnsanın karşısında iki yol vardır. Ya ihtiraslarının esiri olmak ya da ihtiraslarını esir ederek iyi ve ulvî gayeler için kullanmak. Leonyan, her iki yolu da tercih edenlerin ne gibi müsbet ve menfî özelliklere sahip olduğunu izah eder. Yüksek bir gaye için yaşayan insanların nasıl kuvvetli ve başarılı olduklarını izah ederken Edison, Franklin, Rubert Fulton, Herbert Spencer, Paskal, Amiral Nelson, Jan Dark, Galile vd. gibi Batılı bazı önemli simaların 18 yaşından evvel neler başardıklarına dikkat çeker. Burada herhangi bir Türk-İslam dünyasına ait şahsiyetin örnek olarak gösterilmediği fark edilmektedir. Her ne kadar niyet okumasında bulunmak istemesek de yazarın Hristiyanların büyüklüğünü vurgulamak gibi gizli bir maksat taşıdığını zannediyoruz. Leonyan'ın düşüncesinde "ulvî bir gaye edinmek" nefs tezkiyesinde bir riyazet metodudur.

Yazar, nefsi terbiye etmenin ilk şartı olarak; kötü ve tehlikeli şeylerden uzak durmayı gösterir. Kötü kitap, roman, masal, gazete, resim, hikaye, gösteri vb. şeylerden sakınmak gerekir. Bunlar insanın düşüncesini zehirler, zaafa düşürür ve nefse hâkimiyette bir gedik açar. Bu sebeple iyiye teveccüh edilmelidir. İnsan hayra yönelirse şer kendiliğinden sona erer.

Bir diğer mühim mesele, iyi arkadaş seçimidir. Öyle arkadaşlar vardır ki insanı yola da getirir yoldan da çıkarır. Sarhoşlar içinde bulunmayan bir insan içkiye kolay düşemez. Müptelaların çoğu kalbini kıramadıkları bir arkadaş yüzünden içkiye düşmüştür. Bir çok gencin ahlâken harap olmasının müsebbibi, küçük yaşlarından beri iyi insanlarla beraber olmamasıdır.

Nefse hâkimiyette bir diğer husus; doğru ve temiz yaşamak, iyi düşünmektir. Çabuk sinirlenmemek, nazik olmak, sabr etmek, uyumlu yaşamak, olanları iyiye yormak, kötüye karşı iyi olmak, düşmanlık gütmemek, vakarlı durmak, tevazu göstermek, gurura kapılmamak vb. hasletler nefse hâkimiyeti sağlar. İnsan, düşünce ve hayallerini kötüden arındırarak nefsine galip gelir.

Leonyan, "bir misâl" başlığı altında kısa bir hikayeye yer vererek tüm görüşlerini bir "netice"ye bağlar ve eserini bitirir: Vaktiyle bir öğretmen, kış günü tüm öğrencilerini toplayarak kar üstünde koşmalarını söyler. Her kim koşarken arkasında doğru iz bırakırsa onu ödüllendireceğini belirtir. Herkes koşmaya başlar. Dur emri verilince herkes doğru iz bırakıp bırakmadığını görmek için arkasına bakar. İçlerinden sadece biri bunu başarmıştır. Öğretmen, başaramamış olanlara nasıl koştuklarını sorunca hepsi ayaklarına dikkat ederek koştuklarını söyler. Başaran öğrenci ise; ayaklarına dikkat etmeden sadece karşısındaki yüksek ağacı hedef alarak koştuğunu söyler. Leonyan, seciye ödülü kazanmak isteyenlerin yüksek ve asil bir hedefe doğru koşmaları gerektiğini öğütleyerek eserini tamamlar.

METİN

Eseri latin harflerine aktarırken dil özelliklerini korumak ve bu sahadaki araştırmacılara daha fazla dil malzemesi sağlayabilmek içintranskripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Ek ve köklerdeki seslerin yazımında metne sadık kalınmıştır. Meselâ "iyi" kelimesi metinde gösterildiği gibi "eyi" şeklinde verilmiştir.

SECİYE VE NEFSE ḤĀKİMİYET

İnsānda Meknūz Ḳuvvetler

İnsān büyük ḳuvvetler ile mücehhez olaraḳ dünyāya gelir. Yeŋi doġmuş bir çocuḳ şāyān-ı ḥayret bir ḳuvvet manẓūmesidir. Gizli ḳābiliyyetler ile doludur. Bir aġaç toḫmuna beŋzer ki büyüyüp inkişāf idebilir. On sekiz yigirmi yaşlarına yetişmiş olan bir genciŋ vücūd, fikr ü rūḥundaki bütün ḳābiliyyetleri feverān ḥālindedir. Ḳaynayan bir ṣu ḳazġanına beŋzer ki ḳapaġını açup tevessü' itmek ister. Sinn-i kemāle iren bir ādem metānet ü ṯebāt ile mücehhezdir. Her şey'den çābūḳ müte'eṯṯir olmaz ammā bütün ḳuvvetlerini bir noḳṭada ṭoplayup büyük bir te'ṯīr ḥuṣūle getirebilir. Ve'l-ḥāṣıl gerek çocuḳ gerek genç ve gerek sinn-i kemāle iren ādem bir çoḳ ḳuvvet ü isti'dādlar ile mücehhezdir. [3]

Nefse Ḥākimiyet

İnsānıŋ ḥayātda eŋ mühim mes'ele işte bu ḳuvvet ve isti'dādlarıŋ żabṭ u rabṭ altında olaraḳ ḥüsn-i idāresidir. Buŋa (nefse ḥākimiyet) diyoruz. Bir elektiriḳ baṭaryasında çoḳ ḳuvvet var. Faḳaṭ żabṭ u idāre altında olmazsa yanġın çıḳarup taḫribāt yapar. Aḳan bir nehriŋ ṣuyunda büyük ḳuvvet var. Çarḫları döndirüp fabriḳalarda fā'ideli ḫıdmet görebilir. Bu ḳuvvet idāre altında olmazsa köyleri ve şehirleri başup taḫrībāt yapabilir. İnsānıŋ her devre-i ḥayātında mücehhez oldıġı ḳābiliyyet ve ḳuvvetler de böyledir. Vücūd, fikr ve rūḥumuzda büyük ḳābiliyyet ve ḳuvvetler var. Bunlar çoḳ 'ulvī maḳṣadlara ḫıdmet idebilir. Faḳaṭ münāsib żabṭ ü rabṭ altında olmazlarsa eŋ muḫrib ālet olurlar. Bināen 'aleyh (nefse ḥākimiyet) ḥayātıŋ her devresi için eŋ mühim mes'elelerden biri ve ḥattā insān için ḥayāt memāt mes'elesidir. İnsānlar arasındaki büyük farḳlar ḳābiliyyetleriŋ aṣlından ziyāde onlarıŋ idāre ve isti'mālinden nefse ḥākim olup olmamaḳdan neş'et ider.

Seciyeyi Tehdīd İden Düşmenlerle Mücādele

İnsānıŋ vücūdı naṣıl 'illet ve miḳroblarıŋ hücūmına ma'rūż ise, fikr ü rūḥı da 'aynı derecede şedīd fenālıḳ miḳroplarınıŋ hücūmuna ma'rūżdur. Ḥayāt-ı aḫlāḳiyyemizi tehdīd iden düşmenler ḥayāt-ı cismāniyyemizi tehdīd iden düşmenlerden belki daha ziyādedir. Genç, iḫtiyār, erkek, ḳadın, küçük [4] büyük her insān seciyesini tehdīd iden bu düşmenlerle her ān ḥāl-i temāsdadır. Bunlar lā-ḳayd ḳalmaḳla zā'il olmazlar. Bi'l-'akis lā-ḳayd olmaḳ ḥayāt için eŋ tehlikeli şey'dir. Bunlarla ciddī ṣūretde mücādele itmek lāzımdır. Bir insānıŋ ḥayātında aḫlāḳī buḥrānlar bulunması ṭabī'īdir. Ḥattā eŋ büyük insānlarıŋ ḥayātında buŋa teṣādüf idiyoruz. Faḳaṭ aṣıl mes'ele bizim aldıġımız vaż'iyyet ve irādelerimize virdigimiz istiḳāmetdir. Ḫülāṣa seciye ciddī mücāhede ile ḳazanılan bir şey'dir. Hīç bir ẓafer ḥarbsiz ḳazanılamaz. Seciye ẓaferi de ancaḳ bir ḥarb-ı aḫlākī ile ḳazanılır. Her olur olmaz şey'e meyl iden her esen rüzgārdan müte'e ssir olan insān büyük bir insān degildir. Bu ḥāl kendisinde bāḳī ḳaldıḳça seciye ṣāḥibi olamaz. Aḫlāḳ için ḥarb iden ādem büyük bir insāndır, ve seciyeyi o ḳazanır. Bināen 'aleyh nefsimize ḥākim olmalıyız.

Dervīş ve Münzevīleriŋ Ṭarīḳi

Nefse ḥākimiyet için bir çoḳ yollar tavṣiye idilmişdir. Bunlar içinde eŋ ziyāde ta'ammüm idenlerden biri dervīş veyā münzevīleriŋ ṭarīḳıdır. Bunlarıŋ fikrince seciye düşmenlerine ġālib gelmeniŋ çāresi 'ömrüŋ ṭabī'ī 'alāḳalarından nefsi tecrīd itmekdir. Zāviye-nişīn insānlar dünyānıŋ bütün 'alāḳalarından kendilerini ayırараḳ nefse ġālib gelmeyi ta'līm iderler. Şarḳda ve ġarbda zāviye-nişīnlik pek ta'ammüm itmiş bir temāyüldür. Avrupa'da ḳurūn-i vüsṭā manāstır ḥayātı Asya'da dervīşlik Hindistān'da faḳīrlik ḥayātı, işte bu esās üzerine [5] mü'essesdir. Bu ṭarīḳleriŋ sālikleri yiyüp içmezler. Ṣan'at ve ticāret gibi şey'ler ile iştiġāl itmezler. Bir daġ başında veyā ıṣsız bir dere içinde yāḫūd bir dergāh köşesinde mücerred olaraḳ yaşarlar. Ḥattā nefslerine bile ezā ve cefā iderler ve nefsine ḥākimiyet için böyle bir ḥayātı tavṣiye iderler.

Bunları inzivāya sevḳ iden sebeb-i fenālıġıŋ menba'ı ḥaḳḳında yaŋlış bir fikre żāhib olmalarıdır. Bunlar fenālıġıŋ menba'ı muḥīṭimizde, ya'ni bizden ḫāricdedir. Onuŋ için ḫārici

muḥīṭ ile ‘alāḳa ḳaṭ‘ idilir ve vücūda cefā idilirse nefs terbiye idilmiş olur ẓann iderler. Ḥālbuki didigimiz gibi bu fikr esāsen yaŋlışdır. Muḥīṭimizde bizi fenālıġa sevḳ iden pek çoḳ fenā ḥāller bulunabilir. Faḳaṭ onlara maġlūbiyetimiziŋ aṣıl sebebi derūnī meyl ü inhimākimizdir. Fenālıḳlarıŋ aṣıl miḥveri ḫāricde degil derūnumuzdadır. Bir insān Ḥażret-i Yusūf gibi tecrübe olunabilir. Faḳaṭ derūnunda bir inhimāk olmaz ise tamāmen nefsine ḥākim ṣayılır. Nitekim ḫāricden fenā miḳroplar vücūda hücūm iderler. Vücūdda onlara muḳāvemet için ḳuvvet bulunursa miḳrop yer ṭutamaz. Dervīşlik ve münzevīlik ṭarīḳi nefse ḥākimiyet mes’elesini ḥall itmemişdir. Kendimizi ne ḳadar tecrīd, ḳaraŋlıḳ manāstır köşelerinde ne ḳadar ḥabs idersek idelim. Derūnī inhimāklarıŋ bizi bulup maġlūb itmesine māni‘ olmuş olamayız. Fesādıŋ menba‘ı ḫārici şey’ler degil derūnī ḥissiyāt ve arzūlarımızdır. Zinā, fücūr, ḥased, ṭama‘, ḥīle gibi fenā miḳroplar derūnumuzda peydā olur ve orada yuva yaparlar. Aṣıl mes’ele derūnumuzı pāklamak ve bunlara ḳarşı nefsimizi żabṭ [6] ve idāre altında bulundurmaḳdır. Dervīşlik ve manāstır-nişīnlik buŋa çāresāz olamamışdır. Eŋ seciyeli kimseler zāviye-nişīnler degildir. Aḫlāḳī büyüklük dünyādan ḳaçmaḳ degil ‘ömrüŋ vaẓīfe ve mes’ūliyetleri içinde nefse ḥākim olaraḳ yaşamaḳdır.

Fenālıḳlarla Mücādele ‘Ulvī Ġāyeler

Fenālıḳlar ile mücādele mes’elesinde eŋ mühim noḳṭalardan biri ḥayātda ta‘ḳīb itdigimiz ġāyedir. Yüksek ve muḳaddes bir maḳṣad ta‘ḳīb iden kimse fenālıḳlara ḳarşı muḥkem bir ḳal‘a gibidir. Bi‘l-‘akis süflī bir ġāye ta‘ḳīb iden kimse fenālıḳlara maġlūb olur. Rūḥ-ı insāniyyeniŋ ḳānūnları bunı istilzām ider. Diyiŋ ki her birimiz bir ḳuvvet maḫzeniyiz. İḥtirāṣātımız o ḳuvvetleriŋ fa‘āliyetidir. Onlar esāsen ne kötü ve ne de eyidirler. Faḳaṭ eyi mecrālara sevḳ olunurlarsa eyi, fenā mecrālara sevḳ olunurlarsa fenā netīce virirler. İşte rūḥ-ı insānī noḳṭa-i naẓarından aṣıl mes’ele iḥtirāṣātımızı idāre ve eyi maḳṣadlara tevcīh itmekdir. İcābāt-ı ḥayātdan olan temāyülāt-ı ṭabī‘iyyemizi maḥv itmek mümkün degildir. Onları ġayr-ı ṭabī‘ī bir tażyīḳ altında bulundураraḳ żabṭ itmek de mümkün degildir. Ḥattā onları maḥv itmege çalışmaḳdan kendimizde öyle bir iḫtilāl meydāna getirir ki neticesi bizi cinnete sevḳ idebilir. Cinnet, iḥtirāṣātıŋ yoḳluġı degil idāresizligi, dümeniŋ elden çıḳmasıdır. Bināen ‘aleyh bu temāyülāt muṭlaḳā bir maḫrec bulup orada fa‘āliyet gösterecek, muṭlaḳā bir mecrādan cereyān idecektir. [7]

Süflī Ġāyeler Bizi Ḫarāb İder

Buŋa ḳarşı öŋümüzde yalŋız iki yol var. Biri bu iḥtirāṣātıŋ cereyānı için süflī mecrālar göstermek ve baş aşaġı aḳup gitmekdir. Bir çoḳ kimseler gerek bilerek gerek bilmeyerek bu ṭarīḳi ittiḫāẕ itmişlerdir. İḥtirāṣātıŋ esīri ve zebūnıdurlar. Ḫod-kām, ṭama‘-kār, māl-perest, maġrūr, zinā-kār, ġażūbdurlar. Her şey’e ḥased, her şey’e ṭama‘ ider ve öfkelenirler. Her zamān ġurūr gösterirler. Şehvet-i nefsāniyeleriniŋ esīridirler. İḥtirāṣāt için bu meslegiŋ eyi bir mecrā olmadıġı şundan bellīdir ki bu yol şaḫṣiyetimizi nihāyet ḫarāb ider. Ḫod-kām ve ṭama‘kār bir kimse ile hīç bir insān ülfet itmek istemez. Ā’ilesi bile kendisinden nefret ider. Ve o kimse dünyāda yalŋız ḳalır. Bināen ‘aleyh ‘ömr kendisi için bir ‘aẕāb olur. Hīç bir şey’den memnūn ḳalmaz. Bunuŋ gibi şehevātına tābi‘ olan kimsede ḥayātınıŋ eŋ büyük ḳuvvet menba‘larını isrāf itmiş olur. Bu yol kendisiniża‘fa ve nihāyet ölüme sevḳ ider. Böyle bir ādem evini ve ẕervetini āteşe virmiş gibi nihāyet melūl, maḥzūn, ‘ömrüŋ ḫarābesi üzerinde oṭurur.

Yüksek Ġāyeler Bizi Ḳuvvetlendirir

İḥtirāṣātımızı sevḳ itmek için diger bir mecrā vardır. Bunları eyi ve yüksek maḳṣadlara isti‘māl idebiliriz. Bir genç ḳadın kendi şeṭāret ve ḥüsnini temīz bir ā’ile teşkīl iderek ā’ileniŋ maḥṣūli olan [8] çocuḳları yetişdirmek ḫuṣūṣunda isti‘māl idebilir. Bu mümkün olmazsa şefḳatini ḫastalara baḳarak mekteblerde çocuḳları terbiye iderek bī-çāre ve düşkün ā’ilelere yardım vāsıṭaları tedārik iderek taṭmīn idebilir. Keẕalik bir genc ġaleyān iden ḳuvvetlerini ḥuẓūẓāt-ı nefsāniyeye isrāf idecek yerde cins-i beşere fā’ideli ḫuṣūṣāt için ḳullanabilir. Büyük nām ḳazanmış kimseleriŋ çoġı bütün ḳuvvetlerini genç yaşlarında ‘ulvī maḳṣadlara ḥaṣr itmiş olanlardır. Ameriḳalı muḫteri‘-i meşhūr Edison pek küçük yaşında iken Ditroit şehir kitāb-ḫānesinde beş metre uzunluġunda bulunan raflardaki kitābларıŋ hepsini oḳumuşdur. İngiliz şā‘ir-i meşhūrı Kits (Keats) on dört yaşında şā‘irlikle nām ḳazanmışdır. Ve eŋ meşhūr şi‘rini yigirmi bir yaşında yazmıştır. Franḳlin on üç yaşında iken bütün gice şi‘rler oḳur, ṣoŋra şi‘r tanẓīm ider ve Boston şehri soḳaḳlarında ṣatardı. Robert Fulṭon on yedi yaşından evvel ressām ve şā‘ir olmuşdur. Ceferson, on yedi yaşında iken günde on bir sā‘at müṭāla‘a iderdi. Filosof Herbert Spensır on yedi yaşında bir mühendis olmuşdur. Fransız Pasḳal on altı yaşında iken riyāżiyyāta dā’ir baḥiṯler yazmış ve on doḳuz yaşında ḥesāb makinesi īcād itmişdir. İngiliz Amirali Nelson on beş yaşında iken tehlike içinde bulunan bir gemiyi ḳumanda itmiştir. Fransız cenerali Monteḳam (?) ve İngiliz cenerali Volf, (James Wolfe) on altı yaşında iken ḥarbde nām ḳazanmışdırlar. Büyük Fransız vaṭanperveri Jan Darḳ on üç yaşında iken mefkūre [9] ṣāḥibi olmaġa başlamışdır. Yigirmi bir yaşına ḳadar hīç İngilizce bilmemiş ve oḳumamış olan Josef Ḳonrad, cehd ü iḳdām ile İngiliz edebiyātında ġāyet yüksek bir şöhret ḳazanmışdır. Ġalile, on yedi yaşında iken ṭabābet taḥṣīlini itmām itmişdi. Hayksly, on yedi yaşında iken oḳumadıḳ kitāb bıraḳmamışdı. Büyük mūsīḳi-şinās ve ṣan‘atkārlardan bir çoġı on doḳuz yaşından evvel nām ḳazanmışlardır.

Bunlar gösteriyor ki insān ḳuvā-yı ṭabī‘iyyesini doġru idāre ve sevḳ iderse pek büyük şey’ler yapabilir. Ḫārḳü’l-‘āde netīceler meydāna getirebilir. Bā-ḫuṣūṣ on beş ile yigirmi beş yaş arasındaki devre ḥayātıŋ fiziḳī, fikri ve bi‘l-ḫāṣṣa tehayyüci ṭuġyān itdigi bir zamāndır. O devrede her genc için iki yoldan biri açıḳdır. Ya ḳuvvet ve ḳābiliyetler eyi bir mecrāya sevḳ idilecek yāḫūd süflī bir maḳṣad ta‘ḳīb olunacaḳdır. Ne ḳadar gençler var ki ‘ilm ü fende dehā ṣāḥibi olabilirken süflī maḳṣadlara ḳurbān olmuşlardır. Baḫtiyārdır o genc ki bu devrede ḥayātı için ‘ulvī bir ġāye ve bir prensip bulur, bütün ḳuvā-yı nefsiyyesini o noḳṭaya sevḳ ü tevcīh ider ve nefsine ḥākim olur.

Fenā Mu‘āşeretden Ṣaḳın

Diger bir mühim noḳṭa arḳadaşlıḳ mes’elesidir. Arḳadaşlıġıŋ ve münāsebātında bulundıġımuz muḥīṭiŋ seciyemiz üzerine te’ṯīri pek büyükdür. Arḳadaşlıḳ var ki insānı yola getirir, arḳadaşlıḳ var ki insānı yoldan çıḳarır. [10] Sarḫoş arḳadaşlar meclisinde olmayan bir kimse içki temāyülüne ḳolay muḳāvemet idemez. İçki mübtelālarınıŋ çoġı ilk adımı ḫāṭırını ḳıramadıḳları arḳadaş yüzünden atmışlardır. Nefse ḥākimiyeti te’mīn etmeniŋ ilk şarṭı fenā ve tehlikeli ‘alāḳalardan ṣaḳınmaḳdır. Fenā dostlardan, fenā kitāblardan, fenā ġazetelerden, fenā resimlerden, fenā ḥikāyelerden, fenā münaẓaralardan ṣāḳınmaḳ gerekdir. Soḳaḳda gezerken

cāmekānlarda gördügimiz fenā resimleriŋ çocuḳluḳda evlerimizde işitdigimiz ‘ādī māṣāl ve fenā ḥikāyeleriŋ mekteb ṣıralarında gizli gizli oḳudıġımız fenā romanlarıŋ seciyemiz üzerine pek büyük te‘s̱īri vardır. O gibi fenā temāslar ḫayālimizi bozar. Efkārımızı zehirler iḥtiraṣātımızı idārede bizi ża‘fa dūçār ider. Oḳunan her fenā kitāb, işidilen her fenā söz, görilen her fenā resim ḥākimiyyet-i nefsiyyemizde bir raḫne açar.

Eyi Arḳadaşlıḳ İntiḫāb Eyle

Faḳaṭ bu kāfī degildir. Yalŋız kötüden ṣaḳınmaḳ seciyemizi viḳāyeye kifāyet itmez. Fenādan iḥtirāz ile berāber eyiye teveccüh lāzımdır. ‘Ālemde boşluḳ yoḳdur ve olması mümkün degildir. Bir yirden bir māddeyi ṭard it. ‘Aḳabinde boşluġı hevā işġāl ider. Bir ṭāḳım fenā meyl ve duyġularımızı fikrimizden def‘ ü ṭard itmege çalışalım. Görecegiz ki derḥāl başḳa meyiller belki de daha fenā ve ednāları fikrimize hücūm ider. Bir düşmenden ḳurtulalım dirken daha fenālarına düşeriz. Fenādan ḳurtulmanıŋ yolu yalŋız fenāyı ṭard itmek degil eyiyi [11] ḳabūl itmekdir. Ẓulmetden ḳurtulmanıŋ yolı güneşiŋ yüzine pencereleri açmaḳdır. Murdār havāda ḳurtulmanıŋ yolı temīz havāyı teneffüs itmekdir. Ḫayra teveccüh ile şer kendiliginden zā‘il olur. Nūrı ḳabūl it, ẓulmet mündefi‘ olur. Seciyeniŋ inkişāf itmesinde bu esāslı bir ḥaḳīḳatdir. Ṣaġlam bünye ancaḳ temīz havā, eyi ġıdā ve güzel idmān ile meydāna gelebildigi gibi ṣaġlam seciye daḫi nezīh arḳadaşlıḳ eyi fikr ve güzel ḫıdmet ile elde idilebilir. Yalŋız fenā olmamaḳ ve fenālıḳ itmemege çalışmaḳ kāfī degil, eyi ile temās itmek, eyi ile arḳadaşlıḳ itmek ve eyi olmaḳ şarṭdır. Eyi ve güzel ile beslenmek lāzımdır. Bir çoḳ genclerіŋ aḫlāken ḫarābīlerine sebeb tā küçüklükden beri temāsda bulundıḳları kimseleriŋ eyi olmaması, işitdikleri sözleriŋ oḳuduḳları kitāblarıŋ fenā olmasıdır. Baḫtiyārdır o genc ki eyi bir ā’ile içinde doġar, eyi bir muḥīṭ içinde büyür, eyi bir mektebde taḥṣīl görür ve eyi kimseler ile temāsda bulunur.

Eyi ‘Ādetler Kesbine Çalış Eṭvārıŋ Necīb Olsun

Nefse ḥākimiyet mes’elesinde mühim esāslardan biri de eyi ‘ādetler kesbine çalışmaḳdır. Doġru yaşamayı, doġru ve nezīh düşünmeyi ‘ādet idinmemiş bir kimse hevesāta çābūḳ maġlūb olur, nefse ḥākim olamaz. Bi‘l-‘akis doġru mu‘āmele itmeyi doġru düşünmeyi i‘tiyād itmiş olan kimse ḳolay ḳolay maġlūb olmaz. Temiz yaşamayı temīz yimeyi kendine [12] ṭabī‘at itmiş bir ādemiŋ vücūdı emrāżıŋ hücūmuna muḳāvim oldıġı gibi aḫlāḳī ḥayātda temizligi kendine ṭabī‘at idinmiş olan bir ādemiŋ rūḥı da müfsid-i aḫlāḳ te’s̱īrlerine ḳarşı ḳavī olur. Eṭvārımızda müstaḳīm, necīb, nāzik olalım, çābūḳ ḥiddetlenmeyelim. Ṣabr itmegi ögrenelim. ‘Ömrüŋ ḥādis̱elerini sükūn ile ḳarşılamayı ‘ādet idinelim. Her şey’i fenā görüp fenā tefsīr itmekden ziyāde eyi görüp eyi bir fikr ile tefsīr itmeye çalışalım. Ḥaḳḳımızda fenā söyleyenlere ṣabr ile ḥattā beddu‘ā eyleyenlere ḫayr du‘ā ile muḳābele itmeyi ögrenelim. İnsānlarla münāsebetimizde nizā‘ ve tefriḳa çıḳarmayup hem-āheng yaşamayı bilelim. Ḥilm ve tevāżu‘ nümūnesi olalım, ġurūr göstermeyelim. Ve’l-ḥāṣıl etvārımız nezāket, ḥilm, ṣabr ve lüṭf rāyiḥası neşr eylesin. Böyle yapmayı ‘ādet iderseniz nefsimize ḥākim olmuş oluruz.

Ḫayāliŋi Nezīh Bulundur

Kezālik düşünce ve ḫayālimizi nezīh bulundurmayı ‘ādet idinelim. Fenālıḳlarıŋ aṣıl menba‘ı derūnī düşüncelerimizdir. Fa‘āliyetimiz o düşünceleriŋ maḥṣūlidir. Bu sebebden eŋ ziyāde derūnī aḥvālimize diḳḳat itmemiz iḳtiżā ider. Fenā düşünceleri fikrimizden ref‘, ve eyi düşünceleri fikrimizde perverde itmeyi ‘ādet itmeliyiz. İnsān ḳatl, cināyeti irtikāb itmeden evvel fikrinde ġażab ve ‘adāvet ḥayātına yer verir. Ḳatl fi‘ili o ḥayātıŋ doġurdıġı bir netīcedir. Zinā ve fuḥuş temāyülüne düşen kimse evvelā fikren bu duyġulara [13] mübtelā olur. Ḫayālinde onları besler ve bi‘n-netīce tecrübeye maġlūb olur. İnsān bir fi‘l-i şenī‘i ‘amelen işlemeden evvel fikren işlemiş olur ve onuŋ için çābūḳ yıḳılır. Bu iżāḥātdan aŋlaşılır ki aṣıl gizli duyġu ve düşüncelerimize ġālib gelmemiz lāzımdır. Düşmene içeriden maġlūb olduḳdan ṣoŋra ḫāricen ġālib gelmege çalışmaḳ nāfiledir. Düşmene aṣıl içerimizde ġālib olmalıyız. Bināen ‘aleyh eyi efkār ve pāk ḥissiyāt ṣāḥibi olmayı ‘ādet itmeliyiz. Cināyetlerden āzād olmaḳ isterseŋ hīç bir kimseye ḳarşı ‘adāvet ḥissi besleme. Bi’l-‘akis dostluḳ ve muḥabbet duyġusı ile müteḥassis ol. O vaḳit hīç bir kimse senden incinmez. Zinā ve fuḥuşa düşmemek isterseŋ, her şey’e pāk ḥissiyāt ile baḳmayı, her şey’i temiz bir göz ile görmegi ‘ādet eyle. Ḥissiyātıŋ temiz olursa şehevātıŋ hücūmundan vāreste ḳalırsıŋ. Ḫayāl ve ḥissiyātıŋı öyle muḥāfaẓa eyle ki fesād ḥaşerātı orada beslenecek bir çirk-āb bulmasın.

Bir Miṯāl

Vaḳtiyle bir mu‘allim bir ḳış güni ṭalebeyi çağırup ḳar üzerinde ḳoşmalarını ve her kim arḳasında doġru bir iz bıraḳırsa oŋa mükāfāt virecegini söyler. Virilen emir üzerine ṭalebeniŋ hepsi ḳoşmaġa başlar. Nihāyet dur emri virilir. Ṭalebe arḳalarına baḳınca görürler ki hepsi de ḳar üzerinde egri bügri birer iz bıraḳmışlar. İçlerinden ancaḳ birisi ḫaṭṭ-ı müstaḳīm üzere ḳoşabilmiş. Mu‘allim naṣıl ḳoşduḳlarını bu efendilere ṣorar. [14] Hepsi de ayaḳlarına diḳḳat iderek doġru ḳoşmaġa çalışdıḳlarını söylerler. Bunlar muvaffaḳ olamayanlardır. Doġru ḳoşup mükāfāta istiḥḳāḳ kesb iden ṭalebeye ṣorulur. Ayaḳlarına diḳḳat itmekden ziyāde ḳarşısındaki yüksek aġacı hedef ittiḫāẕ iderek ona doġru ḳoşdıġını ve böylece ḫaṭṭ-ı müstaḳīm üzerine bir iz bıraḳabildigini söyler.

Netīce

Seciye mükāfātı ḳazanmaḳ ister misin? Yüksek ve aṣīl bir ideāle doġru ḳoş. [15]

SONUÇ

Türk kültür ve edebiyatında Arap harfli yüzlerce manzum ve mensur ahlâk kitabı yazılmıştır. Şüphesiz bu türdeki Türkçe metinler içerisinde Prof. Lütfi Leonyan’ın *Seciye ve Nefse Hakimiyet* adlı eseri, farklı ve ilginç bir konuma sahiptir. Bilinen ahlâk kitaplarımızın aksine Leonyan’ın eseri, Hristiyanlığı da kapsayacak şekilde kaleme alınmıştır. Müellifin Ermeni, papaz ve aktif bir misyoner olması da eserin bir diğer dikkat çekici özelliğidir.

Nefs konulu diğer Türkçe eserlerin aksine nefsin tarifinden ziyade nasıl kontrol edilmesi gerektiğinden söz edilmiştir. Leonyan’ın nefs dediği şey esasında nefs-i emmâredir. Leonyan’ın nefsin mahiyetini tam olarak bilmediği, nefse bakışının yüzeysel olduğu görülür. Zira “yüksek bir gaye edinmekle” de nefsin kontrol altına alınabileceğini düşünmektedir. Yüksek gaye dediği

şeyler arasında bilim ve fenle uğraşmak vardır. Bu durum onun kalbî değerleri geri plana iterek dünyevî düşünceyle meseleye yaklaştığını gösterir. Nefs bir anda kontrol altına alınabilecek basit bir düşman değildir. Leonyan'ın sözünü ettiği şey esasında nasıl iyi bir insan olunabileceğinin tarifidir.

Kitap, Müslümanlara da hitap edecek şekilde yazılmışsa da gizli bir Hristiyanlık propagandası ve hayranlığı hissedilmektedir. Nefse hâkimiyeti sağlamayı başarmış diye verdiği örneklerin tamamı Hristiyan dünyasına ait şahsiyetlerdir. İslamiyetteki derviş ve münzevîler hakkındaki düşünceleri ise; Türk tasavvuf inancına aykırıdır. Zira o, mutasavvıfların nefs tezkiyesindeki bazı metotlarını tenkit etmektedir. Düşüncesine göre dervişler ve münzevîler, nefsin sadece dış dünyada olduğunu sandıkları için çözümü tecritte aramıştır. Leonyan, tecridin esasında kalbî, derûnî bir yolculuk olduğunu, bedenin ve kalbin temizlenmesindeki rolünü idrak edememiştir.

Leonyan, bu eserini mensubu olduğu milleti için de yazmış olabilir. Bu sebeple onun dinî-tasavvufî bütün eserlerine daha temkinli yaklaşmak gerekmektedir. İleride yapılacak yeni çalışmalarla Leonyan'ın kendi dini dışında neden Müslümanlar için de yazma gereği hissettiği sorusuna cevap bulunabilir.

KAYNAKÇA

Albayrak, Sadık (1989). *İrtica'ın Tarihçesi 5 / Tek Parti Dönemi ve Batıcılık*, İstanbul: Araştırma Yayınları

Ceyhan, Âdem (2019). "1892 ve 1893'te Basılmış Bir Türk Edebiyatı Antolojisi: Enmuzec-i Edebiyyat-ı Türkiyye", *Erdem,* Sayı: 76, ss. 65-78

Güllü, Ramazan Erhan (2009). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gaziantep Ermenileri,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni.

Kara, İsmail (2004). "Cumhuriyet Dönemi Dinî Yayıncılığın Arka Plânı ve Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları", *Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi Tebliğler-Müzakereler,* 31 Ekim-02 Kasım 2003, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 23-29.

Kara, İsmail (2008). *Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Mesele Olarak İslam 1,* İstanbul: Dergah Yayınları.

Küçük, Mehmet Alparslan (2005). *Ermeniler Arasında Protestanlığın Yayılışı ve Protestan Ermeniler (Türkiye Örneği),* Doktora Tezi, Ankara Üni.

Pekolcay, Necla (1993). "Kadı Burhaneddin'in Şiirlerinde Hayatı İle İlgili Unsurlar", *Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 5-6, ss. 121-124

Sarafian Kevork A. (1957). *A Briefer History of Aintab,* Published by Union of the Armenians of Aintab, Printed in the U.S.A.

Taşkın, Faruk (2007). *Amerikan Misyoner Okullarından "Merkezi Türkiye Koleji" (1876-1924),* Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üni.

Uçar, Ahmet (2013). *Hıristiyan Gençler Cemiyeti ve Türkiye'deki Faaliyetleri (1910- 1939),* Doktora Tezi, İstanbul Üni.

Üçer, Müjgan (1998). "Kadı Burhaneddin Ahmed Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Bilge Dergisi*, Sayı: 18, ss. 34-39

http://www.worldcat.org/identities/lccn-no00021035/ [E.T.: 11.08.2020]

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Pseudo-Plutarkhos'un Nehirler Üzerine Adlı Kitabının Güvenilirliği Hakkında Bazı Değerlendirmeler

(Mesut Kınacı)

Pseudo-Plutarkhos'un Nehirler Üzerine Adlı Kitabının Güvenilirliği Hakkında Bazı Değerlendirmeler

Mesut Kınacı[1]

[1]*Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,*
E-mail: mesutkinaci@sdu.edu.tr

Özet: *Canlıların varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli maddelerin başında su gelmektedir. Bu nedenle insanlar su kaynaklarına yakın olmak ve suyun onlara sağladığı nimetlerden faydalanmak istemişlerdir. Yaşamın her alanında suya olan gereksinim ona farklı anlamlar yüklenmesini sağlamıştır. Antikçağ insanının imgeleminde su -özellikle tatlı su- kutsal sayılmış, bazen tanrı bazen de arkhe olarak tasavvur edilmiştir. Bu nedenle mitolojik, teolojik, coğrafi, tarihi ve felsefi anlamda tartışılmış ve yazarların metinlerine konu olmuştur. Kaleme aldığı kitapta nehirler ve bu nehirlerin yanında bulunan dağlar, bitkiler ve taşlar hakkında bilgiler veren Pseudo-Plutarkhos'un "Nehirler, Dağ İsimleri ve Bu Yerlerde Keşfedilen Şeyler Hakkında" adlı kitabı "Nehirler Üzerine" olarak kısaltılmaktadır. Yazarın adının Plutarkhos olması nedeniyle söz konusu kitabın ilk başlarda ünlü biyografi yazarı Mestrios Plutarkhos'a (MS yak. 46-120) ait olduğu düşünülmüştür. Fakat Mestrios Plutarkhos'un sözcük seçimi, entelektüel düzeyi ve metinlerini yazarken kullandığı referanslar göz önünde bulundurulduğunda "Nehirler Üzerine" adlı kitabın Plutarkhos adlı başka bir yazara ait olduğu kanısı oluşmuştur. İlk tetkiklerde Pseudo-Plutarkhos'un kitabında birçok farklı yazara atıfta bulunması, bu kitabın oldukça güvenilir ve titiz bir araştırmanın ürünü olduğunu düşündürmüştür. Fakat sözü edilen referanslar araştırıldığında neredeyse tamamının sahte olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece Pseudo-Plutarkhos'un "Nehirler Üzerine" adlı kitabının güvenilirliği sarsılmıştır. Bu çalışmada Pseudo-Plutarkhos'un "Nehirler Üzerine" adlı kitabında bazı nehirler ve bu nehirlerin çevresinde bulunan dağların, bitkilerin ve taşların özellikleri hakkında verdiği bilgiler, diğer antik yazarlar, nümizmatik veriler, arkeolojik buluntular ve epigrafik belgelerle karşılaştırılacak ve sözü edilen yazarın güvenilirliği üzerine bazı çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır.*

Anahtar Kelimeler: *nehirler, bitkiler, dağlar, referanslar, yazarlar.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Üniversite Öğrencilerinin Anne Babaya Bağlanma, Tanrı Algısı Ve Anlam Bulmalarının İncelenmesi

(Halil Ekşi, Nur Başer Baykal, Mine Sayın, Şeyma Kömürcü)

Üniversite Öğrencilerinin Anne Babaya Bağlanma, Tanrı Algısı Ve Anlam Bulmalarının İncelenmesi

Halil Ekşi[1], Nur Başer Baykal[2], Mine Sayın[3], Şeyma Kömürcü[4]

[1]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı. Mail: h.eksi70@gmail.com*
[2]*Bartın Üniversitesi/Psikoloji Bölümü. Mail: nbaykal@bartin.edu.tr*
[3]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı*
[4]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı*

Öz: *Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin anne baba bağlanması ile Tanrı algılarının anlam bulma üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma grubu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında İstanbul'da bulunan bir devlet ve bir vakıf üniversitesinin ruh sağlığı alanında (psikoloji, PDR ve sosyal hizmet bölümlerinde) öğrenim görmekte olan 550 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (Kapçı ve Küçüker, 2006), Tanrı Algısı Ölçeği (Güler, 2007) ve Kişisel Anlamı Profili Ölçeği Kısa Formu (Ekşi, Okan ve Mert-Kömürcü, 2018) kullanılmıştır. Araştırma, değişkenler arasındaki ilişkiler inceleneceği için ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Verilerin analizinde korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin anlam düzeylerini yordamada anne baba bağlanma ve Tanrı algısı değişkenlerinin etkisini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, anne baba bağlanma ve seven Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular alt boyutlarının anlam değişkenini önemli ölçüde yordadığı, ve anne baba bağlanma değişkenleri ile Tanrı algısı alt boyutlarının hepsi birlikte, anlamdaki toplam varyansın %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin anne baba bağlanma ve Tanrı algısı puanlarının anlam bulma düzeylerini etkilemekte olduğu ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular, anne ve baba ile olumlu bağlanma gerçekleştiren ve Tanrı'ya yönelik olumlu ve sevecen bir algıya sahip olan bireylerin anlam düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koyan alan yazındaki araştırmalar ile desteklenmektedir. Sonuçlar tartışılmış ve gelecek araştırmalar için öneriler sunulmuştur.*

Anahtar Kelimeler: *Anne bağlanma, Baba bağlanma, Tanrı algısı, Anlam bulma*

An Investigation of University Students' Parental Attachment, Perception of God and Finding Making

Halil Ekşi[1], Nur Başer Baykal[2], Mine Sayın[3], Şeyma Kömürcü[4]

[1]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı. Mail: h.eksi70@gmail.com*
[2]*Bartın Üniversitesi/Psikoloji Bölümü. Mail: nbaykal@bartin.edu.tr*
[3]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı*
[4]*Marmara Üniversitesi /Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı*

Abstract: *The aim of the study is to examine the effect of parental attachment and perceptions of God on finding meaning on university students. The working group consists of 550 university students studying in the field of mental health (psychology, counseling and social service departments) in Istanbul in the 2017-2018 academic year. In the study, Parental Attachment Scale (Kapçı & Küçüker, 2006), God Perception Scale (Güler, 2007) and Personal Meaning Profile Scale Short Form (Ekşi, Okan, & Mert-Kömürcü, 2018) were used. The research was designed in the relational model as the relationships between variables will be examined. Correlation and regression analysis were applied to analyze the data. Multiple regression analysis was conducted to determine the effects of the variables of parental attachment and perception of God in predicting the meaning levels of university students. According to the results, it was determined that Parental attachment, loving God and negative feelings towards God were found to predict the meaning variable significantly. Also, all parental attachment variables and God perception sub-dimensions together explained 29% of the total variance in meaning. As a result, it was revealed that the parental attachment and God perception scores of university students affect their level of finding meaning. The findings have been supported by the researches in the literature that reveal that individuals who have a positive and loving perception of God and who have a positive bond with their mother and father have higher levels of meaning. The results are discussed and recommendations for future research are presented.*

Keywords: *Parental attachment, God perception, finding meaning*

1. Giriş

Tanrı algısı, bireyin Tanrı'ya dair duygu, düşünce ve atıflarını içerir. Tanrı'ya inansın veya inanmasın Tanrı hakkında bilgisi olan tüm bireyler Tanrı'ya dair bir şemaya sahiptir. Tanrı'ya inanan bir bireyin inançları yaşamını şekillendirmektedir. Çocukluk dönemlerinde oluşmaya başlayan Tanrı algısı, kişinin çevresi, kişiliği ve kişiye öğretilen dini temsiller tarafından şekillenerek olumlu veya olumsuz bir hal alabilir (Greenway, Milne ve Clarke, 2003; Güler, 2007).

Tanrı'nın seven, şefkatli, koruyan, affedici olması Tanrı'ya yönelik olumlu atıflardan bazılarıdır ve olumlu atıfları baskın olan bireyler Tanrı'ya yönelik olumlu ve sevgi içeren bir tutum sergilemektedir. Tanrı'nın cezalandırıcı, gaddar olması ise Tanrı'ya yönelik olumsuz atıflardandır. Bu atıfları baskın olan bireyler ise Tanrı'ya yönelik olumsuz ve korku içeren bir tutum sergilemektedirler (Cavanagh, 1992; Güler, 2007).

Bağlanma kavramı bireyin ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle yakın ilişkide oldukları kişilerle kurdukları derin duygusal bağ olarak tanımlanır (Bowlby, 1969). Bağlanma sadece çocukluk dönemine ait bir kavram değildir, kişinin bağlanma tarzı hayatının geri kalanında da kişiyi etkileyen faktörlerden biri haline gelir (Williams, 2003). Bebeğin temel bakım verenle kurduğu bu ilişki olumlu ise sonrasında hayatına giren insanlarla da buna benzer bir ilişki kuracağı; olumsuz ise de yine bu bağlanmanın onun ilişkilerini etkileyeceği düşünülmektedir (Nakash-Eisikovits, Dutra ve Westen, 2002). Bu açıdan bakıldığında kişinin herhangi bir ilişki içinde bağlanma tarzının önemli olacağı varsayılabilir.

Tanrı ile olan ilişki ve Tanrı algısının oluşumu diğer ilişkilerden biraz farklıdır. Çocuk bir ilişki ve imaj oluşturacağında bunu kendi tecrübelerine dayandırarak yapabilir. Örneğin, çocuğun anne ile ilgili oluşturduğu imaj onunla yaşadığı tecrübelerden kaynaklanır; fakat Tanrı ile yaşanan doğrudan tecrübeler yoktur ve çocuk Tanrı ile ilgili tecrübeleri ancak anne ve babasıyla olan tecrübelerinin bir yansıması olarak oluşturabilir (Lawrence, 1997; Najam ve Batool, 2012). Bu sebeple, Tanrı algısının büyük bir oranla olumlu ya da olumsuz ebeveyn imajlarının bir yansıması olduğu düşünülmektedir (Lawrence, 1997).

Literatürde Tanrı algısı ve bağlanmayla ilgili iki farklı hipotez bulunmaktadır. Bunlardan biri telafi (compansation); diğeri ise uyuşmadır (correspondence). Telafi hipotezine göre Tanrı ile kurulan olumlu ilişki olumsuz ebeveyn tutumlarını telafi edici olabilir. Uyuşma hipotezine göre ise kişinin anneyle kurduğu bağlanma tarzı Tanrı ile ve diğerleriyle kurulan bağ ile benzer olacaktır. İki hipotezi de destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (McDonald, Beck, Allison, ve Norswortby, 2005).

Tanrı inancı bireyin dini eğilimleri ve kutsal olana bağlanma isteğiyle şekillenmektedir (Yapıcı, 1996). Bireyin Tanrı algısını konu edinen çalışmalar Batı'da iki konu üzerinden ilerlemiştir. İlki kişinin kendilik kavramı ve Tanrı imgesi arasındaki ilişki, diğeri kişinin ebeveyn kavramı ile Tanrı imgesi arasındaki ilişkidir. Bireyin yakın hissettiği ebeveyn imgesi ile Tanrı imgesi ve kendisini sevgiye layık görmesiyle Tanrı'nın kişinin kendisini koruduğu inancı arasındaki ilişkiyi olumlu yönde desteklediği için bağlanma kuramı bu konuda sağlam bir zemin halini almıştır (Kirkpatrick'ten akt. Subaşı, 2012).

Bağlanma ilişkisini diğer yakın ilişkilerden ayırt eden yakınlık arayışı, ayrılık durumunda strese girme, birleşme durumunda sevinme, kayıp durumunda yas tutma ve güvenli zemin görevi görme kriterleri Tanrı ile kurulan ilişkiyi bağlanma ilişkisi olarak ayırt etmek açısından önemlidir. Ayrıca Tanrı-kul ilişkisinde bağlanan kul bağlanılan Tanrı, anne-bebek ilişkisinde bağlanan bebek bağlanılan anne iken; eş ilişkisinde eşler birbirine bağlanabilmektedirler. Aynı zamanda anne-bebek ilişkisinde bağlanılan bakım veren güçlü ve bilge iken, Tanrı-kul ilişkisinde de bağlanılan güçlü ve bilgedir; ancak eş ilişkisinde bu olmayabilir. Bu açıdan Tanrı-kul ilişkisi, eşlerin bağlanmasındansa anne-bebek bağlanmasına daha çok benzeyen gerçek bir bağlanma ilişkisidir (McDonald ve ark., 2005).

Anlam arayışı bireyin kim olduğuna dair bilgi veren zeka, yaratıcılık gibi özellikleri içine alan, insan olmanın doğasında bulunan, kişinin düşündükleri ve yaptıklarına dayanan bir olgudur (Wong, 2014). Anlamın bilişsel (inançlar, şemalar, beklentiler), güdüsel (amaç belirleme ve bu amaç için çaba gösterme) ve duygusal (potansiyelini kullanmaktan doğan memnuniyet hissi, yaşam hakkında iyi hissetme) olmak üzere üç bileşeni vardır. Anlamın güdüsel bileşenine odaklanan Logoterapi'de üç temel kavram öne sürülür. Bunlar; en zor şartlarda bile olumlu bir tutumu seçmeyi sağlayan *irade özgürlüğü*, hayatın zorluklarına katlanılmasını sağlayan temel, evrensel ve örtük bir motivasyon olan *anlam istemi* ve de en zor şartlarda bile anlamın

bulunabileceğini ifade eden *hayatın anlamı*dır (Wong, 1997). Tanrı imajı üzerine yapılan araştırmalar sevgi dolu Tanrı imgelerinin anlam ve amaç duygusu ile pozitif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (Stroope ve ark., 2013).

Yaşamın anlamını bağlanma stilleri, yaş ve cinsiyet arasındaki bağlantılar ile ilişkilendiren Bodner ve ark. (2014), güvenli bağlanmış kişilerin, güvensiz bağlanma stiline sahip kişilerden daha fazla mevcut anlama sahip olduklarını ve daha az anlam arayışı içerisinde olduklarını; korkulu bağlanma stiline sahip kişilerin ise diğer bağlanma stillerine göre daha fazla anlam arayışı içerisinde olduklarını bulgulamışlardır.

Ülkemizde, anne babaya bağlanma, Tanrı algısı ve yaşam amacı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde karşımıza az sayıda çalışma çıkmaktadır. Subaşı'nın (2012) üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada Tanrı'ya kaçıngan bağlanma ile kaygılı yetişkin bağlanma arasında kısmen anlamlı bir ilişki ve yetişkinlikte kaygılı bağlanma ile Tanrı'ya kaygılı bağlanma arasında yüksek ilişki bulunmuştur. Başka bir çalışmada Tanrı'ya güvenli bağlanma, olumlu Tanrı algısı ve kendilik algısı psikolojik iyi olmayı olumlu yönde desteklerken; Tanrı'ya kaygılı bağlanma, ölüm kaygısı, Tanrı ile ilişkiler ve boyun eğicilik psikolojik iyi oluşla negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Erdoğruca, 2012). Uysal ve arkadaşlarının (2014) ergenlerle yaptığı araştırmada ise, Tanrı'yı olumlu algılama ve O'nun kişiyi koruduğunu düşünme; amaçlarına ulaşma yolları arama ve amaçlarına güdülenme düzeylerinde artırıcı, sosyal kaygı düzeylerinde ise düşürücü bir etki oluşturmuştur. Hayatın anlamı ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda hayatın anlamı psikolojik iyi oluşun bir alt boyutu olarak alınmıştır. Bu araştırmalardan biri olan Göcen'in (2013) çalışmasında dini yönelim ile hayatın anlamı arasında yüksek ve olumlu yönde ilişki bulunmuştur.

Ülkemizde anne babaya bağlanma, Tanrı algısı ve yaşam anlamı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde bu araştırmaların ayrı ayrı değişkenler arasındaki ilişkileri bulguladığı ancak bu ilişkilerin birlikte ele alınmadığı görülmüştür. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin anne baba bağlanmasının ve Tanrı algısının anlam bulma üzerindeki etkisini incelemektir.

2.Yöntem

Üniversite öğrencilerinin anne babaya bağlanması ve Tanrı algısı ile yaşamın anlamı arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırma ilişkisel tarama modelinde kurgulanmıştır. Anne babaya bağlanma ve Tanrı algısının yaşamın anlamı üzerindeki etkisi incelendiği için, araştırma, ilişkisel tarama modelinde yordayıcı korelasyonel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Korelasyon türü ilişkisel taramalar, değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini, birlikte değişim söz konusu ise bunun nasıl olduğunu saptamaya çalışır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013).

Araştırma "Üniversite öğrencilerinin anne babaya bağlanma ve Tanrı algısı yaşamın anlamını etkilemekte midir?" sorusu üzerine kurgulanmıştır.

2.1.Örneklem

Araştırmanın evreni, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Marmara Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde ruh sağlığı alanında öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem, tesadüfî oransız küme örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Üniversitelerdeki insan ve toplum ve eğitim fakültelerinde eğitim gören psikoloji,

PDR ve sosyal hizmet alanındaki öğrencilerden random (tesadüfi) olarak yapılan seçimlerle 550 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Örnekleme ait tüm veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. *Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri*

Tablolar	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kız	478	86,9
	Erkek	63	11,5
	Belirtilmemiş	9	1,6
	Toplam	550	100,0
Yaş	18-30	546	99,3
	Belirtilmemiş	4	0,7
	Toplam	550	100,0
Üniversite	İ.S.Zaim	250	45,5
	Marmara	172	31,3
	Maltepe	54	9,8
	Belirtilmemiş	74	13,5
	Toplam	550	100,0
Bölüm	PDR	117	21,3
	Psikoloji	367	66,7
	Sosyal hizmet	49	8,9
	Belirtilmemiş	17	3,1
	Toplam	550	100,0
Sınıf	1.Sınıf	67	12,2
	2.Sınıf	155	28,2
	3.Sınıf	136	24,7
	4.Sınıf	108	19,6
	Diğer	47	8,5
	Belirtilmemiş	37	6,7
	Toplam	550	100,0
Anne Baba Durumu	Birlikte	491	89,3
	Ayrı	12	2,2
	Boşanmış	23	4,2
	Diğer	18	3,3
	Belirtilmemiş	6	1,1
	Toplam	550	100,0
Ekonomik Durum	Zayıf	7	1,3
	Ortanın altı	18	3,3
	Orta	271	49,3
	İyi	221	40,2
	Çok iyi	30	5,5
	Belirtilmemiş	3	0,5
	Toplam	550	100,0

2.2.Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (Kapçı ve Küçüker, 2006), Tanrı Algısı Ölçeği (Güler, 2007) ve Kişisel Anlamı Profili Ölçeği Kısa Formu (Ekşi, Okan ve Mert-Kömürcü, 2018) kullanılmıştır.

Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ):

Anne babaya olumlu ya da olumsuz bağlanmayı değerlendiren Ana Babaya Bağlanma Ölçeği Parker ve arkadaşları (1979) tarafından geliştirilmiş, Türkçe uyarlaması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi Kapçı ve Küçüker (2006) tarafından yapılmıştır. Bu ölçek Bowlby'nin bağlanma kuramı temelinde geliştirilmiştir. Ölçek 25 maddeden oluşmakta, ilgi ve kontrol/aşırı koruma olmak üzere iki alt boyut içermektedir. İlgi boyutunda 12 madde, kontrol/aşırı koruma boyutunda 13 madde yer almaktadır. İlgi alt boyutunda yüksek puan sıcak, anlayışlı ve kabul edici olarak algılanan düşük puan ise soğuk reddedici olarak algılanan ana babayı yansıtmaktadır. Kontrol/aşırı koruma alt boyutunda ise yüksek puan aşırı kontrolcü ya da özerkliğe izin vermeyen ana baba algısına işaret etmektedir. Katılımcıdan 16 yaşına kadar olan süreci düşünerek, anne ve babası için ayrı ayrı değerlendirmeler yapması istenmektedir. Maddeler 4'lü likert-tipi derecelendirme ile Tamamen böyleydi=4, Kısmen böyleydi=3, Pek böyle değildi=2, Hiç böyle değildi=1 şeklinde puanlanmaktadır. Tersine puanlanan maddelerde ise (2,4,8,9,10,13,14,16,18,19,20,23, ve 24. maddeler), Tamamen böyleydi=1, Kısmen böyleydi=2, Pek böyle değildi=3, Hiç böyle değildi=4 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin alt boyutları ayrı ayrı değerlendirilebileceği gibi toplam puan olarak değerlendirmek de mümkündür. Ölçekte hem toplam puanda hem de alt ölçeklerdeki artış olumlu bağlanmayı ifade etmektedir.

ABBÖ'nin güvenilirliği iç tutarlılık, iki-yarı ve test-tekrar test istatistikleriyle hesaplanmıştır. Anne formu için Cronbach alfa değeri .87, Baba Formu için .89 olarak bulunmuştur. Hem Anne hem de Baba formlarında koruma alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı .70, ilgi/kontrol alt ölçeği için ise sırasıyla .90 ve .91'dir. ABBÖ'nin iki-yarı güvenilirliğine Guttman Split-Half yöntemiyle bakılmış, anne formunda tüm ölçek için .70, ilgi/ kontrol boyutu için .85 ve koruma boyutu için .68 olarak bulunmuştur. Baba formunda ise bu değerler tüm ölçek için .64, ilgi/kontrol ve koruma alt ölçekleri için ise sırasıyla .83 ve .64 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği anne formunda tüm ölçek için .90, baba formu için .89 olarak bulunmuştur. Alt ölçekler için bakıldığında ilgi/kontrol boyutunda bu değerler anne formu için .91, baba formu için .90, koruma boyutunda ise anneler için .64, babalar için .78'dir.

Tanrı Algısı Ölçeği (TA):

Bu araştırmada, bireylerin Tanrı'ya yönelik atıflarını belirlemek üzere Güler (2007) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilen Tanrı Algısı Ölçeği (TA) kullanılmıştır. 5'li Likert tipi derecelendirmeli olan ölçek, 22 maddeden ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. 535 yetişkin bireyden elde edilen verilere uygulanan açımlayıcı faktör analizine göre, ölçme aracı toplam varyansın %55.6'sını açıklamaktadır. Örneklem üzerinde yapılan güvenirlik analizinde TA'nın Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .83 bulunmuştur. Ölçek olumlu Tanrı algısını gösteren "Seven Tanrı", "Tanrı'ya yönelik olumlu duygular" ve olumsuz Tanrı algısını gösteren "Uzak/ Umursamaz Tanrı", "Korkutan ve cezalandıran Tanrı" ve "Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular" olmak üzere 5 faktörden oluşmaktadır.

Ölçeğin toplam puanı hesaplanırken 2, 3, 7, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21 numaralı maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin olumlu (sevgi yönelimli) bir Tanrı algısına; düşük puanlar ise olumsuz (korku yönelimli) bir Tanrı algısına sahip olduğunu gösterir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 110, en düşük puan 22'dir.

Kişisel Anlam Profili Ölçeği Kısa Formu:

Araştırmada, bireylerin anlam profillerini değerlendirmek amacıyla Kişisel Anlamı Profili Ölçeği Kısa Formu (KAPÖ-KF) uygulanmıştır. MacDonald, Wong ve Gingras (2012) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını Ekşi, Okan ve Mert-Kömürcü (2018) gerçekleştirmiştir. Ölçek 21 madde ve 7 alt boyuttan (kendini-aşma, yakınlık, din, başarı, ilişki, adil muamele, kendini-kabul) oluşmaktadır. Her bir alt boyut üç madde içermektedir. 336 üniversite öğrencisinden elde edilen verilere uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda kabul edilebilir uyum indeksleri elde edilmiştir (X^2/sd=1.816, p<.001, RMSEA=0.049, S-RMR=0.087, NNFI=0.958, CFI=0.957, GFI=0.932, NFI=0.91, IFI=0.958). Ölçeğin tamamı için bulunan Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .837 olup, ölçeğin kendini-aşma, yakınlık, din, başarı, ilişki, adil muamele, kendini-kabul alt boyutları için bulunan Cronbach alfa güvenirlik katsayıları sırasıyla ,746, .751, .746, .752, .754, .748 ve .745 olarak bulunmuştur.

2.3.Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına girilmiş ve SPSS 21.00 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Eksik ve hatalı olduğu tespit edilen veriler temizlenmiş ve veri setinden çıkarılmıştır. Verilerin değerlendirilmesine parametrik test yöntemlerinin uygulanabilmesi için hem örneklem sayısının yeterli olması hem de örneklemin normal dağılım göstermesi gerektiği varsayılmıştır (Kalaycı, 2008). Bu amaçla, araştırmanın değişkenlerine normal dağılım analizi uygulanmıştır. Dağılımın normalliğini sınayan Kolmogorov Smirnov testi sonucunda, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Normalliğin sağlanmasıyla birlikte, verilerin analizinde parametrik yöntemlerin kullanılması tercih edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Çoklu regresyon analizinin varsayımı olarak değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununun (multicollinearity) olmamasına dikkat edilmiş; ve bu amaçla tolerans ve VIF değerleri incelenmiştir. Yaygın olarak kabul edilen görüşle uygun şekilde Tolerans değerinin .333'ten yüksek, VIF değerinin ise 10'dan (bazılarına göre 3'ten) küçük olduğu, dolayısıyla çoklu bağlantı sorununun olmadığı görülmüştür (Field, 2009). Yaşam anlamının anne babaya bağlanma ve Tanrı algısı tarafından açıklanmasına ilişkin bulgular çoklu regresyon analiziyle incelenmiş ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgular yorumlanırken anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

3.Bulgular

Bu bölümde, anne ve baba bağlanma, Tanrı algısı ve alt boyutları (seven Tanrı, Tanrıya yönelik olumlu duygular, uzak Tanrı, korkutan Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular) bağımsız değişken, anlam ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerine ait güvenirlik değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. *Anlam, Anne Baba Bağlanma ve Tanrı Algısı Ölçeklerine ait Güvenirlik Katsayıları*

Değişken	**Cronbach's Alpha Değeri**
Anlam	.818
Anne Bağlanma	.873
Baba Bağlanma	.874
Tanrı Algısı	.868
Seven Tanrı	.886
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	.844
Uzak Tanrı	.457
Korkutan Tanrı	.367
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	.530

Tablo 2 incelendiğinde, anlam, anne bağlanma, baba bağlanma, Tanrı algısı ölçekleri ile Tanrı algısının alt boyutları için Cronbach's Alpha katsayıları sırasıyla; anlam ölçeği için .818; anne bağlanma ölçeği için .873; baba bağlanma ölçeği için .874; Tanrı algısı ölçeği için .868 olarak bulunmuştur. Tanrı algısı ölçeğinin alt boyutları için güvenirlik değerleri incelendiğinde ise, Cronbach's Alpha katsayılarının sırasıyla seven Tanrı için .886; Tanrı'ya yönelik olumlu duygular için .844; uzak Tanrı için .457; korkutan Tanrı için .367; Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular için .530 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu değerler incelendiğinde uzak Tanrı, korkutan Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular dışındaki değerlerin yaygın olarak güvenilir kabul edilen .70'in üzerinde bir değere sahip olduğu görülmektedir (Büyüköztürk, 2007; Kılıç, 2016).

Tablo 3. *Araştırmanın Değişkenlerine Ait Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri (N=550)*

Değişkenler	***Ort.***	***S***	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**
1.Anlam	108.54	12.70	1.00								
2. Anne Bağlanma	78.80	10.79	.251*	1.00							
3. Baba Bağlanma	76.90	11.56	.298*	.423*	1.00						
4. Tanrı Algısı	94.71	10.26	.483*	.229*	.247*	1.00					
5. Seven Tanrı	34.43	5.31	.456*	.140*	.145*	.885*	1.00				
6. Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	16.93	3.06	.407*	.174*	.144*	.849*	.801*	1.00			
7. Uzak Tanrı	18.31	2.05	.242*	.155*	.208*	.624*	.400*	.352*	1.00		
8. Korkutan Tanrı	13.41	1.54	.187*	.161*	.199*	.512*	.283*	.245*	.342*	1.00	
9. Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	11.62	2.35	.216*	.215*	.250*	.385*	.029	.130*	.267*	.323*	1.00

* $p < .001$ düzeyinde anlamlı

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya dâhil edilen değişkenlere ait ortalama değerler, standart sapma değerleri ve Pearson korelasyon katsayıları gösterilmektedir. Tablo 3'te bağımlı değişken olan anlam üzerinde etkili olabilecek anne baba bağlanma ve Tanrı algısı arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Bu korelasyon analizi sonuçlarına göre anlam değişkeninin, anne bağlanma ($r = .25$, $p < .001$) ve baba bağlanma (r = .30, $p < .001$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu, anlam ile Tanrı algısı arasındaki ilişkinin de ($r = .48$, $p < .001$) pozitif yönde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Anlam ile Tanrı algısının alt boyutları arasındaki ilişkilere bakıldığında, anlam değişkeninin seven Tanrı ($r = .46$, $p < .001$), Tanrı'ya yönelik olumlu duygular ($r = .41$, $p < .001$), uzak Tanrı ($r = .24$, $p < .001$), korkutan Tanrı ($r = .19$, $p < .001$) ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular ($r = .22$, $p < .001$) ile pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 4. *Anne Baba Bağlanma ve Tanrı Algısının Anlamı Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Tablosu (N= 550)*

	B	Std. Hata	Beta	*t*	*p*	R^2	*F*	*p*
Anne Bağlanma	.108	.048	.092	2.277	.023			
Baba Bağlanma	.183	.045	.167	4.072	.000			
Seven Tanrı	.934	.152	.390	6.143	.000			
Tanrı'ya Olumlu Duyg.	.188	.255	.045	.735	.463	.294	32.269	.000
Uzak Tanrı	-.055	.259	-.009	-.212	.832			
Korkutan Tanrı	-.230	.335	-.028	-.687	.492			
Tanrı'ya Olumsuz Duyg.	.804	.219	.149	3.676	.000			
Bağımlı Değişken: Anlam	F= 32.269, p< .001		R= .542	R^2= .294	$D.R^2$= .285			

Tablo 4'te görüldüğü üzere, anlam değişkenini yordamada anne baba bağlanma ve Tanrı algısı değişkeninin alt boyutlarının rolünü saptamak amacıyla yapılan çoklu regresyon analizinde, bu değişkenlerin anlam değişkenini anlamlı bir şekilde yordadığı tespit edilmiştir (F= 32.269, p< .001, R= .542, R^2= .294, $D.R^2$= .285). Analiz sonuçlarına göre, anne bağlanma, baba bağlanma değişkenleri ve Tanrı algısı alt boyutları hepsi birlikte, anlamdaki toplam varyansın %29'unu açıklamaktadır. Anne bağlanma (β= .092, t= 2.27, p< .05), baba bağlanma (β =.167, t= 4.07, p< .001), seven Tanrı (β = .390, t = 6.14, p< .001), Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular (β =.149, t = 3.68, p< .001) değişkenlerinin varyansa katkısı anlamlı bulunurken; Tanrı'ya yönelik olumlu duygular (β =.045, t =.735, p>.05), uzak Tanrı (β= -.009, t =-.212, p>.05) ve korkutan Tanrı (β =-.028, t =-.687, p>.05) değişkenlerinin ise varyansa katkısı anlamlı bulunmamıştır.

4.Tartışma

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin anne baba bağlanmasının ve Tanrı algısının anlam bulma üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bulgular, anne bağlanma, baba bağlanma ve Tanrı algısının anlam ile pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, anne baba bağlanma ve Tanrı algısının yaşam anlamını açıklamada katkısı olduğu ortaya çıkmıştır.

Güvenli bağlanmanın anlam duygusunu ortaya çıkardığı ve anlamı teşvik ettiği (Mikulincer ve Shaver, 2013) düşünüldüğünde anne baba ile güvenli bağlanma ve yaşam anlamı arasında ortaya çıkan olumlu ilişki daha da anlam kazanmaktadır. Dewitte, Granqvist ve Dezutter (2019) de yaşam boyu anlamın geliştirilmesi ve sürdürülmesinde önemli bir faktör olarak bağlanmayı ele alan bütünleştirici bir çerçeve önermiştir. Buna göre, erken bağlanma deneyimleri belirli kalıpları (paternleri) tanımak ve bir düzen ve tutarlılık duygusu kazanmak için temel sağlar. Bağlanma figürleriyle etkileşimler iç ve dış çevrenin keşfini, kendine, diğerlerine ve dünyaya ilişkin karmaşık temsillerin oluşumunu ve nihayetinde bireylerin yaşamlarındaki anlamı nasıl değerlendirdiklerini şekillendirir. Güvenli bağlanma, daha sevgi dolu ve iyiliksever bir Tanrı tasavvuru ile de ilişkilidir (Granqvist ve Kirkpatrick, 2013). Tanrıyı pozitif bir şekilde algılamak ve Tanrı ile pozitif bir bağ oluşturmanın anlamlı bir hayat yaşamakla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Zahed-Babelan, Rezaei Jamaloei ve Herfati Sobhani, 2012). Ayrıca, aynı çalışma bu çalışmaya benzer olarak Tanrı algısının, yaşamın anlamını açıklamada önemli olduğunu ifade etmiştir.

Çalışma genç insanların Tanrı ile olumlu bir bağ hissettiklerinde yaşamlarının yönü ve amacı doğrultusunda olumlu hissetme olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Anne babaya olan pozitif bağın ve algının Tanrı'ya yüklendiği (Nakash-Eisikovits, Dutra ve Westen, 2002), ve ebeveynleri ile kaçınmacı ve kaygılı bağlanan bireylerin Tanrı ile ilişkilerinde de daha fazla gerginlik yaşadığı (Zarzycka, 2018) göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmanın bulgusu Tanrı'ya pozitif bağlanma teorisi anlayışımızla ve önemli bir ilişkide güvenli bir bağlanmaya sahip olmanın yararlı etkileri ile tutarlıdır (Chopik, William, Robin, Edelstein ve Chris, 2013). Culver ve Denton (2017) yapmış oldukları boylamsal çalışmada Tanrı'ya daha yakın bir bağlılığı olan genç yetişkinlerin yaşamlarıyla ilgili artan bir amaç duygusundan yararlandıklarını ve bu bağlılık ve anlamın, beş yıl sonra tekrar ölçüldüğünde yaşam amaçlarını güçlendirmeye devam ettiğini bulmuşlardır. Buradan yola çıkarak Tanrı algısı ile ilgili pozitif durumun gençlerin yaşamlarında kalıcı bir etkiye sahip olabileceği ve pozitif psikolojik kaynakların içerisine eklenebileceği düşünülmektedir. Nguyen ve Zuckerman (2016)'ın araştırma bulgusuna göre, Tanrı'ya daha olumlu yönden bakan insanlar için dini inancın daha önemli olduğu görülmektedir. Dahası, Tanrı'nın sevgi dolu olduğuna inanan kişilerin yaşamda

daha büyük bir anlam duygusuna sahip olma eğiliminde olduğu (Stroope, Draper ve Whitehead, 2013) ve Tanrı'ya ilişkin daha olumlu bir tasavvura sahip olan kişilerin daha etkili başa çıkma tepkileri kullanma eğiliminde olduğu (Schreiber, 2011) görülmektedir. Benzer şekilde, iyiliksever bir Tanrı'ya inanan ve Tanrı ile yakın bir ilişki içinde olduğunu düşünen O'na daha minnettar olma eğiliminde olduğu (Krause, Emmons ve Ironson, 2015), gelecek hakkında daha umutlu olma eğiliminde olduğu (Ciarrocchi, Dy-Liacco ve Deneke, 2008; Krause ve Ironson, 2019; Mattis, Fontenot, Hatcher-Kay, Grayman, ve Beale, 2004) ve dolayısıyla da yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu (Krause ve Ironson, 2019) görülmektedir. Diğer yandan, Tanrı'yı kontrol edici ve korkutucu olarak gören bireylerin ise, daha büyük umutsuzluk hissettiği (Steenwyk, Atkins, Bedics ve Whitley, 2010) ve dolayısıyla da yaşamlarından daha az memnun olma eğiliminde olduğu (Weigand ve Weiss, 2006) görülmektedir. Tüm bu araştırmalar, tanrı algısı ile anlam arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırma bulgusu ile tutarlılık göstermektedir.

Yaşamda bir anlam bulmak, birçok olumlu sonuçla ilişkilidir ve psikolojik bir kaynak olarak görülmektedir (Arnett ve Lene, 2002). Bu bağlamda bireyin yaşam amacını geliştiren onunla pozitif ilişkide olan faktörleri anlamak sağlık ve refahı geliştirme açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma da anne ve babayla kurulan güvenli bağlanmanın ve Tanrıyı olumlu algılamanın yaşam anlamını açıkladığını ortaya koymuştur.

Alan yazın taraması yapılırken ülkemizde bu alanda yapılan çok az çalışma olduğu görülmüştür. Çalışmanın tekrarlanması veya benzer çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ülkemizde Tanrı algısı ve Tanrıya bağlanma, yaşam anlamı ile ilgili yapılmış boylamsal bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kişilerin Tanrı ile ilişkili deneyimleri ve algılarının zaman içinde değişip değişmediği ya da nasıl değiştiğini anlamanın yaşam kalitesi ve psikolojik sağlık ile ilgili yapılacak çalışmalarda önemli katkısı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu alanda yapılacak olan nitel çalışmalar nicel çalışmaları tamamlayacak nitelikte olup daha detaylı bilgi edinmeyi sağlayacaktır. Bireylerin bakış açıları, yaşadıkları deneyimler irdelenerek bağlanma, Tanrı ve anlam kavramlarını nasıl açıkladıklarını ortaya koyma noktasında nitel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

Arnett, J. J., & Jensen, L. A. (2002). A congregation of one: Individualized religious beliefs among emerging adults. *Journal of Adolescent Research*, *17*(5), 451-467.

Bodner, E., Bergman, Y. S., & Cohen-Fridel, S. (2014). Do attachment styles affect the presence and search for meaning in life?. *Journal of Happiness Studies*, *15*(5), 1041-1059.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Attachment; John Bowlby*. Basic Books.

Bogdan, R., & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theories and Method.* Boston: Allyn & Bacon.

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Veri analizi el kitabı (7. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. bs.). Ankara: Pegem Akademi.

Cavanagh, M. E. (1992). The perception of God in pastoral counseling. *Pastoral Psychology, 41*(2), 75-80.

Chopik, W. J., Edelstein, R. S., & Fraley, R. C. (2013). From the cradle to the grave: Age differences in attachment from early adulthood to old age. *Journal of personality, 81*(2), 171-183.

Ciarrocchi, J. W., Dy-Liacco, G., & Deneke, E. (2008). Gods or rituals? Relational faith, spiritual discontent, and religious practices as predictors of hope and optimism. *The Journal of Positive Psychology, 3*, 120–136. doi:10.1080/17439760701760666

Culver, J., & Lundquist Denton, M. (2017). Religious attachment and the sense of life purpose among emerging adults. *Religions, 8*(12), 274.

Dewitte, L., Granqvist, P., & Dezutter, J. (2019). Meaning through attachment: An integrative framework. *Psychological Reports, 122*(6), 2242–2265

Ekşi, H., Okan, N., & Mert-Kömürcü, H. Ş. (2018). Kişisel Anlam Profili Ölçeği Kısa Formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 47*(47), 157-168.

Erdoğruca-Korkmaz, N. (2012). Bağlanma, insan Tanrı ilişkisi ve psikolojik iyi olma. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Field, A. (2009). *Discovering statistics using Spss.* London: Sage publications.

Göcen, G. (2013). Pozitif psikoloji düzleminde psikolojik iyi olma ve dini yönelim ilişkisi: Yetişkinler üzerine bir araştırma. *Toplum Bilimleri Dergisi, 7* (13), 97-130.

Granqvist, P., & Kirkpatrick, L. A. (2013). Religion, spirituality, and attachment. In K. I. Pargament, J. J. Exline, & J. W. Jones (Eds.), *APA handbook of psychology, religion, and spirituality (Vol. 1): Context, theory, and research* (pp. 139–155). Washington, DC: American Psychological Association.

Greenway, A. P., Milne, L. C., & Clarke, V. (2003). Personality variables, self-esteem and depression and an individual's perception of God. *Mental Health, Religion & Culture, 6*(1), 45-58.

Güler, Ö. (2007). Tanrı Algısı Ölçeği (TA): Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1*, 123-133.

Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil.

Kapçı, E. G. & Küçüker, S. (2006). Ana babaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 17*(4), 286-295.

Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenirlik katsayısı. *Journal of Mood Disorders, 6*(1), 47-48.

Korkmaz, N. E. (2012). Tanrı'ya bağlanma ve psikolojik iyi olma. *Toplum Bilimleri Dergisi, 6*(12), 95-112.

Krause, N., Emmons, R. A., & Ironson, G. (2015). Benevolent images of God, gratitude, and physical health status. *Journal of Religion and Health, 54,* 1503–1519. doi:10.1007/s10943-015-0063-0

Krause, N., & Ironson, G. (2019). Religious involvement, God images, and life satisfaction. *Mental Health, Religion & Culture, 22*(1), 41-55. doi: 10.1080/13674676.2019.1586860

Lawrence, R. T. (1997). Measuring the image of God: The God image inventory and the God image scales. *Journal of Psychology and Theology, 25*(*2*), 214-226.

Mattis, J. S., Fontenot, D. L., Hatcher-Kay, C. A., Grayman, N. A., & Beale, R. L. (2004). Religiosity, optimism, and pessimism among African Americans. *Journal of Black Psychology, 30,* 187–207. doi: 10.1177/0095798403260730

McDonald, A., Beck, R., Allison, S., & Norswortby, L. (2005). Attachment to God and Parents: Testing the Correspondence vs. Compensation Hypotheses. *Journal of Psychology & Christianity, 24(1).*

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2013). Attachment orientations and meaning in life. In *The experience of meaning in life* (pp. 287-304). Springer, Dordrecht.

Nakash-Eisikovits, O. R. A., Dutra, L., & Westen, D. (2002). Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 41(9),* 1111-1123.

Najam, N., & Batool, S. (2012). Relationship between Perceived Parenting Style, Perceived Parental Acceptance-Rejection (PAR) and Perception of God among Young Adults. *Journal of Behavioural Sciences*, *22*(1).

Nguyen, T. T., & Zuckerman, M. (2016). The links of God images to women's religiosity and coping with depression: A secularization explanation of gender differences in religiosity. *Psychology of Religion and Spirituality, 8*(4), 309–317 doi:10.1037/rel0000060

Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, *52*(1), 1-10.

Schreiber, J. A. (2011). Image of God effect on coping and psychospiritual outcomes in early breast cancer survivors. *Oncology Nursing Forum, 38,* 293–301. doi: 10.1188/11.ONF.293-301

Steenwyk, S. A., Atkins, D. C., Bedics, J. D., & Whitley, B. E. (2010). Images of God as they relate to life satisfaction and hopelessness. *International Journal for the Psychology of Religion, 20,* 85–96. doi:10. 1080/10508611003607942

Stroope, S., Draper, S., & Whitehead, A. L. (2013). Images of a loving God and sense of meaning in life. *Social Indicators Research*, *111*(1), 25-44. doi: 10.1007/s11205-011-9982-7

Subaşı, H. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Tanrı ile ilişkilerinin bağlanma kuramı açısından değerlendirilmesi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, *12*(1), 175-198.

Uysal, V., Batan, S. N., Baş, S., & Zafer, H. (2014). Ergenlerin Tanrı algılarıyla sosyal kaygı ve umut düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, 11*(42), 221-237.

Weigand, K. E., & Weiss, H. M. (2006). Affective reactions to the thought of God: Moderating effects of image of God. *Journal of Happiness Studies, 7,* 23–40. doi: 10.1007/s10902-005-0930-6

Williams, A. (2003). Adolescents' relationships with parents. *Journal of Language and Social Psychology, 22(1),* 58-65.

Wong, P. T. P. (1997). Meaning-centered counseling: A cognitive-behavioral approach to logotherapy. *International Forum for Logotherapy, 20,* 85-94.

Wong, P. T. (2014). Viktor Frankl's meaning-seeking model and positive psychology. In *Meaning in positive and existential psychology* (pp. 149-184). Springer, New York, NY.

Yapıcı, A. (1996). Dini yaşayışta tövbeye din psikolojik bir yaklaşım. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kayseri.

Zahed-Babelan, A., Rezaei Jamaloei, H., & Herfati Sobhani, R. (2012). An investigation of the relationship between attachment to God and resilience with meaningful life among students. *Knowldge and Research in Applied Psychology*, *3*(13), 75-85.

Zarzycka, B. (2018). Parental attachment styles and religious and spiritual struggle: A mediating effect of God image. *Journal of Family Issues, 1-9.* doi:10.1177/0192513x18813186

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

The Importance of the Shortest Path in Cold Chain Logistics and Application for the Food Sector (Emre İpekçi)

The Importance of the Shortest Path in Cold Chain Logistics and Application for the Food Sector

Emre İpekçi[1]

[1]*Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa Meslek Yüksekokulu, Lojistik Programı, Artvin*
E-mail: emre@emreipekci.com

Abstract: *Companies that need logistic services in their processes provide these services by outsourcing. Especially in transportation, businesses operating in the sector in all areas of logistics, such as storage, inventory management, order management and customs clearance, offer these services to their customers. Nowadays, it is very important for businesses to focus on the field in which they operate. For this reason, the logistics companies from which the firms purchase services must respond to the needs of them in full, correct and complete.*

Cold chain logistics is the approach of completing the process by keeping the heat regime needed by the product in the process from the first production to the presentation of the products to the consumer. This method, also known as cold chain or temperature controlled transportation, has a wide range of applications especially in the pharmaceutical and food sectors. Many products that require heat-controlled transport can lose their properties due to heat changes in the chain. The systems used in the warehouses for the protection of the heat regime of the products, the monitoring of possible temperature drops during the transfer to the vehicle and the minimization of the distance to be transported are the most important stages of the cold chain.

In this study, the route of the new transportation to be done between the factory which is planned to be established by an enterprise in need of temperature controlled transportation and storage services and the warehouse of the enterprise where the logistics service is currently purchased will be determined.

The aim of the study is to find the route where the shortest distance will be used for transportation between Istanbul and Balıkesir. For this purpose, firstly using the linear programming method dijkstra algorithm is used. In addition, one of the classic heuristic solution methods; nearest neighbor method and sweep algorithm are used.

Vehicle routing problems are a sub-branch of network problems when evaluated from a broader perspective. As the number of points and constraints to be dealt with in solving such problems increases, the solution of the problem becomes more difficult. Nevertheless, as in this study, in conditions where the number of positions is relatively less, some methods can be reached quickly

Key words: *Cold chain logistics, vehicle routing problems, shortest path problem, dijkstra algorithm*

Soğuk Zincir Lojistiğinde En Kısa Yolun Önemi ve Gıda Sektörüne Yönelik Bir Uygulama

Emre İpekçi[1]

[1]*Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa Meslek Yüksekokulu, Lojistik Programı, Artvin*
E-mail: emre@emreipekci.com

Özet: *Süreçlerinde lojistik hizmetlere ihtiyaç duyan işletmeler bu hizmetleri dış kaynak kullanımı yoluna giderek temin etmektedirler. Başta taşımacılık olmak üzere; depolama, envanter yönetimi, sipariş yönetimi ve gümrükleme gibi lojistiğin alanına giren tüm konularda sektörde faaliyet gösteren işletmeler bu hizmetleri müşterilerine sunmaktadır. Günümüzde işletmelerin kendi faaliyet gösterdikleri alana odaklanması oldukça önemlidir. Bu nedenle hizmet satın aldıkları lojistik işletmelerin firmaların ihtiyaçlarına tam, doğru ve eksiksiz karşılık vermesi gerekmektedir.*

Soğuk zincir lojistiği de ilk üretim aşamasından başlayarak ürünlerin tüketiciye sunumuna kadar geçen süreçte ürünün ihtiyaç duyduğu ısı rejiminin bozulmadan muhafaza edilerek sürecin tamamlanması yaklaşımıdır. Soğuk zincir veya ısı kontrollü taşımacılık olarak da bilinen bu yöntem özellikle ilaç ve gıda sektörü başta olmak üzere birçok alanda geniş bir kullanım alanına sahiptir. Isı kontrollü taşımaya ihtiyaç duyan birçok ürün zincir içerisinde meydana gelen ısı değişimlerinden ötürü özelliklerini kaybedebilmektedir. Ürünlerin ısı rejiminin korunması için depolarda kullanılan sistemler, araca aktarma yapılırken olası sıcaklık düşüşlerinin takibi ve ürünün taşınmasında gidilecek olan mesafenin en azlanması soğuk zincirin en önemli aşamalarındandır.

Bu çalışmada ısı kontrollü taşıma ve depolama hizmetlerine ihtiyaç duyan bir işletmenin kurmayı planladığı fabrikası ile hali hazırda lojistik hizmet satın aldığı işletmenin deposu arasında gerçekleştirilecek olan yeni taşımanın güzergâhı belirlenecektir. Çalışma da amaçlanan İstanbul ile Balıkesir arasında yapılacak olan taşımada en kısa mesafenin kullanılacağı güzergâhı bulmaktır. Bu amaçla ilk olarak doğrusal programlama yöntemiyle dijkstra algoritması kullanılmıştır. Ayrıca klasik sezgisel çözüm yöntemlerinden olan; en yakın komşu yöntemi ve süpürme algoritması da kullanılmıştır. Çözümler sonucunda dijkstra algortiması ile en kısa mesafe elde edilebilmiştir.

Araç rotalama problemleri daha geniş bir açıdan değerlendirildiğinde şebeke problemlerinin bir alt dalıdır. Bu tür problemlerinin çözümünde uğranılacak nokta sayısı ve kısıtlar arttıkça problemin çözümü de zorlaşmaktadır. Yine de bu çalışmada olduğu gibi konum sayısının nispeten daha az olduğu şartlarda bazı yöntemler ile hızlıca sonuca ulaşılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Soğuk zincir lojistiği, araç rotalama problemleri, en kısa yol problemi, dijkstra algoritması,*

1. Introduction

In the sector of logistics, the most costly area is the transportation. Because of this, it is very important for companies to control and accurately plan transportation costs. This is the case for operational processes that will directly affect profitability such as the shortest route, the least cost, for transport not only in international transport but also in micro distribution processes. Vehicle routing problem (VRP) are used for the realization of such optimizations.

These problems are mainly divided into three groups according to different requirements. These are; traveling salesman problem with the same start and end point, transportation problems to multiple starts and end points, and the shortest path problem with separate start and end points. Dijkstra algorithm is used to solve the shortest path problem.

The purpose of Dijkstra algorithm is to find the most cost-effective way from a particular source point to all other points. This algorithm identifies the least cost path or paths from a starting point to a destination by optimizing the cost with multiple iterations (Selim, 2019). The shortest path using Dijkstra algorithm may not always be the most cost-effective. Additional costs such as toll roads, bridge tolls, ferry fare to be used on the selected route may not be calculated in the minimum transport distance. Therefore, the model should be established and solved considering the costs to be borne on the routes to be carried for minimum cost transportation. There are different methods used to solve vehicle routing problems. These solution methods and details are mentioned in Figure 1.

Figure 1 VRP Solution Methods (YAŞAR, 2017)

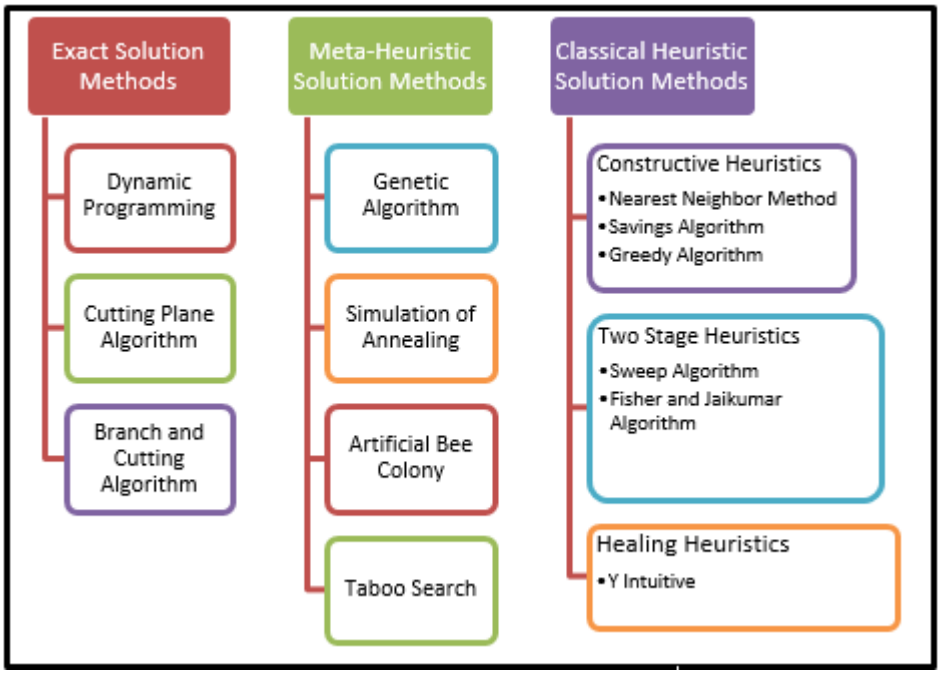

2. Cold Chain Logistics

Every product which is produced in the world needs logistics processes. The variety of these products, which are the subject to trade, also leads to the development of their own

transportation and storage methods when it's needed. Today, there are many services in the logistics sector that are classified according to different product groups and types.

Cold chain logistics is one of these services. Generally, all activities to ensure the required temperature during transport and storage of products are called cold chain logistics. Mainly in food and pharmaceutical sectors cold chain is used intensively in different sectors and product groups. Products which are transported by cold chain logistics can have different temperatures. These are generally considered in three different regimes, cool, cold and dull. Different transport and storage processes are available for all these different temperatures depending on the requirements of the product. During the cold chain logistics process, it is very important to maintain the adapted temperature during transfer between transportation modes, between vehicle and storage, during loading and unloading of vehicles. In case of breaking the chain for any reason perishable nature of the product and can be wasted. This makes it necessary to control the whole process. There are many different methods and tools are available for the cold chain management of the perishable food products such as the wireless sensor network designs (Qi, Xu, Fu, Mira, & XiaoshuanZhang, 2014). For this reason, all kinds of systems, vehicles and warehouses which isused in cold chain logistics should be selected with appropriate qualities and features.

3. Literature Review

In literature review many interdisciplinary studies using vehicle routing problems and algorithms have been found. Although vehicle routing problems seem to be specific to the transportation sector, they can be used in many different disciplines. It can be used in many different fields such as transportation, geography, wildlife, landscape planning and archeology. Practises for the transport sector are used to generally find the shortest route or minimum cost route to address existing operational processes and to investigate their effectiveness.

Vehicle routing problems have been studied for many years. VRP was first introduced in 1959 by Dantzig and Ramser. (Dantzig & Ramser, 1959). In 1964, Clarke and Wright developed the first method of Dantzig and Ramser and proposed the classical method of saving. After that, various models and algorithms have been proposed to find solutions for different types of VRP (Keskintürk, Topuk, & Özyeşil, 2015). VRP is about creation of different vehicle routes. These routes start from the main warehouse or a factory and are formed by visiting the subset of customers in a specific order and returning to the main warehouse or factory. Each customer must be included in one of the vehicle routes created and the total distribution amount of each vehicle assigned to the customer must not exceed the vehicle capacity. The main purpose of these problems is to minimize the number of vehicles to be used and to minimize the total distance or total time while ensuring the minimum cost of transport (Düzakın & Demircioğlu, 2009). Even though factors such as toll roads, bridges and ferry fees used on the route can shorten the distance traveled, it may bring additional costs to the enterprises. In this point, minimizing the total cost or the time spent on the road is basically related to customer demands and expectations.

Lin and colleagues (2013) in their work in the transport of perishable cold chain food easily; have provided evidence that remote temperature control affects the shelf life of the product in later stages. Jean and Theo (2017) found that leading logistics service providers such as UPS and FEDEX were able to focus more on heat-controlled transports than their competitors, and

that these transports were more controlled by their own vehicles and with each customer's desired heat regim. As it is seen, it is very important that the cold chain is not interrupted. For this reason, companies should prefer the companies who are experts in the field of cold chain logistics and have self-contained vehicles if possible.

Figure 2 Some Vehicle Routing Problem Studies and Methods Used

Authors	Year	Study	Method
Songyi Wang, Fengming Tao, Yuhe Shi	2018	Optimization of Location–Routing Problem for Cold Chain Logistics Considering Carbon Footprint	Genetic Algorithm
Y. Zhang, X. D. Chen	2014	An Optimization Model for the Vehicle Routing Problem in Multiproduct Frozen Food Delivery	Genetic Algorithm
Jiaojiao Tang, Kai Liu, Qian Chen	2010	Study on cold chain logistics of vehicle routing problem for agricultural products	Ant Colony Algorithm
Antonio Mirino, Risald, Suyoto	2017	Best routes selection using Dijkstra and Floyd-Warshall algorithm	Dijkstra's and Floyd-Warshall Algorithm
Ana Osvald, Lidija Zadnik Stirn	2007	A vehicle routing algorithm for the distribution of fresh vegetables and similar perishable food	Different methods
Dan Ding, Xin Zou	2016	The Optimization of Logistics Distribution Route Based on Dijkstra's Algorithm and C-W Savings Algorithm	Dijkstra's Algorithm, Clarke And Wright Savings Algorithm
Yaoli Zhang, Guangying Xıe, Jing Chen	2013	A New Distribution Path Selection Method for Biomedical Cold Chain: Bidirectional Dijkstra Algorithm	Dijkstra's Algorithm
Gillett, B. E. & Miller, L. R	1974	A heuristic algorithm for the vehicle-dispatch problem.	Sweep Algorithm
J. Grobler, VSS Yadavalli	2008	Managing the cold chain: A case study at a South African ice cream company	Sweep Algorithm
Wang Ying, Chen Xi	2010	Research on Vehicle Routing Problem of Cold Chain Logistics	Sweep Algorithm
Bellmore, M. & Nemhauser, G. L.	1968	The traveling salesman problem: a survey	Nearest Neighbor Algorithm
James Keller, Michael Gray, James Givens	1985	A fuzzy k-nearest neighbor algorithm	Nearest Neighbor Algorithm
Scot Cost, Steven Salzbberg	1993	A Weighted Nearest Neighbor Algorithm for Learning with Symbolic Features	Nearest Neighbor Algorithm

In the academic studies, different algorithms and solution methods are used to provide solutions for vehicle routing problems. Songyi et al. in their study in 2014 used genetic algorithm to reduce the carbon footprint and carried out an application to collect fresh agricultural products from suppliers and transport them to warehouses and transport them to demand points by means of vehicles in the fleet of the enterprise.(Wang, Tao, & Shi, 2018). In their study (2014), Zhang

and Chen simulated the transportation of multiple frozen products to different markets in the city using genetic algorithms. (Zhang & Chen, 2014).

That's not true to think of cold chain logistics as a method used only for the transportation of products from distribution centers to retail points. Some agricultural products need to be transported by cold chain starting from the soil which is the starting point. In this context, Jiaojiao et al. using the ant colony algorithm worked on the delivery of products from the production center to the warehouse from here they worked on the delivery of products to retail points (Tang, Liu, & Chen, 2010). In 2007, Ana and Lidija tested different methods of transporting fresh and perishable products by cold chain and compared them. (Osvald & Zadnik, 2007). In the first of two publications using Dijkstra algorithm to solve the shortest path problem in cold chain logistics, Dan and Xin modeled a distribution route using Clarke and Wright's Savings algorithm as well. (Ding & Zou, 2016). An example of the cold chain out off the food sector was demonstrated by their study of biomedical drugs used in hospitals and required cold chains during transport (Yaoli Zhang, 2013).

4. Problem Definition

The company which has cafe chain across the Turkey wants to se up new factory in İstanbul. Istanbul is the largest city in Turkey where is the located in Marmara region. There are many suppliers and manufacturers are located from different sectors in this city. There are government promotion for investments in many different parts of the city. Because of this reason the company wants to set up new factory in there. Rather than investing or renting a new warehouse, the company wants to send its products to the warehouse of the current logistics supplier and make shipments from that point. The same company transports the products from the production line of the company to the warehouses located in Balıkesir province and makes consolidation with the loads of the other companies that provides service throughout the country. The logistics company also collects the shipments of all other customers departing from the Marmara region from their customers by means of small vehicles and brings them to their warehouses in Istanbul and transports them to their warehouses in Balıkesir. The entity requires the logistics service provider to deliver the products to the warehouse in Balıkesir on a daily basis, regardless of the cost of transport, both in case of cold chain breakage and in case of product damage that may occur in the transfer. In this new situation for the logistics supplier, the company has to choose the shortest route to be used for transportation from İstanbul production center to the Balıkesir among alternative routes.

Picture 1 Cities in Marmara Region

5. Method

Different methods and algorithms are tried to be obtained for the products that need to be delivered to distribution points for vehicle routing problems. Main goal for the shortest path problem is to find the shortest path, taking into account all possible routes between two points. The route planning required by the companies varies according to their own operations. In the example that will be the subject of the practise, the company would like to obtain the shortest distance as it transports its products from the factory to the warehouse by cold chain. Therefore, three different algorithms will be used to solve the problem. These are dijkstra, the nearest neighbor and sweep algorithms. Then the solution offering the shortest distance will be preferred.

The vehicles which is used in cold chain logistics consume more fuel than the same model vehicles due to the cooling and temperature control units they contain. In addition, as the increase in the time spent on the road increases the likelihood of encountering certain problems, the primary expectation of the company in transportation is to keep the distance covered and the duration short.

In the solution to be made by using Dijkstra algorithm, first possible routes between two points to be moved are determined. If there are definitely places to visit, this should be considered when creating a model. Then the minimum required constraints are calculated between the specified routes. These constraints consist of decisions such as distance to travel, minimum transport cost. After the data is collected by Dijkstra algorithm, it is solved with a linear programming model which will be set. For this work uses the Solver add-in included in the Microsoft Office Excel application.

In the sweep algorithm firstly, possible paths in the coordinate plane are grouped according to their position. The location of the warehouse is considered central. Since the factory is located in Istanbul, this place chosen as the starting point. Then the points are grouped clockwise and counterclockwise to reach the warehose (Keskintürk, Topuk, & Özyeşil, 2015).

The nearest neighbor algorithm was introduced by Bellmore and Nemhauser. It is a simple algorithm that can be used to solve the traveling salesman problem. The main objective is to

reach the final point by going from the starting point to the nearest point and then from each point to the point where the shortest path is again. (Bellmore & Nemhauser, 1968).

6. Case Study

The following table shows the different routes that can be used by the logistics company for transportation to Balıkesir and the distances to be covered in the routes in kilometers.

Figure 3 Kilometers Between Cities

Cities	İstanbul	Kocaeli	Sakarya	Yalova	Bursa	Tekirdağ	Çanakkale	Bilecik	Bandırma	Balıkesir
İstanbul		104		108		177			246	
Kocaeli			68	78	124					
Sakarya								90		
Yalova					57					
Bursa			160					98		150
Tekirdağ				280			150			
Çanakkale					227					200
Bilecik										240
Bandırma										98
Balıkesir										

As shown in the table, there are many alternative routes for transportation between Istanbul and Balikesir. Looking at the table, it can be thought that the shortest distance can be easily found. However But is not as easy as it seems. Alternative routes are not only available between cities. There are also different road networks to follow even in the city. When all these factors are evaluated together, there are many different options for transportation between the new factory and the warehouse. When all these situations are considered together, it is necessary to use a scientific method for find the shortest way. Because of this situation for find the shortest route; Logistics supplier will use dijkstra algorithm, the nearest neighbor algorithm and sweep algorithm.

Figure 4 Alternative Routes from Istanbul to Balikesir

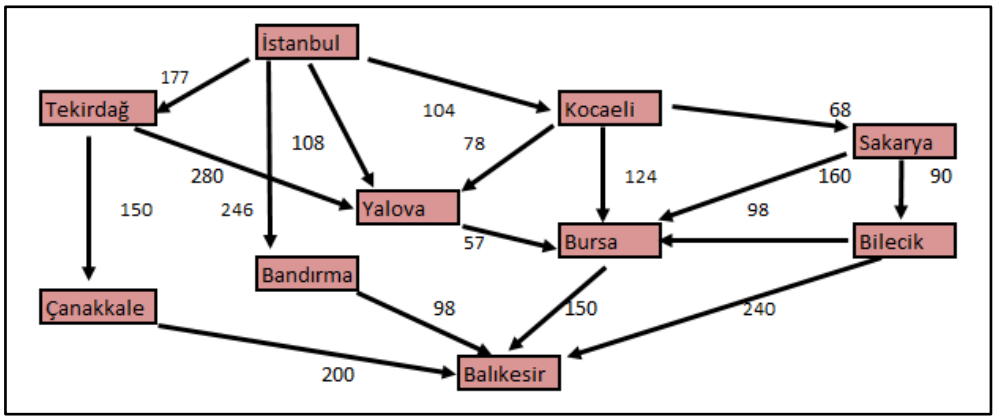

6.1 Dijkstra Algorithm and Linear Programming

Dijkstra algorithm is a simple and useful algorithm used to solve the shortest path problems. In the example used in the study, the distances were found between different cities which could be used during the transportation of products between Istanbul and Balıkesir. Afterwards, these data were processed in Excel and converted into a format that can be solved with the solver plugin. The shortest route was found between Istanbul-Yalova-Bursa-Balıkesir in this solution made with linear programming. The distance to be covered in this solution is; 315 kilometers.

Figure 5 The Route between Istanbul Balıkesir which is used Dijkstra Algorithm

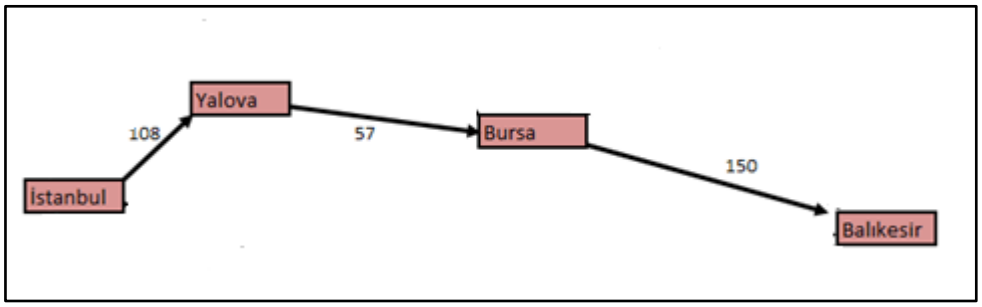

6.1.1 Mathematical representation for the model;

The model is intended to achieve the minimum transport distance. In this case, the problem should be considered as a minimization problem. Decision variables;

Formulation should be integer (0 or 1)

X_{ij} = 1 if city selected,

X_{ij} = 0 city not selected

Objective function;

MinZ= $104x_{12} + 108x_{14} + 177x_{16} + 246x_{19} + 68x_{23} + 124x_{25} + 90x_{38} + 98x_{58} + 150x_{510} + 150x_{67} + 200x_{710} + 240x_{810} + 98x_{910}$

Constraints;

$x_{12} + x_{14} + x_{16} + x_{19} = 1$

$x_{12} - (x_{23} + x_{24}) = 0$

$x_{14} - x_{45} = 0$

$x_{16} - x_{67} = 0$

$x_{19} - x_{910} = 0$

$x_{38} - x_{810} = 0$

$x_{45} - x_{510} = 0$

$x_{67} - x_{710} = 0$

$x_{16} - (x_{67} - + x_{710}) = 1$

$x_{14} - (x_{45} + x_{510}) = 1$

xij= 0 or 1

According to solver solution shortest path should be; İstanbul, Yalova Bursa and Balıkesir. When the truck follow this route total distance will be 315 kilometers.

6.2 Sweep Algorithm

In the sweeping algorithm, Balıkesir is consider as a common point and the other provinces on the route and the locations of İstanbul, which is the starting point, are given in the coordinate plane. Afterwards, two different routes have been created by selecting the starting point of Istanbul clockwise and counterclockwise. Route number one found; İstanbul, Kocaeli, Yalova, Sakarya, Bilecik, Bursa and Balıkesir. The total distance required for this route is; 636 kilometers. Route number two found; İstanbul, Tekirdağ, Çanakkale, Bandırma and Balıkesir. The total distance required for this route is; 589 kilometers as well.

Figure 6 The Routes between Istanbul Balıkesir which is used Sweep Algorithm

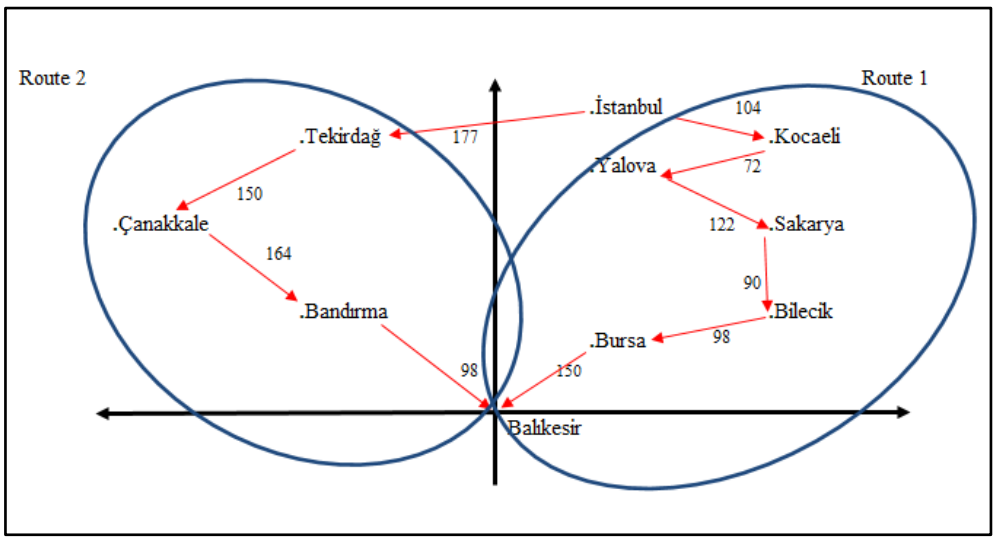

6.3 The nearest neighbor algorithm

After selecting the starting point Istanbul with the nearest neighbor algorithm, the route was created by selecting the closest point from each point to another. As a result; the route of İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir has emerged. The total distance required for this route is; 510 kilometers.

Figure 7 The Route between Istanbul Balıkesir which is used the nearest neighbor algorithm

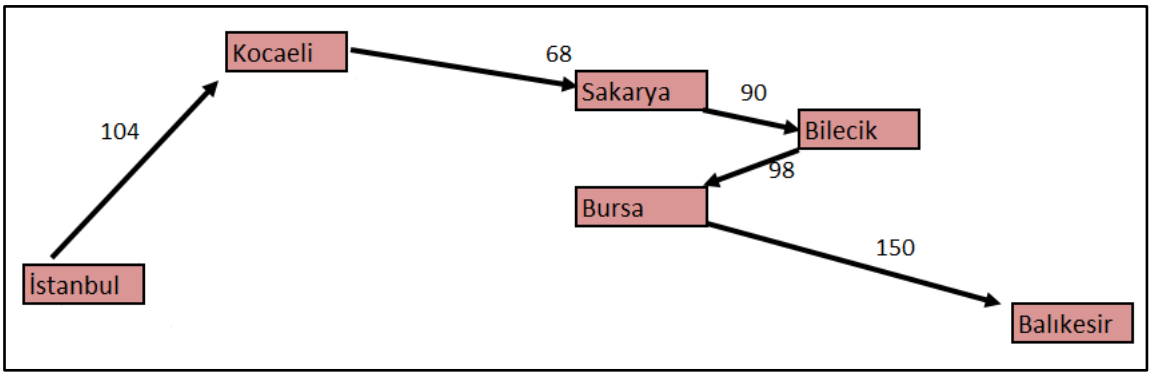

Figure 8 Methods and Results

Method	Route	Distance (km)
Dijkstra Algorithm	İstanbul, Yalova, Bursa, Balıkesir	315
Sweep Algorithm	İstanbul, Tekirdağ, Çanakkale, Bandırma Balıkesir	589
The nearest neighbor algorithm	İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir	510

7. Conclusions

Cold chain logistics is one of the boutique services in the logistics sector. Today, in many different sectors needed this service is partially or completely. In the cold chain, which means the controlled transport of temperatures when products are transported, there may be specific choices for each business or sector. In the example subject to the study, the most basic expectation for cold chain conveyed products is to minimize transport distance. For solve this problem some VRP solutions have been used. Dijikstra algorithm was used in order to calculate the shortest route in the first solution. For this purpose, firstly mathematical view was obtained by collecting the available data. Afterwards, these data were formulated in Microsoft Excel and the shortest path was found with the Solver plugin. In the study using the sweeping algorithm, two separate routes were found as well. Another alternative route was obtained by the third and last nearest neighbor algorithm.

The shortest path among the algorithms is used provided by the dijikstra algorithm with a route of 310 kilometers. Thus, the shortest route is obtained by selecting only two of the eight different points that can be stopped between the departure and destination points. When considered that the solution is obtained with the help of a linear programming, this algorithm is expected to give the shortest path. VRP can be used to solve many different transportation problems as mentioned before. The algorithms which are selected for the sample subject are sufficient for the optimum solution. However, more advanced methods can be used in vehicle routing problems when there are more complex routes and increased constraints. In particular, the heuristic solution methods in table 1 can give the most optimum results for such problems.

This study helped the logistics service provider to follow a different path than the operational process followed. In addition, the shortest path, which is the main expectation of the enterprise, was selected. Thus, the breaking of the cold chain is made more difficult. In addition, the transfer of products between truck-warehouse-truck was prevented and the products were transported with minimum damage.

References

Bellmore, M., & Nemhauser, G. L. (1968). The Traveling Salesman Problem: A Survey. *Operations Research*, 538-558.

Dantzig, G., & Ramser, J. (1959). The Truck Dispatching Problem. *Institute for Operations Research and The Management Sciences*, 80-91.

Ding, D., & Zou, X. (2016). The Optimization of Logistics Distribution Route Based on Dijkstra's Algorithm and C-W Savings Algorithm. *6th International Conference on Machinery, Materials, Environment, Biotechnology and Computer.*

Düzakın, E., & Demircioğlu, M. (2009). *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 68-87. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/46729

Keskintürk, T., Topuk, N., & Özyeşil, O. (2015). Araç Rotalama Problemleri ile Çözüm Yöntemlerinin Sınıflandırılması ve Bir Uygulama. *İşletme Bilimi Dergisi* , 77-107.

Osvald, A., & Zadnik, L. (2007). A Vehicle Routing Algorithm for the Distribution of Fresh Vegetables and Similar Perishable Food. *Journal of Food Engineering*.

Pollin, R., Garrett-Peltier, H., Heintz, J., & Scharber, H. (2008). *Green Recovery: A Program to Create Good Jobs and Start Building a Low-Carbon Economy.* Center for American Progress.

Qi, L., Xu, M., Fu, Z., Mira, T., & XiaoshuanZhang. (2014). A WSN-Based Perishable Food Shelf-Life Prediction and LSFO Strategy Decision Support System in Cold Chain Logistics. *China Agricultural University*.

Selim, S. (2019). En Uygun Güzergâh Algoritması ile Doğa Yürüyüşü Rotalarının Modellenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 617-624.

Şen, İ. K. (2014). Lojistik Faaliyetlerin Yönetimi ve Maliyetleme Yaklaşımları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 83-106.

Tang, J., Liu, K., & Chen, Q. (2010). Study on Cold Chain Logistics of Vehicle Routing Problem for Agricultural Products. M. I. (MINES)

Wang, S., Tao, F., & Shi, Y. (2018). Optimization of Location–Routing Problem for Cold Chain Logistics Considering Carbon Footprint. *International Journal of Environmental Research and Public Health*.

Yaoli Zhang, G. X. (2013). A New Distribution Path Selection Method for Biomedical Cold Chain: Bidirectional Dijkstra Algorithm. *Sensors & Transducers*.

YAŞAR, E. (2017). *Yer Seçimi ve Araç Rotalama Problemi: Gıda Sektöründe Bir Uygulama*. Konya.

Zhang, Y., & Chen, X. D. (2014). An Optimization Model for the Vehicle Routing Problem in Multiproduct Frozen Food Delivery. *School of Economics and Management*.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Osmanlı Dönemi Padişahlarından Bestekâr Abdülaziz'in Türk Müziği Üzerindeki Etkileri Ve Günümüze Yansımaları

(Pınar Somakcı)

Osmanlı Dönemi Padişahlarından Bestekâr Abdülaziz'in Türk Müziği Üzerindeki Etkileri Ve Günümüze Yansımaları

Prof. Dr. Pınar Somakcı

İstanbul Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü, İstanbul.
E-mail: pinar.somakci@istanbul.edu.tr, pinsomak@gmail.com

***Özet**: Türk Müziği'nin oluşumu ve gelişiminde Osmanlı Dönemi Padişahlarının müziğe olan yaklaşımları önemli etkenlerden birisidir. Çünkü Türk Müziği özellikle saray ve çevresinde gördüğü destekle olgunlaşmış, eğitim-öğretim alanı bulmuş, eserler üretilmiş ve böylelikle gelişme imkanı bulabilmiştir.*
Aslında Türk Müziği'nin kaynağı Türklerin Müslümanlığı kabul ettikleri dönemden öncekine kadar uzanır. Müzik, Orta Asya Türklerinde, Göktürklerde, Uygurlarda, Hun Türkleri'nde, Selçuklular'da din ve devlet törenlerinin önemli ve etkili unsuru olmuştur. Zamanla tarihi süreç içerisinde Türk Müziği askeri, dini, klasik, folklorik olmak üzere dört ana kolda ilerleme göstermiştir.
Türk Müziği, tarihimizde özellikle 600 yılı aşkın bir süreyi kapsayan Osmanlı Döneminde(1299-19222), kimliğini bulmuş, olgunlaşmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu gelişmede dünyaya hükmeden, bir cihan imparatorluğunu yöneten padişahların, şahsiyetleri, desteği, müziğe verdiği önemi, yaptıkları bestelerinin rolü oldukça önemli olmuştur.
Bu Padişahlar arasında Abdülaziz dönemi Osmanlı İmparatorluğunda Batılılaşma hareketlerinin devamında Tanzimat fermanı sonrası hareketleri, garp hayranlığının siyasi hayata olduğu kadar kültürel hayata etkisi ve bunun da musiye yansıtıldığı dönemdir. Bu çalışmada, Abdülaziz'in müziğimiz üzerine yaptığı etkileri ve günümüze olan yansımaları ele alınmış, incelenmiş ve yaptıkları hizmetler açısından değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, bestekar Padişahlardan Abdülaziz'in Türk Müziği'ndeki önemi hakkında farkındalık oluşturmak ve bestelerini hatırlatarak, eserlerinin yeni nesil tarafından icra edilmesine teşvik etmektir.
Ayrıca çalışmada Abdülaziz'in bestelerinin makam, form, usul yönünden genel anlamda müzikal analizi yapılarak günümüze yansımaları açısından değerlendirmeler yapılmıştır.
Çalışmada kaynak tarama, bilirkişilerden görüş alınarak nitel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır.
Sonuç olarak; Abdülaziz dönemi iç ve dıs politikalar, ekonomik buhrânlar, toplumsal eylemler bakımından yogun olaylar ve gelismelerle geçmistir. "Sultan Azîz Devri"denen bu kısa dönem Batı'ya açılışın getirdigi lüks, gezilerin yankıları, "Azîziye" denilen giyim kusam agırlıklı bir modanın dogması, basının günlük yasama girmesi sonucu halkta yeni düşüncelerin ve özgürlük isteklerinin yaygınlasması; askerî, endüstriyel ve ekonomik açıdan Avrupa'ya bagımlılıgın artması, ayrılıkçı ayaklanmaların yogunlasmasıyla dikkat çekmis ve 600 yıllık Osmanlı târihinin önemli dönemlerinden birini olusturmustur

***Anahtar Kelimeler**: Abdülaziz, Osmanlı Dönemi, Müzisyen Padişahlar*

The Effects of Ottoman Sultan and Composer Abdülaziz on The Turkish Music and His Reflections on The Present

Prof. Dr. Pınar Somakcı

İstanbul Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü, İstanbul.
E-mail: pinar.somakci@istanbul.edu.tr, pinsomak@gmail.com

Abstract: *The approach of Ottoman sultans to music in the formation and development of Turkish Music is one of the important factors. Because Turkish music, especially in the palace and around with the support of the mature, education-learning area found, the works were produced and thus found the opportunity to develop.*
In fact, the source of Turkish music dates back to the period before the Turks accepted Islam.
Music has been an important and influential element of religious and state ceremonies in the Turks of Central Asia, Gokturks, Uygurs, Hun Turks and Selçuks. In time, Turkish music has progressed in four main branches as military, religious, classical and folkloric.

In our history, especially in the Ottoman period covering more than 600 years (1299-19222), it is understood that Turkish Music has found its identity and has reached its present day. In this development, the role of the sultans who ruled the world, ruling a world empire, their personalities, their support, the importance they gave to music and their compositions were very important.

Among these Sultans, the period of Abdülaziz was the period after the Westernization movements in the Ottoman Empire and tis was reflected in music. In this study, the effects of Abdülaziz on our music and its reflections on the present were examined and evaluated in terms of their services. The aim of this study is to raise awareness about the importance of the first composer Sultan Abdülaziz

In this study, some notes of Abdülaziz's compositions were exemplified and made their musical analysis. In the study, a qualitative use of method, source scanning, interview from experts was used.
As a result; Abdulaziz period passed with intense events and developments in terms of domestic and foreign politics, economic crisis, social actions. The luxury life brought to the West by the opening of this short period called "Sultan Aziz Era", the echoes of the trips, clothing-heavy fashion called "Azîziye", the spread of new ideas and desire for freedom in the public as a result of the press entering into daily life; It drew attention with the increasing dependence on Europe in terms of military, industrial and economic aspects and the intensification of separatist riots and constituted one of the important periods of the 600-year Ottoman history.

Key words: *Abdülaziz, Ottoman Era, Musician Sultans.*

GİRİŞ

Tarihte yer etmiş sayılı medeniyetlerden biri olan Osmanlı imparatorluğundan günümüze, "Türk Musikisi" zengin bir miras olarak kalmıştır. Osmanlıda 15. yüzyıldan itibaren özellikle müzik teorisi ve 16. yüzyıldan itibaren ise müzik icrasına yönelik çalışmalar büyük ivme kazanmıştır.

Tarihi bakış içerisinde VI asırlık bir dönemde Osmanlı İmparatorluğunun Padişahları, zor şartlarda düşmanlarla mücadele ederken, ruhlarını sanatla dinlendirerek huzura kavuşmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süreç içerisinde padişahların çoğunluğunun, sanatın bir kolu olan müziğe önem verdiği, desteklemiş, hatta besteci kimlikleriyle de hizmet ederek müziğin gelişimine katkıda bulunmuş oldukları anlaşılmaktadır

Genellikle Mevlevi olan dini müzikle birlikte, din dışı müzikle de ilgilenen padişahların ilgi ve desteği, Türk Müziğini aslen devletin en üst katmanlarından beslenen bir kimliğe büründürmüştür (Çolakoğlu,Sarı,:53)

Osmanlı İmparatorluğunda toplamda 36 Padişah tahta geçmiştir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre; bunlardan 18 Padişahın, yani yarısının musikişinas olduğu anlaşılmaktadır. Musikişinaslık bizzat fiili olarak musikiyle iç içe olmuş padişahlar (bestekar, icracı olarak), ve musikiyle fiili olarak iç içe olmamış ama bir dinleyici olarak, bir musiki sever olarak gelişiminde önemli destekler vermiş padişahlar olmak üzere 2 anlamda ele alınabilir.

Araştırmalardan **II.Beyazıt, IV.Murat, I.Mahmut, III.Selim, II.Mahmut, Abdülaziz, V.Murat ve VI.Mehmet/Vahdettin** olmak üzere 8 Padişahın bestekar, müzisyen olduğu günümüze kadar gelen eserinden anlaşılmaktadır. III.Selim ise, Osmanlının gerileme döneminde bestekar padişahlar arasında olması, diğerlerine göre pek çok eser bestelemiş ve makamlar terkip etmiş olması bu araştırmaya yönlendiren sebeplerden birkaçını teşkil etmektedir.

Ancak, II.Murat, I.Abdülhamit, II.Abdülhamit olmak üzere 3 padişahın da besteleri olduğu kaynaklarda belirtilse de günümüze ulaşamamıştır.

Çalışmada belirtilen toplam 18 musikişinas padişahtan diğer kalan 7 padişah ise; (II.Mehmet, IV.Mehmet, II.Ahmet, II.Mustafa, III.Ahmet,I.Abdülmecit, V.Reşat) musikiyi hem maddi hem manevi olarak desteklemiş, kitaplar besteler yaptırmış musikinin hem teorik hem de icra yönünün gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Aşağıda Osmanlı İmparatorluğu'nun Müzisyen Padişahları, kronolojik olarak dönemlerine göre kısaca şu şekilde sınıflandırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun Dönemleri

Osmanlı tarihinin kolay anlaşılabilmesi için çoğu araştırmacılar, İmparatorluğun 623 yıllık uzun tarihini genellikle; kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme, çöküş/yıkılış dönemi olmak üzere beş ana başlık altında inceler**.** Buna göre; tarihi açıdan gelişmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için, Osmanlı İmparatorluğu'nun dönemlerinde yaşamış olan tüm padişahlar guruplandırılmış, bunlar arasında mûsıkîşinas ve ayrıca bestekâr olanları özetle tablo halinde aşağıda şu şekilde gösterilmiştir;

DÖNEMLER	YÖNETİMDEKİ PADİŞAHLAR	MÛSİKÎŞİNAS PADİŞAHLAR	BESTEKÂR ve MÛSİKÎŞİNAS PADİŞAHLAR
1-Kuruluş (1299-1453)	I.Osman,II.Orhan,I.Murat,Yıldırım Beyazıt, I.Mehmet (Çelebi), II.Murat	II.Murat	—
2-Yükseliş (1543-1579)	II.Mehmet (Fatih), II. Beyazıt, I.Selim (Yavuz), I.Süleyman (Kanuni), II.Selim, III.Murat	II.Mehmet (Fatih)	II.Beyazıt
3-Duraklama (1579-1699)	III.Mehmet, I.Ahmet, I.Mustafa, II.Osman, IV. Murat, İbrahim (Deli), IV. Mehmet, II.Süleyman, II. Ahmet	IV.Mehmet,II.Ahmet II.Mustafa	IV.Murat
4-Gerileme (1699-1909)	II.Mustafa, III.Ahmet, I.Mahmut, III.Osman, III.Mustafa, I.Abdülhamit, III.Selim,, IV.Mustafa, ,II.Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz, V.Murat, II.Abdülhamit	III.Ahmet, I.Abdülhamit, I.Abdülmecit II.Abdülhamit	I.Mahmut, III.Selim, II.Mahmut, Abdülaziz, V.Murat
5-Çöküş/Yıkılış (1909-1922)	V.Mehmet Reşat, VI.Mehmet/Vahdettin	V.Mehmet Reşat	VI.Mehmet/Vahdettin

(Tablo :1- Dönemlerine göre Mûsıkîşinas Padişahlar)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere kuruluş döneminin padişahları sırasıyla; I.Osman, II.Orhan, I.Murat, Yıldırım Beyazıt, I.Mehmet (Çelebi) ve II.Murat olarak yer alır. Kaynaklara göre, Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş dönemindeki mûsıkîşinas padişahı II. Murat olarak bilinir. II.Murat'ın döneminde yaşamış Abdülkadir Meragi'nin ebced nota yazım sistemi ile ele aldığı "Kenzu'l Elhan" adlı nota kolleksiyonu kaybolduğu için II.Murat'ın besteleri günümüze ulaşamamıştır (Öztuna,1990:67). II.Murat ince ruhlu, mûsıkî, şiir ve edebiyata düşkün olup, mûsıkîyi desteklemiş, mûsıkî alanına önemli kaynaklar kazandırmış bir Padişah olarak önemlidir (Uzunçarşılı,1988:395).

Yükseliş dönemi padişahları tabloya göre sırasıyla; II.Mehmet (Fatih), II. Beyazıt, I.Selim (Yavuz), I.Süleyman (Kanuni), II.Selim, III.Murat'tır. Bu dönemde mûsıkîyi desteklemiş bir padişah olarak II.Mehmet, bestekârlığı yönüyle ise, II.Beyazıt Mûsıkîşinas Padişah olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tabloya bakıldığında Duraklama döneminin padişahlarının III.Mehmet, I.Ahmet, I.Mustafa, II.Osman, IV.Murat, İbrahim (Deli), IV. Mehmet, II.Süleyman, II. Ahmet olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama dönemi olmasına rağmen, Osmanlı Medeniyeti için bazı sanat kollarında tam bir olgunluk ve mükemmellik dönemi olmuştur. Bu dönemde, hem bestekâr hem de mûsıkîşinas olarak IV.Murat, mûsıkîşinas Padişah olarak ise; IV.Mehmet, II.Ahmet ve II.Mustafa çıkmaktadır.

Gerileme Dönemi padişahları arasında II.Mustafa, III.Ahmet, I.Mahmut, III.Osman, III.Mustafa, I.Abdülhamit, III.Selim, IV.Mustafa, II.Mahmut, Abdülmecit, Abdülaziz, V.Murat, II.Abdülhamit yer almaktadır. Bu dönemde hem mûsıkîşinas hem de bestekâr olarak, I.Mahmut, III.Selim, II.Mahmut, Abdülaziz, mûsıkîşinas padişah olarak ise, III.Ahmet, I.Abdülhamit,

I.Abdülmecit ve II.Abdülhamit karşımıza çıkmaktadır.Yani en fazla musikişinas Padişahın bu dönemde yetişmiş olması dikkati çekmektedir.

Çöküş/Yıkılış Dönemi padişahları ise sırasıyla; V.Mehmet Reşat, VI.Mehmet/Vahdettin'dir. Her ikisi de müzisyen olarak karşımıza çıkmaktadır. Vahdettin'in besteleri de mevcuttur.

Bu çalışmanın asıl konusu olan bestekar musikişinas hükümdar olarak gerileme döneminin önemli Padişahlarından Abdülaziz'i inceleyelim;

Sultan Abdülaziz (doğum:1830–ölüm:1876) (tahta çıkış : 1861-tahtan iniş:1876)

Resim 1: Sultan Abdülaziz (TDV İslam Ansiklopedisi)

Osmanlı padişahlarının 32.'sidir.15 yıl devleti yönetmiştir. II. Mahmud'un Pertevniyal Sultan'dan dünyaya gelen oğludur. İstanbul'da doğmuş, ağabeyi Abdülmecid'in ölümü üzerine tahta 1861'de çıkmıştır

15 yıllık saltanatı iç ve dış politikalar, ekonomik buhrânlar, toplumsal eylemler bakımından yoğun olaylar ve gelişmelerle geçmiştir. "Sultan Azîz Devri"denen bu kısa dönem Batı'ya açılışın getirdiği lüks ve sefâhat, Pâdişâhın Mısır'a ve Avrupa'ya yaptıgı gezilerin yankıları, "Azîziye" denilen giyim kusam ağırlıklı bir modanın doğması, basının günlük yaşama girmesi sonucu halkta yeni düşüncelerin ve özgürlük isteklerinin yaygınlaşması; askerî, endüstriyel ve ekonomik açıdan Avrupa'ya bağımlılığın artması, ayrılıkçı ayaklanmaların yogunlaşmasıyla dikkat çekmis ve 600 yıllık Osmanlı târihinin önemli bir dönemini oluşturmuştur.

Sultan Abdülazîz Arapça, din, edebiyât, mûsikî dersleri almış ancak politik ve askerî deneyimler edinmesine izin verilmemiştir. Kurbagalıdere'deki Köşkü'nde daha çok spor yaparak, ava çıkarak ve resim yaparak vakit geçirmiştir.

1861-71 dönemlerinde Karadağ, Eflâk-Boğdan, Sırbistan ayaklanmalarıyla boğuşmuştur. 3 Nisan 1864'te İstanbul'un en önemli yapıtaşı Galata Köprüsü hizmete girmiştir. 1867'de ilk kez, bir Osmanlı Padişahı sıfatıyla Avrupa'ya resmî geziye çıkmıştır. Bu gezinin etkileriyle Avrupa'dan borç alarak Çırağan ve Beylerbeyi Sarayları'yla; Ayazağa, Tokat Bahçesi, Alemdağ ve İcâdîye Köşkleri'nin yapımlarını başlatmıştır.

1868'de ilk kurum sayılan "Sûrâ-yı Devlet" oluşturulmuş, "bahriyye" ve "adliyye" nezâretleri kurulmuş, yabancılara Osmanlı topraklarında mülkiyyet hukuku tanınmış, pasaport ve mürûr tezkiresi uygulaması yine bu yıllarda gerçekleşmiştir. Saltanatının on yıllık döneminin iki kötü olayı 5 Haziran 1870 Beyoğlu yangını ve 1871'de Sadrâzam Âlî Paşa'nın ölümüdür.

1875 Hersek ayaklanması, Sırbistan-Karadağ Savaşları, Bulgaristan'ın ayaklanması, Selânik Vak'a'sı, medrese öğrencilerinin ayaklanması, Rusya- Avusturya ve Almanya'nın Osmanlı'nın iç işlerine müdahâle etmesi gibi gelişmelerin sonucunda askerî bir darbeyle Abdülazîz tahtan indirilmiştir.

Önce Topkapı Sarayı oradan Çıragan Sarayı Feriye Dâiresi'ne kapatılan Abdülazîz tahttan indirilisinin besinci gününde bilek damarlarını keserek intihâr etmistir.

İri yarı, heybetli ak düsmüs çember sakallı olarak betimlenen Abdülazîz daha çok bol kesimli giysileri tercih etmiştir. Batı-Dogu giyim tarzının karışımı olan bu biçim "Azîziye" denen bir modaya öncülük etmiştir. Tipine uygun tabla fes'e de o zaman "Azîziye" denilmiştir.
Heykeli yapılan ilk pâdisâhtır.(Sakaoğlu :34-38). Beylerbeyi sarayında sergilenen Osmanlı Sultanı Abdülaziz'in 1872'de yaptırdığı at üstündeki bronz heykeli, padişahın siparişi üzerine İngiliz heykeltıraş Charles Fuller tarafından yapılmıştır.

Resim 2: Abdülaziz'in bronz heykeli
(www.millisaraylar.gov.tr)

Resim 3-4:Abdülazi'in giyim tarzı; Aziziye modası
(www.sultanabdulaziz.com)

Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Mûsikî Adına Yaşanmış Önemli Gelişmeler

Sultan Abdülazîz biraz Batı Mûsikîsi ve iyi derecede Türk Mûsikîsi öğrenmiştir. Piyano ve lavta çalmakta, çok iyi ney üflemektedir. Ney hocası Yusuf Paşa'dır.(Öztuna,1969:3)

Sultan Abdülazîz'in zamanında Saraydaki Batı Mûsikîsi çalışmaları hızını kesmiş, Abdülmecîd döneminde sönük bir sekilde varlıgını sürdüren Türk Mûsikîsi O'nun döneminde biraz olsun ön plana çıkmıs olsa da ne yazık ki Saray, Türk Mûsikîsi faâliyetlerine eski ilgi ve alâkayı

gösterememiştir. Sarayda ve tekkelerde yetismiş olan değerli müzisyenlerin çogu bu ilgisizlik üzerine topluma yönelmişler ve eserlerini halkın beğeneceği tarzda yapmaya başlamışlardır.
Sultan Abdülazîz edebî ve mûsikî bilgisine sahib olmanın yanında resim, heykel ve sanata da düşkün bir insandır. Avrupa gezisine çıkan ilk pâdişâhtır. (1867) Saltanatı döneminde Avrupa'ya yaptığı gezi sırasında opera ve bale seyretme imkânı bulmuş olan Abdülazîz zamanında Agop Gedik Pasa Tiyatrosu'nda "Telemaque Operası" Türkçe sahneye konmuş ve 1 yıl sonra aynı yerde Fuzûlî'nin "Leylâ vü Mecnûn"u üzerine Mustafâ Fâzıl Efendi'nin besteledigi ilk Türk Operası sahnelenmiştir. 1872'den itibaren "Cavalleria Rusticana" ve "Aida" gibi bazı meşhûr opera ve operetler henüz Paris'te sahneye konulmadan İstanbul'da oynamış olsa da Sultan Abdülazîz agabeyi kadar (Abdülmecîd) Batı Mûsikîsi'ne itibâr etmemiş, Türk Mûsikîsi'ne daha yoğun bir ilgi göstermiştir.

1862 yılında maiyyeti ile beraber Mısır'a giderken Türklerin ezân okumadaki üstünlüklerini Mısırlılara göstermek amacıyla Nâfiz Bey'i de yanında götürmüştür.(Karamahmutoğlu 629-641)

Sultan Abdülmecîd'in ölmesi ve Sultan Abdülazîz'in 1861'de tahta çıkmasıyla Zülf-i Nigâr'la evlenip Saraydan ayrılan Hâcı Ârif Bey kendisinden bir yaş büyük olan hükümdârın Türk Mûsikîsi'ne olan ilgisine güvenerek tekrar Saraya girmek istemiş bu ümîdi gerçekleşerek Sultan Abdülazîz döneminde serhânende olarak tekrar Saraya dönmüstür. Kendisine ek görev olarak Saraydaki câriyelerin mûsikî hocalığı görevi verilmis Saraydan başka bir câriyeyle gönül iliskisine girmiş; Pâdişâh ve Vâlide Sultan'ın izniyle evlenmiştir.

Bu arada ünü iyice artmış, gördüğü asırı iltifâttan gurura kapılmıştır. Sarayda en yüksek rütbelilere, hattâ hanedân üyelerine bile kapris yapmaya baslamış, Pâdişâhta onu 40 altın maaşla Saraydan çıkarmıstır. Fakat Sultan Abdülazîz bestekârı, Saraydan çıkarttıktan sonra ilgisini esirgememis, arada Mızıka-i Hümâyûn'a uğrayıp ders vermesine izin vermistir. Hattâ sanatkârın eserlerini büyük ve cömert ihsânlarla mükâfâtlandırmıstır.(Öztuna 1969:62).

Belirli zamanlarda yurt dısından gelen bazı yabancı besteciler Osmanlı pâdisâhları için besteler yapmışlardır (Toker,2016:307). Callisto, Bayram Marşı, Sevket Marşı, Yıldız Marşı, Osmâniye Marşı ve Osmanlı Sergisi Marşı Abdülazîz için yapılanlardır. Bu dönemde Saray, mûsikîye olan eski ilgi ve alâkasını kaybetmiş olmasına rağmen; Zekâi Dede, Hâcı Ârif Bey ve Tanbûrî Âlî Efendi gibi mûsikî üstâdlarıyla meşk geleneğini sürdürmeye çalışmıstır. Mûsikîde pesrev, kâr, beste, ağır semâî, yürük semâî ve sâz semâîsi gibi formlardan tamamen uzaklaşılıp sadece Şarkı formunda eserler vermiştir.
Bu dönemde ortaoyunu son derece yoğun bir biçimde icra edilmiştir. Bu nedenle bu oyunun kendine has musikisinin icrasında usta olan bazı müzisyenlerde Sarayda icra-yı sanat yapmışlardır (Toker,2016:307).

Sultan Abdülaziz'in Besteciligi ve Eserleri

İyi derecede piyano ve lavta çalan, ney üfleyen bestekâr padişah Sultan Abdülaziz'in günümüze gelmiş 4 bestesi vardır.(Özpekel, 1999:623-624):

NO	MAKAM	FORM	USÛL	GÜFTE
1	Şevkefza	Şarkı	Ağır Düyek	Ey nev-bahar-ı hüsnü an
2	Muhayyer	Şarkı	Devr-i Hindi	Bi-huzurum nale-i mürg-i dil-i divaneden Güfte:Muallim Feyzi Efendi
3	Evcara	Şarkı		Ettiğinden utanmaz mısın
4	Hümayun	Sirto	Sofyan	

Eserler incelediginde küçük usûllerde ve daha çok bestelerinin sarkı formunda olduğu görülmektedir. Ayrıca Sultan Abdülazîz pâdisâhlarımız içinde Klâsik Batı Mûsikîsi besteleyen ilk kompozitördür. Yayımlanmış dört kısa piyano parçası 1970'li yıllarda İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'nde saklanmaktaydı fakat mâlesef bunlardan üçü kaybolmustur. Geriye sadece "Invitation ala Valse" (Valse Davet) baslıklı parçasının notası kalmıştır (Özpekel:624)

Abdülaziz'in besteciliği ve mûsıkîşinaslığı hakkında İbnülemin Mahmut Kemal "Hoş Sadâ" adlı eserinde şöyle demektedir; …*"Sultan Abdülaziz'in mûsıkîde mahareti vardı. Besteye kadirdi. Üstadane ney üflerdi*"
Başkâtibi Atıf Bey –teşviki ile yazdığı- "Hatırat"da diyor ki; *"Her saza aşina iseler de tarikatı Mevleviyyeye mehabetlerinden nâşi ney üflemeye merakları ziyade idi. Yaz geceleri Harem-i Hümayun'da yatak odasının pencereleri açık olmakla bazen ney ile hazin hazin taksim eylediğini duyanların ruhu avalim-i ulviyyeye pervaz edecek hale gelirdi. Bu hali herkes bilir"*

SONUÇ

1299 yılında Bilecik'in Söğüt ilçesinde küçük bir beylikten kurulup, büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı İmparatorluğu sadece toprakların genişlemesi ile değil, ekonomik ve kültürel alanlarda da etkili olmasıyla kendini göstermiştir. Osmanlılar adım adım yayılıp genişledikçe gittikleri her yerde kültürlerini de yayarak izlerini bırakmışlardır. Bu izler Türk mûsıkîsi başta olmak üzere, mimarî, bezeme, tezhip, çini, ebrû ve hat gibi bir çok sanat dalında kendini göstermiştir. Bunda Osmanlı İmparatorluğu başındaki padişahların sanata önem vermeleri ve bu sanat dallarıyla şahsen uğraşıyor olmalarının etkisi çok büyüktür (Ekinci,2010:156).

Mûsıkîye vermiş olduğu önemin ve desteğin yanında kendisi de mûsıkîyle yakinen ilgilenerek besteler yapmış Padişahlar arasında Abdülaziz, Osmanlı imparatorluğunun siyasi açısından gerileme döneminde karşımıza çıkmasına rağmen kültürümüz açısından Türk müziğinin gelişmesinde gerek kendi bestelediği eserleri, gerekse müzik teorisi çalışmalarını himayesinde tutmasıyla ve sanatçıları desteklemesiyle önem arz etmektedir.

1861' de Sultan Abdülaziz' in tahta çıkması üzerine Guatelli, padişaha ithafen Sultanî marşı olarak da bilinen Aziziye marşını ve sonrasında solo piyano eseri Osmaniye marşını bestelemiş, padişahın ve sarayın saygısını kazanmıştır. Batı müziğine babası II. Mahmud ve ağabeyi Abdülmecid kadar ilgi duymadığından onun döneminde Batı müziğinin

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişimi duraklamış hatta bir miktar yavaşlamıştır. Abdülaziz tutucu, yeniliklere karşı ve geleneksel bakış açısına sahip bir padişah olduğundan alaturka müziği daha ön plana çıkarmış, Batı müziğine yapılmış yatırımlara kısıtlamalar getirerek Muzıka-i Hümâyûn'u geri planda bırakmış, kadınlar orkestrasını, fanfarı ve baleyi kaldırmış, hatta operet ve opera çalışmalarını durdurmuştur. Bunların yerine geleneksel eski saray eğlencelerini ön plana çıkarttırmış, şahsî eğlenceleri için görevlendirdiği hizmetlilere Muzıka-i Hümâyûn'un kadrosundan maaş bağlatmıştır (Sevengil, 1970, s. 49). Bu durum Muzıka-i Hümâyûn'un işlerinde azalmaya sebep olmuş, bandonun başındaki Guatelli de azalan görevi sebebiyle saray dışında da müzik çalışmalarına katılmıştır (Sevengil, 1970, s. 63).

Her ne kadar Batı müziği çalışmalarında daha önceki padişahlara göre seyrelme olduysa da ilgi tamamen yok olmamıştır. Örneğin, Abdülaziz, Avrupa ziyaretleri sırasında Paris, Londra ve Viyana'da opera ve baleler izlemiştir. Bu temsillerden olumlu etkilenmiş, geleneksel sanatlara daha çok ilgi duymasına rağmen, Taksim'de Tiyatro-yi Hümâyûn kurulmasını istemiştir. Ayrıca, Liszt'in damadı ünlü besteci Richard Wagner'in yaptığı tiyatroya maddî yardımda bulunmuş, bu yardım Avrupa krallarına örnek olmuştur. Bu dönemin bir diğer özelliği ise Türk sanatçılarının da opera temsillerinde görev almasıdır. Türk sanatçılar tarafından sahnelenen opera ve operetler, Osmanlı için bir gurur kaynağı olmuş, ülkeyi ziyaret eden yabancı devlet adamlarınca da ilgiyle izlenmiştir. Örneğin, 1868'de ziyaret için İstanbul'a gelen Galler Prensi ve Prensesi ile 1869'da gelen Avusturya imparatoru opera izlemişlerdir (Baydar, 2011:12)

Bu bestekâr Padişahın günümüze kadar gelen eserlerini unutmamak seslendirmek Türk sanatımın kaybolmaması açısından önemlidir.

Kaynaklar

Ak, Ahmet, Şahin, (2014). Türk Musikisi Tarihi, Ankara:Akçağ Yayınları.

Aksoy, Bülent (1985).Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, cilt 5, İstanbul:İletişim Yayınları

Bardakçı, Murat (1999). Bestekar Sultanlar, Sultan Bestekarlar, Cd/Kitap, İstanbul:Kalan Müzik

Baydar Kutlay Evren (2011). 19 yüzyıl Osmanlı Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 1, cilt 5, 92-111

Behar, Cem (1987). 18. Yüzyılda Türk Müziği Charles Fonton, İstanbul: Pan Yayıncılık

Büyük İslam Tarihi,(1989), İstanbul:Çağ yayınları.

Çalışkan, K. 2017, Kronolojik Muhteşem Osmanlı, İstanbul: Caretta Promat basımevi.

Çolakoğlu Sarı, Gözde., Osmanlı-Türk Müziğinde Padişahların İzleri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt7, sayı 35, 52-65) Issn 1307-9581.

Ekinci, Tülin.Pelin., 2010, Dönemlerine Göre Musikilşinas Osmanlı Padişahları, Dönemlerinde Musiki Adına Yaşanmış Önemli Gelişmeler ve Bu Dönemlerin Genel Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü..10, Ankara:YeniTürkiye Yayınları.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (1958). Hoş sada-Son Asır Türk Musikişinasları, İstanbul:türkiye İş Bankası Yayınları.

Karamahmutoğlu, Gülay (1999). Osmanlı Tanzimat Döneminde Müzik, Dönem Padişahları ve Müzik Anlayışları,

Kaygısız, Mehmet, (2000), Türklerde Müzik, İstanbul:Kaynak yayınları.

Kosal,Vedat (1999). Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Batı Müziği, c.10, Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.

Kösemihal, Mahmut Ragıp (1939). Türkiye ve Avrupa Musiki Münasebetleri, C.1, İstanbul:Numune Matbaası.

Özalp, Nazmi, (1986), Türk Musikisi Tarihi, Ankara: TRT Yayınevi

Özkan, İsmail,Hakkı (1994). Türk Musikisi Nazariyatı ve Usuller Kudüm Velveleleri, İstanbul:Ötüken Neşriyat.

Özpekel, Osman Nuri (1999). Osmanlı, Şair ve Bestekar Osmanlı Padişahları, C.10. Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.

Öztuna, Yılmaz, (1990), Türk Musikisi Ansiklopedisi, Ankara:Kültür Bakanlığı yayınları.

Pekin, Ersu, (1999). Sarayda Musiki, Sultan Bestekarlar, İstanbul:Cd/Kitap Kalan Müzik

Sakaoğlu,Necdet, (1999). Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi C.1-2, İstanbul:Yapıkredi yayınları.

Salgar, Fatih, (2005). 50 Türk Müziği Bestekarı, İstanbul:Ötüken Neşriyat.

Sevengil, Refik Ahmet (1970). Saray Tiyatrosu, cilt 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Tanrıkorur, Cinuçen, (2003), Osmanlı Dönemi Türk Musikisi, İstanbul:Dergah yayınları.

Toker, H. (2016). Elhan-ı Aziz Sultan Abdülaziz Devrinde Sarayda Musiki, Ankara:TBMM Milli Saraylar Basımevi

Tuğlacı, Pars, (1986). Mehterhaneden Bandoya, İstanbul:Cem Yayınevi.

Tura, Yalçın, (2000), Kantemiroğlu, 1.cilt, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

Yıldız, Kevser Tuğyan, (2007). Bestekar Osmanlı Padişahları ve Dönemlerinin Musiki Anlayışı, İstanbul:İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

www.beyaztarih.com erişim tarihi:13.01.2020

www.millisaraylar.gov.tr erişim tarihi:16.11.2020

www.islamansiklopedisi.org.tr erişim tarihi:11.11.2020

(www.sultanabdulaziz.com) erişim tarihi:16.11.2020

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Geçmişten Günümüze Avrupa'da Yüksek Din Eğitimi: İngiltere Örneği

(Recep Utku, Zeki Salih Zengin)

Geçmişten Günümüze Avrupa'da Yüksek Din Eğitimi: İngiltere Örneği

Recep Utku[1], Zeki Salih Zengin[2]

[1]*Karabük Üniversitesi Yabancı Diller ve Kültürler Bölümü, Karabük, E-mail: receputku@karabuk.edu.tr:*
[2]*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, E-mail: zekisalih55@gmail.com*

Özet

İngiltere din eğitimi alanında kendine has çoğulcu yapısı, din eğitimi alanında geliştirdiği anlayışlar ve bu alanda öncü ve etkili düşünce ve adamları ile öne çıkmış önemli bir ülkedir. Türkiye'de üniversite ve yüksek din eğitiminde model alınan Avrupa ve özellikle İngiltere ile ilgili çalışmalar yetersizdir. Bu araştırma bir çerçeve çalışması olarak söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla geçmişten günümüze, genelde Avrupa'da özelde İngiltere'de yüksek din eğitiminin doğuşu, gelişimi günümüzdeki durumu ve bu süreçlere etki eden olay, anlayış ve düşünceleri inceleme amacını taşımaktadır. Bu açıdan araştırma ile ülkemizdeki yüksek din eğitimi tecrübeleri ile İngiltere yüksek din eğitimi tecrübelerini, süreç ve uygulamaları karşılaştırma fırsatı sunulacaktır. Metodoloji olarak literatür taraması, yerinde (İngiltere) gözlem ve görüşme kullanılarak veriler elde edilmiştir. Veriler, Avrupa ve İngiltere toplumunu derinden etkileyen tarihi ve sosyal gelişmeler, akımlar ve olaylar çerçevesinde tarihi perspektifle karşılaştırma, analiz yapılarak yorumlanacaktır.

İngiltere'de üniversite, her ne kadar tarihi daha öncelere kadar götürülse de Kral Henry II'nin ülkesindeki öğrencileri Paris'e göndermeyi yasaklaması ile Paris Üniversitesi model alınarak 1167'de Oxford Üniversitesinin kurulmasıyla kurumsallaşmaya başlamıştır. Oxford'u müteakip Cambridge Üniversitesi açılmış neredeyse 19. Yüzyılın ortalarına kadar Oxford ve Cambridge Üniversiteleri dışında yeni bir üniversite açılmamıştır. İngiltere'de uzun yıllar statik ve kontrollü bir yapıya sahip olan üniversite ve yüksek din eğitimi anlayışı, tarihi süreçte gelişen birçok olay, akım ve düşüncelerden etkilenerek günümüzdeki konumuna gelmiştir. Bunların başlıcaları İngiliz Reformasyon'u sonucu bütünleşen devlet-kilise yapısı, Aydınlanma, Endüstrileşme, Profesyonelleşme, Sekülerizm ve Avrupa dışından gelen göçlerdir. Din eğitimi, 19. Asra kadar tüm eğitimi kontrol eden ana omurga rolünde iken bu andan itibaren artık bilimsel bir alan olarak çalışılmaya başlanmıştır. 1970'lerden itibaren ülke, okullarda çoğulcu anlayışa dayalı bir din eğitimi modelini benimsemiş yüksek din eğitimi (Religious Studies) de Teoloji 'den ayrılarak ayrı bir bilim dalı haline gelmiştir. Tarihi süreçte, İngiltere ile Birleşik Krallık çatısı altındaki ülkelerde (özellikle İskoçya) din ve yüksek öğretim farklı bir tarzda gelişmiştir. Günümüz İngiltere yüksek din eğitimi öğrenci eksikliği ve mali sorunlar gibi bazı meydan okumalarla karşı karşıyadır.

İngiltere din-devlet ilişkileri ve yapısı bakımından Osmanlı ve günümüz Türkiye'sine benzerlik gösterse de bu benzerlik, yükseköğretim sistemi ve din eğitimi bağlamında geçerli değildir. Osmanlı medrese sistemi ve İngiltere üniversiteleri 19.yy'a kadar genel olarak benzer özellikler taşısalar da temel fark, medreseler kendilerini yeni şartlara uyarlayıp hayatta kalamamışlarken üniversite bu değişimi gerçekleştirme başarısını göstermiştir. Günümüzde ise iki ülkeyi karşılaştırınca, Türkiye'nin merkezi yükseköğretim ve din eğitimine nazaran İngiltere'nin merkezi olmayan karmaşık ve daha çoğulcu bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İngiltere, Yüksek Din Eğitimi, Din ve Teoloji, Üniversite tarihi, Din eğitimi tarihi, Medrese, Anglikan Kilisesi*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Mekân ve Mobilya Tasarımında Biyomimikri Kavramı

(Şüheda Şahin, Seçil Şatır)

Mekân ve Mobilya Tasarımında Biyomimikri Kavramı

Şüheda Şahin[1], Seçil Şatır[2]

[1]*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, suhedashn96@gmail.com*
[2]*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, ssatir@fsm.edu.tr*

Özet: *Araştırmanın konusunu oluşturan biyomimikri kavramı, doğa varlıklarının kendilerine ve ortamlarına uygun çözümlerinin tasarıma aktarılmasıdır. Bir bakıma doğadan ilham almak anlamına da gelir. Janine Benyus tarafından ilk kez 1997 yılında 'Biyomimikri Enstitüsü'(Biomimicry Institute) kuruluşu ile kullanılmış olan kavram yaşam anlamında 'Biyo' ve benzetim anlamında 'Mimikri' kelimelerinin bileşimi ile yaşama benzetim açıklamasını verir. Doğa yaşamın en güzel ve en doğru örneklerini canlının ortamına ve özelliklerine göre belirlemiştir. Tasarım bu özellikleri kendi amacı için kullanmak üzere doğaya başvurur. Bu bağlamda doğaya, yaşama benzetim süreci doğrudan bir aktarım anlamına gelmemekte ürünün gelişmesi aşamasında daha yaratıcı bir tasarımın elde edilmesini ifade etmektedir.*

Çalışmanın amacı, oldukça yeni bir kavram olan biyomimikri kavramını, bu kez alışılmışın dışında, ya da daha az değerlendirilmiş bir alan olan iç mimarlık temelinde ele almaktır. Bildiri, mekan ve mobilya tasarımı alanında doğadan ilham alarak uygulanmış tasarım örneklerinin araştırılması, incelenmesi ve bu örneklerin inovasyon adına, tasarım ilkelerine yaptığı katkıların irdelenmesidir.

Çalışmanın yöntemini öncelikle literatür taraması oluşturmaktadır. Bu sayede biyomimikri kavramının tanımı ve kapsamı hakkında yeterli bilgi edinilmiştir.

Literatür taramasının ötesinde gözlem tekniğine de başvurulmuş gündelik hayatta çeşitli çevre, ortam ve işlevlerde karşılaşılan, biyomimikri kavramına yönelik mekan, mobilya ve nesnelerin tasarım değerleri incelenmiş ve belgelenmiştir.

Elde edilen bulgular doğanın, insan yaşamında geçmişten bu yana çeşitli şekillerde etkin olmuş olduğunu, doğanın zaman içerisinde kazandığı niteliklerin ve sürekli kendini yenileyen yapısı ile bulmuş olduğu çözümlerin gerek iç mimarlık gerekse diğer pek çok alanda tasarıma ilham kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak doğa, pek çok özelliği ile birlikte geçmişte ve günümüzde insan için büyük bir ilham kaynağı olmaktadır. Mekan ve mobilya tasarımı alanlarında da doğanın çözümleri tasarımcılara esin kaynağı olmuştur. Biyomimikri etkili tasarımlar işlevselliklerinin yanı sıra doğadan aldıkları estetik ve işlevsellik ile de öne çıkmakta ve tasarımda yenilikçi yaklaşımın en iyi örnekleri arasında bulunmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: *biyomimikri, mekan, mobilya, doğa, inovasyon*

1. GİRİŞ

Doğadan ilham alma süreci insanlığın ilk yıllarına kadar dayanmaktadır. Doğanın kendini yenileyen ve her koşula adapte olabilen yapısı insanların karşılaştıkları sorunlara çözümler geliştirmesinde yardımcı olmuştur. Aynı zamanda eşsiz güzelliği ile özellikle sanatçıların ve tasarımcıların eserlerine ilham kaynağı olmuştur. Bu sayede ortaya konulan eser ve ürünlerin insanın doğa ile bağlantısını artırmakla birlikte, oldukça özgün sonuçlar elde edilmesine imkan sunduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Biyomimikri kavramı çağdaş bir kavram olarak, bir taraftan 1970 li yıllarda Birleşmiş milletler'in ele aldığı sürdürülebilirlik kavramını desteklemekte ve

diğer taraftan, gelecek yaşamlar için konu olan ekosistem kavramının işlevselliğine de tasarım desteği sunmaktadır.

1.1. Yöntem

Bildiri, bütün araştırmalarda olduğu gibi literatür taraması ile başlamaktadır. Asıl uygulanmakta olan yöntemler ise ulusal ve uluslararası düzeyde elde edilmiş olan bilgilerin ve örneklerin matris içinde analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır. Ulusal ve uluslararası düzeyde bulunmuş örneklerde, biyomimikri kavramı öncelikli olduğu halde, sürdürülebilirlik ve ekosistem kavramını birlikte ele almış olan çalışmalar dikkati çekmektedir. Matris içindeki analizler ve yazarların yorumları konuyu bu çerçevede incelemektedir.

2. BİYOMİMİKRİ KAVRAMI

"Biyomimikri" ilk olarak 1962'de genel bir terim olarak ortaya çıkmıştır. Grekçe bios (hayat) ve mimikos (taklit) kelimelerinin birleşimlerinden meydana gelen biyomimikri, en genel tanımıyla bir yaşam biçiminin bir başkası tarafından taklit edilmesi anlamına gelir(Volstad, N.L. and Boks, C., 2012:189-199.). Tasarım bağlamında biyomimikri ise, doğayı işlevsel, biçimsel ve materyal oluşumları çerçevesinde dikkatlice gözlemlemek ve doğanın üretimlerinin ilham verdiği çağrışımları yaratıcı tasarım etkinliği süreçleriyle birleştirerek hayatı kolaylaştıracak tasarım önerileri geliştirmektir. Biyomimikri ya da bir başka kullanım biçimi olarak biyomimesis, "Doğanın dehasına bilinçli bir öykünme, doğadan ilham alan inovasyon"(Benyus, J.M., 1997) olarak düşünülebilir.

Doğadan ilham alma süreci gerek sanatsal estetiği sağlamak gerekse günlük hayattaki bir problemi çözmek için olabilmektedir. Doğa, içerisinde pek çok canlı organizmayı çeşitli döngü ve değişim süreçleri ile birlikte barındıran bir bütündür. Doğanın sürekli kendini yenileyen, üreten ve tekrar eden yapısı; sanat, tasarım, bilim ve mühendislik gibi çeşitli alanlarda hem yaratıcı fikirler üretilmesi hem de sorunlara etkin çözümler üretilebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Klein, (2009) "insanlar, doğa ve yapılı çevre arasında daha derin ve daha duyarlı bir bağlantı kurulmadığı takdirde, sürdürülebilir tasarım için herhangi bir teklifin sonuçta eksik ve dolayısıyla başarısız olacağı" iddiasında bulunurken, Rao , (2014:101-107) "Biyomimikri doğayı görmenin ve değerlendirmenin yeni bir yoludur. Doğal dünyadan neler çıkarabileceğimize değil, ondan ne öğrenebileceğimize dayanan bir dönem başlatır" diyerek ekolojik bir duyarlılığa ve doğayı anlamanın önemine vurgu yapmaktadır.

Ekolojik ve sürdürülebilir yaklaşımlar, kaynakların verimli kullanılması, bu kaynakların doğaya en az zararı verecek şekilde kullanılması ve bilinçli bir tüketimi göz önünde bulundurmaktadır. Biyomimikri bu yaklaşımların bir uzantısı olması nedeniyle ekosisteme uygun bir tasarım modeli sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca bu sayede gelecek nesiller ve diğer canlıların haklarına saygı duyan doğayla uyumlu bir yaklaşım benimsenmiş olmaktadır.

Teknolojinin gelişmesiyle farkına varılan ve ince ayrıntıları keşfedilen doğada yapılan tasarımların daha farklı bir boyuta gittiği görülmektedir. Ayrıca biyolojik sistemlerin anlaşılması ve bu sistemlerin uygulanması konusunda teknoloji ile büyük ilerleme kaydedilmiştir. Özellikle nanoteknoloji ile bitki ve hayvanlardaki özelliğin birebir taklit edilmesi birçok tasarımın da hayata geçirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

> "Sürdürülebilirlik kavramı ekoloji anlamında daha sınırlı bir kavramdır. Uygulamaya geçildiğinde sadece beş ilkeye dikkat edilirken biyomimikride daha genel kapsamda incelenerek tasarımlar uygulanmaktadır. İkisi arasında karşılaştırma yapılacak olunursa, her biyomimik tasarım sürdürülebilir tasarım olabilirken her sürdürülebilir tasarım biyomimikri ile tasarım olamaz sonucu çıkmaktadır. Özellikle mimarların tasarımlarında biyomimikri tasarım stratejisi olarak kullanımı, çevreye yayılan zararlı emisyonların azalması, gün ışığının kullanılması, termal konforun sağlanması, dayanıklı tasarımlar olması, verimliliğin sağlanması ve enerjiyi etkin kullanmasındaki rolünün önemi büyük olacaktır"(Çelikel, S. Uçar,2020).

Mimarların biyomimikri kavramını kendi mimari tasarımlarında sürdürülebilirlik, ekosistemler, gün ışığı, termal konfor, enerji verimliliği, atıkları geri dönüşüm yoluyla yakıt olarak kazanmak vb. bakış açıları adına kullanıyor olmaları tasarım stratejileri gereği olarak çok doğrudur; gelecek yaşamları adına ideal olan bu tür mimarlık çalışmalarına güzel bir örnek aşağıdadır:

> "Michael Pawlyn'in baş mimarlığını yaptığı (Dünyanın En Büyük Serası olarak adlanan)Cornwall'deki Eden Projesi bu yaklaşımın en iyi bilinen örneği. Yapının en belirgin özelliği birbirine sıkıca kenetlenmiş birimlerden oluşması. Bu tasarım tümüyle yusufçuğun kanadından esinlenerek üretilmiştir. Eden Projesi'ni tamamladıktan sonra çalışmakta olduğu İngiliz Mimarlık Şirketi Grimshavv'dan 2007 yılında ayrılan Pawlyn, doğadan esinlenen, sürdürülebilirliği olan projelere yoğunlaştı. Temel hedefi, lineer tüketim modellerine, döngüsel bir yapı kazandırarak, bağımsız ekosistemlerde görüldüğü gibi, atıkları yakıt olarak geri kazanmaktır"(https://emlakkulisi.com/).

Resim grubu 1:Eden Projesi (www.researchgate.net), (www.edenproject.com)

Biyomimikri, Eden projesinde de görüldüğü gibi, tasarım ile doğa arasında görsel bir benzerlik kurmakla beraber sürdürülebilirlik alanında da önemli bir adım atılmasına imkan sağlamaktadır.

2.1.Biyomimikri Kavramı Temelinde İç Mimarlık Örnekleri

İç mimarlık alanında ise tasarımda ilham kaynağı olarak doğanın sıklıkla faydalanıldığı ve şehirlerde doğa ile bağların en gevşek kurulduğu bölgelerde dahi doğadan etkilenerek mekan ve mobilya tasarımları yapıldığı görülebilmektedir. Doğadaki canlı veya cansız herhangi bir organizma veya oluşum yapılan gözlemler sonucunda tasarım kriterleri doğrultusunda malzeme ve ergonomik nitelik kazandırılarak tasarlanmış ya da üretilmiştir. Bu sayede doğadan ilham alma sürecinde herhangi bir kısıtlama olmadığını biyomimikri kavramının herhangi bir ekolojik veya sürdürülebilir nitelikten bağımsız şekilde doğadaki bir olgu ile görsel bir bağlantı kurularak da uygulanabileceği söylenebilir.

Resim grubu 2: Biyomimikri mobilya tasarımları: Soldan sağa, gün batımınından ilham alarak tasarlamış TV ünitesi (www.icmimarlikdergisi.com),çakıl taşlarından ilham alınarak tasarlanmış oturma elemanı (www.icmimarlikdergisi.com),okyanustan ilham alınarak tasarlanmış bir mobilya(www.icmimarlikdergisi.com).

Solda yer alan tasarım, Koreli tasarımcı Changhyun Lim'in, gün batımının yumuşak renklerinden ilham alarak tasarlamış olduğu mobilya serisinin parçası olan TV ünitesidir. Renkli, yarı saydam cam, ahşap ve dik geometrilerle birleşerek gün batımı serisini tasarlamıştır. Tasarımcı, gün batımını yansıtan binalardan, özellikle de Seul'de gün batımının gökyüzünde meydana getirdiğini gözlemlediği tonlardan ilham almıştır. Tıpkı binalarda olduğu gibi, tasarımcı gün batımının görüntüsünün, sanat eserinin dört tarafında da renkli yanılsamanın tamamını kaplıyormuş gibi görünmesini istemiştir.

Ortada yer alan Igarashi Tasarım Stüdyosu tarafından tasarlanan alan Zero Space, çakıl taşlarından ilham alınarak tasarlanmış bir mobilya ile çalışma alanı sunmaktadır. Pastel tonlardaki çakıl taşı benzeri koltuklar, güzel sanatlar, endüstriyel tasarım, mimari ve moda kursları sunan kuzey Tokyo'daki bir üniversite olan Musashino Sanat Üniversitesi'nde yer almaktadır. Tasarım ekibi, "Herkesin kendine özgü oturma ve uyku tarzları vardır, tasarım sürecin her amaca uygun, insanların hem tek başına hem de bir grupla birlikte kullanılmasını sağlayan oldukça esnek bir alan olarak tasarlandı." demektedir. Düz, yuvarlak kenarlar ve sığ girintilere sahip olan koltuklar, zaman içinde doğal bir nehir akışıyla şekillenen çakıl taşlarını andırmaktadır. Öğrenciler minderler üzerinde oturabilir veya uzanabilir ya da küçük masalar ve kanepe benzeri koltuklar oluşturacak şekilde istifleyebilmektedirler.

Sağda yer alan ve Mathieu Lehanneur tarafından tasarlanan 'Ocean memories' isimli seri tasarımcının ünlü 'Liquid marble" serisinin bir devamı olmakla birlikte zaman içinde donmuş bir okyanusun gerçeküstü bir vizyonunu çağrıştırmaktadır. "Katıdan sıvıya geçiş sadece fiziğin büyüsünden gelebilir." diyen Lehanneur, eylemsizden canlandırılana geçişi anlatmayı amaçlamıştır. Heykel niteliğindeki mobilyalar, masalar, banklar ve taburelerden oluşmakta ve enerji, hareket ve güç duygusunu vurgulamaktadır. Dijital olarak tasarlanarak beyaz ve gri mermer bloklardan yapılmış ürünler, dalgaların karmaşık hareketlerini yakalayarak ve hareketi sabitlemeyi hedeflemektedir.

Uluslararası uygulanmış iç mekan örnekleri incelendiğinde ise, Kore'nin Seul kentindeki Mirae Tıp Vakfı Sağlık Muayene Merkezi, iç mekanı aracılığıyla biyo-araştırma merkezinin ve beyin muayenelerinin önemini aktarmayı amaçlayan mekan tasarımı ile öne çıkmaktadır. Bu etki, ağırlıklı olarak beyaz renk kullanılarak ve tasarımın biyolojiden ilham almasına izin verilerek elde edilmiştir. Merdivenleri ve bazı duvarları ve alçak asma tavanları oluşturan yapılar, bir hayvanın kaburgalarına dayanmaktadır. Tasarımcı Jang Soon Gak iç mekan tasarımının çıkış

noktası olan bu tasarımı şu şekilde açıklıyor, “Buna“ Dinozor Kaburga ”adını verdik” diyor. 'Kaburgalar' mekana bir ritim verir ve merkezin kimliğini oluşturur.”

Resim grubu 3: Mirae Tıp Vakfı Sağlık Muayene Merkezi(www.frameweb.com).

2023'te Singapur'daki Mandai bölgesinde faaliyete geçmesi planlanan yeni Mandai tesisinin tasarımı WOW Architects tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tesisteki ana cazibe, çevresel ayak izini en aza indirmek ve yerel yaban hayatı üzerinde minimum bir etki yaratmak için yerden yükseltilecek olan tohum kabuğu şeklindeki ağaç evlerdir.

Mandai Park Holdings (MPH) Grup CEO'su Mike Barclay tesisin tasarımı konusunda şunları söylemiştir:

> “WOW Architects'in konsepti, misafirlerimizi doğaya yaklaştıracak olan özetimize en iyi tasarım tepkisini gösterdi. İki yerli markanın, WOW Architects ve Banyan Tree Hotels & Resorts'un güçlerini bir araya getirdik. Vizyonumuzu yeni tatil yerimiz için tasarım ve operasyonlara dönüştürebileceklerinden eminiz. Özenle hazırlanmış tasarım özellikleri ve programlanmış aktiviteler sayesinde Mandai tatil köyü deneyimi, konukları çevredeki yağmur ormanlarındaki bitkiler ve hayvanlar konusunda bilinçli olmaya ve onlarla ilgilenmeye teşvik edecektir”(https://www.homecrux.com).

Bu ağaç evlerin, doğa ile yaşam alanları arasındaki engelleri ortadan kaldıracak şekilde tasarlanması ve tesisin çevre ile bütünleşmesi için yerli ağaç türleri dikilmesi planlanmaktadır. Buna ek olarak, tesis binalarının çatısında ve cephesinde, çevre ile uyumlu bitkiler olacaktır. Odaların iç tasarımı, Mandai'nin biyolojik çeşitliliğini gösterecek şekilde doğal flora ve faunadan da esinlenecektir. Aynı zamanda enerji verimliliğine de odaklanmakta ve en az yüzde 40 enerji tasarrufu ile Singapur'daki ilk Süper Düşük Enerji (SLE) tesisi olması hedeflenmektedir. Tesis, doğal havalandırma, karma modlu klima ve güneş panelleri gibi çeşitli enerji tasarrufu önlemlerinden yararlanacaktır.

Resim grubu 4: WOW Architects tarafından Mandai tesisinin tasarımı; tohum kabuğu şeklindeki ağaç evler ve iç mekanları(https://www.homecrux.com).

Verilen örneklerde de görüldüğü üzere biyomimikri mekan tasarımı için ilham alınan ve sonrasında tüm mekan tasarımını şekillendiren bir unsur olabilmektedir. Bununla birlikte mekanları sınırlı alanların ötesinde ele alarak bir bütün şeklinde tasarlanmasını da sağlamaktadır. Mirae Tıp Vakfı Sağlık Muayene Merkezi'nin iç mekan tasarımı sağlık temasına bağlı kalınarak kaburga kemiğinden ilham alınmıştır ve daha sonra hem biçim hem de renk konusunda iç mekan tasarımına uygulanmıştır. Mandai tesisi ise tohum formunu kabuk tasarımına yansıtan ve bulunduğu doğal çevreye ayak uyduran sürdürülebilir bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Doğadan biçim olarak ilham almakla birlikte onun kendini yenileyen ve üreten yapısını da tasarım sürecine dahil eden bir yaklaşım benimsemiştir.

2.2. Biyomimikri Kavramı Temelinde İç Mimarlık Örneklerinin Matris İçinde Analizleri

Biyomimikri Düzeyi / **Örnekler**	**Organizma Düzeyi**	**Davranış Düzeyi**	**Fikir Aktarma Düzeyi**	**Tasarımın Soyutlama Düzeyi**
Gün batımından ilham alarak tasarlamış TV ünitesi	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından organizma düzeyi yoktur.	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından davranış düzeyi yoktur.	Gün batımının çok renkli Görüntüsü ilham alınarak bu renk geçişleri yansıtılmıştır.	Biyomimikri yalnızca renkler ile yansıtılmış olup tasarımda Soyutlama yapılmamıştır.
Çakıl taşlarından ilham alınarak tasarlanmış oturma elemanı	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından organizma düzeyi yoktur.	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından davranış düzeyi yoktur.	Çakıl taşlarının şekil, doku ve rengi tasarıma aktarılmıştır.	Tasarımda soyutlama düzeyi düşüktür. Taşlarla fiziksel farklılık yalnızca boyut yönünden değişmektedir.
Okyanustan ilham alınarak tasarlanmış bir mobilya	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından organizma düzeyi yoktur.	İlham alınan unsur bir canlı olmadığından davranış düzeyi yoktur.	Okyanus dalgalarının hareketleri ilham alınarak bu izlenim tasarıma yansıtılmıştır.	Tasarımda soyutlama düzeyi düşüktür. Okyanusla fiziksel farklılık yalnızca şeffaflık olmamasıdır.
Mirae Tıp Vakfı Sağlık Muayene Merkezi	Tasarımda dinozor kaburgasından ilham alınmıştır.	Kaburganın yapısındaki ritmik hareketler mekana yansıtılmıştır.	Kaburganın mekan tasarımına uygulanması, beyaz renk ve kaburga kemiğinin yapısı ile gerçekleştirilmiştir.	Mekandaki ritmik hareketler kaburgayı anımsatmakla birlikte benzerlik çok değildir. Tasarımın soyutlama düzeyi çok yüksektir.
Mandai Tesisi	Tesisdeki yapılar tohum formunu anımsatmaktadır.	Tohumun açılması olayından ilham alınarak iç mekanlar tasarlanmıştır.	Tohum kabuğundan ilham alan ve bununla birlikte ekolojik mesaj veren tasarım prensibi benimsenmiştir.	İlham kaynağından yola çıkılarak yeni bir tasarım dili oluşturulmuştur. Soyutlama düzeyi yüksektir.

2.3. Biyomimikri Kavramı Temelinde Uluslararası Örneklerin Yorumları

Doğanın hem canlı hem de cansız unsurlardan meydana gelmesi nedeniyle biyomimikri tasarımlarında bunun etkisi iki farklı şekilde görülmektedir. Canlıların görünüşleri, oluşumları veya doğada içinde bulundukları süreçler ilham alınarak tasarlanmış olan mekan tasarımı örneklerinde organizma ve davranış düzeyi görülürken diğer örneklerde görülmemektedir. Fikir aktarma düzeyi kimi tasarımlarda yalnızca görsel bir benzerlikle kurulurken kimi tasarımlar doğayla kurulan bu bağı sürdürülebilirlik kapsamında da ele almıştır. Ekosistem ve tasarım ilişkisinin en yoğun olduğu tasarım örneği Mandai tesisidir. Tasarımda soyutlama düzeyi mobilya tasarımlarında oldukça düşükken mekan tasarımlarında fiziksel benzerliğin daha az olduğu fakat tasarımın vermek istediği mesaj yönünden daha kuvvetli oldukları görülmektedir.

3. TÜRKİYE'DE GÖZLEMLENMİŞ BİYOMİMİKRİ ÖRNEKLERİ

Çevremizi gözlemlediğimizde karşılaşabileceğimiz pek çok biyomimikri örneği de bulunmaktadır. Avcılar'da yer alan, lale çiçeğinin formu ve yapraklarının ayrılma özelliğinden ilham alınarak tasarlanmış olan kent mobilyaları insanların dinlenebileceği alanların oluşturulması hedeflenerek tasarlanmış bir biyomimikri örneğidir.

Resim grubu 5:Gözlemlenen biyomimikri tasarımları: Soldan sağa, lale formunda oturma elemanı, köpek kafası formunda kaydırak, yılan formunda park elemanı.

Maçka Demokrasi Parkı'nda bulunan kaydırak ve oyun elemanı örnekleri de biyomimikrinin günlük hayatta karşılaşabileceğimiz örnekleri arasında yer almaktadır. Resim 5 Grubu içinde yer alan kaydırak köpek kafası formunu taşımaktadır. Köpeğin dili ile kulakları çocuklar için eğlence alanı oluşturmak amacıyla kayma işlevine göre tasarlanmıştır. Resim 5 Grubu içinde, üzerine oturulabilen ahşap heykel ise yılan formundan esinlenerek tasarlanmıştır. Daha doğrusu, elde edilmiş ağaç gövdesi ya da dallarının yılana benzetilerek heykelleştirilmesidir.

3.1. Türkiye'de Gözlemlenmiş Biyomimikri Örneklerin Analizi

Örnekler / Biyomimikri Düzeyi	**Lale Formunda Oturma Elemanı**	**Köpek Kafası Formunda Kaydırak**	**Yılan Formunda Park Elemanı**
Organizma Düzeyi	Oturma elemanının lale formunu taşıdığı gözlemlenmiştir.	Kaydırağın köpek kafası formunu taşıdığı gözlemlenmiştir.	Park elemanının yılan formunu taşıdığı gözlemlenmiştir.
Davranış Düzeyi	Lalenin dik duruşu Ve yapraklarının ayrılma şekli kent mobilyasının tasarımına yansıtılmıştır.	Dil ve kulakların kayma hareketi göz önüne alınarak Tasarımda kaydırak düşünülmüştür.	Yılanların davranış şekilleri ile çok az benzerlik görülmektedir. Çünkü zaten bulunan bir ağaç gövdesinin adaptasyonudur.
Fikir Aktarma Düzeyi	Lale biçiminde park oturması olabilir. Oturulmadığında kapalı konumu belki doğaldır. Ancak lalenin bir oturma ünitesi olduğu algılanmıyor.	Bir tür uzun kulaklı ve dilli köpeklerin kulak ve dillerinin kaydırak olarak değer bulması alışılmışın dışındadır. Oyun alanının gerçekten köpeğe benziyor olması yalın ve başarılıdır.	Bir ağaç kütüğünün ya da gövdesinin yılana benzetilerek heykelleşmesi ağacın iyi değer bulmasıdır. Biyomimikri kavramını tam yansıtmaz.
Tasarımın Soyutlama Düzeyi	Lale biçimli oturma ünitelerinde dolaysız bir benzetme vardır. Soyutlama kavramı çok azdır.	Köpek başlı kaydırak oyun alanının soyutlama düzey çok başarılıdır. Hele çocuklar için tasarlanmış olması bu başarıyı katlar.	Yılan figüründe aslında ileri düzeyde bir yalınlık var; ancak bir ağaç kütüğünün gerekleri kadar. Kütük daha kıvrımlı olsaydı imge daha gelişmiş olurdu.

3.2. Matris İçindeki Biyomimikri Analizlerinin Yorumu

Kent Parkları içindeki oturma elemanı, çocuk oyun alanı ve diğer park elemanınınorganizma düzeyi, davranış düzeyi, fikir aktarma düzeyi ve tasarımın soyutlama düzeyi olarak dört farklı bakış açısında, biyomimikri kavramı temelinde ele almak gereklidir. Bu kriterler tasarımlar için ilham alınan doğal olgular ile sonuçlar arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Gözlemler sonucunda ortaya koyulan sonuçta biyomimikri kavramının en ileri düzeyde köpek başlı kaydırakta olduğu izlenmektedir. Organizma ve davranış yüzeyleri bir bakıma gerçeğe en yakın bulunan tasarım izlenimi vermis olsa da, lale oturma ünitesi gibi doğrudan benzetme yolu ile biyomimikri kavramı, işlevselliğin ötesinde, daha çok dev boyutlu bir lale olarak çevrede büyük bir lale bahçesi var da ona gönderme yapıyormuş izlenimi vermektedir. Bunlar birer lale heykelleridir. Oturma işlevine gönderme yapmamaktadır.

Biyomimikri kavramına en az yaklaşmış olan ağaç kütüğünden yılan biçimli heykel ise doğal bir malzemenin ikinci kez değerlendirilmesidir; çevreye ve doğaya saygıdır.

BULGULAR VE SONUÇ

Tüm bu bulgular bize göstermektedir ki doğanın sürekli üreten ve kendini yenileyen sistemi, karşılaşılan problemlere etkin çözümler üretmektedir. Bu çözümleri yıkıcılıktan ve bilinçsiz tüketimden uzak, sürdürülebilir bir yaklaşımla birlikte sunabilmektedir. Bilim ve teknoloji alanlarında ilerleme kaydedilmesini sağlamakta ve gelişen teknoloji ile yeni doğal çözümlerin bulunması nedeniyle iki alanın birbirine dönüşümlü olarak katkı sağlaması mümkün olmaktadır. Çünkü, biyomimikri araştırmaları canlıların temel özelliklerinin ve yaşam ortamlarının araştırılmasına son dönemlerde hız kazandırmış ve elde edilen bilgilerin insan yaşamları konusunda kullanılmasına yol açmıştır. Bu kullanma kapsamı biyomimikrinin yalnız görsel boyutunu değil, ama öncelikle işlevsel yönlerine yönelik niteliklerini de ortaya koymaktadır.

Bildiri, doğanın varlığını ve zaman içinde öğrenilen ve aktarılabilecek özelliklerini tasarım parametreleri doğrultusunda yeni bir tasarım yöntemi olarak ele almaktadır. Bu nedenle, doğa öğretilerini, günlük hayatta kullanılan mobilya ve içerisinde bulunulan mekanlara yansıtmanın yollarını aramak ve biyomimikri kavramını bir tasarım öğretisi olarak değerlendirmektedir.

KAYNAKLAR

Çelikel, S.B. ve Uçar, S., Humanities Sciences (NWSAHS), 4C0235, 2020; 15(2):51-60.

Benyus, J.M., (1997). Biomimicry: Innovation Inspired by Nature. New York: HarpenCollins.

Klein, K., (2009). A Phenomenological Interpretation of Biomimicry and its Potential Value for Sustainable Design. Thesis: Kansas State University, USA.

Rao, R., (2014). Biomimicry in Architecture. International Journal of Advanced Research in Civil, Structural, Environmental and Infrastructure Engineering and Developing, 1(3):101-107.

Volstad, N.L. and Boks, C., (2012). On the Use of Biomimicry as a Useful Tool for the Industrial Designer. Sustainable Development, Vol:20, pp:189–199.

URL KAYNAKLARI

https://www.homecrux.com/seed-pod-shaped-treehouses-at-new-mandai-eco-resort/124047/

https://www.icmimarlikdergisi.com/2018/12/18/cakil-taslarindan-ilham-alinarak-tasarlan mis -fonksiyonel-bir-mobilya/

https://www.icmimarlikdergisi.com/2018/12/18/cakil-taslarindan-ilham-alinarak-tasar lanmis -fonksiyonel-bir-mobilya/

https://www.icmimarlikdergisi.com/2018/06/19/ilham-kaynagi-deniz-dalgalari-olan-bir-mo bilya- serisi-ocean-memories/

https://www.icmimarlikdergisi.com/2020/01/08/gun-batimindan-ilham-alan-mobilya-kolek siyonu -sunset/

https://emlakkulisi.com/guncel/mimar-michael-pawlyn/556636

www.researchgate.net

www.edenproject.com

https://www.homecrux.com/seed-pod-shaped-treehouses-at-new-mandai-eco-resort/124047/

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Yurt Dışından Gelen İlkokul Öğrencilerinin Uyumu

(Veclal Gündüz, Meltem Tavukçuoğlu, Halide Karabekir)

Yurt Dışından Gelen İlkokul Öğrencilerinin Uyumu

Veclal Gündüz[1], Meltem Tavukçuoğlu[2], Halide Karabekir[3]

[1]*Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi, KKTC, E-mail: veclal.gunduz@baucyprus.edu.tr*
[2]*9 Eylül İlkokulu,, KKTC, E-mail:meltembaray@gmail.com*
[2]*Aydınköy İlkokulu, KKTC, E-mail: halide.karabekir@gmail.com*

Özet: *Bu çalışmanın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bulunan devlet ilkokullarda bulunan öğrencilerin okul ortamında yaşadıkları sorunları, okul yöneticileri ve öğretmen bakış açısından ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır. Yurt dışından gelen yabancı uyruklu öğrencilerin uyum sürecinde en büyük sorumluluk sahibi olarak öğretmenler ve okul idarecileri görülmektedir. Bu sebeple, müdür ve öğretmenlerin yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları problemlerle ilgili verecekleri bilgiler ile tespit edilen sorunlara yönelik olarak hem bireylere hem de okul ilerleyişine katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Araştırmanın çalışma grubu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında KKTC'de birkaç devlet ilkokulunda görev yapan 20 öğretmen ve 20 müdürden oluşmaktadır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Araştırmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Veri analizini gerçekleştirmek için betimsel ve içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ve müdürlerin eğitim-öğretim sürecinde yabancı uyruklu öğrencilerle ilgili bazı sorunlar gözlemledikleri tespit edilmiştir. Bu sorunların en başında dil, kültür farklılığı, hazır bulunuşluk düzeyi, yaş, ekonomik düzey, dersle ilgilenmeme/öğretimden kopma ve uyum problemlerinin geldiği görülmektedir. Bu çalışmada, yabancı öğrencilerin uyum problemleri ve bunları çözebilmek için geliştirdikleri stratejiler ve başvurdukları yardım kaynakları incelenmiştir.*

Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim-öğretiminde yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik ortaya konan öneriler, "Öğrencilere", "Öğretmenlere ve Okullara", "Ailelere" ve "Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)" yönelik öneriler olmak üzere dört alt tema altında toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Uyum problemi, yabancı ilkokul öğrencileri, KKTC*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Toplumsal Cinsiyet (Din Dersi Ders Kitapları Üzerine Bir Analiz)

(Yasemin Davarcı, Zeki Salih Zengin)

Toplumsal Cinsiyet
(Din Dersi Ders Kitapları Üzerine Bir Analiz)

Yasemin Davarcı[1], Zeki Salih Zengin[2]

[1] *Felsefe ve Din Bilimleri AD,Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,*
E-mail: yasemindavarci@yahoo.com

[2] *Felsefe ve Din Bilimleri AD,Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,*
E-mail: zekisalih55@gmail.com

Özet:
Konu ve amaç: *Toplumsal cinsiyet, özellikle son yıllarda farklı disiplinler tarafından hakkında çok fazla çalışma yapılsa da geçmişten günümüze kadar taşınmış çözüme kavuşturulamamış bir sorun alanıdır. Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet olgusunun 1924 – 2018 yılları arasında, Türk Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan ve okullarda kullanılan Din Kültürü ve Ahlak bilgisi (DKAB ders kitaplarındaki görsellerde nasıl ve hangi boyutlarda yansıtıldığının tespit edilmesidir.*
Yöntem: *Çalışma, nitel araştırma modelinde dizayn edilmiştir.1924 – 2018 yılları arasında, Türk Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan ve devlet okullarında kullanılan DD ders kitaplarındaki görseller için toplumsal cinsiyet açısından içerik analizi yapılmıştır. Milli Kütüphane, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Talim Terbiye Kurulu Arşiv Kütüphanelerinden çalışma grubu için MEB tarafından okutulan tüm DD ders kitaplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kütüphanelerde yer alan 1929-2018 yılları arasında okutulan 110 kitabın tamamı çalışma kapsamına alınmıştır. Harf inkılabı öncesinde Arapça olarak basılan sınırlı sayıdaki kitap çalışma kapsamına alınmamıştır. Araştırmanın teorik bölümünde toplumsal cinsiyet; toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet kalıpları ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bağlamında ele alınmıştır. Bu bölümde doküman incelemesi, literatür taraması gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın uygulama bölümünde 94 yıllık süreçte kullanılan DD ders kitapları toplumsal cinsiyet açısından 12 ana kategoride incelenmiştir. Kategoriler; görsellerdeki kişilerin cinsiyete göre dağılımı, cinsiyetlere yüklenen meslekler, cinsiyetlerin bulundukları mekanlar, cinsiyetlerin ev içi/ev dışında gösterilme durumu, cinsiyetlerin yaptıkları/içinde bulundukları eylemler, cinsiyetlere atfedilen kimlik/roller, cinsiyetlerin kullandıkları kıyafetler, cinsiyetlerin kullandıkları kıyafet renkleri, cinsiyetlerin birlikte gösterildikleri nesneler, kadınların başörtülü/başı açık gösterilme durumları, erkeklerin sakal/bıyıklı gösterilme durumları, cinsiyetlerin portre/beden olarak gösterilme durumları, cinsiyetlerin gösterildikleri duygular olarak belirlenmiştir. Araştırma bulguları ilgili literatür ışığında yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.*

Bulgular: *Araştırma kapsamına alınan 110 kitapta 4088 görsel incelenmiştir. Kitapların görsellerindeki erkek ve kadın cinsiyetleri için 12 ana kategori. Bu görsellerdeki kişi sayısı 17167 olup bunların 14240'ı (%83) erkek ve 2927'si (%17) kadındır. Görsellerde erkekler için 76 farklı meslek kullanılırken kadınlar için 26 farklı meslek kullanıldığı tespit edilmiştir. Cinsiyetler için meslek türü incelendiğinde erkekler sıklıkla öğrenci, asker, yönetici, semazen, imam, rahip, müzisyen, memur, dini lider ve komutan olarak gösterilirken kadınlar sıklıkla öğrenci, semazen, memur, işçi, doktor, hemşire ve öğretmen olarak gösterilmiştir. Görsellerdeki kişilerin bulundukları mekanlara bakıldığında erkeklerin sıklıkla cami, açık alan, kutsal mekan, meclis, oda, savaş meydanı, tören alanı, sınıf ve*

sahne gibi mekanlarda gösterilirken, kadınların sıklıkla oda, açık alan, kutsal mekan, sınıf, cem evi, okul, tören alanı, sokak ve kurs gibi mekanlarda gösterildiği belirlenmiştir. Görsellerdeki kişiler %87,8 oranı ile çoğunlukla ev dışında gösterilmiştir. Erkeklerin %90,2'si ev dışında gösterilirken kadınların %76,1'i ev dışında gösterilmiştir. Kadınların %18'i ev içinde erkeklerin ise sadece %5'i ev içinde gösterilmiştir. Her ne kadar hem kadınlar hem de erkekler kendi içinde daha çok ev dışında gösterilse de kadınların ev içinde gösterilme oranı erkeklerden çok daha fazladır.

Görsellerdeki kişiler eylemler açısından incelendiğinde erkeklerin yer aldığı 217 farklı eylem bulunurken, kadınların yer aldığı 159 çeşit eylem bulunmaktadır. Görsellerde erkeklerin sıklıkla yaptığı eylemler namaz kılma, vaaz dinleme, dua etme, kutsal mekan ziyaret etme, kutlama, savaşma, ayakta durma, ders dinleme, ibadet etme, abdest alma ve semah yapma iken kadınların sıklıkla yaptığı eylemler kutlama, namaz kılma, kutsal mekan ziyaret etme, izleme, sohbet etme, oyun oynama, ders çalışma, dua etme, ayakta durma ve ders dinleme şeklindedir.

Görsellerdeki kişilerin kimlik/rolleri incelendiğinde ders kitaplarındaki görsellerde erkeklerin sıklıkla ibadet eden, tarihi kişilik, çalışan, kahraman, öğrenen ve arkadaş olarak gösterilirken, kadınların sıklıkla ibadet eden, çalışan, arkadaş, öğrenen ve anne olarak gösterildiği tespit edilmiştir.

İncelenen ders kitaplarında görsellerdeki kıyafet renklerinden; haki (%100), bordo (%95), lacivert (%94,4), gri (%91,9), kahverengi (%88,6), siyah (%88), beyaz (%86, 4), mavi (%86,1) renklerini en çok erkekler kullanmıştır. Pembe (%92,8), mor (%62,8) ve turuncu (%42,4) renklerini ise en çok kadınlar kullanmıştır.

Kitap yazarlarının cinsiyetlerinin toplumsal cinsiyet olgusunun aktarımında etkisinin olabileceği öngörüsünden yola çıkılarak yazarların cinsiyet dağılımına da bakılmıştır. Toplamda 306 DD ders kitabı yazarından 258'i erkek (%84,3) ve 39'u kadın (%12,7) dır. 9 kitap komisyon (%2,9) tarafından yazılmıştır ve komisyonda yer alan yazar listesi verilmediğinden cinsiyet belirlemesi yapılamamıştır

Sonuç ve öneriler: *Bu çalışma sonunda DD ders kitaplarında erkekler lehine sayısal üstünlük bulunduğu erkeklerin kadınlardan daha görünür kılındığı, figürlerin cinsiyetlere yüklenen meslekler, bulundukları mekanlar, gerçekleştirdikleri eylemler, atfedilen kimlik/roller, kullandıkları kıyafetler, renkler, açısından toplumsal cinsiyet kalıplarına, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde resmedildiği bulunmuştur. Her kategoride erkekler lehine belirlenen üstünlük DD ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı yapıldığını düşündürmektedir Toplumsal cinsiyet unsurlarının oluşumunda, yeniden yeniden üretilerek gelecek kuşaklara aktarımında ders materyallerinin özellikle ders kitaplarının rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle ders kitaplarının yazılması, kontrol edilmesi, eğitim aracı olarak kullanılması aşamalarının her birinde toplumsal cinsiyet hassasiyeti özellikle gözetilmelidir.*

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal cinsiyet, din dersi ders kitapları, içerik analizi*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

İlköğretimde Değerler Eğitimi (Yusuf Doruk)

İlköğretimde Değerler Eğitimi

Yusuf Doruk

Konya İl Miili Eğitim Müdürlüğü
Konya Karatay Namık Kemal Ortaokulu, İlköğretim Matematik Öğretmeni
E-Mail:Yusufdoruk42@Hotmail.Com

Özet: *Bütün insanlığa ait ve toplumla bir arada olmanın vazgeçilmez koşulları olan değerlerin yeniden yaratılması ve içselleştirilmesi daha yaşanılır bir dünya isteminde bulunan tüm öğretmenlerin temel görevlerindendir. Eğitimci olarak bizlere düşen görev bu değerlerin yeniden yaşatılmasında, özgür düşünebilen bireylerin yetiştirilmesinde, en geniş anlatımıyla daha uygar ve bilinçli toplumun oluşturulmasıdır. Birlikte daha barışçıl yaşama idealinin gerçekleştirilmesine, gerek birey olarak sorumluluklarımızın farkında olmak, gerek bu koşulların oluşturulmasında toplumsal sorumluluklarımızın farkında olmak gerek bu koşulların oluşturulmasında toplumsal sorumluluklarımızı yerine getirmede eğitim-öğretim sürecinin önemi tartışılmaz bir gerçekliktir. Doğru davranışın ne olduğu hususunda ve her doğru davranışı daha değerli kılacak koşulların, ortamların yaratılmasında değişimin itici unsuru ve aydın olma gerekliliği içerisinde eğitimciler, üzerine düşen görevi yapmak zorundadır.18. Milli Eğitim Şurasının gündem maddeleri arasında da yerini alan "Değerler" kavramı son yılların en fazla dile getirilen kavramlarından biridir. Günümüzde bu kavramın bu kadar üzerinde durulmasının nedenlerinden en önemlisi küreselleşme ve küreselleşmenin ortaya çıkardığı yarışmacı, rekabete dayalı insan ilişkileri nedeniyle dayanışmacı insan davranışlarından gittikçe uzaklaşılmasıdır. Değerler, kısaca "insanın çevresinde olup bitenleri anlama ve yorumlamada kullandığı temel ölçütler'' olarak tanımlanmaktadır. Değer üretebilme yetisine sahip tek canlı olarak insan bu yetisini doğuştan getirmeyip yaşayarak ve öğrenerek kazanabilmektedir. Bundan dolayı değerlerin öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi süreci başlı başına eğitimin sorunu olmaktadır. Yapılan araştırmaların da gösterdiği gibi, bireyin gelişim dönemi ve kazandırılması düşünülen işlevsel değerlerin özellikleri birlikte düşünüldüğünde, değerler eğitiminde ilk çocukluk döneminin en önemli dönem olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda okulöncesi eğitim kurumlarının önemi benimsetilmeye çalışılan hedef değerlerin kazandırılmasında yadsınamaz bir görünüm kazanmaktadır. Kişilik gelişiminin önemli bir evresi olan okulöncesi eğitim döneminde değerler eğitimi, bu anlamda ön plana çıkmakta, pekiştireçler ile hedef değerlerin kalıcı davranışa dönüştürülmesinde eğitimin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Değerlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için özelliklerinin bilinmesi gerekir. Değerlerin özellikleri şöyle sıralanabilir:* ***Değerler inançlardır.*** *Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.* ***Değerler****, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlik, yardımseverlik) ilişkilidirler.* ***Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedirler.*** *Örneğin, saygı değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.* ***Değerler,*** *davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.* ***Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.*** *Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.* ***Değerler değişime açık yapılardır.*** *Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.* ***Değerler bağlı oldukları kültürlere göre değişir.*** *Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı*

olabilir.(Örn; Eskimo toplumunda misafirperverlik sadakatten daha önemli bir değerdir.) Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir.

Tüm dünyada verilmek istenen, değerleri öğrencilerde oluşturmak ve kazandığı değerleri davranış haline getiren bireyler yetiştirmektir. Değerler anlatmakla veya tanımlamakla elde edilemezler. Doğrudan yaşanmalı, içselleştirilmeli ve onlara ilişkin duygularla verilmelidir. Değerler yaşanılarak kimlik- kişilik boyutu haline gelir. Değer eğitiminin ön koşulu ise, çocuğa özgür iradesini kullanacak ortam (hem gerçek, hem yapay) hazırlamaktır. Dayatma, baskı ve koşullandırma ile yapılan eğitim, çocuğun kendinden çok başkalarının isteklerini gerçekleştirme işlevine sahip olur. Dolayısıyla otorite ortadan kalktığında öğrenci, değer içselleştirilmediğinden istenmeyen davranışlar sergileyecektir. Önemli olan değerlerin her koşulda davranışa dönüşmesidir. Çocukların doğruları öğrenmesi gerekir ve hangi davranışların başka insanlar tarafından kabul edilebilir olduğunu öğrenmekte yardıma ihtiyaçları vardır. İşte bu durumda değerler eğitimi öne çıkmaktadır. Çocuklarda vicdan, iyi ile kötünün ayrımı, başlangıçta anne babaların veya onların yerin tutan kişilerin emir ve yasaklarından ibarettir. Kendi akıllarının ve kalplerinin henüz bir katkısı yoktur. Çocuklar büyüdükçe kendi kalplerinden ve kendi akıllarından emir almaya başlarlar. Anne babalarını, öğretmenlerini diğer yakınlarını üzen veya sevindiren şeyler, onların iyi veya kötü anlayışlarına katılır. Daha sonra kendine veya başkalarına saygı, görev ve sorumluluk, erdem, din gibi düşünceler yavaş yavaş oluşur. Böylece anlayışlarını geliştirir, genişletirler. Ders kitaplarında yer alan, adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık ve özgür düşünebilme barış, iyimserlik, duyarlı olma, dürüstlük, estetik duyguların geliştirilmesi, hoşgörü, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik gibi birçok değerin okullarda yapılacak olan etkinlikler ve uygulamalarla hayata geçirilmesi - davranışa dönüştürülmesi toplumumuz için ayrıca önemlidir. Değerler toplum için değerlidir, değerlere uygun davranan insanlar da toplum gözünde değerlidir. Dolayısıyla değerlerin verileceği "Değerler Eğitimi" ni planlamak ve uygulanacak etkinlikleri belirlemek çok önemlidir. Aşağıda okulumuz için hazırladığımız değerler eğitimi projesi tanıtılmaktadır Bu projenin amacı değerler ve değerler eğitiminin ilköğretim öğrencilerine kazandırılmasını sağlamaktır. Toplumun temelini oluşturan geleneksel ''Türk aile yapısı, milli, ahlaki ve kültürel değerlerimiz'' en önemli referans kaynaklarımızdır. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza ve gençlerimize; gelişmiş bir karakter ve kişiliğe sahip ,"İyi insan, sosyal insan, eğitimli insan'' olarak yetişmeleri en aslı görevlerimizden biri olmalıdır. Bir toplumdaki olumlu gelişmelerin sürdürülmesi ve yaygınlaştırılması, olumsuz gelişmelerin ise olumluya dönüştürülmesinin yegâne yolu eğitimden ve özellikle de değerler eğitiminden geçer. Bir toplumun başarıya ulaşmasında kurumlar arası işbirliği de bir o kadar önemlidir. Değerler eğitimi çalışması da bir işbirliğinin somut bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile çocuklarımız ve gençlerimiz; bilgili, çağdaş donanımlı insanlar olarak yetiştirilmelerinin yanı sıra, millî, ahlâki ve kültürel değerlerimize bağlı, bu değerleri davranış biçimine dönüştüren, erdemli insanlar olarak hayatındaki yerlerini almalarını sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *İlköğretim, değerler, eğitim.*

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Prospective Mathematics Teachers' Geometric Constructions: Parallel Line / Line Segment Example

(Zeynep Bahar Erşen)

Prospective Mathematics Teachers' Geometric Constructions: Parallel Line / Line Segment Example

Zeynep Bahar Erşen[1],

[1]*Selcuk University, E-mail: zbahar.ersen@selcuk.edu.tr*

Abstract: *The aim of this study was to investigate prospective mathematics teachers' geometric constructions. A total of 40 prospective teachers from middle school mathematics teacher education program participated to the study. Data were obtained by qualitative research ways. The data were analyzed based on content analysis. The results showed that the prospective teachers were quite successful in the process of constructing parallel line / line parts. When the appropriate parallelism constructions made by the prospective mathematics teachers using compass-straightedge were examined, it was revealed that they preferred five different methods: isosceles triangles, equilateral triangles, angle copying, rhombus and perpendicular lines method.*

Key words: *Geometric construction, compass and straightedge, prospective mathematics teacher*

Introduction

Teaching materials used in learning mathematical concepts are defined as the materials that help students create their own knowledge and can be used in solving the problems they encounter (Hiebert, Carpenter, Fennema, Fuson, Wearne, Murray, Oliver & Human, 1997). The results in the literature show that teaching materials provide meaningful learning related to the concept in mathematics, increase interest and motivation, improve the success in adapting the concepts to real-life situations by developing problem solving skills (Apperson, Laws, & Scepansky, 2006; Erduran & Yeşildere, 2010; İşman, 2005). One of the places where teaching materials are used is geometry, one of the learning areas of mathematics.

For more than 2300 years, Euclidean geometry have been used in our schools. The constructions that we encounter in Euclid's book "Elements" and built using compass-straightedge, constitute the basis of Euclidean geometry. Therefore, Euclidean geometry is regarded as the geometry of the shapes that can be drawn with a compass and a unitless ruler (Axler & Ribet, 2005). In that case, making geometric constructions is important in learning geometry meaningfully (Martin, 2012). Basic constructions in Euclid geometry; constructing an identical line segment to a line segment, splitting a line segment into two identical segments, constructing a perpendicular line from a point outside/ above a line, splitting an angle into two equilateral angles, constructing an equilateral angle to an angle, constructing a triangle given one angle and two adjacent sides, constructing a triangle given three sides, constructing a tangent to a point outside the circle, and constructing a parallel line from a point other than a line (Smart, 1993). Geometric constructions have attracted the attention of mathematicians in

the past as well as today and be accepted as a problem situation by mathematicians (Karakuş, 2014). Because it is not possible to decide where to start the construction work at first, geometric construction process creates a problem situation and necessitates the use of mathematical skills (Erduran & Yeşildere, 2010). Thanks to the difficulties encountered in the construction process, problem solvers realize what is missing or wrong and go to different ways to solve the problem by discovering the relationship between many different geometric shapes (Napitupulu, 2001).

In the National Council of Teachers of Mathematics (NCTM, 2000) standards, the importance of geometric construction studies is clearly emphasized in the relationship between the formation of geometric shapes using different materials and meaningful learning. In the renewed secondary school mathematics curriculum, acquisitions related to drawing geometric shapes are included (Ministry of National Education [MNE], 2018). Although the use of compass and straightedge is not included in the program; the emphasis is on construction work to be done using dynamic geometry software and dotted-squared paper. In addition, in mathematics books approved by the Ministry of Education, there are basic constructions such as the use of compass-straightedge and the construction of bisector, equilateral angles, perpendicular and triangle (Böge & Smart, 2019; Cırıtçı et al., 2019). In this respect, it is seen that geometric construction studies are an important issue in middle school mathematics textbooks in our country. It follows that mathematics teachers are expected to teach basic geometric drawings.

Although geometric construction activities are included in mathematics and geometry teaching programs from primary school to high school level in our country, there are major problems in the application of these activities in the classroom environment (Erduran & Yeşildere, 2010). Many teachers go through the geometric construction activities in their lessons; therefore, students graduate without ever seeing geometric constructions (Karakuş, 2014). However, studies have revealed that teacher / teacher candidates are not sufficiently successful in creating geometric constructions (Bozkurt, 2018; Çiftçi & Tatar, 2014; Erduran & Yeşildere, 2010; Öçal & Şimşek, 2017; Ulusoy, 2019). Therefore, contents should be prepared to help teachers become better equipped in the construction process. At this point, teacher education programs are one of the most suitable places for prospective teachers to create environments where they can acquire geometric construction skills and knowledge (Ulusoy, 2019). For this reason, this study aimed to investigate prospective mathematics teachers' geometric constructions made by the compass-straightedge related to parallelism.

Method

Since the aim of the study is to examine the geometric constructions of the prospective mathematics teachers; the method of the research is a holistic single case study, which is one of the case studies. The reason for using the case study method is that the case studies give the researcher the opportunity to focus on a very specific subject or situation, to describe the special cases examined in the finest detail and to explain the cause-effect relationships between the variables (Patton, 2005). In the single case studies, a single individual or a group with similar characteristics is accepted as a unit and thus alternative explanations can be presented for the differences that occur in the same situation (Yin, 2013).

Participants

A total of 40 prospective teachers from middle school mathematics teacher education program participated to the study. Convenience sampling method was preferred as it was aimed to collect more detailed data from the participants.

Data Collection

The data of the study were collected in the fifth week of the Fundamentals of Mathematics-II course, which was planned for 14 weeks. The axiomatic structure of Euclidean geometry, definitions and properties of basic geometric concepts were discussed in the three-week period before data collection. Basic geometric drawings were made with a compass- straightedge in the fourth and fifth weeks. In this context, activities such as carrying a line segment, drawing equilateral triangles, drawing a scalene triangle, finding the midpoint of a given line, moving an angle, drawing a bisector, drawing a strut from points on and outside a line were carried out with the prospective teachers. However, the construction of parallel lines was not shown to teacher candidates in this process. Since most of the pre-service teachers stated that they did not do construction works with compass-straightedge in their previous education processes; in the first few drawings, how geometric constructions are made with compass and straightedge is mentioned. The researcher started simple constructions using compass and straightedge on the board. In the geometric construction studies, the researcher asked the prospective teachers to make some experiments using paper and pencil. Then, in the classroom, the prospective teachers shared their constructions and discussed them. Then the construction was repeated on the board and the construction steps were written in stages. Writing the construction process in stages does not mean that the geometric construction was justified, so they were asked to explain how they were sure whether the desired shape was achieved at the end of the geometric construction. Similar paths have been followed in all geometric drawings.

In the last lesson of the fifth week, each preservice teacher was given blank papers with the following explanation in order to examine how the pre-service teachers performed parallelism constructions in line with the purpose of the research: “Construct parallel lines/line segments using your compass and unitless ruler. Describe each stage in the construction in detail." Each of the participants had individually constructed parallelism using their own compass and unitless ruler. There was no time limit for teacher candidates to complete their construction. The preservice teachers who completed the geometric construction process and explanations handed over their documents and left the classroom.

Data Analysis

The written responses of the pre-service teachers were analyzed using the content analysis method. First of all, the compass- straightedge constructions and the written explanations presented were transferred to the electronic environment by giving numbers (PT1-… -PT40) to prospective teachers. Then, the geometric constructions made by the preservice teachers were first examined according to their suitability in terms of parallelism. After the appropriate geometric constructions were determined, grouping was made according to the differences in the methods used. In addition to the appropriate geometric constructions, written descriptions presented in the constructions were also examined. Frequency analysis has been made for those

who are suitable or not in the construction of prospective teachers. In the construction coded as inappropriate construction, the preservice teacher made constructions based on wrong assumptions. Explanatory examples and constructions for each of the categories created as a result of the coding are included in the findings section.

Findings

In this section, firstly, general information about the parallelism constructions is given. Afterwards, appropriate and inappropriate geometric construction types is introduced.

Table 1. General characteristics of the prospective teachers' parallel constructions

Geometric constructions	Frequency (f)	
	Written explanation	No written explanation
Appropriate construction	39	0
Inappropriate construction * constructions based on wrong assumptions	1	0

When Table 1 is examined, it is seen that almost all of the prospective teachers (f = 39) constructed a line / line segment parallel to a line / line segment appropriately. Only one prospective teacher could not do the geometric construction properly based on false assumption.

Table 2. Methods used in parallel constructions

	Methods	f	Purpose
Appropriate construction	Isosceles triangles	19	*Since the vertices of two equilateral / isosceles triangles with bases on the same line are equal to the line segment where the bases are located; the line segment formed by the combination of the vertices of the triangles is parallel to the line segment where the base of the triangles is located.
	Equilateral triangles	6	
	Angle copying	8	If the corresponding angles are equal, the line segments are parallel.
	Rhombus	5	In a rhombus, opposite sides are parallel to each other.
	Perpendicular lines	1	Two lines perpendicular to the same line become parallel to each other.
Inappropriate construction	Isosceles triangles	1	*Isosceles triangle constructions are wrong even though they are made with the same purpose

As can be seen from Table 2, the most preferred method of prospective teachers is to create isosceles/ equilateral triangles. Since the vertices of two identical isosceles triangles built on a line are equidistant from the line segment where the bases are located; the line segment formed by the combination of vertices is parallel to the line segment where the bases are located. The construction made by the PT13 coded prospective teacher for the isosceles triangles method is given in Figure 1.

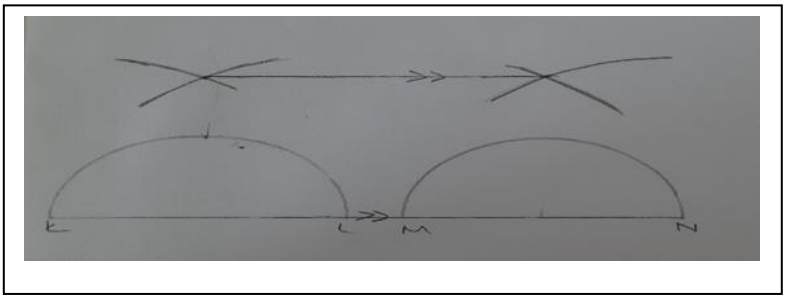

Figure 1. PT13 coded prospective teacher's construction

The drawing made by the prospective teacher PT40 using the equilateral triangle method is given in Figure 2.

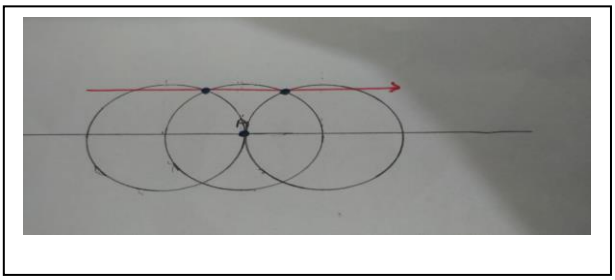

Figure 2. PT40 coded prospective teacher's construction

For angle copying, one of the methods used, the drawing made by the PT2 coded prospective teacher is given in Figure 3.

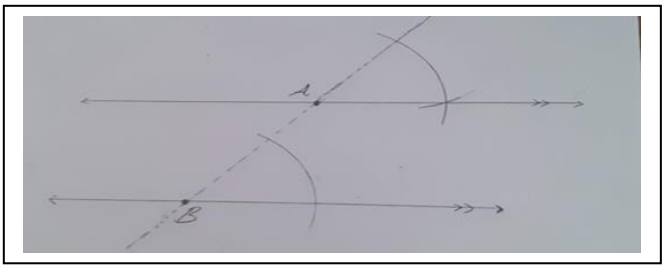

Figure 3. PT2 coded prospective teacher's construction

The drawing of the prospective teacher PT33 using the rhombus method is given in Figure 4.

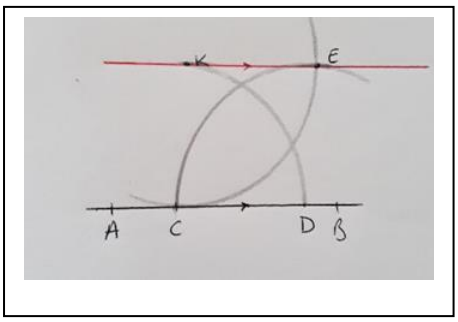

Figure 4. PT33 coded prospective teacher's construction

In the study, it is seen that only the PT6 coded prospective teacher used perpendicular lines method. His construction is given in Figure 5.

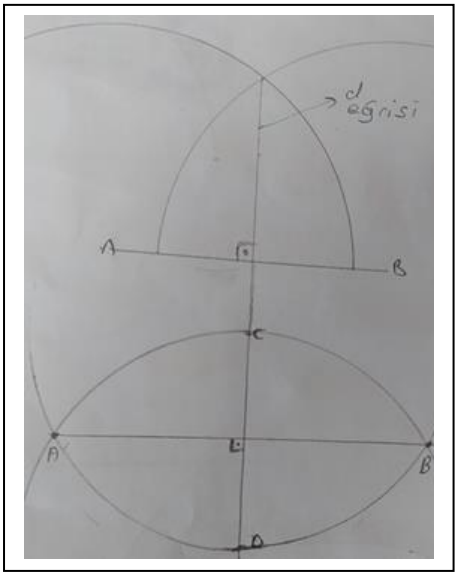

Figure 5. PT6 coded prospective teacher's construction

The drawing and explanation of the teacher candidate PT27 who made the wrong drawing is given in Figure 6.

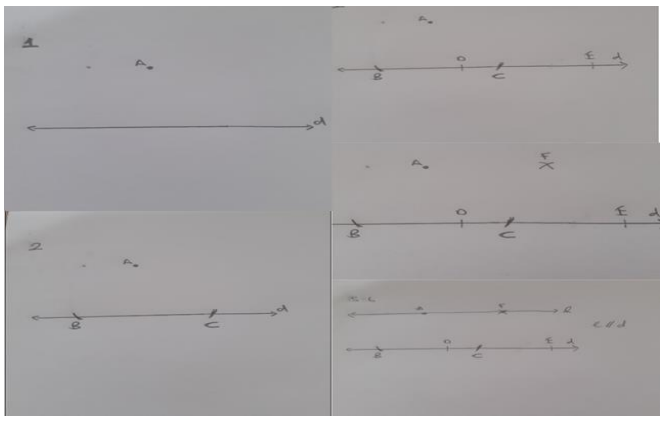

1)Take an arbitrary point A at any distance from the given line d. 2)The compass is opened to intersect the d line and two arcs are marked on the d line from the selected point A. (One is on the right and one on the left.) These points are named as B and C points, respectively.3)Two more points are determined from the B and C points on the line, keeping the opening of the compass determined at the beginning. These are points D and E. It is seen that $|BC| = |DE|$. *4)The initial compass opening is* $|AB|$. *This opening is intersected by drawing two arcs from the D and E points. This intersection point is designated as F. A and F are in the same direction as Point F is marked with the same compass gap. 5)The line created by combining the A and F points is named. 6) The formed line l is parallel to the initial line d.*

Figure 5. PT27 coded prospective teacher's construction and explanation

Prospective teacher's mistake; if the gap determined as much as AB length is not changed, it means that the DE segment formed is not the same length as the BC segment. In this case, the congruence of the created triangles cannot be mentioned. From here, it is seen that the pre-service teacher did not use compass and straightedge correctly.

Discussion and Conclusion

The results obtained from the study show that -although most of the pre-service teachers stated that they did not do construction work with compass-ruler in their previous learning processes- the prospective teachers were quite successful in the process of constructing parallel line / line parts. In the literature, it is observed that teachers / teacher candidates had difficulties in the construction process (Erduran & Yeşildere, 2010; Gür & Kobak-Demir, 2017; Napitupulu, 2001; Öçal & Şimşek, 2017). The reason for the success in this study; it may be that prospective teachers discuss basic geometric construction knowledge before starting parallel constructions. This situation points out the benefits and necessity of providing prospective teachers with environments and opportunities in which they can experience geometric constructions (Ulusoy, 2019).

When the appropriate parallelism constructions made by the prospective teachers using compass-straightedge were examined, it was revealed that they preferred five different methods: isosceles triangles, equilateral triangles, angle copying, rhombus and perpendicular lines.

However, while the most commonly used method is isosceles triangle method; the least preferred method is the perpendicular lines method. In Ulusoy's (2019) study, one of the most frequently preferred methods by prospective teachers is the perpendicular lines method. The reasons for this difference are; (i) prospective teachers' past experiences and (ii) different examples of construction encountered in resources such as books / internet during the construction process.

When the construction of the prospective teacher drawing incorrectly is examined, it is seen that he started off from the wrong assumption. This situation actually suggests that he did not use the compass correctly or acted uncomprehendingly in the drawing process. In the study of Erduran and Yeşildere (2010), it is stated that teachers do not know the purpose and meaning in geometric construction studies and they act only by applying the steps by heart while making geometric constructions.

References

Apperson, J. M., Laws, E. L., & Scepansky, J. A. (2006). The impact of presentation graphics on students' experience in the classroom. *Computers & Education, 47*(1), 116-126.

Axler, S., & Ribet, K.A. (2005). Straightedge and compass. In J. Stillwell (Ed.), *The four pillars of geometry* (pp. 1–19). New York: Springer.

Bozkurt, A. (2018). Examining the accuracy and justification of geometric constructions made by pre-service teachers with dynamic geometry software and the awareness they gained throughout the process. *International Journal of Research in Education and Science, 4*(1), 304–313.

Böge, H., & Akıllı, R. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Matematik 8 Ders Kitabı* (İkinci Baskı). Ankara: Devlet Kitapları

Cırıtcı, H., Gönen, İ., Araç, D., Özarslan, M., Pekcan, N., & Şahin, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Matematik 5 Ders Kitabı* (İkinci Baskı). Ankara: Devlet Kitapları.

Çiftçi, O., & Tatar, E. (2014). Pergel-cetvel ve dinamik bir yazılım kullanımının başarıya etkilerinin karşılaştırılması. *Journal of Computer and Education Research, 2*(4), 111–133.

Erduran, A., & Yeşildere, S. (2010). Geometrik yapıların inşasında pergel ve çizgecin kullanımı. *İlköğretim Online, 9*(1), 331–345.

Gür, H., & Kobak-Demir, M. (2017). Pergel-cetvel kullanarak temel geometrik çizimlerin öğretmen adaylarının geometrik düşünme düzeyleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 13*(1), 88–110.

Hiebert, J., Carpenter, T. P., Fennema, E., Fuson, K. C., Wearne, D., Murray, H., Oliver, A., & Human, P. (1997). The nature of classroom tasks. In Hiebert et. al. (Eds.), *Making sense: Teaching and learning mathematics with understanding* (pp. 17–28). Portsmouth, NH: Heinemann.

İşman, A. (2005). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Karakuş, F. (2014). İlköğretim matematik öğretmeni adaylarının geometrik inşa etkinliklerine yönelik görüşleri. *Journal of Theoretical Educational Science, 7*(4), 408–435.

Martin, G. E. (2012). *Geometric constructions*. NewYork :Springer.

Ministry of National Education [MoNE] (2018). *Math lesson curriculum*.

Napitupulu, B. (2001). *An exploration of students' understanding and Van Hieles of thinking on geometric constructions* (Unpublished master's thesis). Simon Fraser University, Canada.

National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]. (2000). *Principles and standards for school mathematics*. Reston, VA: Author.

Öçal, M. F. & Şimşek, M. (2017). Pergel-çizgeç ve Geogebra inşaları üzerine: Öğretmenlerin geometrik inşa süreçleri ve görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37*(1), 219–262.

Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. John Wiley & Sons, Ltd.

Smart, J. R. (1993). *Modern geometries*. Pacific Grove, Calif.: Brooks.

Ulusoy, F. (2019). Matematik öğretmeni adaylarının pergel-cetvel ve dinamik geometri yazılımı kullanarak yaptıkları geometrik inşalar. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi, 10*(2), 336-372.

Yin, R. (2013). *Case study research*: Design and methods. London: Sage.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Kur'an, İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Kadının Dindarlığı

(Zeynep Nermin Aksakal)

Kur'an, İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Kadının Dindarlığı

Zeynep Nermin Aksakal

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
znaksakal@erzincan.edu.tr

Özet: *Modern dönemde Müslüman kadın gerek ailenin yönetiminde gerek sosyal hayatta erkek gibi varlık göstererek onun aldığı sorumlulukları almasıyla birlikte, ataerkil yapıdaki kendisi için belirlenen ve alanı ev hayatıyla kayıtlanan dindarlık formlarının dışına çıkmış ve geleneğin ölçütleri ile modern çağın gerekleri arasında sıkışmıştır. Bu nedenle İslam toplumlarındaki kadının dindarlığıyla ilgili ölçütlerin ne kadarının dinle ne kadarının kültürle alakalı olduğu belirlenmeli ve modern kadının dindarlığının ölçütlerinin bu çerçevede yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan bu çalışmada kadının dindarlığı, bir dindarlık ölçütü olarak cinsiyetinden ötürü özellikle ona hasredilen ve aile ile sosyal yaşamını büyük ölçüde etkileyen "(eşine) itaat" ile "iffet ve tesettür" konuları çerçevesinde Kur'an, gelenek ve modern dönem açısından incelenmiştir.*

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre Kur'an'da dindarlığın formlarında cinsiyetin ayırıcı niteliği büyük ölçüde yoktur. Sadece toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile hayatıyla ilgili yapılan düzenlemelerde iyi kadınlar "itaatkâr" olarak nitelenmiş, bu durum İslam geleneğinde daha çok kadına yakıştırılan bir nitelik olan "iffet ve tesettür" ile de desteklenerek dindar kadınları sosyal hayattan kısıtlayıcı bir baskı aracına dönüştürülmüştür. Modernizme ayak uyduran toplumlarda kadınlar bu geleneğe göre dindarlığın sınırlarından çıkmaktadırlar. Nitekim ahlaklı ve dindar kadın, kocasına itaatkâr ve serkeşlik yapmayan, evinden kocasının izni olmadan çıkmayan eş ve anne olarak tanımlanacaktır. Bu durumun bir sonucu olarak dindar kadının gelenekle modernizmin arasında yaşadığı kimlik sorunlarının çözümü, kadını sadece cinsel kimliğiyle değil bir birey olarak tanımlamak, ona dindarlığını kendisinin istediği gibi yaşamasına fırsat vermek; kadının aile ve sosyal hayattaki yeni varlığını, ahlaka uygun çerçevede bu varlığının İslam'a aykırı olmadığını kabul edip yeni nesle bunları öğretmektir. Ayrıca ahlaklı yaşam konusunda gençlere öğretilecek muaşeret adabında, karşı cinsi ötekileştirip kutuplaştıran cinsiyetçi yaklaşımdan arınmış, eşitlikçi bir iffet ve ahlak terbiyesi verilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Kur'an, İslam geleneği, modernizm, kadının dindarlığı, kocaya itaat, iffet ve tesettür.*

Giriş

Dindar, Arapça'daki "din/itaat" ve Farsça'daki "dar/tutan, sahip olan" terkibinden oluşup sözlükte, "Allah'a inanmış ve bağlanmış olan kimse" anlamındadır.[21] Dindarlık ise dinine sıkıca bağlı olma halini, dinin belirli zaman ve şartlarda birey veya cemaat ya da toplum tarafından yaşanmasını ifade etmektedir.[22] Din kutsal bir öğreti, dindarlık ise bu kutsal öğretinin insan hayatında canlanmasıdır denebilir.[23]

İslam dini çerçevesindeki bir dindarlıkta, Kur'an merkezli bir yaşam ve din eğitimi önemlidir. Ancak bu eğitimden başka dindarlığı belirleyen cinsiyet, yaş, düşünce ve duygu durumu, dindarlık algısı gibi bireysel özellikler ve çağ, coğrafya, kültür, gelenek gibi pek çok çevresel etken daha vardır. Bunlardan cinsiyet faktörü, özellikle kadınlar için düşünce ve yaşamlarını büyük ölçüde etkilemektedir.

Sosyolojide cinsiyet, biyolojik ve toplumsal cinsiyet olarak iki yönüyle ele alınır. Biyolojik cinsiyet erkekle kadını bedensel farklılıklarına göre tanımlarken toplumsal cinsiyet, cinsiyete bağlı olarak toplumun kadın ve erkeğe yüklediği sorumluluklar, görevler ve rollerdeki farklılıklara göre tanımlar.[24] Yani toplumsal cinsiyet, her ne kadar biyolojik cinsiyetle uyum halindeki bir kişilik oluşumu olduğunu iddia edenler olsa da egemen kültürün kabullerine göre belirlenen ve öğrenilerek kazanılan bir kimliktir. Toplumsal cinsiyet kavramının, kadını bir birey olarak görmezden gelip ikinci sınıf konuma koyan düşünceye yani cinsiyetçi düşünceye dikkat çekmek adına ortaya çıkması[25] bu durum hakkında farkındalık kazandırmak için bir adım olarak görülebilir.

Müslüman kadının dindarlığında, cinsiyetten başka dindarlığı belirleyen çevresel şartlardan biri olan İslam geleneğinin büyük etkisi vardır. İslam geleneği ile sadece Kur'an kaynaklı bir gelenek değil, Kur'an'ın gönderildiği dönemin tarihsel şartları doğrultusunda şekillenen bir gelenek kastedilmektedir. İslam geleneği toplumsal yapıda kadına, erkek egemen kültürün kadın telakkisi sonucunda biçilmiş olan toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde uzun yıllar değişmeyecek olan bir kimlik ve yaşam tarzı belirlemiştir. Ancak geleneksel düzene karşı yeni formlar oluşturma amacıyla ortaya çıkan modernizmin (yani çağdaşlığın) getirdiği kadını erkekle eşit statüye koyan kadın telakkisi, geleneğin belirlediği bu kimlik ve yaşam tarzını özellikle Türkiye gibi çağa ayak uydurmaya çalışan İslam toplumlarında büyük oranda bozmuştur. Bu değişim, kadınların geleneksel olarak kendilerine tanınmayan hakları, erkeklerle eşit şekilde elde etmeleri ve artık sosyal hayattan kısıtlanmamaları yönüyle büyük oranda kadın lehine bir gelişimdir. Ancak modernizm de tıpkı gelenek gibi kadına bir kalıp belirlemiş ve bunu çağdaş kadın modeli olarak dayatmıştır. Bu model, geleneksel Müslüman kadın modeline aykırıdır. Bu durumda Müslüman kadın, çağdaşlaşma sürecinde gelenek ve modernizm arasında sıkışıp savrulduğu bir süreç yaşamak durumunda kalmıştır. Bu nedenle modernizm de gelenek kadar hatta ondan daha fazla olarak Müslüman kadının dindarlığını etkileyen bir faktör olmuştur.

---

[21] Ferit Develliogğlu, "Dindar", *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1970), s.222.

[22] Ünver Günay ve Celaleddin Çelik (ed.), *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), s.8, 22.

[23] Hasan Kayıklık, "Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi", *İslami Araştırmalar Dergisi* 19:3 (2006), s.491.

[24] F. Şule Kaya ve Veysel Uysal, "Günümüzde Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Algıları Üstüne Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8:36 (Şubat 2015), s.651.

[25] Kaya ve Uysal, "Günümüzde Dindarlık", s.647.

Kadın da tıpkı erkek gibi kişiliğini oluşturması ve bunun için eğitim alıp zihni melekelerini, yeteneklerini geliştirmesi gereken, sosyalleşme ihtiyacı olan, kendi ve ailesi ile ilgili ekonomik geçimi sağlama başta olmak üzere gerekli sorumlulukları alırken toplumsal hayata yetenekleri doğrultusunda katkı sağlaması gereken bir bireydir. Kadını yeteneklerinin farkında bile olmayan, hayatını sürdürmesi için ailesine ya da bir eşe bağımlı yapan geleneksel aile ve toplum yapımız, modernizmin ve onu takip eden, bireysel özgürlüklerin daha da artacağı postmodernizmin etkisiyle değişim geçirmektedir.[26] Ancak ülkemizde bu değişim, Müslüman kadının Batılı kadın gibi olmasını aile kurumu ve toplum ahlakı için tehlikeli gören İslamcı hareket tarafından dirençle karşılanmaktadır. İslami hareket Müslüman kadının karşılaştığı baskıların İslam dışı geleneklerden kaynaklandığını, İslam'ın özüne dönüldüğü takdirde kadının eski değer ve statüsünü kazanacağını savunmuştur. Ne var ki bu öze dönüş söylemi, uygulamada kadını sadece cinsel kimliğiyle tanımlayan geleneksel toplum yapısındakinden başka bir rol biçmemiştir. Bu konudaki söylemlerde, Müslüman kadına esas gayesinin anne ve iyi bir eş olmak olduğu, toplumun sorunlarındansa çocuklarının ve eşinin sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiği, iş hayatının dini ve fıtri açıdan ona uygun olmadığı, iş hayatının sıkıntı ve streslerini yaratılıştan buna uygun olarak yaratılan erkeklere bırakıp, kamu hayatının günahlarından korunacağı ev hayatında dindar bir ev hanımı olarak yaşaması önerilmekteydi.[27] Bu önerilerde aile kurumunun yıkılması kaygısından çok, iş hayatına atılan kadının geleneksel olarak kendine yüklenen görevlerini yerine getirememesinin ve ekonomik güce kavuşunca ailede eşiyle aynı söz hakkına sahip bir statüye kavuşmasının oluşturacağı sorunlardan kurtulma arzusu etkili gibi görünmektedir. Kadının bir adama bağlanarak eş ve anne olmak suretiyle yaşam gayesini gerçekleştirmesi ve değer kazanması durumu, ona cinsel kimliğinden başka pek bir anlam yüklenmediğinin göstergesidir denebilir.

Müslüman kadının geleneğin ve modernizmin baskılarından kurtulup kimliğini kendinin belirlemesi ve bu kimliğe göre İslami çerçevede dindarlığını yaşaması gerekmektedir. Bu amaca bir basamak olması amacıyla bu çalışmada, Kur'an'a göre dindarlığın ölçütleri nelerdir, kadının dindarlığının cinsiyetinden kaynaklanan farklı ölçütleri nelerdir, bu ölçütler hangi şartlarda ne anlam ifade etmektedir ve İslam geleneğinde nasıl yorumlanmıştır, bu yorumların kaynağı ve kadının yaşamını etkileyen sonuçları nelerdir, modern dönemin kadına sağladığı imkanlar ve bunun sonucunda kadınların erkeklerle bir arada toplumsal hayata katılmaları İslam'a aykırı mıdır, Müslüman kadın geleneksel dindarlığı ve modern dönemin şartları arasında ne gibi sorunlarla karşılaşmaktadır, modern dönemde kadın ve erkekler arasındaki sosyal ilişkiler, toplumsal ahlakı koruyacak şekilde nasıl sürdürülebilir sorularına cevaplar aranacaktır.

1. Kur'an'a Göre Dindarlık ve Kadının Dindarlığı

Kur'an merkezli bir din ve dindarlık anlayışından hareket edilecek olursa, dindarlığın iman ve amel olmak üzere iki temel alanda tezahüründen bahsedilebilir. Nitekim dini oluşturan imanla ilgili ve amelle yani ahlak, ibadet ve muamelatla ilgili olup etkileri davranışlarda ortaya çıkan konular Kur'an'ın ana konularıdır. Dindarlığın ölçümünde dinin iman ve amel boyutunun hangisinin daha önemli olduğu konusunda ise tek bir tarafı tercih etmek zordur, çünkü Kur'an'da

[26] Bu konuda yapılan bir çalışmaya göre günümüzde kadınlar birey olarak var olma, sorumluluk alma ve bağımsız düşünce ve eylemde bulunma arzularında olup erkeklere kıyasla modern cinsiyet rolü tutumlarını benimsemişledir. Kaya ve Uysal, "Günümüzde Dindarlık", s.659-660.

[27] Handan Karakaya, "Türkiye'de Ulusalcılık, İslamcılık ve Modernizm Açısından Kadın", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27:2 (2017), ss.158-161.

iman ve amel birbirinden ayrılmaz ve kişinin iki alandaki samimiyeti ve sadakati onu gerçek mümin yapar ve ona yarar sağlar.[28]

Kur'an merkezli bir dindarlığın Kur'an'da bildirilen iman alanındaki her şeye inanmak, emredilen ve nehyedilen hususlara riayet ederek orada önerilen ahlakla ahlaklanmak olduğu söylenebilir. Bu konudaki bir makalede de belirtildiği üzere dindarlığın ölçüsü konusunda Kur'an'da geçen Mümin, Müslüman, Muhsin, Muhlis, Müttakî, Mütevekkil, Sâlih, Sâdık, Sâbir, Şâkir, Zâkir gibi tiplemelerle ile ilgili yapılan davranış tanımları birer olumlu örnek sunar.[29] İsmi fail sigasındaki bu tiplemeler her ne kadar müzekker/eril siga ile gelse de her iki cins için de birer örnek sunmaktadır.

Kur'an'da erkekler kadar kadınları da ilgilendiren konularda, hitaplardaki fiil ve zamirlerde çoğunlukla müzekker sigaların kullanılması Kur'an'ın üslup özelliklerinden birisi olup tağlib kuralı olarak bilinir. Bunun nedeni Arapça'da iki cins için de kullanılabilecek ortak bir zamirin olmamasıdır. Bu durumda dilin kullanımlarında, toplumda egemen olan cinse hitapla onun himayesinde olan diğer cins de kastedilegelmiştir. Burada Kur'an'da dindarlığın temel iman, ahlak ve amel ölçütlerinin bir arada görülebileceği Ahzâb suresi 35. ayette[30] olduğu gibi iyi özelliklere sahip erkek ve kadınların "el-müslimīne ve'l-müslimāt, ve'l-mü'minīne ve'l-mü'mināt…" şeklinde ayrı ayrı zikredildiği istisnai yerler olduğu da söylenmelidir. Bunun nedeni konusunda ayetin iniş sebebi ile ilgili rivayetlere bakıldığında hepsinin ortak noktasının kadınların da tıpkı erkeklerin hayırla zikredildiği gibi Kur'an'da zikredilmeyi istemeleri ve vahyin bu isteğe karşılık vermiş olduğu görülür.[31] Kadınların erkeklerle birlikte iyi niteliklerle lafzen zikredildikleri sayılı diğer ayetlerin Ahzâb suresinden sonra nazil olan sureler olması vahiy-olgu diyalektiği konusunda önemli bir göstergedir.[32] Ancak doğrusu bu üslubun sözü uzatacağından her zaman kullanılması mümkün değildir.

Kur'an merkezli bir dindarlıkta iman, ibadet ve ahlak konularında cinsiyet farkının bir önemi yoktur. Nitekim bu alanlarda müzekker sigayla gelen çoğu hükümden erkekler gibi kadınlar da sorumlu görülmüştür. Ancak ibadet alanında kadınlar, erkekler için dindarlığın önemli alameti olan Cuma namazına katılmaktan ve biyolojik yapılarıyla ilgili olan nifas ve hayız durumunda beş vakit namazdan muaftırlar.[33] Bu durumlar Kur'an'da değil sünnette belirlenmiştir.

Kur'an'da toplumsal hayatın bazı konularını ve aile hayatını düzenleyen ayetlerde erkek ve kadınlara yönelik hususi hitaplar ve düzenlemeler vardır. Doğrusu bu alanlardaki düzenlemelerde de nüzul dönemi toplumunda erkekler daha çok söz sahibi olduğu için genellikle erkeklerin hak ve sorumlulukları belirleyici olmuş, kadınların hak ve sorumlulukları da buna göre belirlenmiştir. Örneğin, erkeğin talak hakkını nasıl kullanacağı ile ilgili ayetler, uygulamada "kadınlar da aynı

---

[28] bkz. 8/Enfâl:2-3; 2/Bakara:177.

[29] Naci Kula bu konudaki makalesinde İslami dindarlık ölçeği geliştirirken Kur'an'da yer alan mümin tiplemeleri ve buna ilişkin davranış özelliklerinin kriter olarak ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Naci Kula, "Kur'an-ı Kerim'deki Mümin Tiplemeleri Çerçevesinde İslami Dindarlık Ölçeği Oluşturma Üzerine Teorik Yaklaşım", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2014), ss.219-252.

[30] bkz. 33/Ahzâb:35.

[31] bkz. Bedreddin Çetiner, *Fâtiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl- Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2013), c.2, s.724.

[32] Örneğin bkz. 9/Tevbe:71-72; 24/Nûr:12; 33/Ahzâb:73; 48/Feth:5, 25. Surelerin nüzul tertibi hakkında bkz. ez-Zerkeşī, *el-Burhān fī 'Ulūmi'l-Ḳur'ān*, tah. Muḥammed Ebū'l-Faḍl İbrāhīm (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aṣriyye, 1430/2009), c.1, ss.139-140.

[33] El-Buḫārī, *Ṣaḥīḥu'l-Buḫārī*, tah. Muḥammed Zuheyr b. Nāṣır en-Nāṣır (Beyrut: Dāru Ṭavḳi'n-Necāt, h. 1422), *K. el-ḥayḍ, 6 B. fī lā teḳḍi'l-ḥāiḍü'ṣalāh*, c.1., s.71 (no.321).

usulle kocalarını boşarlar" şeklinde anlaşılmamış, ancak aynı ayetler -kadınlara yönelik başka ayetlerle birlikte- aynı zamanda kadınların da kocaları karşısındaki hak ve yükümlülüklerini belirlemiştir. Böylece dindarlığın aile hayatındaki tezahürlerinde, kadın ve erkeğin nüzul döneminin sosyokültürel şartları çerçevesindeki rollerine göre Kur'an'da düzenlenen ve önerilen davranışları yerine getirmesi belirleyici olmuştur. Bu durumda aile hayatı ve sosyal hayattaki bazı konularda dindarlığın cinsiyete bağlı olan ölçütleri söz konusu olmuştur. Kadının cinsiyetine bağlı dindarlığı konusunda, Kur'an'da önerilen iyi davranışlar birer ölçüt olacağı için burada öncelikle Kur'an'da iyi kadınların genel nitelikleri incelenecek, ardından konu İslam geleneği ve modern dönemde kadının dindarlığı açısından değerlendirilecektir.

1.1. Kur'an'da İyi Kadınların Nitelikleri

1.1.1. Kocaya İtaat ve Gaybı Koruma

Kur'an'da dindar bir bireyin iyi özellikleri konusunda cinsiyetin ayırıcı bir niteliği büyük oranda yoktur. Örneğin Kur'an'da sâlih yani iyi kişi, Allah'a ve ahiret gününe inanmak, iyiliği emredip kötülükten menetmek, iyi amel işlemek özellikleriyle nitelenir.[34] Bunlar herkes için dindarlığın eşit ölçütleridir. Ancak Nisâ suresi 34. ayette sâliha/iyi kadınlar hakkında bunlara kadının aile hayatında yönetici olan kocasına karşı birer vazifesi olduğu anlaşılan *ḳânite* ve *ḥâfiẓatü'l-ġayb* olmak üzere iki özellik eklenmiş, bu özelliklerin aksine davranıp kocasına asi olan kadınların nasıl tedip edilebileceği şu şekilde düzenlenmiştir: *"Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdırlar. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar. Allah'ın (kendilerini) koruması sayesinde onlar da "gayb"ı korurlar. (Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yücedir, çok büyüktür."*[35]

Yukarıdaki ayeti kerimede öncelikle Allah'ın (c.c.) insanlardan kimini kimine üstün kılması ve mallarından ailelerine harcamaları sebebiyle erkeklerin kadınlara *ḳavvām* oldukları ilan edilmiştir. Mübalağalı ismi fail olan ḳavvām kelimesinin mastarı olan "قِيام - ḳıyâm" bir şey üzerinde durmak, onu gözetmek, bütün gayreti ile onu korumak, ona nezaret etmek anlamındadır.[36] Türkçeye *"gözeten, yöneten, koruyup kollayan, himaye eden, işleri idare eden, hâkim, hüküm veren, aile reisi, söz sahibi, yönetip koruyan"*[37] şekillerinde tercüme edilmiştir. Ayet-i kerîmede erkeklerin kavvâm oluşu, örfen pek çok toplumda olduğu üzere nüzul dönemindeki muhatap toplumda vaki olan bir durumu haber vermekte ve ardından bu vakaya uygun olarak iyi kadınların "ḳânite" ve gayb konusunda "ḥâfiẓa" oldukları bildirilmektedir.

Ḳânit; devamlı itaat eden, boyun eğen anlamına gelip[38] aslında Kur'an'da kadın erkek tüm müminlerin Allah'a ve Resûlü'ne karşı bir sorumluluğu olarak geçer.[39] Buradaki bağlamında ise

---

[34] Örnek için bkz. 3/Âl-i İmrân:114; 19/Meryem:76; 63/Münâfikûn:10.

[35] Kur'an-ı Kerim Meâli, *Diyanet İşleri Başkanlığı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), s.83.

[36] El-Ḳurṭubī, *el-Cāmi' li-Aḥkāmi'l-Ḳur'ān*, tah. Aḥmed el-Berdūnī ve İbrāhīm Aṭfeyyeş (Kahire: Dāru'l-Kutubi'l-Mıṣriyye, 1964), c.5, s.169.

[37] http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=4&ayet=34 (01.07.2020)..

[38] Fiil kökü için bkz. er-Rāġıb el-İṣfahānī, *Müfredât- Kur'an Kavramları Sözlüğü*, terc. Yusuf Türker (İstanbul: Pınar Yayınları, 2010), s.1233.

[39] bkz. 2/Bakara:238; 33/Ahzâb:31, 35; 39/Zümer:9.

Allah'a itaat etme[40] anlamıyla birlikte daha ziyade kadının kocasına ya da yine kocasının hakları konusunda Allah'a boyun eğişini ifade ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bu yorumlara göre kadının kocasına bu boyun eğiş mutlak manada olmayıp meşru talepler için söz konusudur. Meşru talebi belirleyen ölçüt, hadis rivayetleri[41] ve tefsirlerdeki "maruf olan, masiyet olmayan" şeklindeki açıklamalara bakılacak olursa, dinin emir ve yasakları, akıl ve örftür.

Ayetteki sâliha kadınla ilgili "حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ", yani "gaybı/gizli olanı korurlar" ifadesi ise "kimse görmediğinde ya da kocasının yokluğunda onun kendi nefsindeki ve malındaki haklarını korurlar" şeklinde tefsir edilmiştir. Yani kocası yokken ona sadık kalıp kendi iffet ve namusunu, sırlarını ve mallarını korur, iktisatlı kullanıp israf etmez.[42] Burada eşinin yokluğunda iffeti koruma mevzusunun karı-kocanın eşit yükümlülüğü olduğu söylenmelidir. Zira Kur'an'da evli olsun bekar olsun tüm müminler "لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ" yani iffetlerini koruyanlar olarak nitelenmişlerdir.[43]

Nisâ suresi 34. ayetten anlaşıldığı üzere kocasına karşı davranışlarında sâliha olmayan kadın da *nâşize* yani itaat etmeyen, geçimsiz kadındır. Ayette "nüşūz"undan yani itaatsizlik etmesinden korkması durumunda kocanın karısını tedip usulü bildirilir. Bu korku, kadının kocasına itaat konusunda serkeşlik etmesi, yani emrine itaat etmeyip isyan etmesi tehlikesinin kadının söz ve fillerinde baş göstermesi, serkeşliğin kati olarak anlaşılması, kadının kocasına karşı sert ve zor olmaya başlaması, kötü davranması, buğzetmesi, hoşlanmaması, uzun dilli olması, onu hakir görmesi, emrine itaat edip yatağa çağırdığında güler yüzle gidiyorken birdenbire değişmesi şekillerinde tefsir edilmiştir.[44] Bir hadis rivayetine göre kadının kocasının istemediği birini evine alması bir itaatsizliktir.[45]

Nisâ suresindeki erkeklerin kavvâm olduğu ile ilgili ifadeler emir içeren haber cümlesi olarak kabul edilip ayetlerden kadının kocasında nafaka hakkı, kocanın da kendine itaat hakkı olduğu çıkarılmıştır.[46] Ayrıca müteakip ayetler bu dengede kavvâm olan kocanın itaat etmeyen karısını tedip etmesinin meşru olduğunu gösterir. Nafaka getirmeyen kocanın durumu ise burada belirtilmemiştir, zira ayetler kocasından tokat yiyen bir kadının Resûlullâh'a şikâyet için gelmesi üzerine inmiştir.[47] Ayetlerden Kur'an'ın indiği çağdaki sosyal yapı çerçevesinde tedip amacıyla kocanın karısını dövebileceği, ancak buna hemen değil öğüt ve yatağı ayırmadan sonra son çare

---

[40] bkz. er-Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb* (Beyrut: Dāru İḥyā'i't-Turaṯi'l-'Arabī, h. 1420), c.10, s.71.

[41] bkz. eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān 'an Te'vīli Āyi'l-Ḳur'ān,* tah. Aḥmed Muḥammed Şākir (Beyrut: Müessetü'r-Risāle, 2000), c.8, ss.312-313.

[42] Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.8, ss.290, 295-296; İbn 'Aṭiyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz fī Tefsīri'l-Kitābi'l-'Azīz,* tah. 'Abdusselām 'Abduşşāfī Muḥammed (Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, h. 1422), c.2, s.47; en-Nesefī, *Tefsīru'n-Nesefī,* tah. Yusuf 'Alī Bedīvī (Beyrut: Dāru'l-Kelimi't-Ṭayyīb, 1998), c.1, s.355; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.5, s.169; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-'azīm* (Beyrut: Dāru Ṭaybe li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1999), c.2, s.293; eṣ-Ṣābūnī, *Ṣafvetü't-Tefāsīr* (Kahire: Dāru'ṣ-Ṣābūnī, 1997), c.1, s.251; er-Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb,* c.10, s.71.

[43] 23/Mü'minûn:5.

[44] El-Beġavī, *Me'ālimu't-Tenzīl fī Tefsīri'l-Ḳur'ān,* tah. 'Abdurrezzāḳ el-Mehdī (Beyrut: Dāru İḥyā'i't-Turāṯi'l-'Arabī, h. 1420), c.1, s.613; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.5, ss.170-171; en-Nesefī, *Tefsīru'n-Nesefī,* c.1, s.355; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-'azīm,* c.2, s.294; . er-Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb,* c.10, ss.71-72; eṣ-Ṣābūnī, *Revāi'u'l-Beyān Tefsīru Āyāti'l-Aḥkām* (Dımeşk: Mektebetü'l-Ġazzālī, 1980), c.1, s.465.

[45] Et-Tirmiẕī, *es-Sunen,* tah. Aḥmed Muḥammed Şākir ve Muḥammed Fu'ād 'Abdülbāḳī (Mısır: Şeriketü Mektebe, 1975), *K. er-raḍā, 10 B. fī mā cāe fī ḥaḳḳi'l-mer'eti 'alā zevcihā*, c.3, s. 459 (no.1163)

[46] El-Ceṣṣāṣ, *Aḥkāmu'l-Ḳur'ān,* c.3, s.149; en-Nesefī, *Tefsīru'n-Nesefī,* c.1, s.355; İbn 'Āşūr, *et-Taḥrīr ve't-Tenvīr* (Tunus: ed-Dāru't-Tūnisiyye, 1984), c.5, s.38.

[47] Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, c.1, ss.213-214.

olarak başvurabileceği anlaşılmaktadır.[48] Nitekim Kur'an'ın indiği toplumsal yapıda, aile hayatı ile ilgili konularda erkek kavvâm olarak bir hâkim gibiydi ve karısını tedip etmek için fiili yaptırım uygulama hakkı vardı. Yine o dönemde suçlara bedensel cezalar veriliyordu ve bir suç olarak görülen "nüşūz" durumunda da adam karısına bedensel ceza vererek onu tedip/terbiye edebilirdi. Bütün bu durumlar kendi tarihsel şartlarına göre okunmalı ve günümüz şartlarında kadına şiddetin bir referansı olmamalıdır. İbn 'Āşūr (ö.1973) da konuya tarihi açıdan yaklaşarak ayette kadını tedip için dövmeye bazı tabakaların, kabilelerin örfüne binaen izin verildiğini, Bedevilerin bunu bir saldırganlık olarak görmediğini, ancak bu durumun herkes için aynı olmayacağını belirtir.[49] Sonuç olarak Hz. Peygamber'in sünnetinde olduğu gibi ideal olanın kocanın karısına vurmaması olduğu ve kocanın karısına vurmasının bir tedip yolu değil şiddet olarak kabul edildiği günümüz şartlarında kocanın böyle bir hakkının olduğunu söylemenin uygun olmadığı söylenebilir.

1.1.2. İffet ve Tesettür

Halk dilinde "namuslu olmak" şeklinde yaygınlaşan iffet; şehvete yenik düşmeme, gayri meşru olandan kaçınma[50] anlamına gelip, dindarlığın en önemli ahlaki ölçütlerinden biridir. İffetin cinsel ahlakla ilgili boyutu olan ırzı koruma konusu ve bu konu bağlamında tesettür, İslam geleneğinde özellikle kadınlar hakkında daha önem verilen ve onları sosyal hayatta kısıtlayacak kadar abartılan bir dindarlık ölçütüdür.

Kur'an'da cinsel ahlakın korunması konusunda tüm müminlerden iffetlerini korumaları istenmiş hatta sadece bu konuda önce erkeklere olmak üzere iki cinse ayrı ayrı hitap edilerek iffetlerini koruyup gözlerini haramdan sakınmaları istenmiştir.[51] Gözleri haramdan sakınmak, bu konudaki hadis rivayetlerine bakılacak olursa karşı cinse karşı arzu uyandıran ilk bakışın ardından bu bakışın tekrar edilmemesidir.[52] Yine "وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ" şeklinde ayrı ayrı zikredilmek suretiyle namusunu koruyan erkek ve kadınlara mükafat olduğu haber verilmiş, bu konuda Hz. Yusuf ve Hz. Meryem'in iffeti müminlere örnek gösterilmiştir.[53]

Kur'an'da iffetli müminler hakkında kullanılan bir isim *muḥṣan* lafzıdır. Muḥṣan, kendi iffet ve namusu aracılığıyla veya evliliği veya benimsediği şeriatı ya da hür oluşu gibi bir engelden dolayı koruma altında olan kadın olarak tanımlanır.[54] Bu tanımın kapsamına göre Kur'an'da muḥṣan kelimesinin çoğulu olan "muḥṣanāt" lafzı, farklı yerlerde evli kadınlar, mümin hür kadınlar, müminlerden ve kitap ehlinden olan iffetli kadınlar ve başka yerde de yine iffetli kadınlar hakkında kullanılmıştır.[55] Ancak bunlardan Nisâ suresi 24. ve Mâide suresi 5. ayette muḥṣan lafzının kadınlar gibi erkekler hakkında da zina etmeyip iffetli olmaları istenirken geçtiği söylenmelidir. Yani lafız Kur'an literatüründe kadınlara mahsus değildir.

İffete iftiranın cezasının belirlendiği Nûr suresi 4. ayette, iftira suçu "muḥṣan/iffetli kadınlara zina isnad etme" şeklinde tanımlanmıştır. Ayetlerin nüzul sebebi, Hz. Aişe hakkındaki ifk hadisesi olduğu için[56] ve bu olayda da görüldüğü gibi ataerkil toplumlarda, iffetin kendileri için daha

---

48 Er-Rāzī, *Mefātīḥu'l-Ġayb,* c.10, s.72.
49 İbn 'Āşūr, *et-Taḥrīr,* c.5, s.41.
50 Er-Rāġıb el-İṣfahānī, *Müfredât,* s.1023.
51 24/Nûr:30-31.
52 Et-Tirmiẕī, *es-Sunen, K. el-edeb, 41 B. fī mā cāe fī neẓrati'l-fecāeh,* c.5, s.101, (no.2776, 2777).
53 33/Ahzâb:35; 12/Yûsuf:23; 66/Tahrîm:12.
54 er-Rāġıb el-İṣfahānī, *Müfredât*, ss.404-405.
55 4/Nisâ:24-25; 5/Mâide:5; 24/Nûr:4, 23
56 Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, c.1, ss.638-647.

önemli olduğu kadınlara iftira daha zarar verici ve daha yaygın olduğu için suç ve cezası kadınların iffetine iftira üzerinden belirlenmiş olup, tefsirlerde erkeğin iffetine iftiranın da ayetin kapsamında olduğu yer almıştır.[57]

Kur'an'da gözleri haramdan sakınmakla beraber yer alan iffeti koruyucu bir tedbir de tesettürdür. İffete iftira konusunda olduğu gibi, tesettür de cinsel olarak istismar edilen taraf daha çok kadınlar olduğu için, rahatsız edilmelerini önleyici kadim bir tedbir olarak kadınlar hakkında yeniden düzenlenmiştir.[58] Nitekim mümin kadınlardan üstlerine örtülerini almaları öğütlenen Ahzâb suresi 59. ayetin nüzul sebebiyle ilgili rivayetlerde müslüman kadınların dışarı çıkınca rahatsız edilmeleri üzerine indiği geçer. Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre nüzul döneminde sokakta hür kadınları rahatsız etmeye cesaret edilememekte, ancak cariyelere sarkıntılık edenler olabilmektedir. Bu nedenle hür kadınların cariyeden ayırt edilmek için üst örtü alarak dışarı çıkmaları zaten mutat olan bir uygulamadır[59] ve böylece Kur'an'da da önerilmiştir. Tesettürle ilgili Nur suresi 31. ayette ise kadınların geleneksel olarak başlarına aldıkları örtüyle yakalarını da örtmeleri, kocaları ve ayette belirtilen yakınları dışındaki yabancılara kendiliğinden görünen yerler dışında süslerini göstermemeleri, gizledikleri süsleri fark edilsin diye yürürken ayaklarını yere vurmamaları istenir. Kendiliğinden görünen yerler dışındaki süslerin gösterilmemesi konusu, Hanefi ve Maliki mezhebince Hz. Peygamber'in Esma'ya (r.a.) buluğ çağındaki kadının el ve yüz dışındaki yerleri örtmesi gerektiğini nasihat ettiği hadise göre belirlenmiştir. Diğer taraftan Şafi ve Hanbeli mezhebi, kadının el ve yüzü de dahil tüm vücudunun örtülmesi gereken avret olduğunu söylemiş ve kendiliğinden görünen kısımlar ile kastın, bunlardan birinin hata ile açılması demek olduğunu öne sürmüştür.[60]

Toplumsal ahlakın korunması konusunda erkeklerin tesettürü de önemlidir. Ancak bunun sınırları Kur'an'da değil hadislerde belirlenmiştir. Hadislere göre erkeklerin örtmesi gereken asgari sınırlar göbek ve diz kapağı arasıdır.[61] Bu sınırlamada o dönemki Arap örfünün etkili olduğu söylenebilir. Nitekim zayıf olmakla birlikte yabancı kadınlara karşı erkeğin tüm bedeninin avret olduğu görüşü de vardır[62] ve bu görüşte de örfün etkisi olmalıdır. Kadının avreti tüm bedeni olarak azami düzeyde tutulabilirken erkeğin avretinin asgari sınırlarda tutulması, ataerkil kültürdeki kadın ve erkek vücudunun cazibesiyle ilgili kültürel kodların etkisini de göstermektedir.

Kur'an'daki, toplumsal hayatta kadınların rahatsız edilmelerini önleyici ve cinsel ahlakı koruyucu tüm bu tedbirler İslam'da kadınların toplumsal hayata katılmalarının ve erkeklerle meşru insani ilişkiler içinde olmalarının sakıncası olmadığını gösterir. Ancak bu hususta peygamber hanımlarından diğer mümin kadınlardan farklı oldukları ifade edilerek başka tedbirlerin de alınmasının istendiği söylenmelidir. Bunlar konuşurken kalbi bozuk olanların umuda kapılmamaları için sözü yumuşak bir edayla değil maruf üzere söylemeleri -ki bu da uygun, şeriatın ve akılların reddetmediği, doğru söz söylemek; ciddi tavırla, alçak sesle konuşmak şeklinde izah edilir-[63] ve evde oturmaları, cahiliye kadınlarının açılıp saçıldığı gibi saçılmamalarıdır. Ayrıca mümin erkeklerden de onlardan bir şey isterken kalplerinin karşılıklı

---

[57] El-Ceṣṣāṣ, *Aḥkāmu'l-Ḳur'ān,* c.5, s.110, el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.12, s.172.
[58] 33/Ahzâb:59; 24/Nûr:31, 60.
[59] Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, c.2, ss.738-739.
[60] Eṣ-Ṣābūnī, *Revāi'u'l-Beyān,* c.2, ss.154-156.
[61] Et-Tirmiẕī, *es-Sunen*, *K. el-edeb*, *41 B. fī mā cāe enne'l-feḫẕe 'avreh,* c.5, s.110 (no.2795-2798).
[62] Eṣ-Ṣābūnī, *Revāi'u'l-Beyān,* c.2, s.153.
[63] El-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.14, s.178.

temiz kalması için perde arkasından istemeleri buyrulmuştur.[64] İlgili ayette Hz. Peygamber'in teklifsizce evine girip çıkanların davranışlarından dolayı evdeki eşleri ve özel hayatı konusunda rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlardan Peygamber (a.s.) hanımlarının bulundukları konumdan ve Peygamber (a.s.) eşi olarak evlerinde çok sayıda kişiyi ağırlamalarından dolayı daha dikkat etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim mümin erkeklerden de Kur'an'da müminlerin anneleri ilan edilen[65] bu kadınlara karşı daha dikkatli olmaları istenmiştir.
Tefsirlerde peygamber hanımlarıyla ilgili koruyucu tedbirler hakkında, hitap her ne kadar onlara yönelik olsa da mana itibariyle diğer kadınların da bu hitabın kapsamına girdiği, bir zaruret olmadıkça erkeklerle konuşmamaları ve dışarı çıkmamaları gerektiği yaklaşımı genellikle benimsenmiştir.[66] Bu konuda Cemel vakasına çıkan Hz Aişe'nin, kendisi için farz ve caiz olmadığı halde Cemel vakasına çıkışı Râfizilerce eleştirilmiş, ona karşı daha ılımlı olanlar ise onun bundan pişman olduğu veya müminlerin ıslah olması için mecburen çıktığı açıklamalarını yapmışlardır.[67] Diğer taraftan peygamber hanımlarının evde oturmaları konusundaki vacibin diğer Müslüman kadınlara vacip değil müstehap olduğunu, farz olması durumunda bunda güçlük olacağını düşünenler de olmuştur.[68] Aslında Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Aişe'nin Cemel savaşına çıkması ve bu olayı yönetmesi, peygamber ve sahabe hanımlarının ilim ve sosyal yaşamdaki faaliyetleri, ayetin ne peygamber eşleri ne de müminler tarafından kadınların evlere çekilip toplumsal hayattan tamamen el çekmeleri şeklinde anlaşılmadığını göstermektedir.

2. İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Kadının Dindarlığı

2.1. İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Dindar Kadının Kocasına İtaati Problemi

Toplumsal cinsiyet algılarının belirlediği rollerden dolayı ailede erkeğin kavvâm, kadının kânite olduğu yapılanma İslam geleneğinde alternatifsiz mutlak bir yapı olarak kutsallaştırılmış, bu durum modernizme kadar dindar kadını sosyal yaşama yönelik sınırlarını dinin belirlemediği, daraltılmış bir kadere mecbur ve mahkûm kılmıştır. Bunun için öncelikle sosyal rollerle orantılı olarak Kur'an'da belirlenen görevler sadece toplumsal cinsiyetin değil biyolojik cinsiyetin de bir sonucu olarak yaratılışta bağlanmıştır. Bu anlamda Nisa 34. ayette kavvâmlığın ilk sebebi olarak ifade edilen insanların bazısının bazısına üstün kılınması ifadesi, erkeklerin vehbi yani Allah vergisi olarak sahip olduğu öne sürülen, sıcak tabiatlı olarak daha akıllı, iradeli, āli ve kuvvetli olması gibi yaratılıştan gelen üstünlüklerine yorulurken, nafaka sağlamaları da kesbi yani kendi elde ettikleri üstünlük sebebi olarak yorumlanmıştır. Buna göre soğuk tabiatlı kadın daha zayıf ve böylece himayeye muhtaç, itaat etmeye eğilimli yaratılmıştır.[69] Bu nedenle geleneksel olarak kadına varlık amacının iyi bir eş olmak olduğu öğretilir. Neredeyse bütün tefsirlerde görebileceğimiz bu yaklaşım, varlık amacı olarak değil ama iki cinsin birbiri için ifade ettiği anlam bakımından iki cins için de geçerli olabilir. Nitekim bir hadis rivayetinde bir kadının kocası

---

[64] 33/Ahzâb:32-33, 53.
[65] 33/Ahzâb:6.
[66] El-Ceṣṣāṣ, *Aḥkāmu'l-Ḳur'ān,* c.5, ss.229-530; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.14, s.179; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-'azīm,* c.6, ss.408-409.
[67] İbn 'Aṭiyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.4, s.383; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.14, s.179, 181.
[68] Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), c.6, s.3891; İbn 'Āşūr, *et-Taḥrīr,* c.22, s.10.
[69] El-Ceṣṣāṣ, *Aḥkāmu'l-Ḳur'ān*, tah. Muḥammed es-Ṣādıḳ Ḳamaḥāvī (Beyrut: Dāru İḥyā'i't-Turāṯi'l-'Arabī, h. 1405), c.3, s.148; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.5, s.169; Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, c.2, s.1349; İbn 'Āşūr, *et-Taḥrīr,* c.5, s.39; eṣ-Ṣābūnī, *Ṣafvetü't-Tefāsīr*, c.1, s.251.

ondan razı olarak ölmesi, cennete girmesinin sebebi olarak zikredilirken,[70] başka bir hadiste de iman bakımından en kâmil olan kişi hanımına karşı en hayırlı olan olarak tanımlanmıştır.[71]
Nisâ suresi 34. ayetten iki ayet önce erkeklere de kazandıklarından bir pay kadınlara da kazandıklarından bir pay olduğu, bu nedenle iki cinsin Allah'ın birbirlerinden üstün kıldığı şeyleri istememeleri uyarısı vardır. Nüzul sebebiyle ilgili rivayetlere bakılırsa kadınlar erkeklerin cihada katılarak sevap kazanmalarına, mirastan fazla pay almalarına imrenip onlar gibi olmayı istemişler, diğer bir grup rivayetlere göre de erkekler ahirette kadınlardan fazla sevap alarak -miras konusunda olduğu üzere- tıpkı dünyadaki gibi kadınlardan üstün olmayı istemişler ve bu ayetler inmiştir.[72] Rivayetlerin hepsini esas alırsak ayetlerde cinsiyetin bizatihi bir üstünlük sebebi olmadığından ve kadınla erkeğe yüklenen sorumluluklardan doğan üstünlüklerden, haklardan bahsedildiği söylenebilir. Bu çerçevede kadınlar açısından bakarsak, erkeklerden beklenen sorumluluklar kendinden beklenmeyen kadınlardan, erkeklerin sahip oldukları hakları da istememeleri istenir. Yani hak, vazifenin bir gereğidir. Bu bağlamda 34. ayette erkeklerin kavvâm olma nedenlerinden ilki olan üstün yönleri, tıpkı ardından gelen malından ailesine harcamasında olduğu gibi ailevi hak ve sorumluluklarla ilgili olmalıdır.[73] Kur'an'daki tablonun bütününe bakınca eşitliğe değil, hak sorumluluk dengesine bağlı bir adalet görülebilir. Bu durumda sorumluluklar eşitlenince ya da değişince adalete uygun olarak haklar da paylaşılmalı ya da değişmelidir. Nitekim Allah'ın insanların bazısını bazısına üstün kılması, aslında üstünlük dengelerinin statik ve mutlak değil sosyal şartlara göre değişken olabileceğini gösterir. Yani bu ifadeler erkek cinsin kadın cinsine her yönden ve her zaman mutlak üstünlüğü ve İslam'ın bunu amaçladığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Ancak ataerkil kültürde erkeklerin kadınlara kavvâmlığı sadece evlilik hayatına değil her alana sirayet etmiş ve bu bir doğa kanunu gibi korunmuştur.[74]
Kadın ve erkek kimliğini oluşturan şey, biyolojik özelliklerden ziyade toplumsal cinsiyet algılarına göre gerçekleştirilen yetiştirilme tarzıdır. Kadınların mücadeleci, zihni melekeleri gelişmiş, sosyal hayatta etken ve erkekten bağımsız olması ataerkil kültür için bir tehlikedir. Bu nedenle bu kültürde kadın erkeğe bağımlı ve itaatkâr yetiştirilmekte, sonra da bu özellikler kadının yaratılışına bağlanarak kadın cinsi noksan, eksik, kusurlu olarak ikinci statüye indirilmektedir. Bugün kadına fırsat eşitliği tanındığında ona nispet edilen irade zayıflığı, kararsızlık, akıl noksanlığı gibi sözde fıtratında olan, onu bağımlı olmaya mahkûm eden ve erkekten aşağı düşüren yaratılışının tersine dönebildiği ve kadınların erkeklerden daha başarılı olabildikleri gözlenmektedir. Bu durumda ataerkil sistemin savunucuları kadının erkekleştirildiği, böylece kadına boyun eğdiren fıtratının bozularak insanlık için ve dini açıdan bir infiale sebep olunduğu ileri sürülmektedir. Buna göre sosyal hayatın her kurumunda olduğu gibi ailede de bir lider/kavvâm ve ona boyun eğen itaatkâr aile bireyleri olmalıdır. Aksi doğa kanunlarına aykırı olup karmaşaya sebep olmakta, ailelerde isyanlar, geçimsizlikler baş göstermekte, bu da

---

[70] Et-Tirmiẕī, *es-Sunen*, *K. er-Raḍā, 10 B. fī mā cāe fī ḥaḳḳi'l-mer'eti 'alā zevcihā*, c.3, s.458 (no.1161).
[71] Et-Tirmiẕī, *es-Sunen*, *K. er-Raḍā, 10 B. fī mā cāe fī ḥaḳḳi'l-mer'eti 'alā zevcihā*, c.3, s.458 (no.1162).
[72] Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, c.1, s.211.
[73] Bakara suresi 228. ayette de erkeklerin ve kadınların birbirleri üzerinde hakları olduğu ancak erkeklerin kadınlardan bir derece üstün oldukları ifade edilir ve bu üstünlük de tefsirlerde daha fazla hak ve sorumluluğa sahip oldukları şeklinde yine yaptıkları mali harcamalara ve kadınları yönetip himaye etmelerine dayandırılır. Hayreddin Karaman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (DİB Yayınları: Ankara, 2007), c.1, ss.364-365.
[74] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ülfet Görgülü, "Kadınların Kamu İdareciliği Bağlamında Nisa Suresi 34. Ayete Analitik Bir Yaklaşım", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 21 (2013), ss.387-392.

toplumun huzur ve geleceğini tehdit etmektedir.[75] Oysa kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları onların karşı cinse üstün ve egemen olmaları anlamına gelmediği gibi her yönden aynı özelliklere sahip olup onlar gibi olmaları, yani erkekleşmeleri anlamına da gelmez. Diğer taraftan lider olma vb. vasıfların erkeksi nitelikler olduğunu ve kadına yakışmayacağı ön kabulde olduğu gibi kadın ve erkeğin yapıp yapamayacağı şeyleri de kültürel kodların belirlediği söylenmelidir.

İslam geleneğinde kadının kocasına itaat etme vazifesi kadının dindarlığının önemli bir ölçütü olmuş ve kadının sosyal yaşama katılımını kısıtlayan ve haklarını istismar eden bir silaha dönüşmüştür. Bunda meşru itaatin sınırlarının belirlenmesinde örfün ön plana çıkması etkili olmuştur. Örfen serkeşlik olarak nitelenen davranışlardan biri olan kadının kocasının izni olmadan dışarı çıkması, tüm mezheplerin ittifak ettiği ve kadının tam teslimiyeti gerçekleşmediği gerekçesiyle nafaka hakkını düşürücü sebep olarak gördüğü bir davranıştır. Kadının kocasının rızası olmadan bir işte çalışması da ayrıntılardaki farklı içtihatlarla birlikte yine bir serkeşlik olarak görülmüştür.[76] Tefsirlerde de kavvâmlığın, kadını evinde oturtup dışarı çıkmaktan menetme hakkı verdiği geçer.[77] Bu durumda bu çerçevede hareket etmeyen kadın, asi olarak dinin emrine karşı durmaktadır. Bu konudaki sınırları, kadın ve erkek hakkındaki algılar ve toplumsal cinsiyet rolleri belirlemektedir.

Kadınlar modernizmle birlikte, dünyadaki feminist hareketler sayesinde erkeklerle eşit haklara kavuşup sosyal hayata etkin olacakları düzeyde katılmaya başlamışlardır. Eğitimde fırsat eşitliği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik adımlar, kadınların yaratılışına bağlanan sözde düşük akıl düzeyleri ve bağımlılıklarının toplumsal cinsiyetin belirlediği kalıplar olduğunu ortaya koymuş, bu eşitliğin sonucunda eğitim ve ekonomik güçle ilgili kadın-erkek arasındaki dengeler ataerkil kültüre göre büyük oranda değişmiştir. Modernleşmeye ayak uyduran İslam toplumlarında da kadın ve erkekler aile ve toplum ekonomisine birlikte katkı sağlamaktadır. Kabullenilmiş bu yeni görev paylaşımı sonucunda taraflar eşitlenmiştir. Böylece aile ve sosyal hayattaki hak ve sorumluluklar İslam'ın adalet prensibi gereği eşitlenmeli, aile yönetimindeki kavvâm ve itaat eden zinciri yerine karşılıklı taleplerin dikkate alındığı, kararların ortaklaşa verildiği demokratik bir yapılanma olmalıdır. Tüm bunların İslam'a, dindarca bir yaşama aykırı olduğunu söylemek için bir delilimiz yoktur.

Modern dönemde kadına tanınan haklar bakımından her ne kadar dini bir engel olmasa da kadının kocasına itaat vazifesi bir engel olarak öne sürülmektedir. Bu konuda karı-kocaya eşit haklar tanıyan devletin kanunu, kocanın kanunun önüne geçebilmelidir. Ülkemizde de 2002 yılında yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nda kocanın evin reisi olması hükmü çıkarılmış, yerine "Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder."[78] şeklindeki 188. madde getirilerek aile yönetiminde kadın ve erkeğe eşit söz hakkı tanınmıştır. 1992 yılında da kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan 159. madde eşitlik ilkesine aykırı görülerek Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.[79] Bunlar aslında toplumsal

---

[75] Bu algıyı yansıtan örnek bir çalışma olarak bkz. Nuray Firidinoğlu Yılmaz, "Geleneksel Ataerkillikten Modern Ataerkilliğe: Kadın Erkekleşince", *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi* 19 (İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011), ss.105-128.

[76] Necla Yasdıman Demirdöven, "Kocanın Hakları Bağlamında 'Kadının İzinsiz Evden Çıkamayışı' İle İlgili Hadislerin Tahlili ve Mezhep İmamlarının Anlayışları", *Ekev Akademi Dergisi* 18:60 (Yaz 2014), ss.416, 421. Ayrıca bkz. Mehmet Dirik, "İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 25 (2015), ss.146-148.

[77] El-Ceṣṣāṣ, *Aḥkāmu'l-Ḳur'ān,* c.3, s.149; el-Ḳurṭubī, *el-Cāmi',* c.5, s.169.

[78] https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf (03.07.2020).

[79] https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21272.pdf (03.07.2020).

vakanın yani değişen toplumsal cinsiyet rollerinin gereği olan zorunlu düzenlemelerdir, nitekim bu düzenlemelerden önceki ahval, Cumhuriyet'in kadını pek çok yönden modernleştirirken geleneksel rollerini değiştirecek bir projesinin olmadığını gösterir. Diğer taraftan toplumsal cinsiyet algılarıyla ilgili dönüşüm, erkek egemen yapının bozulması demek olduğundan hala dirençlerle karşılaşılabilmektedir. Değişen sosyal şartlarda hayatını sadece eş ve anne olarak anlamlandırmakla yetinmeyen Müslüman kadının sosyal hayata katılımının önüne geçilmese de çalışan dindar kadından hala eski geleneksel sorumlulukları aynen beklenmekte, bunları yerine getiremeyen kadınlar ihmalkâr olarak nitelenmekte ve dağılan ailelerdeki problemlere sebep gösterilmektedir. Bu durumda yapılması gereken, hayata dair diğer sorumlulukların paylaşımında olduğu gibi ailede de çocuk bakım ve terbiyesi ile kadın işleri olarak nitelenen diğer işlerin karı koca arasında paylaşımıdır ki esasında her ne kadar teamüllerde pek rastlamasak da İslam hukukunda çalışmasa dahi kadınların ev işlerini yapması hukuken değil ahlaken gerekli görülmüştür.[80] Diğer taraftan küçük çocukları olan ebeveynlere anne ve babalık görevlerini yerine getirebilmeleri için iş hayatında izinler verilmektedir, ancak bunlar isteğe bağlı olarak daha da artırılabilmeli ve iş hayatına ara vermek istemeyen ebeveynler için iş yerlerine yakın kreşler açılmalıdır. Sonuç olarak kadınların işe gitmek gibi sosyal hayattaki faaliyetleri, ailevi görevleri yerine getirme bakımından dindarlığına bir zarar vermemeli ve önüne dini bir engel olarak getirilmemelidir.

2.2. İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Dindar Kadının İffeti ve Tesettürü

Sosyal hayata katılmış olan dindar kadının karşı cinsle ilişkilerini İslami ölçüler çerçevesinde iffet ve hayaya uygun şekilde nasıl yöneteceği ve bu konuda nasıl bir eğitim verileceği konusu modern dönemin dindarlık konusunda getirdiği sorunlardan biridir. Bu konuda kadın ve erkeğin bir arada yer aldığı ve bunu neredeyse benimsediği günümüz toplumsal yaşamında, geçmişteki haremlik-selamlık modeli çözüm sunmamaktadır. Burada daha önce izah edildiği üzere kadın ve erkeğin sosyal hayatta bir arada olmalarında meşru ölçüler çerçevesinde dinen bir sakınca olmadığı söylenmelidir. Ancak bu durum İslam geleneğinde, kamu alanlarındaki kadının aykırı hiçbir şey yapmasa bile sırf bedensel varlığıyla bir fitne sebebi ve toplum ahlakı için risk olarak algılanması nedeniyle olumsuz karşılanmıştır. Böylece sözde toplumda fitne çıkmaması amacıyla eğitim başta olmak üzere kadının en temel hakları ve sosyal hayata katılımı haddini aşan tedbirlerle engellenmiştir.[81] Kadını sadece cinsel kimliğiyle tanımlayan bu algı ve gelenek, modern dönemde kadının dindarlığının sosyal hayattaki tezahürünün temel ölçütünün ırzı koruma yönüyle iffet ve iffetinin sembolü haline gelmiş olan başörtüsü olmasına yol açmıştır.

Geleneksel olarak kadına daha yakıştırılan ve öğretilen iffet ve haya konusunda kız çocuklarının yetiştirilme tarzı ve öğretiler, kızların sosyal hayata ve hatta evlilik hayatına uyum sağlamasında engellere sebep olabilmektedir. Vücudunu çok sıkı şekilde kapatıp sakınması gereken, konuşmak başta olmak üzere insani davranışlarını hep kontrol etmek durumunda olan kadın, toplumda cinsel kimliğine indirgenmiş varlığını bir utanç olarak görebilmekte, kendini sakınmak adına dikkat çekmemek için yetenek ve isteklerini bir kenara bırakarak geri planda durmakta ve özgüvenini yitirebilmektedir. İffet ve haya terbiyesinin sonuçları, kız ve erkek çocuklarının karşı cinsi potansiyel tehlike olarak görmeleri ve özellikle kızların kendini toplum içinde ezik, baskı altında

[80] Ömer Nasûhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1967), c.2, s.483.

[81] Kadının fitne olduğu söyleminin kaynağı ve sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yasdıman Demirdöven, "Kocanın Hakları Bağlamında 'Kadının İzinsiz Evden Çıkamayışı' ", ss.430-435.

hissetmesi olmamalıdır. İffet ve haya, kız ve erkek çocuklarına aynı titizlikle öğretilmesi gereken ve onları toplumsal hayatta ahlaka aykırı davranmaktan alıkoyan bir otokontrol mekanizması olmalıdır. Nitekim iffetle alakalı Kur'an'daki tüm tabloda, bu konudaki sorumluluk bakımından iki cinsin eşit şekilde sorumlu olduğu görülmektedir.

İslami ölçülerle kadın ve erkeğin nasıl sosyalleşeceği ve bir arada yaşayacağı ne din kurumlarımızda ne de ailede öğretilmediği, çünkü bunun bilinmediği söylenebilir. Din eğitimi verilen kurumların dışında okuyan dindar gençler ya bulundukları ortama karışıp uyum sağlamakta ya da kendi aralarında gruplaşmaktadırlar. Yüksek öğretim kurumları da başta olmak üzere din eğitimi verilen kurumlarda yetişen gençler ise iffet ve hayayı koruma gerekçesiyle yapılan baskı ve yasakların etkisiyle ne kendi aralarında medeni ilişkiler kurabilmekte, ne de toplumun farklı kesimlerine dini tebliğ yapacakları gelecek hayatları için sosyalleşmeyi öğrenebilmektedirler. Din eğitiminde yeni nesle karşı cinsi ötekileştirmeme ve karşılıklı insani ilişkiler kurabilme, karşı cinsi sadece cinsel varlığıyla değil insan olarak tanımlayıp değer verme ve saygı gösterme, iletişim kurarken dini sınırları ve karşıdakinin kişisel çemberlerini aşmama gibi muaşeret adabı öğretilmelidir. Aileden başlaması gereken bu eğitimde iffeti ve dini sınırları koruma konusunda herkesin eşit derece sorumlu olduğu bilinci verilebilmelidir. Örneğin peygamber hanımlarına hitaben Kur'an'da geçen ve tüm mümin kadınları kapsadığı şeklinde izah edilen "karşı cinsle konuşurken ciddiyetle maruf üzere söz söyleme" uyarısının, sadece kadınlar için değil her iki cins için de dikkate alınması gereken güzel bir davranış olduğu öğretmelidir.

İnsan şahsının haysiyet ve değerini, erkek ve kadınların eşitliğini ilke edinen ve bu ilkeleri evrensel insan hakları beyannamesi ile küresel çapta tescilleyen[82] modernizmin getirdiği yeni düzende kadının dindarca yaşaması mümkün değil midir? Buradaki bir sorun buyurgan ve değişime kapalı yönüyle bireylerin özgürlüğünü kısıtladığı iddia edilen dinlerin, modernizmin bu ilkeleri karşısında bir engel olarak görülmesidir. Özellikle kadın konusunda, kadının örtünüp sosyal hayattan soyutlanmasının erkek egemen yapıyı koruyan dinlerin bir baskısı olarak sunan modern akımlar, kadının örtüsünden kurtulup özgürleşmesini özendirmekte hatta ülkemizde kimi dönemler olduğu gibi kadınları buna mecbur tutmaktadır. Toplumumuzun özellikle kırsal kesiminde dindarlığı başörtüsüne indirgenen ve bu konuda geleneksel baskıyla karşılaşan kadından, bu defa çağdaşlığın bir gereği olarak başörtüsünü çıkarması istenmektedir. Yani bu durumda da kadın, dindarlığını yaşama konusunda sosyo-politik baskılara maruz kalmakta, kişisel tercihleriyle özgürce yaşamasına fırsat tanınmamaktadır. Diğer taraftan geleneksel baskılarla örtünen kadınlar kendi çevrelerinden uzaklaşınca modernizmin önerdiği modele uygun olarak başörtülerini çıkarabilmektedirler. Bu durum dindarlığın yaşanmasında baskıcı telkinlerin işe yaramadığını göstermekle birlikte, başörtüsünün kadının sosyal hayatta rahatsız edilmeden katılımını sağlayan dini bir vazife olmaktan ziyade onun sömürülmesinin, köleliğe boyun eğmesinin bir alameti olarak bir kısım zihinlerde yer etmiş olmasını da göstermektedir. Burada kırsal kesimde dinin ibadet alanında da kadınların erkeklerden daha itaatkâr olmasının beklendiği ve bazı çalışmaların sonucuna göre vakanın da böyle olduğu söylenmelidir.[83] Nitekim dindar kadın, çağın fitnelerine düşmeyecek ve kavvâmlarına asi olamayacaktır. Geleneksel ailelerde erkek çocukları dindar olma konusunda daha az baskıya maruz kalmakta ve hataları kız çocuklarına göre daha hoşgörüyle karşılanmaktadır.

---

[82] bkz. https://insanhaklarimerkezi. bilgi.edu.tr/media/uploads /2015/08/01/Evrensel Beyan name. pdf (04.07.2020).

[83] Asım Yapıcı, "Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Yaşamın Farklı Görüntüleri", *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı* (2016), ss.152-154.

Modernizm, geleneksel İslam yapısını tehdit etse de Türkiye'de dindar kesim kızlarını okutmakta ve bu kızlar meslek hayatına atılmaktadır. Bu şartlar çerçevesinde modernizm ve İslam'ın uyum süreci başlamak durumunda kalmıştır. Bu konuda çağın karşısında duramayacağını anlayan İslami hareket, kadınların evinde oturması fikrinden vazgeçip başörtülü olarak eğitim ve iş hayatında katılabilmeleri için mücadele vermekle bir adım atmıştır. Ancak bu adımın, kadının giyim kuşam özgürlüğünü sağlama amacından çok muhafazakâr ve solcu kesim arasında siyasi bir araç olarak kullanıldığı süreçler olmuştur. Diğer taraftan modernizmle birlikte, kadını cinsel kimliğine indirgeyen ve bunun üzerine bir ahlak kuran geleneksel kadın algısı değişmeyip bu defa kadın üzerinden bir çağdaşlık anlayışı ve siyaset geliştirilmiş, sonuçta kadınlar yine sosyal hayatta engellerle karşılaşmıştır. Doğrusu insanlık kadın konusunda uzun yıllardır çok geridedir ve bu durum gerçekten kadına, onu ötekileştiren toplumsal cinsiyet merceğinden değil de bir insan olarak erkekle eş, onun hayat arkadaşı olarak bakılınca değişecektir. Bu bakışı hem kadınlar hem erkekler kazanmalıdır. Nitekim kadın da kendini ailesinin ve toplumun kodlarıyla tanımlamaktadır. Bugün dindar kadının kendine öğretilen toplumsal cinsiyet kodlarından ayrı olarak kendi kimliğini tanımlayıp varlığını ortaya koyması ve modernizm ile geleneğin baskılarıyla değil özgür iradesiyle dindarlığını yaşaması gerekmektedir.

İslami hareketlerin kadının sosyalleşme ihtiyacı ve talebinin karşılanması konusunda attığı bir adım da kadınların dini eğitim, meslek ve faaliyetlere yönlendirilmeleridir. Bu adım dindar çevre tarafından olumlu karşılanmıştır ve pek çok kadın din çatısı altında sosyalleşebilmektedir. Bu durum kızlarını modernizmin günah tuzaklarına düşürmek istemeyen tutucu aileler için bir imdat çubuğu olmuştur. Bugün ülkemizde din eğitimi ve faaliyetleri alanlarına kadınların büyük katılım ve katkısı vardır. Bu durum dini kaynaklarından okuyan kadınların bilinçlenmesine, böylece dindarlıklarını bilinçli bir düzeyde yaşamalarına sebep olmuştur. Bu bilinçli dindar kesim içinde hala kadının hem karşı cins tarafından istismar edilebilen hem de onu ayartabilen cinsiyetinden ötürü din alanı dışında meslek edinip sosyalleşmesini dindarca bir yaşam önünde tehlike olarak görenler de vardır. Bu kesim içinde de kadınlar dini hareketler içerisinde yardımlaşma, hayır-hasenat işlerinde yer alarak toplumsal hayata fayda sağlamaya teşvik edilmektedir.

Kadını din alanının içinde sosyalleşmeye yönlendiren İslamî hareketlerin amacı ne olursa olsun faydalı sonuçlar verdiği söylenebilir. Nitekim İslam geleneğinde din ilimleri, her ne kadar Peygamber ve sahabe hanımlarının da etkili olduğu bir başlangıca sahip olsa da kadınların eğitimden uzaklaştırılmaları sonucunda din adamlarının tek elinde kalmış ve kadın bakış açısından yorumlanmamıştır. Kadınların din alanında söz sahibi olması, modernizim ve İslam'ın uyum sürecinde olumlu etki yapmıştır.

Sonuç

Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre Kur'an merkezli bir dindarlıkta, dindarlığın iman, ibadet ve ahlak konularındaki tezahürlerinde cinsiyete göre büyük bir fark yoktur. Sadece Allah ile kul arasındaki ibadet hayatında kadınların biyolojik cinsiyetinden kaynaklanan özel durumlarından dolayı, onlara bazı kolaylıklar tanınmıştır. Ameli hayatın insan ilişkileri ile ilgili olan aile ve toplumsal hayat boyutunda kadın ve erkeklerin nasıl davranacağı konusunda ise toplumsal cinsiyet temelinde bazı hususi düzenlemeler söz konusudur. Yani ataerkil kültürün belirlediği kadın ve erkek tanımlaması ve bu tanıma uygun sorumluluklar, hakların belirlenmesinde etkili olmuştur. Kur'an'da bu konularda sorumluluk ve hak muvazenesine dayalı bir adalet ilkesi dikkat çekmektedir.

Kur'an'daki dindarlığın ölçütüne temel olabilecek iyi insan model ve özellikleri konusunda da cinsiyetin ayırıcı bir niteliği büyük oranda yoktur. Ancak iyi kadınlar hakkında yapılan hususi bir tanımlamada, ailede erkeğin ailesini himaye eden ve nafakasını sağlayan bir kavvâm olduğu ve sahip olduğu ayrıcalıkların nedeninin bu olduğu dile getirildikten sonra iyi kadınlar itaatkâr ve kocalarının yokluğunda onların haklarını koruyanlar olarak nitelenmiş, ardından kadının kocasına asi olması kocaya tedip hakkını veren bir suç olarak yer almıştır. Bu tedibin amacı aileyi ıslah etmek olup, tedip usulünde son çare olarak yer alan uygulamalardan "vurma", Kur'an'ın ilk muhataplarının teamüllerinde yer alan ancak her zaman ve toplumda uygulanması gerekli olmayan bir yöntemdir.

Ailede kadın erkek arasındaki kavvâm ve itaat eden ilişkisi ve bu ilişkide bir suç olan kadının isyanı konularında sınırların neler olduğu yoruma oldukça açık olduğu için bu durum İslam geleneğinde kadın üzerinde haddi aşan baskıcı uygulamalara sebep olmuştur. Bu süreçte erkeklerin kavvâm ve kadınların itaatkâr oluşu, kazanılmış statüler olmaktan öte yaratılışa da bağlanarak bir doğa kanunu gibi öğretilmiş, bu durumda erkek sadece ailede değil hayatın her alanında mutlak egemen olurken, kadın ikincil bir statüye düşmüştür. Sonuçta bu durum kadının dindarlığında cinsiyet faktörünün, onun bütün hayatını etkileyecek düzeye ulaşmasına sebep olmuştur. Çünkü kadına salt cinsel kimliği üzerinden verilen bu ikincil statüye göre ahlaklı ve dindar kadın, kocasına itaatkâr ve serkeşlik yapmayan, evinden kocasının izni olmadan çıkmayan eş olarak tanımlanacaktır.

Kadının dindarlığında ön plana çıkarılan ve yine geleneksel olarak kadın aleyhine bir silaha dönüşüp, onu sosyal hayattan menedecek olan ahlaki bir meziyet de iffet ve iffetin korunması konusunda kadın için sınırları daha fazla tutulan tesettürdür. Kur'an ve hadislerden anlaşıldığına göre iffet ve tesettür de herkesin eşit derecede sorumlu oldukları ve ortak kamusal alanda toplumsal ahlakı koruyucu tedbirlerdir. Ancak kadına cinsel kimliğiyle anlam veren geleneksel zihniyet, bu konularda da aşırı gidip sözde fitnenin engellenmesi ve iffetin korunması amacıyla kadın bedenini kamu alanından tecrit edici uygulamalara varmıştır. İffetin korunması adına tesettürden öte kadın bedeninin tecriti gibi herhangi bir tedbir hem kadına haksızlık hem de haddi aşmaktır.

Modern toplum yapıları, ataerkil vahiy kültüründeki kadının ahlaklı yaşamak için sürdürmesi gereken münzevi hayatına, kocasına itaatinin çok önemli pay edindiği dindarlığına aykırı bir düzen getirmiştir. Modernizm, her ne kadar hala direnişle karşılaştığı İslam toplumları olsa da Türkiye gibi çoğu İslam ülkesinde geleneksel yapıyı sarsmış ve toplumun her alanında etkisini göstermiştir. Modern ve ardından gelen postmodern sürecin geleneğin kutsadığı toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi üzerindeki etkileri dirençle karşılansa da değişimin önüne geçilememiştir. Bu durumda modern Müslüman kadın, geleneksel toplumsal cinsiyet algılarına göre oluşan dindarlığına aykırı davranmakta ve gelenekle modernizm arasında kalmaktadır. Nitekim modernizm de İslam'a aykırı bazı model ve davranışları iyi olarak dayatmaktadır. Bu duruma çözüm getirecek olan yaklaşım, kadını sadece cinsel kimliğiyle değil bir insan, birey olarak tanımlamak ve ona dindarlığını kendisinin istediği gibi yaşamasına fırsat vermek; kadının sosyal hayattaki varlığını, bu varlığının İslam'a aykırı olmadığını, buna göre oluşan yeni cinsiyet rollerini kabul etmek ve aile ile toplum yapısını oluşan bu yeni düzende adalet ilkesi temelinde İslam'a uygun şekilde yapılandırmaktır.

Kadın ve erkeğin toplumsal hayatta dindar bir yaşama aykırı olmayacak koşullarda katılımlarını sağlamak konusunda, gençlere öğretilecek muaşeret adabında karşı cinsi ötekileştirip kutuplaştıran cinsiyetçi yaklaşımdan arınmış, eşitlikçi bir iffet ve ahlak terbiyesi verilmesinin

önemli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca yaygın ve örgün din eğitiminin tüm aşamalarında eğitim veren görevlilerin kadınla ilgili konularda, hak ve sorumluluklar itibariyle kadın ve erkeğin eşit olduğu günümüz toplum yapısına uygun telkinlerde bulunmaları önemlidir. Çünkü özellikle aile konusunda geleneksel yapıdan doğan kadın telakkisi ve adeta kutsanmış olan kadınlık görevleri çerçevesinde yapılan dindarlık telkinleri, kadın-erkek ilişkilerindeki problemlere bir çözüm getirmemektedir. Ailenin korunması ve çocukların gelişimi konusunda alınacak tedbirler ise kadından beklenen iş hayatını ikinci plana atması gibi fedakarlıklar yerine iş hayatındaki koşulların ebeveynlerin lehine daha da geliştirilmesi ile sağlanabilir. Modern hayatın kadın ve aile konusundaki problemleri, kadınların sözde asıl/dini görevlerini ihmal ederek dindarlık sınırının dışına çıkmalarından değil, geleneksel yapının çözülmesinden kaynaklanan aslında gayet doğal bir süreçtir.

Kaynaklar

el-Beġavī, Ebū Muḥammed el-Ḥuseyn b. Mes‘ūd. *Me‘ālimu’t-Tenzīl fī Tefsīri’l-Ḳur‘ān.* Tah. ‘Abdurrezzāḳ el-Mehdī. 5 cilt. Beyrut: Dāru İḥyā’i’t-Turāṯi’l-‘Arabī, h. 1420.

Bilmen, Ömer Nasûhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhâtı Fıhkıyye Kâmusu*. 8 cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1967.

el-Buḫārī, Ebū ʿAbdullāh Muḥammed b. İsmāʿīl. *Ṣaḥīḥu’l-Buḫārī*. Tah. Muḥammed Zuheyr b. Nāṣır en-Nāṣır. 19 cilt. Beyrut: Dāru Ṭavḳi’n-Necāt, h. 1422.

el-Ceṣṣāṣ, Ebū Bekr Aḥmed. *Aḥkāmu'l-Ḳur’ān*. Tah. Muḥammed es-Ṣādıḳ Ḳamaḥāvī. 3 Cilt. Beyrut: Dāru İḥyā’i’t-Turāṯi’l-‘Arabī, h. 1405.

Çetiner, Bedreddin. *Fâtiha’dan Nâs’a Esbâb-ı Nüzûl- Kur’an Ayetlerinin İniş Sebepleri.* 2 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2013.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Kitabevi, 1970.

Dirik, Mehmet. “İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 25 (2015), ss.135-159.

Firidinoğlu Yılmaz, Nuray. “Geleneksel Ataerkillikten Modern Ataerkilliğe: Kadın Erkekleşince”, *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi* 19 (İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2011), ss.105-128.

Görgülü, Ülfet. “Kadınların Kamu İdareciliği Bağlamında Nisa Suresi 34. Ayete Analitik Bir Yaklaşım”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 21 (2013), ss.383-394.

Günay, Ünver ve Celaleddin Çelik (ed.). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

http://kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=4&ayet=34 (01.07.2020).

https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/EvrenselBeyanname.pdf (04.07.2020).

https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21272.pdf (03.07.2020).

https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf (03.07.2020).

İbn ‘Āşūr, Muḥammed et-Ṭāhir. *et-Taḥrīr ve't-Tenvīr.* 30 cilt. Tunus: ed-Dāru't-Tūnisiyye, 1984.

İbn ‘Aṭiyye, Ebū Muḥammed ‘Abdulḥaḳ. *el-Muḥarraru'l-Vecīz fī Tefsīri'l-Kitābi'l-‘Azīz.* Tah. ‘Abdusselām ‘Abduşşāfī Muḥammed. 5 cilt. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, h. 1422.

İbn Keṯīr, Ebu'l-Fidā' ‘İmāduddīn İsmā‘īl b. ‘Umer. *Tefsīru'l-Ḳurʾāni'l-ʿazīm*. Tah. Sāmī b. Muḥammed Selāme. 8 cilt. Beyrut: Dāru Ṭaybe li'n-Neşri ve't-Tevzî‘, 1999.

Karakaya, Handan. “Türkiye'de Ulusalcılık, İslamcılık ve Modernizm Açısından Kadın”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 27:2 (2017), ss.155-166.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. 5 cilt. DİB Yayınları: Ankara, 2007.

Kaya, F. Şule ve Veysel Uysal. “Günümüzde Dindarlık ve Toplumsal Cinsiyet Rolü Algıları Üstüne Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8:36 (Şubat 2015), ss. 646-662.

Kayıklık, Hasan. “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç-Davranış Etkileşimi”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 19:3 (2006), ss.491-499.

Kula, Naci. “Kur'an-ı Kerim'deki Mümin Tiplemeleri Çerçevesinde İslami Dindarlık Ölçeği Oluşturma Üzerine Teorik Yaklaşım”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2014), ss.219-252.

Kur'an-ı Kerim Meâli. *Diyanet İşleri Başkanlığı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

el-Ḳurṭubī, Muḥammed b. Aḥmed. *el-Cāmi‘ li-Aḥkāmi'l-Ḳur'ān*. Tah. Aḥmed el-Berdūnī ve İbrāhīm Aṭfeyyeş. 20 cilt. Kahire: Dāru'l-Kutubi'l-Mıṣriyye, 1964.

en-Nesefī, Ebü'l-Berekāt ‘Abdullāh b. ‘Aḥmed b. Mahmûd. *Tefsīru'n-Nesefī*. Tah. Yusuf ‘Alī Bedīvī. 3 cilt. Beyrut: Dāru'l-Kelimi't-Ṭayyīb, 1998.

er-Rāġib el-İṣfehānī, Ebū'l-Ḳāsım el-Ḥuseyn b. Muḥammed. *Müfredât- Kur'an Kavramları Sözlüğü*. Terc. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları, 2010.

er-Rāzī, Faḫruddīn. *Mefātīḥu'l-Ġayb*. 32 cilt. Beyrut: Dāru İḥyāʾi't-Turaṯi'l-ʿArabī, h. 1420.

eṣ-Ṣābūnī, Muḥammed ‘Alī. *Revāi‘u'l-Beyān Tefsīru Āyāti'l-Aḥkām.* 2 cilt. Dımeşk: Mektebetü'l-Ġazzālī,1980.

----------. *Ṣafvetü't-Tefāsīr.* 3 cilt. Kahire: Dāru'ṣ-Ṣābūnī, 1997.

eṭ-Ṭaberī, Ebū Caʿfer Muḥammed b. Cerīr. *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*. Tah. Aḥmed Muḥammed Şākir. 24 cilt. Beyrut: Müessetü'r-Risāle, 2000.

et-Tirmiẕī, Ebū ʿĪsā Muḥammed b. ʿĪsā. *es-Sunen*. Tah. Aḥmed Muḥammed Şākir ve Muḥammed Fu'ād ‘Abdülbāḳī. 5 cilt. Mısır: Şeriketü Mektebe, 1975.

Yapıcı, Asım. "Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Yaşamın Farklı Görüntüleri". *Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı* (2016), ss.131-161.

Yasdıman Demirdöven, Necla. "Kocanın Hakları Bağlamında 'Kadının İzinsiz Evden Çıkamayışı' İle İlgili Hadislerin Tahlili ve Mezhep İmamlarının Anlayışları". *Ekev Akademi Dergisi* 18:60 (Yaz 2014), ss. 415-448.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili.* 10 cilt. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

ez-Zerkeşī, Bedruddīn Muḥammed b. 'Abdullāh. *el-Burhān fī 'Ulūmi'l-Ḳur'ān*. Tah. Muḥammed Ebū'l-Faḍl İbrāhīm. 4 cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Aṣriyye, h. 1430.

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

The Willingness of Middle School Teachers to Become School Administarotrs: The Case of Kirşehir Province

(Fatma Solmaz, Imran Mollaoğlu)

The Willingness of Middle School Teachers to Become School Administarotrs: The Case of Kırşehir Province

Fatma Solmaz[1], Imran Mollaoğlu[2]

[1]*Ahi Evran Üniversitesi, Yabancı Diller Yükek Okulu, Mütercim Tercümanlik Bölümü, Kırşehir,*
ftmaslmz@gmail.com
Orchid ID: 0000-0001-8706-572
[2]*Bingöl Üniversitesi, Yabancı Diller Yükek Okulu, Bingöl,*
imrankydl@gmail.com

Abstract: *The present study with a quantitative design aims to explore middle school teachers' willingness to attain an administrative position by means of a five-point Likert scale. The study was carried out with the participation of 178 middle school teachers from twelve different middle schools in Kırşehir in 2019. The schools and participants were selected based on convenience sampling and volunteerism principles. The data were collected via the questionnaire of "Willingness to Become School Administrator and Adjustment Scale" designed by Çalık and Tüzel (2014). The paper-questionnaire includes 28 items and four categories. T-test and Anova-tests were conducted with their non-parametric versions. The Cronbach Alpha coefficient scoreis.9075 displaying a high level of reliability was used to calculate the questionnaires' reliability score and found .880. The findings of the study were analyzed regarding four factors such as status and gain, working conditions, competence and private life along with their relationship with the effect of gender, marital status, educational level, age, seniority and teaching branches on the willingness to become a school administrator. While the outcomes suggest that there are no sharp, distinctive differences between the effect of gender, marital status, educational level, teaching branches and the willingness to seek administrative positions, they indicate that age and professional experience play a significant role in teachers` willingness to pursue the administrative positions.*

Keywords*: Middle school teachers, willingness to be school administrator*

I. INTRODUCTION

There are several studies implemented to define teachers` attitudes towards being administrators. The study executed by Hancock, Black & Bird (2016) to identify the possible motivators or inhibitors practicing teachers from seeking administrative positions reveals that there are certain underlying motivators such as challenge, altruism, personal/professional

belief/gain, leadership influence teachers' tendency towards school principal position. The findings of the research also underline that experienced principals are getting retired, and it is not likely to replace their positions with young teachers, even if there is a need in finding qualified principals for all school levels, because there are some inhibitors preventing teachers to take a positive side on position. Kentucky example confirms school principal position vacancy and suggests that the selection of principal is getting a crucial concern, thus, it necessitates to hire principals through empowering individuals (Winter & Jaeger, 2004). Similarly, Günay & Özbilen (2018) point that teachers -even if they are not many- want to take a place in an administrative position due to career goals and job satisfaction. However, the study also underlies that teachers because of workloads of administration and lack of interest are reluctant to become school principals. İşeri (2019) indicates that teachers perceive the administrative position as a strong motivator to achieve their educational ideals while examining the school principals' reasons for an administrative position in a district of Turkey. According to İşeri, teachers who are willing to become school principals have enough confidence in their communication skills, management skill, and believe that becoming the principal is a position to satisfy these skills. Besides, they have goals for their schools like enhancing their school quality and providing nourishing facilities and environments for students.

II. LITERATURE REVIEW

There are some other studies conducted to lay out the reasons why some administrators after a while show tendency to leave the position. Hewitt, Denny & Pijanowski (2011) while examining why teachers identified as leaders and having leadership skills hesitate to become principal although there is an urgent need in replacing school principals positions indicate that testing/accountability pressures, job stress, time demand and workload of administrative positions are primary deterrents inhibit teachers to pursue an administrative career. Although Social factors like being encouraged by friends and being into collaborative works as well as individual factors like purposing to switch their experience they gain during teaching to administration position to be more effective trigger teachers to be principals, administrators due to strict bureaucracy, legal regulations and distribution of power, namely, due to the system of itself in time return to teaching position again (Erginer&Köse, 2012). Addressing parents and social demands are also discouraging factors for both teachers and current administrators. They believe they do not spare enough time for their family life owing to job requirements. Likewise, Rinke (2006) indicates that teacher's primary reasons for retentions are stemming from personal characteristic issues as well as factors in the workplace. Unsatisfying salaries, discipline problems, school factors are some of factors inhibiting teachers to pursue a career. Additionally, the same study convincingly demonstrates that retention rates are less common among teachers who own high academic abilities when compared to teachers having low academic abilities, and those who are in five years of their job. Moreover, Demirbilek & Bakioğlu (2019) state that deputy principals leave the job because of workload like unnecessary paperwork, time demand, in general. Complaining about the relationship existing among teachers and principals and being assigned to irrelevant works are also some reason behind their quit of job. The deputy principals do not perceive the position as an important step to go further in their career. The study suggests that, in regards to gender, men are more tend to leave the job, and those who are deputy principal in 1-4 years are also more tend to leave. In longer time the job satisfaction increase

and they do not want to leave. Burke, Schuck, Aubusson, Buchanan, Louviere, Prescott (2013) report that some early teachers are willing to stay in the job because they want to engage with the students, and improve school conditions while some others due to workload, lack of administrators and parents support choose to leave without thinking about a career. According to Howley, Andrianaivo, & Perry (2005), fewer teachers are willing to seek an administrative position because they do not perceive the principal position as a professional aspiration in career development. Additionally, they see bureaucracy and increasing responsibilities as disincentives to apply for the principal position. Yet, some other teachers, especially those who have fewer years of experience perceive principalship as valuable for career advancement and desire to take the position. On the other hand, Ohio University's example offers that district conditions do not have an influence on teachers' decisions regarding the administrative position. Pounder & Merrill (2001) suggest that potential candidates for the school principal position mostly prefer to be principal of high school rather than secondary school. The jobs salary and its benefit they believe they gain are the things making the position attractive to them. They also accept an administrative position in a high school as a career goal. However, time demand of the job and difficulty in balancing the family and work demands make the position unattractive.

Furthermore, Başbekleyen's (2019) study reports that there is not a distinctive difference between gender, seniority in the job, and satisfaction they gain in an administrative position. Nevertheless, their branches have a positive influence on that relationship. Also, it appears that seniority becomes important in terms of leadership capabilities. The more they have experienced in the job, the more they feel confident in their leadership skills. Similarly, Kivrak states that (2019) there is no significant difference between the levels of life satisfaction of school administrators and gender or seniority. Yet, the study done with high school administrators shows that gender variable plays a crucial role in managers' levels of burnout and depersonalization. According to Bingül & Hacıfazlıoğlu (2011) both women and men have a moderate level of a tendency to become administrator, and it would not be wrong to claim that women are more willing considering some of the responses they gave to the questions in their research of lying out primary teachers' tendency towards being administrators. In addition, the study suggests that young teachers are more motivated and confident to seek a principal position when compared to more experienced teachers. This study interestingly shows that teachers do not share the idea that the administration is stressful to fulfil. On the contrary, they think the position because of requiring many abilities at the same time is dynamic and has enough room to offer satisfaction. Besides, it appears that teachers think that educating themselves is essential to be in a high position, therefore, preparing for certain exams on that behalf is not disturbing for them.

Furthermore, USA based study points out that being encouraged in social environments about their role of leadership skills is one of the incentives in administrators' decision to pursue this position (Elizabeth, Jeffrey & Welch, 2012). The research reveals that the disturbances stemming from political issues and personal based issues are among the primary reasons for administrators to leave the positions. It also indicates that desire for a challenge and the passion for bringing changes in schools are self-motivators for administrators to pursue a principal career as well as underlay that administrators give value to the relationship existing between parents, colleagues, and themselves in terms of the position satisfaction. Uludağ & Tepe (2018) suggest that schools principals are content with their job especially concerning social interaction

and personal development. According to Uludağ & Tepe the administrators thanks to their constructive relationship with colleagues are satisfied with their positions. Also, the administrators' leadership features and their job satisfaction do not differ from one another considering their age, gender, level of education, and experience in the job. Yet, the findings also offer that they have concerns about job security and further career developments. The study (Cemaloğlu, 2007) done with primary and secondary teachers to find out their opinions of the school principals shows that the teachers' age, marital status, education status, seniority influence them to have a different approach towards school administrators.

III. METHODOLOGY OF THE STUDY

The present study has a quantitative design, and explores the middle school teacher's willingness to become school administers using a five-likert questionnaire.

III.I. Participants

The current study was conducted on 178 middle school teachers from twelve different middle schools in Kırşehir, 2019. The schools and participants were chosen according to convenience sampling and their willingness. Forty-nine percent of the participants were woman. Distribution of the participants according to age shows that most of the teachers (46.1%) were at the ages of 30-40. The percentage of the participants over 40 were 30.9 and the least group (11.8%) was at the ages of 22-30. Likewise, seniority status of the participants was in direct proportion to their age, and most of the participants had experience between 11-15 years and more. Only nine percent of the participants had five or less experience in teaching.

Marital status of the participants shows that most of them (86%) were married. The large percentage of the participants (92.7%) had only bachelor's degree. Even though a small number of the participants had masters or PhD degree, 9 of them were men while 4 were women. Besides, the teachers were from various branches: Science (17.6%), Turkish (16.2%), religion studies (12.7), math (10.6), and social studies (10.6), technology and design (9.9), English (9.2) and others (13.4).

III.II. Instruments

The data was collected via the questionnaire of "Willingness to Become School Administrator and Adjustment Scale" designed by Çalık and Tüzel (2014). The questionnaire had 28 items and four factors. The items had five-likert scale. The Cronbach alpha coefficient score was .9075 that shows a high reliability.

III.III. Procedure

A paper-based questionnaire was administered to the middle school teachers in Kırşehir after getting the approval of the MoNE. The data was collected according to convenience sampling in 2019 in Kırşehir; 12 of the 23 middle schools, and 178 of the 564 teachers were participated in the study. After eliminating the uncompleted ones, 178 questionnaires were processed using SPSS 20.00.

After recoding the reverse items, the questionnaires' reliability score was calculated using Cronbach Alpha coefficient score and found .880. The questionnaire consisted of four factors: working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success, and status and gain; and all the factors' reliability scores were higher than 850. Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy and Bartlett's test of sphericity scores also showed that the sample number was adequate for factor analysis. According to the factor analysis of the questionnaire, the first factor, working conditions explained 26%, balancing private life factor explained 16.6%, professional competence and belief of success explained 9.8%, and the last factor, status and gain explained 8.5% of the total. Four factors explained 61.25% of the total variance.

Even though Shapiro-Wilk, test of normality indicated that the data was not normally distributed, the Skewness and Kurtosis scores were between -1 and +1 for all the factors except status and gain factor and the data for working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors. That is why, they were accepted as normally distributed (Akbulut, 2010; Büyüköztürk, 2017; Çokluk, Şekercioğlu and Büyüköztürk, 2016), and analyzed using independent t-tests and ANOVAs, and the other was analyzed with Man Whitney-U and Kruskal Wallis H Tests.

IV. RESULTS

Mean scores of the factors

Statistics					
	working conditions	competence	private life	status	whole
Mean	3,4471	2,6592	3,7051	4,4691	3,4795

The highest mean score was belong to status and gain (4.47), and indicated that the participants had high level of willingness to become school administers in terms of status and gain factor. The balancing private life had the second highest mean score (3.7). The working conditions factor had positive and medium level mean score (3.4). The professional competence and belief of success factor had the lowest mean score (2.66), and it was the only score on the negative direction. The mean scores of the total (3.5) demonstrated that the participants had positive and medium level of willingness to become school administers.

IV.I. The effect of gender on the willingness to become school administer

To compare the effect of gender on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an independent-test was conducted. The results can be seen in the Table 1.

Table 1. *Independent t-test for the effect of gender on the willingness to become school administer*

	Group	n	X̄	SD	df	t	p<
working conditions	woman	88	3.60	.853	176	2.209	.005
	man	90	3.29	1.048			
competence	woman	88	2.90	.965	176	3.290	.001
	man	90	2.42	.977			
private life	woman	88	3.99	.936	176	3.734	.001
	man	90	3.42	1.114			

The results of the independent t-test showed that professional competence and belief of success factor did not provide homogeneity of variance while working conditions and balancing private life factors did (>.05).

There was a significant difference in the scores for woman (X̄=3.60, SD=0.85) and man (X̄=3.29, SD=1.04) conditions; t (176) =2.20, p=0.02. These results suggest that gender has a statistically significant effect on the working conditions factor of willingness to become school administer. The mean scores indicate that woman had more positive attitudes towards being a school administers.

There was a significant difference in the scores for woman (X̄=2.90, SD=0.96) and man (X̄=2.42, SD=0.97) conditions; t (176) =3.29, p=0.01. These results suggest that gender has a statistically significant effect on the professional competence and belief of success factor of willingness to become school administer.

There was a significant difference in the scores for woman (X̄=3.99, SD=0.93) and man (X̄=3.42, SD=1.11) conditions; t (176) =3.73, p=0.00. These results suggest that gender has a statistically significant effect on the balancing private life factor of willingness to become school administer.

Even though the results showed that there was a significant difference between genders in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors on the willingness to become school administer, eta square scores were calculated to determine the effect sizes of gender on the factors. The results were given in the Table 2.

Table 2. *Effect size* of *gender on the factors of the willingness to become school administer*

Measures of Association		
	Eta	**Eta Squared**
working conditions * gender	.164	.027
competence * gender	.241	.058
private life * gender	.270	.073

η^2 scores indicated that the effect sizes of gender were small (η^2<0.6) for working conditions and professional competence and belief of success while the effect size of gender on private life was medium (η^2>0.6, =0.73) (Cohen, 1988 (as cited in Akbulut, 2010)).

To compare the effect of gender on the willingness to become school administer in terms of status and gain factor, Man Whitney-U test was computed. The results were given in the Table 3.

Table 3. *Man Whitney-U test for the effect of gender on the willingness to become school administer*

	Group	**n**	**$\bar{X}$**	**Z**	**Ass. Sig.**
status and gain	woman	88	4.44	-.552	.581
	man	90	4.49		

The finding of the test demonstrated that there was no significant difference between women ($\bar{X}$=4.44) and men ($\bar{X}$=4.49); Z=-0.552, p=0.58 (>.05) in terms of status and gain factor.

IV.II. The effect of marital status on the willingness to become school administer

To compare the effect of marital status on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an independent t-test was conducted. The results can be seen in the Table 4.

Table 4. *Independent t-test for the effect of marital status on the willingness to become school administer*

	Group	n	X̄	SD	df	t	p
Working conditions	bachelor	25	3.62	1.028	176	.982	.327
	married	153	3.41	.957			
competence	bachelor	25	2.87	1.069	176	1.158	.248
	married	153	2.62	.985			
private life	bachelor	25	3.50	1.050	176	-1.002	.318
	married	153	3.73	1.070			

The results of the independent t-test shows that working conditions, professional competence and belief of success, and balancing private life factors provide homogeneity of variance (>.05).

There was not a significant difference in the scores for woman (X̄=3.62, SD=1.028) and man (X̄=3.41, SD=0.957) conditions; t (176) =1.158, p=0.248. These results suggest that marital status did not have a statistically significant effect on the working conditions factor of willingness to become school administer (p>0.05).

There was not a significant difference in the scores for woman (X̄=2.87, SD=1.069) and man (X̄=2.62, SD=0.985) conditions; t (176) =0.982, p=327. These results suggest that marital status did not have a statistically significant effect on the factor professional competence and belief of success of willingness to become school administer (p>0.05).

There was not a significant difference in the scores for woman (X̄=3.50, SD=1.050) and man (X̄=3.73, SD=1.078) conditions; t (176) =-1.002, p=318. These results suggest that marital status did not have a statistically significant effect on the balancing private life factor of willingness to become school administer (p>0.05).

To compare the effect of gender on the willingness to become school administer in terms of status and gain factor, Man Whitney-U test was computed. The results were given in the Table 3.

Table 5. *Man Whitney-U test for the effect of marital status on the willingness to become school administer*

	Group	n	X̄	Z	Ass. Sig.
status and gain	bachelor	25	4.46	-.175	.861
	married	153	4.47		

The finding of the test demonstrated that there was no significant difference between women (X̄=4.46) and men (X̄=4.44); Z=-0.175, p=0.861 (>.05) in terms of status and gain factor.

IV.III. The effect of educational level on the willingness to become school administer

To compare the effect of educational level of the participants on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an independent t-test was conducted. The results can be seen in the Table 6.

Table 6. *Independent t-test for the effect of educational level on the willingness to become school administer*

	Group	n	X̄	SD	df	t	p
Working conditions	bachelors	165	3.459	.976	176	.588	.557
	master	13	3.294	.859			
competence	bachelors	165	2.687	1.001	176	1.370	.172
	master	13	2.294	.910			
private life	bachelors	165	3.721	1.064	176	.728	.573
	master	13	3.5	1.124			

The data for the factors above provides homogeneity of variances (>.05) while they show that there was no statistically significant difference in the willingness to become school administers between the participants with bachelors' degree and master/PhD (p>0.05) in terms of working conditions, professional competence and belief of success, and balancing private life factors.

For the status and gain factor, another Mann-Whitney-U test was processed, and the results were given below in Table 7.

Table 7. *Man Whitney-U test for the effect of educational level on the willingness to become school administer*

	Group	n	X̄	Z	Ass. Sig.
status and gain	bachelors	165	4.465	-.400	.689
	master	13	4.519		

Similarly, the results demonstrated that educational level of the participants did not show a significant difference in willingness to become school administer in terms of status and gain factor (p>0.05, p=0.689).

IV.IV. The effect of age on the willingness to become school administer

To compare the effect of the age of the participants on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an one way ANOVA was conducted. The participants over 50 were only three people so they were calculated together with the group over 40. The test of homogeneity of variances showed that the groups provided homogeneity (p>05). ANOVA test results can be seen in the Table 8.

Table 8. *One-Way ANOVA test for the effect of the age on the willingness to become school administer*

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	p<
working c.	Between Groups	1.595	2	.797	.862	.425
	Within Groups	143.293	155	.924		
	Total	144.888	157			
competence	Between Groups	7.247	2	3.624	3.905	.023
	Within Groups	143.827	155	.928		
	Total	151.075	157			
private life	Between Groups	3.781	2	1.890	1.724	.183
	Within Groups	169.983	155	1.097		
	Total	173.764	157			

At the end of the one-way ANOVA test, it was seen that age did not have a statistically significant effect on the willingness to become school administers in terms of working

conditions ($F_{(2,155)}$ 0.797; p<.424) and private life ($F_{(2,155)}$=1.724; p<.183). However, the results suggested a significant difference for professional competence and belief of success and the effect size score indicated a medium size effect ($F_{(2,155)}$ =3.905; p<.023; η^2=.099). To see what age group causes the difference between groups, Gabriel post-hoc test was computed since the group sizes were not equal (Akbulut, 2010). The test results can be seen in Table 9.

Table 9. *Gabriel post-hoc test results for the effect of age on the willingness to become school administer in term of professional competence and belief of success factor*

	22+	**30+**	**40+**
22+	-	-0,037456	0,419048*
30+	0,037456	-	0,456504
40+	-0,419048*	-0,456504	-

**The mean difference is significant at the 0.05 level.*

According to the post-hoc test results, participants' willingness to become school administers in terms of professional competence and belief of success factor had a significant difference between the participants over 22 and participants over 40 while the other age groups did not significantly differ. Besides, the mean scores indicated that the participants over 40 had less willingness to become school administers than the ones over 22.

To see the effect of age on the status and gain factor of the willingness to become school administers, Kruskal Wallis H test was conducted and it can be seen in the table 10 that there was a significant difference between the groups (p<.009).

Table 10. *Kruskal Wallis H Test for the effect of age on the willingness to become school administers in terms of status and gain factor*

	age group	**N**	**mean rank**	**chi-square**	**df**	**p<**
status and gain	22+	21	54,45			
	30+	82	82,01	9.679	2	.009
	40+	55	85,33			
	Total	158				

To detect which the group caused the difference, Tamhane's T2 post-hoc test of Mann Whitney U test were computed. The result can be seen in the Table 11.

Table 11. *Mann Whitney U Test for the effect of age on the willingness to become school administers in terms of status and gain factor*

	22+	**30+**	**40+**
22+	-	-.501	-.545*
30+	.501	-	-.043
40+	.545*	.043	-

**The mean difference is significant at the 0.05 level.*

According to the post-hoc test results, the participants' willingness to become school administers in terms of professional status and gain factor had a significant difference between the participants over 22 and participants over 40 while the other age groups did not significantly differ. Besides, the mean scores indicated that the participants over 22 had less willingness to become school administers than the ones over 40.

IV.V. The effect of seniority on the willingness to become school administer

To compare the effect of teaching branches of the participants on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an one way ANOVA was conducted. The test of homogeneity of variances showed that the groups provided homogeneity (p>05). ANOVA test results can be seen in the Table 12.

Table 12. *One-Way ANOVA test for the effect of seniority on the willingness to become school administer*

		Sum of Squares	**df**	**Mean Square**	**F**	**Sig.**
working con.	Between Groups	4.312	4	1.078	1.155	.332
	Within Groups	161.391	173	.933		
	Total	165.703	177			
competence	Between Groups	3.578	4	.894	.895	.468
	Within Groups	172.801	173	.999		
	Total	176.379	177			
private life	Between Groups	3.316	4	.829	.723	.577
	Within Groups	198.394	173	1.147		
	Total	201.710	177			

At the end of the one-way ANOVA test, it was seen that seniority did not have a statistically significant effect on the willingness to become school administers in terms of working conditions ($F_{(4.173)}$ 1.155; p<.322), private life ($F_{(4.173)}$ .895; p<.468), and professional competence and belief of success ($F_{(4.173)}$ =723; p<.577).

To see the effect of seniority variable on status and gain factor of the willingness to become school administers, Kruskal Wallis H test was conducted and it can be seen in the table 13 that there was a significant difference between the groups (p<.018).

Table 13. *Kruskal Wallis H Test for the effect of seniority variable on status and gain factor on the willingness to become school administers in terms of status and gain factor*

	experience	N	mean rank	chi-square	df	p<
status and gain	1-10 years	40	68.73	12.087	4	.017
	11-15 years	54	96.87			
	16-20 years	42	95.27			
	21+ years	42	94.04			

To detect which the group caused the difference, Tamhane's T2 post-hoc test of Mann Whitney U test were computed. The result can be seen in the Table 14.

Table 14. *Mann Whitney U Test for the effect of on the willingness to become school administers in terms of status and gain factor*

	1-10 years	11-15 years	16-20 years	21+ years
1-10 years	-	-,53264*	-,41756	-,43542
11-15 years	,53264*	-	,11508	,09722
16-20 years	,41756	-,11508	-	-,01786
21+ years	,43542	-,09722	,01786	-

**The mean difference is significant at the 0.05 level.*

According to the post-hoc test results, the participants' willingness to become school administers in terms of professional status and gain factor had a significant difference between the participants who had working experience between 1-10 years and participants who had working experience between 11-15 years while the other seniority groups did not significantly differ. Besides, the mean scores indicated that the participants who had working experience between 1-10 years had less willingness to become school administers than the participants who had working experience between 11-15 years.

IV.VI. The effect of teaching branches on the willingness to become school administer

To compare the effect of teaching branches of the participants on the willingness to become school administer in terms of working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success factors, an one way ANOVA was conducted. The test of homogeneity of variances showed that the groups provided homogeneity (p>05). ANOVA test results can be seen in the Table 15.

Table 15. *One-Way ANOVA test for the effect of teaching branches on the willingness to become school administer*

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
working cond.	Between Groups	1.455	7	.208	.213	.982
	Within Groups	130.656	134	.975		
	Total	132.111	141			
competence	Between Groups	6.970	7	.996	1.020	.420
	Within Groups	130.749	134	.976		
	Total	137.719	141			
private life	Between Groups	4.580	7	.654	.633	.728
	Within Groups	138.460	134	1.033		
	Total	143.040	141			

At the end of the one-way ANOVA test, it was seen that teaching branches did not have a statistically significant effect on the willingness to become school administers in terms of working conditions ($F_{(7.134)}$ .213; p<.983), private life ($F_{(7.134)}$ .633; p<.421), and professional competence and belief of success ($F_{(7.134)}$ =3.905; p<.728).

To see the effect of branch on willingness to become school administers in terms of status and gain factor, Kruskal Wallis H test was conducted.

Table 16. *Kruskal Wallis H Test for the effect of teaching branches variable on status and gain factor on the willingness to become school administers in terms of status and gain factor*

	branches	N	mean rank	chi-square	df	p<
status and gain	Turkish	23	74,74	9.823	7	.200
	Math	15	69,13			
	Science	25	77,18			
	Religion	18	61,14			
	English	13	49,46			
	Social S.	15	81,17			
	Techno.	14	82,18			
	Others	19	71,37			
	Total	142				

It can be seen in the Table 16 that there was not a significant difference between the groups (p<.201).

V. CONCLUSION

The current qualitative study investigated the middle school teachers' willingness to become school administers and a five-likert questionnaire with .88 Cronbach alpha reliability score was used. The questionnaire had four different factors: working conditions, balancing private life, professional competence and belief of success, and status and gain. The gender of participants was almost equally distributed and most of them were married. They were from various age and branches, and had various level of experience.

The mean scores of the four factors indicated that the participants had positive medium level of willingness to become school administers. Status and gain factor had the most and positive effect while the professional competence and belief of success had the lowest and negative effect on the willingness to become school administers. The balancing private life and working conditions were also positive and medium level of effect.

First of all, the effect of gender on the willingness to become school administer in terms of four factors of the questionnaire. The results of the independent t-test suggested that gender had a significant but small effect on the working conditions, professional competence and belief of success factors, and a significant and medium effect on private life. Women had more positive and higher willingness to become school administers than men for these factors; but the attitudes of the participants were on more negative direction for the professional competence and belief of success factor. This finding suggested that, the middle school teachers did not agree that they had enough professional competence or they would be successful school administers. Besides, the findings showed that gender did not significantly affect the willingness to become school administer of the middle school teachers in terms of status and gain factor. The high mean scores of both genders implied that status and gain was an important factor that affected the middle school teachers' opinion to become school administers.

Secondly, the effect of marital status on the willingness to become school administer of the middle school teachers was examined, and the results of the t-tests and Mann-Whitney U test demonstrated that there was not a statistically significant difference between the married and bachelors. Similarly, how educational level of the participants affected the willingness to become school administer was investigated, and the results indicated that the educational level did not significantly affected the willingness to become school administers. However, it must be noted that the number of participant in the groups were not equally distributed; a great number of the participants were married, and had bachelors' degree.

Fourthly, the effect of the age of the participants on the willingness to become school administers were various in terms of the factors. Working conditions and balancing private life factors did not to affect willingness to become school administers while professional competence and belief of success, and status and gain factors had a significant effect. It was found that the participants over 40 had less willingness to become school administers than the ones over 22 in term of professional competence and belief of success factor even though the participants over 22 had less willingness to become school administer than the ones over 40 in terms of status and gain factor.

Fifthly, when the effect of work experiences of the participants on willingness to become school administers was investigated, the participants who had working experience between 1-10 years had less willingness to become school administers than the participants who had working experience between 11-15 years while there was not any significant difference between other groups.

Lastly, the teaching branches' effect on the become school administer was found statistically insignificant. Nevertheless, it should be noted that the participants were from many different branches.

VI. LIMITATIONS

This study was conducted on the teachers who volunteered to attend the study, and not all the schools in the city center were included because of the accessibility. This study represented only the opinion of the participants.

The number of participants in terms of marital status, age, teaching branches or seniority was not equally distributed and that might have affected the results.

VII. FURTHER SUGGESTIONS

The current study had one dimension: the willingness to become school administers, and it was found that the survey explained only almost sixty percent of the factors affecting teachers' willingness to become school administers. More qualitative studies should be carried out to find out what at the other factors affecting teachers' willingness to become school administers. Besides, this study might be combined with job satisfaction or teacher motivation studies, and it could be seen whether there is a relationship between them.

The current study was conducted in Kırşehir and on the middle school teachers. Further studies could be conducted on different cities or villages, and on high school teachers or primary school teachers. Also, since the study did not limit the demographic features of the teachers, the results might have reflected the real situation; that is why; the further studies could limit the marital status, age, teaching branches or seniority of the teachers, and conduct on larger groups to see whether they do not really differ in the willingness to become school administers.

REFERENCES

Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları: Sık kullanılan istatistiksel analizler ve açıklamalı SPSS çözümleri*. İstanbul: İdeal Kültür & Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (24.baskı). Ankara: Pegem Yayınları

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. Ve Büyüköztürk, Ş. (2016). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik (4.baskı). Ankara: Pegem yayınları

Başbekleyen, M. A. (2019). *The relationship between school managers' transformational, interactive leadership behaviors and job satisfaction.* Master Thesis, 1-75

Bingül, M., & Hacıfazlıoğlu, Ö. (2011). *Primary school teachers' tendencies towards being administrators: Esenyurt sample.* Uluslararsı İnsan Bilimleri Dergisi. 8(1), 861-881

Burke, P. F., Schuck, S., Aubusson, P. ,Buchanan, J., Louviere, J., J., Prescott, A., (2013). *Why do early career teachers choose to remain in the profession? The use of best–worst scaling to quantify key factors.* International Journal of Educational Research 62, 259–268

Cemaloğlu, N., (2007). *Okul yöneticilerinin liderlik stillerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi.* Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,. 5(1), 73-112.

Çalık, T. &Tüzel, E. (2014). *Development of "Willingness to become school administrator and adjustment scale".* International Journal of Assessment Tools in Education. 1(1-2), 2-12.

Demirbilek, M., &Bakioğlu, A., (2019). *Okul Müdür Yardımcılarının Görevlerinden Ayrılma Nedenleri*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 52(3), 737-769.

Farley-Ripple, E.N., Raffel, J. A., & Welch, J. C. (2012*). Administrator career paths and decision processes.* Journal of Educational Administration. 50(6), 788-816.

Erginer, A., & Köse, M., F. (2012) *A Quantitative Research on Reasons of School Administrators' Preferences to Be Administrator and Leaving*. E-Journal of New World Sciences Academy. 7 (4), 14-28

Günay, G., & Özbilen, F., M. (2018). *Specifying Factors Affecting Willingness of Teachers for Being School Administrators.* Educational Sciences,. 13(19), 1331-1344

Pounder, D.,G.,& Merrill, R., J. (2001). *Job Desirability of the High School Principalship: A Job Choice Theory Perspective*. Educational Administration Quarterl. 37(1), 27-57

Hancock, D., R., Black T., & Bird J., J. (2006). A *Study of Factors that Influence Teachers to Become School Administrators.* Journal of Educational Research & Policy Studies. 6(1), 91-105

Hewitt, P., M., Denny, G., S., & Pijanowski J. C. (2011).*Why Teacher Leaders Don't Want to be Principals.* AASA Journal of Scholarship and Practice. 8(1), 13-23

Howley, A., Andrianaivo, S.,& Perry, J., (2005). *The Pain Outweighs the Gain: Why Teachers Don't Want to Become Principals*. Teachers College Record. 107(4),757–782.

İşeri, E., T. (2019). *Just Before Sitting on the Chair: Reasons, Expectations and Goals of School Principals in Turkey*. International Journal of Progressive Education. 15 (5), 58-69

Kivrak, M. (2019). *The Relationship between Burnout and Life Satisfaction Levels of High School Administrators,* Master Thesis, 1-74.

Aydın, Ö. E. (2009) *Dönüştürücü Liderlik ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Rinke, C., R. (2008). *Understanding teachers' careers: linking professional life to professional path.* Educational Research Review. 3, 1–13

Uludağ, Z., Tepe, N. (2018). *Bazı değişkenler açısından milli eğitim müdürlüğü ile temel eğitim ve ortaöğretim okul yöneticilerinin liderlik stilleri ve iş doyumu düzeyleri: Amasya ili örneği.* On Dokuz Mayis University Journal of Education Faculty. 37(1), 145-170

Winter, P.,A.,& Jaeger, M., G. (2004). *Principal selection decisions made by teachers: the influence of principal candidate experience*. Journal of School Leadership. 14, 411-433

insac

insackongre@gmail.com

Konular

Açık ve Uzaktan Öğrenme, Arkeoloji Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi, Avrupa Birliği, Bankacılık ve Sigortacılık, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Beşeri ve İktisadi coğrafya Bilgi ve Belge Yönetimi Bölgesel Çalışmalar Çağdaş Dünya Tarihi Çocuk Gelişimi Dilbilimi Ekonometri Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatları Eskiçağ Tarihi Felsefe Finans Fiziki Antropoloji ve Paleoantropoloji Fiziki Coğrafya Gazetecilik ve Medya Çalışmaları Gelişim Psikolojisi Genel Türk Tarihi Görsel İletişim Tasarımı Halkla İlişkiler, Hukuk, İnsan Hakları , Anayasa Hukuku, İktisadi Düşünce İktisat Tarihi İletişim Çalışmaları Kamu Yönetimi Makro İktisat Maliye Mikro İktisat Muhasebe Nicel Karar Yöntemleri Organizasyon Ortaçağ Tarihi Osmanlı Kurumları ve Medeniyeti Öğrenme-Bilişsel-Biyo-Deneysel Psikoloji Pazarlama Reklamcılık Sanat Tarihi Sinema Siyasal Düşünceler Siyasal Hayat ve Kurumlar Siyaset Bilimi Siyasi Tarih Sosyal Hizmet Sosyal Politika Sosyal Psikoloji Sosyal ve Kültürel Antropoloji Sosyoloji Turizm Türk İslam Sanatı Uluslararası İktisat Uluslararası İlişkiler Uluslararası Ticaret Uygulamalı Psikoloji Üretim ve Operasyon Yönetimi Yakınçağ Tarihi Yeniçağ Tarihi Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları Yönetim Bilişim Sistemleri Yönetim ve Strateji Yükseköğretim Çalışmaları Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Eğitim Bilimleri Güzel Sanatlar Eğitimi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Sosyal Bilimler Eğitimi Temel Eğitim Türkçe Eğitimi Yabancı Dil Eğitimi Endüstri Ürünleri Tasarımı İç Mimarlık Mimarlık Peyzaj Mimarlığı Şehir ve Bölge Planlama, Geleneksel Türk Sanatları Müzik Plastik Sanatlar Sahne Sanatları Sinema Tasarım Taşınabilir Kültür Varlıkları / Sanat Eserleri Restorasyonu ve Konservasyonu

Topics

Open and Distance Learning Archaeology Atatürk's Principles and History of the Republic European Union Banking and Insurance Western Art and Contemporary Art Human and Economic Geography Information and document management Regional Studies Contemporary World History Child Development Linguistics Econometrics Early Christian and Byzantine Arts Ancient History Philosophy Finance Physical Anthropology and Paleoanthropology Physical Geography Journalism and Media Studies Developmental Psychology General Turkish History Visual Communication Design Public Relations, Law, Human Rights, Constitutional Law, Economic Thought History of Economics Communication Studies Public Administration Macro Economics Finance Microeconomics Accounting Quantitative Decision Methods Organization Medieval History Ottoman Institutions and Civilization Learning-Cognitive-Bio-Experimental Psychology Marketing Advertising History of Art Cinema Political Thoughts Political Life and Institutions Political Science Political history Social service Social Policy Social Psychology Social and Cultural Anthropology Sociology Tourism Turkish Islamic Art International Economics International Relations international Trade Applied Psychology Production and Operations Management Modern History Modern History Local Governments, Urban and Environmental Policies Management Information Systems Management and Strategy Higher Education Studies Computer Education and Instructional Technology Religious Culture and Moral Education educational Sciences Fine Arts Education Mathematics and Science Education Special Education Guidance and Psychological Counseling Social Sciences Education Basic Education Turkish Education Foreign language Education Indrustrial Products Design Interior Architecture Architecture Landscape Architecture City and Region Planning, Traditional Turkish Arts Music Plastic arts Performing Arts Cinema Design Portable Cultural Property / Restoration of Artworks and Conservation